

תוכן העניינים

♦ אוסף הדעת ♦

- 3 ממגד גרש ירחים
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל
- 7 הנהגות וחינוך בני הישיבות
רבינו מרן ראש הישיבה רבי
משה הלל הירש שליט"א
- 9 חשבתי דרכי
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
- 13 עומק דעת
מאת הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
- 17 ועד ליל שבת
הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 20 מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה
- 21 התבוננות במועדי השנה
הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א
- 25 נחלת בנימין
הגאון הגדול
רבי בנימין סורוצקין שליט"א
- 27 עינינו גל
מאמרי עין לא ראתה
- 31 מאמדי חסד לאברהם
הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א
- 33 מבט נוקב
קריאה לאחריות ולבגרות
לקראת ימי בין הזמנים
- 35 איכה
- 37 אז נדבר
מחשבות לבני הישיבות

♦ אוסף ההלכה ♦

- 43 שיעורי בינה
הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 45 עטרת המועדים
שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
- 47 שיעורי ליל שבת
הגאון רבי
מרדכי בונם זילברברג שליט"א
- 49 עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים
- 55 פניני הלכה
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר
- 65 אוצר ביכורי הלכה
הגאון רבי אברהם טומבק שליט"א
מתוך הסוגיות והפוסקים
- 71 תוספת שבת
מעלת השבת וקדושתה
- 73 מחשבה קצרה על הדף
תפיסות עומק על סדר הדף היומי
- 76 פרפרת לתשעה באב
הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א
- 77 בשעת הדחק
לגיון שבועי לבירור הלכות הנוגעות
למגוון מצבים של שעת הדחק
- 79 בירור הלכה
בירורי הלכה אקטואליים
- 83 מסביב לשולחן
שאלות ותשובות
בנושאים הלכתיים אקטואליים
- 86 ללכת בדרכי ישרים
ללמוד מדרכו של
מרן הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל
- 87 מבחני לדעת
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

♦ אוסף הפרשה ♦

- 91 מערכי דעת
מאת מרן הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א
- 93 פניני פרשת השבוע
הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א
- 95 יעלת חן
הגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א
- 97 מענה יחזקאל
הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א
- 99 דעת חכמה
מאוצרו הנפלא של
הגאון ר' יוסף חיים אלבוים שליט"א
- 101 בנתיבות העיון
מהרה"ג ר' אהרן שורצר שליט"א
- 103 עמק השבוע
עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
הרה"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
- 111 וזהו עיני ולבי שם כל הימים
יריעה היסטורית מפורטת ומרתקת
אוגות שערי הר הבית השונים

מערכת 'אוסף גיליונות'

a0554006628@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

מבית 'צוף'

הוצאה לאור

נתן פלדמן

בכל נושאי האוסף ניתן לפנות בטלפון

0554006628

‘פיקודי ה’ ישרים משמחי לב’ –
אימותי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט”א ע”פ חז”ל
בילקוט תהלים)

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגרי”ג אדלשטיין שליט”א

גליון בין הזמנים מנחם-אב תש”פו * גליון 256 * עיה”ק ירושת”ו * כתבי תלמידים

‘זקוויי ה’ יחליפו כח’

‘בין הזמנים’ במשנתו של רבינו זצ”ל, אינו מושג הכולל הוראות כיצד להתאורר, כיצד להשתחרר באוירה של ‘בני תורה’. הלא אצל בן תורה אין ‘חופשות’, אין זמן שאין בו מחוייבות לעבודת ה’ וללימוד התורה, כך שבזה אין בין הזמנים שונה מן הזמן, ואלא שמחולשת דורנו הוא שזקוקים לבין הזמנים, ויש לנצלם ככל האפשר ללימוד התורה בשינוי האוירה, ולהפך, להתעלות באופן שאינו מתאפשר כל השנה בין כתלי המסגרת הקבועה.

הבאנו כאן מדברים שכבר פירסמנו בעבר ממשנת רבינו זצ”ל, בדרכי ההנהגה הראויים לבין הזמנים כפי שעורר בהזדמנויות שונות בישיבת פוניבז’ ובשאר מקומות במשך השנים, וכן הוראות שונות והנהגות שנשמעו מתלמידיו ומבני ביתו.

גם מי שזקוק למנוחה, צריך שהמנוחה תהיה לשם שמים, מתוך הרגשה שזה הכרח, ולא בתור פריקת עול חלילה, כאילו שעכשיו הוא פטור מתלמוד תורה ופטור מכוונה בתפילה, אסור שתהיה פריקת עול.

וידוע כי הרבה פעמים היו אסונות בימי בין הזמנים, והיו בחורים מצוינים ממש שיצאו לטיולים בבין הזמנים, או בסוף הזמן, והיו אסונות רחמנא לצלן, מפני שחסר את זכות התורה, ופריקת עול תורה זהו דבר חמור מאד.

ולכן גם מי שזקוק למנוחה, צריך להיזהר שלא תהיה המנוחה מתוך פריקת עול, אלא כדי שיתחזק ויהיה לו כח לעסוק בתורה ובמצוות, וכמו שאמרו באבות ‘וכל מעשיך יהיו לשם שמים’, וכתב הרמב”ם (הל’ דעות יג), שאם אדם ישן עם כוונה כזאת הרי הוא עובד השם בשנתו, וכל אחד יעשה חשבון כמה זמן שצריך למנוחה, ולפעמים צריכים גם להחליף את המקום לכמה ימים, ששינוי המקום מחזק את המוח, אבל כל זה בלי לפרוק עול תורה.

צריכים להיזהר שלא לעשות “טיולים” בבין הזמנים, שזה דבר מסוכן מאד, אפשר לצאת עם המשפחה ביחד עם ההורים, אבל לצאת לבד זה גרוע ומסוכן מאד, וכבר היו הרבה אסונות בימי בין הזמנים רח”ל.

הנה יש מקומות שמתארגנים קבוצות שלמות עם מסגרת ופיקוח של הנהלת הישיבה, שנוסעים יחד למקום אחר ועוסקים שם בתורה, ורק נחים קצת יותר מכל השנה לצורך חיזוק הבריאות, אבל בלי פריקת עול וכלי היסח הדעת מתורה, וכן יש שנוסעים עם כל המשפחה ביחד כדי להחליף את האוויר, וכידוע ששינוי המקום לפעמים מחזק ומוסיף בריאות, אלו הם צורות של נופש בלי פריקת עול.

אבל אם עושים תוכניות ללכת לבד עם חברים, זו היא סכנה גדולה ברוחניות וגם בגשמיות, וידוע כמה דברים שהיו בימי בין הזמנים רח”ל, מפני שחסר את זכות התורה. בימים האלו צריכים הרבה זכויות להינצל מכל מיני דברים לא נעימים, וכבר היו מעשים בבחורים שהחזיקו מעמד בכל הבין הזמנים, אבל ביום האחרון החליטו שצריכים קצת לצאת להתאורר, וקרה אסון, השי”ת ישמרנו.

מרבץ תורה שליט”א באחת הישיבות החשובות שוחח פעם עם רבינו זצ”ל על ה‘קעמפ’ המאורגן מטעם אותה ישיבה, לצורך התאוררות באוירה של רוממות, ומרן שיבח את הענין.

ימי בין הזמנים בימים עברו

מובא בספרים שימי בין הזמנים בעיקרם נועדו בשביל המלמדים ולא בשביל התלמידים, כי המלמדים יש להם משפחה וצריכים להכין את צרכי החגים בתשרי ובניסן, וכיון שהמלמדים היו עסוקים, לא לימדו בבין הזמנים.

ובאמת ידוע לי מזקני בעל החידושי בן אריה, שהיה רב ברוסיה, והמלמדים שם לא היו מלמדים בבין הזמנים, אבל היה להם איזה זמן פנוי שעה או שעתיים במשך היום שיכלו ללמוד, והיה זקני אוסף אותם ואומר בפניהם שיעורים בעיון, ואחר כך כתב את השיעורים שמסר להם, ומזה נדפסו החידושים שבספרו ‘בן אריה’.

וכבר עורר המהר”ל (בדרוש עה”ת הנדפס בסוף באר הגולה עמ’ מו) על הבטלה המצויה בימי בין הזמנים: “שאינן תורתם כי אם באקראי לא תמידים, כי אם לתקופת השנה, ואחר כך יקראו דרור לארץ לכנות הזמן בין הזמנים, וכל אחד הולך בשרירות לבו הרע... וכאילו אין זה זמן לתורה לקרותו ‘בין הזמנים’, ואם הראשונים הנהיגו כך בודאי היה זה לכמה סיבות עצמיות לתורה כידוע, אך עתה אין זה כי אם להסרת התורה...”

אבל עכשיו יש ירידת הדורות, ובין הזמנים נהיה גם צורך התלמידים, ורוב התלמידים זקוקים למנוחה בבין הזמנים, וגם נוסף עוד בין הזמנים, מתשעה באב עד חודש אלול.

הזקוקים למנוחה בימי בין הזמנים

יש כאלה שצריכים קצת מנוחה בבין הזמנים, וכידוע מספר החינוך (מצוה תפ”ח) שגוף האדם זקוק לארבעה דברים, מזון, שינה, מנוחה, ושמחה, ובימים אלו מי שזקוק למנוחה יכול לקצר את הסדרים קצת, אבל חס ושלום שלא תהיה בטלה ופריקת עול תורה.

באמת יש כאלה שצריכים קצת מנוחה בבין הזמנים, ומוכרחים להשתחרר קצת מהלחץ של המסגרת, אבל לא כל אחד זקוק לזה, ובדרך כלל זהו מי שנמצא במסגרת שאינה לפי טבעו, ובמשך הזמן אינו לומד מתוך אהבת ושמחת התורה, אלא רק מפני שמשועבד למסגרת, ולכן בבין הזמנים הוא מתעייף ומחפש דברים אחרים.

אחד אמר לי שאמו דורשת ממנו שבבין הזמנים ילמד פחות, מפני שצריך לנוח, אך באמת זה תלוי כל אחד לפי כוחותיו, וזה שייך לרופא לשער עד כמה הוא זקוק למנוחה.

האופן הראוי למנוחה

יש שעושים תוכניות מה ללמוד בבין הזמנים, איזה פרק או איזה מסכת ללמוד, או באיזה צורה ללמוד, איזה ראשונים ואיזה אחרונים, כך הם התוכניות של מי שהתורה היא העיקר אצלו, אבל יש אחרים שקוראים לזה "חופש" וכבר עושים תוכניות על החופש והמנוחה בבין הזמנים.

ביטול תורה בבין הזמנים נובע מחוסר קנין בתורה

התבוננתי, כי הנה רואים שיש הרבה שלא לומדים בבין הזמנים, ואולי זה רק מיעוט מהציבור, וב"ה בשיבה יש הרבה שיושבים ולומדים בבין הזמנים, אבל יש תופעה כזאת, שבבין הזמנים לא לומדים בהתמדה כמו באמצע הזמן.

ועוד התבוננתי, כי זה לא רק בתקופה של בין הזמנים, אלא גם בכל יום ויום, יש בין הזמנים של אותו היום, ויש בין הזמנים של השבוע, יש הרבה "בין הזמנים" באמצע השנה, ויש כאלה שמנצלים את כל הזמנים כראוי, וגם בתקופת בין הזמנים לומדים שלושה סדרים ביום, אבל יש כאלה שלא לומדים. וראוי להתבונן מה הסיבה לזה, ומה ההבדל, מדוע אלו כן לומדים ואילו לא לומדים.

וחשבתי כי הסיבה לזה, כי מה שאמרו שמי שיש לו תורה רוצה עוד תורה, זהו בזמן שאכן יש לו תורה, שיש לו קנין בתורה, והתורה קנויה לו, אז מכיוון "שיש לו מנה" הוא רוצה מאתיים, ורוצה ללמוד עוד ועוד, וגם בבין הזמנים הוא ממשיך ללמוד, כמו סוחר שאינו מסיח דעת מהמסחר, וגם כשנוסע למנוחה, כל החשבונות מונחים בראשו, ואינו שוכח מהם, רק צריך לנוח קצת כדי שיוכל להמשיך, וביטולה זהו קיומה, אבל רק כפי הצורך ובלי היסח הדעת.

אבל מי שחסר לו המנה, שאין לו קנין בתורה, ולא טעם את המנה, מדוע שירצה מאתיים? הרי אינו יודע את הטעם שבו, ורק מי "שיש לו מנה" רוצה מאתיים, אבל לפני שיש מנה אין חשק למאיתים.

ולכן בבין הזמנים יש כאלה שאין להם חשק ללמוד, כי אין להם את המנה, ובמשך השנה הם לומדים רק מפני שכולם לומדים, שיש חברותות ושיעורים קבועים, ואינם יכולים להשתנות מהציבור, ואמנם בשעת מעשה הם גם נהנים מהלימוד, כי דברי תורה משמחי לב ומתוקים מדבש, אבל אין להם "קנין תורה".

ובמה תלוי קנין התורה? אחד הדברים העיקריים הוא חזרת הלימוד, לחזור על מה שלומדים, אם רוצים קנין צריכים לחזור! ובלי חזרה אין קנין.

בראות הנפש רק על ידי רציפות והתמדת התורה

בדרך הטבע יש דברים אחרים שמושכים חוץ מלימוד התורה, והאדם בטבעו אוהב את המנוחה, אבל כתוב (איוב ה, ז) "אדם לעמל יולד", ופשוטו של מקרא קאי על גוף האדם שצריך להתעמל, ואם לא יתעמל הוא עלול להתנוון כמו שכתב הרמב"ם (הל' דעות ד, טו) "כל מי שהוא יושב לבטח ואינו מתעמל וכו' אפילו אכל מאכלות טובים ושמר עצמו על פי הרפואה כל ימיו יהיו מכאובים", זהו טבע גוף האדם שצריך להתעמל.

אכן בגמרא (סנהדרין צט, ב) דרשו פסוק זה על עמל התורה, "כל אדם לעמל נברא שנאמר כי אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפך הוי אומר לעמל תורה נברא", ע"כ.

והיינו שעמל הגוף הוא משל לעמל התורה, וכמו שפעילות גופנית מחזקת את הגוף, כך פעילות של תורה מחזקת את הנשמה, וככל שאדם לומד יותר תורה, ודבוק יותר בתורה, כך הנפש מתחזקת

בתוך הדברים סיפר אותו מרביץ תורה לרבינו, כי העלו פעם בפני מרן הגרא"מ שך זצ"ל את האפשרות לארגן מסגרת מעין זו לבחורים בשיבת פוניבז', אך מרן זצ"ל סרב, באומרו כי 'מה שמתאים בשאר הישיבות, אינו מתאים בשיבת פוניבז'... רבינו אישר את הסיפור, באומרו שבדיק כך ענה מרן רה"י זצ"ל, ונראה היה מדברי רבינו שכן גם נוטה דעתו בענין.

ובאמת, כידוע שמרן הגרא"מ זצ"ל התנגד לכל הכנסת ענין נוסף בשיבת פוניבז' מעבר ללימוד, כגון 'עונג שבת' וכדומה, למרות בשיבות אחרות הנהיגו כך מפני צורך הדור, [ויתכן גם שבתקופתו זו הדברים השתנו כבר הרבה מתקופתו ואולי אין הדברים מתאימים כהיום], כי ההנהגה בפוניבז' שונה בזה מבשאר הישיבות, ואכמ"ל.

בעשור האחרון הוקם הארגון החשוב 'איגוד בני הישיבות בארה"ק', הדואג בעיקר לעידודם ושמירתם של בני הישיבות בימי דפגרא, ליוזמה זו התלוותה ברכתו הנלהבת של מרן הגרא"ל זצ"ל שעודד אותה ואת הצורך בה בדורנו, ואחריו המשיכו ולווי את הארגון ברכותיהם ועידודם של מרגן ורברג ובראשם רבינו זצ"ל.

חלק מפעולות האיגוד, הוא יציאה מבוקרת של בני הישיבות לטיול מרענן באוריה רוחנית נאותה, אך למרות הצורך הכללי שבדבר, דעת רבינו זצ"ל היתה, כי אין כל הבחורים שוים בזה, ובעוד ישנם הצריכים מנוחה וחילוף עצמות ונצרך שיעשו זאת בצורה כשרה, ישנם אשר אין להם צורך בדבר ודי להם בשינוי האוירה מאוירת ה'זמן', וכלפיהם פעילות זו כרוכה בביטול תורה ויציאה מיותרת מבית המדרש, ויש ליתן על כך את הדעת אימתי יש צורך בכך ומתי לא.

רבינו טען, כי מלבד הפעילות לחיזוק המורל של הבחורים, ויצירת התאווה במסגרת שמורה, על העוסקים עם הבחורים מוטל גם לדאוג ללימודם בבין הזמנים בצורה נעימה ומושכת, בכדי שלא לאבד את רצף הלימוד מזמן לזמן.

חובת תלמוד תורה – גם בימי בין הזמנים

מסתבר שישנם רבים שיש להם טעות מה זה בין הזמנים, יש כאלה שחושבים כי ימי בין הזמנים הם ימים שיש בהם פטור ממצות תלמוד תורה, וכאילו מי שלומד בימי בין הזמנים זוהי מידת חסידות.

אבל באמת זוהי טעות גדולה מאד, כי אין רגע שאדם פטור מחיוב תלמוד תורה, וקבלת עול תורה היא גם בימי בין הזמנים, ומי שסבור אחרת זוהי פריקת עול תורה.

ואמרו חז"ל (אבות ג, ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ.

כל אדם יש עליו גזירה של "בזיעת אפיק תאכל לחם", והוא מוכרח להתאמץ בימי חייו, ואמרו חז"ל (סנהדרין צט, ב) כולוהו גופי דרופתקי נינהו טובי לזוכי דהוי דרופתקי דאורייתא, והיינו שכל אדם צריך להתעמל בימי חייו, אבל יש באפשרות לבחור מה יהיה העמל שלו, אם עמל של עול תורה שהיא חיי נצח, או עול מלכות ועול דרך ארץ שהם חיי שעה.

לכן כשלומדים בימי בין הזמנים צריכים לדעת שאין זו מידת חסידות, ומי שמרגיש שמגיע לו פרס כלשהו עבור לימודו, הרי זו חוסר ידיעה בהלכות תלמוד תורה וחוסר ידיעה בחובת האדם בעולמו. ובאמת מי שסבור כך אינו פושע, כי זהו טבע העולם, שהסביבה ממשעתה, והיצר הרע מפתה את האדם, אבל למעשה אין לו עול תורה.

בימי בין הזמנים אפשר לנצל את זה, כי אז אדם משוחרר מחיקויים וממסגרת שמשעבדת אותו נגד הטבע שלו, וידוע שבסדרי הישיבה יש רבים שמשועבדים ללמוד שלא כפי טבעם, בפרט בסדר א' עושים כן מחמת טבע החיקוי, וכיון שאינם לומדים לפי טבעם קשה להם ללמוד, או שמתאיישים ומשלימים עם מצבם, וידוע שחלק גדול מהציבור נהנים יותר מהלימוד בסדר שני ובסדר שלישי, שאז הם משוחררים יותר ללמוד לפי טבעם, וממילא זה יותר מושך ויותר מעניין, וכך גם בימי בין הזמנים, כל אחד יכול ללמוד לפי טבעו, ויש יותר תענוג בלימוד כזה.

הטוב ביותר בימי בין הזמנים הוא ללמוד מה שלבו חפץ, וכפי שידוע בשם מרן הסטייפלר שאמר כי המעלה בבין הזמנים שכל אחד לומד מה שמושך ומעניין אותו, ולא משועבדים למסגרת, וממילא יותר מרותקים ומרוכזים במה שלומדים, ועל ידי זה יש הצלחה בתורה.

עצות להמשך העליה בימי בין הזמנים

ישנם ארבעה כללים שנצרכים להמשך העליה בבין הזמנים, ראשית כדאי לקבוע חברותא לכל הפחות חלק מהיום, שבדרך כלל יש יותר הצלחה בלימוד עם חברותא, וכן צריכים להחליט מראש דבר קבוע מה ללמוד, איזה פרק או איזה מסכת, כי לפעמים עד שמחליטים מה ללמוד עובר הזמן, וגם צריך שיהיה זמן קבוע, שעות קבועות באיזה זמן ללמוד, ומקום קבוע היכן ללמוד, ועדיף שקביעות המקום תהיה בישיבה או בבית כנסת מחוץ לבית.

ויחד עם זה צריכים לזכור שהכל תלוי בסייעתא דשמיא, כי אדם שעושה תוכנית וסומך על עצמו וחושב שיוכל להצליח כפי מה שתכנן, הסוף הוא שאינו מצליח, וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין כו,ב) "מחשבה מועלת ואפילו לדברי תורה", היינו שאפילו אם התוכנית היא בדברי תורה כמה יספיק בלימודו, אם סומך על עצמו ואינו זוכר שהכל בסייעתא דשמיא, סופו שלא יצליח בזה.

והחיוב הוא רק "לעסוק בדברי תורה", אבל אין חיוב להספיק ולהגיע להישגים, שזה תלוי בסייעתא דשמיא, ומי שמשתדל ועוסק בתורה בכל כוחו, מן השמים יתנו לו סייעתא דשמיא להצלחה בתורה.

העצה לעבור בשלום את כל הניסיונות של בין הזמנים, זהו על ידי שקובעים זמנים מסודרים לכל דבר, אדם שמסודר עם סדר יום קבוע, אינו צריך לחשוב בכל פעם מה לעשות עכשיו, כי יש לו תכנית המתאימה לפי כוחו (יותר מכוחו אין זה שווה כלום, ועלול להיות יותר גרוע) מה לעשות כל הזמן.

כל אחד צריך שיהיה לו זמן קבוע ללכת לישון, שהשינה בזמן היא זריזות ולא עצלות, ויש שנמשכים ומתעכבים בלילה עד שעה מאוחרת ורוצים לפטפט קצת, אך זה נובע מעצלות וחיסרון זריזות, ומידת הזריזות היא להתגבר על הכח המושך של דברים כאלה.

וגם צריכים זריזות לקום בזמן לתפילה, ומי שישן יותר ממה שצריך זוהי עצלות, כמו שכתוב (משלי ו,ט) "ענ מתי עצל תשכב", וכל אחד יודע כמה צריך בשביל בריאות הגוף.

ויש לשמור על זמני התפילה ומהתפלל במקום קבוע, שמצינו בחז"ל (ברכות ו,ב) שיש מעלה מיוחדת בקבוע מקום לתפילתו, מפני שקביעות המקום מוסיפה בכוננת התפילה, כי במקום קבוע אדם רגוע ומיושב לכוון כראוי, [טעם זה מבואר בתלמודי רבינו

יגור, ומקבלת כוחות חדשים להתגבר על המשיכה לדברים אחרים.

המשיכה לדברים בטלים זה חולי הנפש, יש בימינו כל מיני מכשירים חדשים שמושכים ומבטלים את אהבת התורה, ויש כאלה שנמשכים לערוך טיולים שונים, צריכים לדעת כי המשיכה לכל הדברים האלה זה חולי הנפש, וידוע שהנאות הגוף הם סתירה לנפש, וכמו שכתב בחובת הלבבות (שער חשבוה"ל פ"ג חשבון כ"ה) כי תאוות העולם הזה ותאוות העולם הבא הם סתירה, כמו שתי נשים הצרות זו לזו.

אי אפשר להשיג בריאות הנפש אלא על ידי תורה ומצוות ומעשים טובים, על ידי ההתמדה והרציפות בתורה, וכבר אמרו (ספרי דברים יא,כב) אם תעזובי יום יומיים אעזבך, וכך מי שבטל מן התורה חודש שלם, התורה עוזבת אותו חודשיים, ואפילו מי שבטל שעה אחת מן התורה מפסיד כנגד זה שעתיים, ואם בטל חצי שעה מפסיד שעה, ולכן נועדה ישיבת בין הזמנים שלא יעבור חודש שלם בבטלה.

'סקבא דשתא בין הזמנים'

בעמדנו לפני בין הזמנים, הנה על מי הרגל אמרו חז"ל (קידושין פא,א) "סקבא דשתא ריגלא", והיינו שהוא זמן שעלולים להיכשל בו, וכך גם ניתן לומר על בין הזמנים "סקבא דשתא בין הזמנים". יש מנהג טוב של ישיבות בין הזמנים שיושבים ולומדים כמה שעות בכל יום, אבל זהו רק חלק מהיום ולא כל היום, ויש כאלה שמורים היתר וחושבים כי מספיק שלמדו את השעות הקבועות של ישיבת בין הזמנים, וכאילו אחר כך פטורים מתלמוד תורה.

אם יש צורך לעזור בבית בצרכי הפסח, זוהי מצוה לעשות חסד עם המשפחה, אבל סתם בטלה שלא לצורך זהו נגד ההלכה, ואם יוצאים לטיולים בבין הזמנים זהו דבר חמור מאד, וכבר היו הרבה אסונות בבין הזמנים רחמנא לצלן, גם גדולי עולם היו נוסעים להבראה, אבל כשהיו בהבראה לא הסיחו דעת מתורה, ורק למדו בצורה יותר קלה עם פחות מאמץ, והגאון רבי שלמה איגר כתב בתשובה (שו"ת רע"א ח"א סי' רכ"א) כי בזמן מנוחה שהיה קשה לו ללמוד בעיון, למד את כל הרי"ף והנימוקי יוסף ביבמות, ונתחדשו לו שם כמה עניינים חשובים.

ימי בין הזמנים, כיון שזה זמן של רפיון בעולם, הרי החיוב גדול יותר, ויש צורך להתאמץ יותר להשלים את מה שחסר, ללמוד עם יותר התמדה ופחות בטלה, ומי שהוא בעל הבנה ואינו מחפש התפרקות והשתחררות מעול תורה, מבין כי אדרבה בימים אלו העול תורה צריך להיות יותר גדול, אך ישנם רבים בעולם שלא מבינים זאת.

'זמן של בין הזמנים'

שמעתי ממרן הרב מפוניבז' שאמר כי בין הזמנים הוא 'זמן של בין הזמנים', והיינו שהוא זמן של תורה כמו באמצע הזמן, ואין בו היתר לביטול תורה, רק שלומדים בו במסגרת אחרת ובצורה אחרת, שכל אחד יכול ללמוד מה שלבו חפץ, אבל צריכים להמשיך עם עול תורה בלי הפסק, ויש הרבה שמצליחים יותר בבין הזמנים, ולומדים יותר טוב בבין הזמנים, יותר בהתמדה, ויותר בהבנה, וברכזו המחשבה.

ושמעתי מכמה תלמידים שהעידו על עצמם כי בימי בין הזמנים הם לומדים בשמחה יותר מכל ימות השנה, שכל השנה הם נמצאים בתוך מסגרת של ישיבה, ומוכרחים ללמוד שלא כפי טבעם, ועכשיו בימי בין הזמנים הם משוחררים מהלחץ החברתי, ויכולים ללמוד כפי רצונם ומשיכת לבם, ובלימוד כזה התענוג יותר גדול.

צריכים להיזהר מאד בזה.

ויש להמשיך בימים אלו גם את קביעות לימוד המוסר, שהמוסר הוא 'המנוע', שנותן כח וחיוזק בכל הדברים הצריכים חיוזק.

דרגת בן תורה נמדדת בימי בין הזמנים

בימי בין הזמנים ניתן לראות מה היא מדרגתו של האדם בתורה, כי באמצע הזמן יש מסגרת שמחייבת, ולומדים מפני שכולם לומדים, וכמעט שאין שייך בחירה שלא ללמוד, והלימוד הוא "מצות אנשים מלומדה", אבל בבין הזמנים, מי שלומד יותר ממה שהמסגרת מחייבת, זהו סימן שהוא בן תורה אמיתי, והוא בעל מדרגה ששולט על עצמו, ואילו מי שמתבטל בבין הזמנים, זהו סימן שגם באמצע הזמן הוא לומד רק מפני שמוכרח והמסגרת מחייבת אותו, והיצר הרע שולט עליו.

כל אחד יכול להתעלות בבין הזמנים יותר מכל השנה, מפני שאז הוא עושה הכל מתוך בחירה עצמית ולא עם הכרח, וכיון שהוא בא ליטור מעצמו, זוכה לסייעתא דשמיא יותר מן הרגיל, וכמו שאמרו חז"ל הבא ליטור מסייעים אותו, ואמרו 'בדרך' שאדם רוצה לילך בה מוליכים אותו.

יונה על הרי"ף בברכות שם, וראוי להתפלל במקום שהציבור מתפללים ביישוב הדעת ובמרגוע, שזוהי תפילה אחרת לגמרי.

וצריך גם זמן קבוע לתורה, ומקום קבוע היכן ללמוד, ולקבוע מראש מה ללמוד, אם חזרה או לימוד חדש, וכן על מה לחזור או איזה דבר חדש ללמוד, כי לפעמים עד שמחליטים מה ללמוד עובר הזמן בבטלה.

והטוב ביותר הוא ללמוד מה שלבו חפץ, לא מה שמתחשק לשכל לדעת את זה, אלא מה שמעניין ומושך את הלב, לכל אחד יש את הטבע שלו מה מושך ומעניין אותו ומה היא הסקרנות שלו, לא מה שהשכל מחייב, אלא מה שהטבע מושך לזה, וימי בין הזמנים הם הזמן שמתאים לכך, שבהם כל אחד יכול לבדוק מה היא צורת הלימוד שמושכת ומעניינת אותו, ללא השפעת חיקוי החברה.

אכן גם לאחר שכבר יש דבר קבוע מה ללמוד, בצורת לימוד המתאימה לפי הטבע שלו, לפעמים אם עוסקים הרבה זמן באותו העניין זה מתחיל לשעמם, ומוכרחים לגוון ולהחליף את הנושא, יש כאלה שאין זה משנה להם, אבל רבים עלולים להשתעמם מכך, ומוכרחים להחליף נושא מפעם לפעם, וידוע שכך זה לא רק בתורה אלא בכל העניינים ובכל עסק שאדם עושה, אם הוא עסוק זמן ממושך בדבר אחד זה מתחיל לשעמם, ומלבד מה שצריכים לנוח כפי צרכי הגוף, לפעמים השעמום מביא גם לידי עייפות, לכן

בין הזמנים אצל רבינו זצ"ל

כידוע רבינו זצ"ל היה ממעט מאד בנסיעות, אם מפני קושי הדבר אצלו וההשפעה על כוחותיו, ואם מפני כי חס הוא על זמנו היקר, בשל כך מספר הפעמים בהם עולה הוא לירושלים הוא כפעמיים בשנה, וגם אז הזמן מדוקדק ומחושב עד לאחת.

עד כדי כך, שבאחת השנים האחרונות, כאשר בקשו בקהילת שערי תבונה ברמות, כי לאחר שיחתו הקבועה של רבינו זצ"ל שם בחג הסוכות, יואיל להקדיש זמן לברך את הציבור בברכת המועד, קיצר רבינו את שיחתו לשם כך, כדי שלא להאריך את זמן הנסיעה מעל לזמן שקצב לכך.

וסיפרו בני ביתו כי כל נסיעה כזו כוללת 'מבצע' מיוחד והערכות מיוחדות, בכדי להספיק לשוב בזמן המיועד בלא עיכובים, כך שלא יופרע רבינו מסדר יומו ולימודו ח"ו.

ומה נהדר היה המראה, כאשר לאחר המעמד רבינו נכנס לרכב, ובעוד כל הקהל מריע ומפזז לכבוד התורה, רבינו כבר ישוב על כסאו וספר המשניות בידו, וגומע הוא משנה אחר משנה בלהיטות ושקיעות, כאילו יושב הוא בביתו נאווה קדש בשלוה, בלא שימת לב לכל הסובב.

נהגו של רבינו, הרב ש.מ. שיח"ס סיפר, כי באחת הנסיעות לירושלים בימי חול המועד, שאל את מרן אם ירצה לעבור בדרכו אצל הכותל המערבי, מעין עליה לרגל, אך מרן שחם על זמנו העדיף לשוב לבני ברק לתלמודו, ושלל את הרעיון.

אגב, בענין הקריעה אצל הכותל המערבי, שמענו מנכדי רבינו כי בבואו אל מקום המקדש נהג לקרוע בתחתית החולצה, ויש בכמה מחולצותיו קרעים אלו שלא נתאחו.

באחד מימי בין הזמנים נסע רבינו זצ"ל לנפוש בטלז-סטון בוילה מפוארת ורחבת ידיים שהעמידו לרשותו, בעלת מרפסות הפונות אל נוף מרהיב, ומה נדהמו בני הבית לגלות בתום החופשה כי מכל חדרי הבית שהם מרן בשני חדרי בלבד, בחדר בו ישן ובחדר בו למד, כשתהו על כך בפניו, הגיב רבינו בתמהון - 'לשוטט בדירה? וכי איזו תועלת ורוחנית ניתן להפיק מכך...?'

בשנה אחרת, לאחר ששב ממנוחה בשכונת רחביה בירושלים, לא חש בטוב כמה ימים, ואמר בחיוך לאחד ממקורביו 'כנראה שיש כאלו שנסיעה להבראה דוקא הופכת אותם לחולים'.

במשך כמה שנים היה רבינו נוסע לנפוש בבית נכדתו בעזרת תורה בירושלים, אך בשנים האחרונות החל מרן למסור שיעור יומי אף ימי בין הזמנים בפני תלמידים מקשיבים, על המשך המסכת הנלמדת בשיבה, ומאז הוא נשאר בביתו וסדריו בימי בין הזמנים כבזמן ללא שינוי מקום.

ניתן לקבל את הגיליון במייל: MIMGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

הנהגות וחינוך בני הישיבות

לימי בין הזמנים

מפי מרן ראש הישיבה רבינו הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

מתוך שו"ת שנערך עבור ארגון 'האזינו' תשפ"א

שאלה: בחור מצויין שלומד היטב ב'ישיבה גדולה', ואביו רואה אצלו איזו הנהגה לא נכונה, האם הוא צריך להעיר לו על כך, ולדרוש ממנו לחדול מזה, או שעדיף לא להעיר, כדי לא לפגוע בקשר הטוב שיש ביניהם.

מרן שליט"א: זו שאלה קשה, הדבר תלוי מאוד במצב של המשפחה. יש בתים שהאבא והילדים הם ידידים, יש ביניהם קשר טוב, ויש שמחה בבית, ומאידך, יש בתים שכל הזמן יש בהם ויכוחים, והמצב לא טוב ביניהם, או שחלילה יש צרות בבית, ומחמת כן הבית בלי שמחה.

בפועל, כשהיחסים בין האב לבנו רגישים, בודאי שאסור להעיר לבחור בשעת מעשה. אפשר לקרוא לו בזמן נוח, לשבת איתו, ולומר לו שמעתי אותך אומר או עושה כך וכך, הייתי רוצה לשמוע מדוע אתה נוהג כך, הרי אתה יודע שזה לא משהו שאנחנו אוהבים. בצורה כזו אתה מכבד אותו. הדבר הכי חשוב זה לכבד, לא לזלזל! כשהאב רוצה לשמוע את בנו הוא מכבד אותו, ואז מתפתחת שיחה ביניהם, ובתוך השיחה הבן יכול לומר את דעתו, והאב רוצה לשמוע אותו, ואז ממילא גם האבא יכול לומר את דעתו, ויש סיכוי שהבן ירצה לשמוע ולקבל ממנו.

שאלה: מה לגבי בחור בישיבה קטנה, או ילד בחיידר בכיתה ז' או ח'? האם גם ההנהגה צריכה להיות כפי התשובה הנ"ל?

מרן שליט"א: אם הוא ילד זה כלל אחר, יש דרך חינוך לילד, אבל מגיל בר מצוה בערך הוא כמו בן שמונה עשרה, ומאז צריך להתנהג איתו בדרך הנ"ל.

שאלה: איך עוברים את ימי בין הזמנים בצורה מסודרת, שכולם יהיו מרוצים, בלי מתיחות בין ההורים לילדיהם.

מרן שליט"א: זה תלוי במצב הבית באופן כללי. משפחה שבמהלך כל השנה יש מתיחויות בין האבא והבן, אזי בבין הזמנים המצב לא טוב במיוחד. ולכן צריך לעבוד כל השנה כדי ליצור רוח טובה, חברות וידידות, ואהבה ביניהם, ואז הבן אוהב לבוא הביתה. זה דבר חשוב מאד! ואם חלילה יש בעיות בקשר ביניהם, אזי צריך לנסות לתקן כדי שבבין הזמנים הבא יהיה טוב, אבל כל זמן שאין קשר טוב לא כדאי לנסות ליצור קשר בצורה מלאכותית.

שאלה: משפחה שההורים והילדים אוהבים לצאת ביחד, וזה חשוב לילדים, אבל מאידך לצאת לטיול או נופש זה כרוך בהוצאה ממונית גדולה, האם עדיף להשקיע בזה על חשבון דברים אחרים?, לדוגמא: אתרוג יותר מהודר.

מרן שליט"א: אתרוג מהודר יכול אדם לקחת מחבר שלו ולצאת את המצוה, אבל בענין זה רק הוא יכול לעשות, ולבנות בן אדם לעולם ועד, ולדורי דורות, אין ספק שזה קודם!

שאלה: אדם שיש לו סכום כסף מסוים, ויכול לקחת בו חונך עבור בנו או לצאת עמו לטיול, (כשהמצב הבטחוני מאפשר זאת, כמובן), מה עדיף?

מרן שליט"א: אם הטיול יביא לקשר יותר חזק ביניהם, ועל ידי זה האב יוכל לחנך את בנו ולהשפיע עליו יותר, זה שווה המון. האהבה למשפחה והרצון להיות חלק ממנה זה הדבר החשוב ביותר! היו בחורים שהיו להם בעיות באמונה רח"ל, או שהיו להם קשיים גדולים אחרים, ומה שמנע מהם לצאת החוצה היה רק זה שהם רצו להיות חלק מהמשפחה ולא לצאת ממנה! וכך במשך הזמן הבעיות נפתרו והם גדלו אברכים יראי שמים. באופן טבעי אם הבן אוהב את הוריו ואת משפחתו הוא ינסה לחקות אותם, ואם אביו לומד אז גם הוא ילמד. הקשר עם המשפחה זה הדבר הכי חזק בחינוך! אך כל זה הוא רק באופן שהאבא בן אדם טוב, בן תורה באמת, אדם עקבי, ולא עושה דברים שאינם ראויים, והבן אוהב ממנו ואוהב אותו.

שאלה: האם הוצאות ממוניות שאדם מוציא כדי לצאת עם משפחתו ולחזק את הקשר בין ההורים לילדים, זה נכלל ב'הוצאות תלמוד תורה' החוזרות?

מרת שליט"א: בוודאי! מה השאלה? למה לא? הרי הוא לא עושה את זה כדי ליהנות, אלא בשביל חינוך הילדים.

שאלה: מה האחריות של ההורים כלפי בניהם, כשהם מזלזלים חלילה בעניינים רוחניים, כגון לגבי זמן ק"ש ותפילה, או לגבי לימוד בבית הזמנים.

מרת שליט"א: לגבי זמן קריאת שמע ותפילה, צריך לשבת על זה עם הבהן בתחילת בין הזמנים, ולומר לו כך 'אני מבין שאתה רוצה לישון, אז בוא נעשה כללים בענין'. אני חושב שרוב הבהורים יסכימו לעשות כללים. וכמובן שצריך שהאבא לא יחמיר, אלא יקל כמה שאפשר. ואפילו אם הבהור אומר לאביו 'תעיר אותי לזמן ק"ש ואני אגיד רק את הפרק הראשון', גם אז מוטל על האב להסכים לכך. אמנם זה תלוי בהן, ואם האב יודע שהבהן לא יגיב בצורה לא טובה, אז יתכן שאפשר לתבוע ממנו, אבל בדרך כלל בהן שמזלזל בעניינים רוחניים לא יגיב בצורה טובה, ואז ממילא מותר להקל.

לגבי לימוד בבית הזמנים, יש בחורים שהם מאוד מתמידים, וצריכים ממש מנוחה בבית הזמנים. ובאופן כללי, בחור שנהנה מהלימוד בדרך כלל ילמד גם בבית הזמנים, אבל בחור שאין לו כל כך הנאה, אלא לומד בשביל ה'מעמד' שלו, או בגלל ההלכה שצריכים ללמוד, בחור כזה גם כשהוא לומד הוא במתח כל הזמן, וצריך זמן של רוגע, ולפיכך לא כדאי להעיר על כך כלל. כמה פעמים שומעים על בחור שהוא מתמיד עצום ב'זמן', ואילו ב'בית הזמנים' הוא כלום. אמנם בדרך כלל רוב הבהורים יכולים ללמוד שעתיים ביום, שעה פה שעה פה. וגם בענין זה, אם יש קשר טוב בין האב לבן הם יכולים לשבת בתחילת בין הזמנים ולקבוע כללים.

שאלה: מה לעשות כאשר בחור רוצה לצאת לטיול עם חבר בבית הזמנים, ואביו יודע שיש בזה סכנה רוחנית, כגון: צניעות, או צימרים, שיש בהם מכשולות רבים, עד כמה הוא מחוייב למונעו מכך.

מרת שליט"א: האב צריך למנוע את זה, אבל בשכל, לא לגרום שהבהן יהיה נגד, אלא להסביר לו שלא כדאי, שכן הוא יתחרט על זה אחר כך מאוד.

שאלה: אם הבהן מנסה להערים על הוריו, ואומר שהולך למקום אחד, אבל הם שמעו מאחורי הקלעים שהולך למקום אסור, כיצד כדאי לנהוג בזה?

מרת שליט"א: מסתמא כדאי להעלים עין, ולהתייחס לבן כאילו הוא מתנהג כראוי, אבל צריך לבדוק היטב כל הזמן אם יש 'אתחלתא דירידה' או לא, ואם כן צריך לטפל בזה בחכמה ובישוב הדעת ולהתייעץ.

שאלה: אם חלילה מגלים אצל בחור מכשיר אסור, מכל סוג שלא יהיה, והאב או האם ראו את זה בעקיפין, ואם ידברו על כך עם הבהור תהיה לו בוש כשידעו מזה, האם עדיף שההורים ידברו עם הבהן, או שישלחו מישהו אחר.

מרת שליט"א: אם האבא חושב שאפשר לדבר איתו בצורה ניונה, ולהסביר לו שזה לא נורא שהוא נפל, ויכול לצאת מזה, והוא עדיין 'אוחז' ממנו כמו מקודם, אזי עדיף שהאבא יעשה את זה. אבל אם אינו יכול לעשות בצורה כזו עדיף שלא יגיד לו כלום, כדי שהוא יעמיד פנים לאבא שהוא בסדר, ויחשוב שהאבא 'אוחז' ממנו. ואם זה ימשיך גם באמצע הזמן, אזי אם הוא לומד בישיבה שיש בה משיגה בר דעת, שיכול ומבין כיצד לטפל בו, אזי שיעשה בחכמה כפי שהוא מבין, אבל לא לזרוק אותו מהישיבה.

שאלה: איך ניתן לשמור במצב כזה על האחים שבבית?

מרת שליט"א: במה דברים אמורים, כשהוא מחביא את זה ואף אחד לא יודע, אבל אם יש ילדים אחרים בבית שיוודעים מזה, צריך לקרוא לו בשקט ולדבר איתו על כך, ואם זה לא עוזר אז צריך להזהיר את הילדים האחרים.

חשבת דרכי

נקודות אור על פי משנת הגאון רבי משה שפירא זצ"ל

תשעה באב

ב"נחרשה העיר" נתקיים "ציון שדה תחרש" – כאן פסקה אבן השתיה

שיעור זה נאמר בפרשת דברים תשע"ב לאחר הסתלקותו של מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל

תוספת חורבן, במה יש בזה העמקה של החורבן. לכן מוסיף הרמב"ם "לקיים ציון שדה תחרש", היינו, אותה חרישה שנחרשה העיר זה קיום של נבואת מיכה (ג' י"ב) "לכן בגללכם ציון שדה תחרש".

אבן השתיה היא הנקראת ציון

שינוי ביומא, בפרק הוציאו לו (נ"ג ע"ב), "משניטל ארון אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים ושתייה היתה נקראת", היתה אבן מימות נביאים ראשונים, שהם דוד ושמואל, כפי שמפרש שם רש"י, והאבן הזאת היתה נקראת אבן שתיה.

[באמת, אבן השתיה כבר היתה מימי בראשית, או מימות יעקב אבינו, כפי שמפורש במדרש, בפרקי דרבי אליעזר, המובא ברמב"ן בפרשת ויצא (בראשית כ"ח י"ז), שאת האבן הזאת, כככול, בורא העולם, הכניס והעמיד אותה כך שהיא תהיה האבן שעליה מושתת העולם, וכפי שיבואר להלן, אם כן, מה הפירוש "מימות נביאים ראשונים", כל כך מאוחר, וכי עד אז העולם לא עמד.

אכן הפירוש בזה, אבן השתיה היתה אבן, אולם לא היתה לנו מסורת. אבן השתיה היא מושג, היא ענין. כדי לגלות איזו היא האבן שהיא חלק מאותה אבן שתיה, לזה היתה צריכה להיות נבואה, הדבר הזה צריך היה להיות מבורר בנבואה. "אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים", הם באו וגילו שזאת האבן השתיה. אילולא שהם היו מגלים, הדבר הזה היה עלום. הנביאים הראשונים, הם אלו שגילו את זה].

על דברי המשנה "ושתייה היתה נקראת", אומרת הגמרא (נ"ד ע"ב) "תנא, שממנה הושתת העולם. תנן כמאן דאמר מציון נברא העולם". ומפרש שם רש"י "ציון נבראת תחילה, וסביביה נדבקו רגבים עד סוף העולם מכל צד", כך, שבריות הארץ, בעצם, היתה בריאת ציון, ואל ציון נדבקו רגבים נוספים, וכך נוצר והושתת העולם.

מבואר בגמרא הזאת, שאותה אבן שתיה, שָׁמָּה ציון. מציון נברא העולם, וזאת היא אבן השתיה, כלשון המשנה, שממנה הושתת העולם, והיא הנקראת ציון, כפי שמפורש בגמרא, זה שמה.

בפסוק בתהלים (נ"ב) כתוב "מציון מכלל יופי אלקים הופיע". חז"ל אומרים על כך במדרש תנחומא (קדושים י') ששלמה המלך בחכמתו ידע, שכיון שאותה נקודה שנקראת ציון היא שורש ויסוד כל העולם כולו, כלומר, כל העולם כולו חי וניזון מאותה נקודת ציון, ובמילים אחרות, מאותה אבן שתיה, הרי שלכל חלק בעולם יש מקור בציון, והוא בחכמתו ידע את המקום המדויק של המעבר של אותו העורק שהולך להזין מציון את כוש, והיה שותל שם כל מיני גידולי קרקע שגדלים רק בכוש. שלמה המלך יכול היה לעשות זאת בירושלים. משום שהוא ידע את החלק שכוש חיה וניזונת ממנו, הוא ידע את מקורה בירושלים, בציון.

זה נקרא מציון מכלל יופי אלקים הופיע. העולם כולו נברא והושתת מציון, היינו, מאותה אבן שתיה, ממנה התפשט כל העולם כולו. כך

נהגו לא לסדר חוטי שתי – כי פסקה אבן השתיה

הטור כותב בהלכות תשעה באב (ס"א תקנ"א) וז"ל "כתב רבינו שמואל בן נטרנאי דה"ה נמי כלים חדשים אסור לתקן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה, דגרסינן בירושלמי בפ' מקום שנהגו, נשי דנהגי דלא למשתי עמרא מגו דעייל אב מנהגא, ופירש רבינו ניסים מלשון או בשתי או בערב, וכיון שהשתי אסור כל שכן תיקון בגדים חדשים, וראוי להחמיר בזה מר"ח דהיינו נמי בכלל מיעוט שמחה, וכך נפסק בשולחן ערוך שם (ס"ח) "נשי דנהגי דלא למשתי עמרא (פירוש לסדר ולערך החוטים שהולכין לארכו של בגד והוא מלשון או בשתי או בערב) מדעייל אב, מנהגא".

בבית יוסף שם מביא את הטעם לדבר מדברי הירושלמי וז"ל "ודע דהתם בירושלמי יהיב טעמא למנהגא דלא למשתי, מפני שבו פסקה אבן השתיה. מהטעם כי השתות ירוסון (תהלים י"א ג'), ומביאו הט"ז שם.

כידוע, האריג נעשה מחוטי שתי ומחוטי ערב. בתחילה מעמידים את חוטי השתי, קובעים אותם כחוטי שתי, ואחר כך מכניסים לתוכם חוטי ערב, וכך נהיה האריג המורכב משתי וערב. חוטי שתי נקראים כך, משום שהם נקראים הבסיס של האריג, הם אלו שעושים את הבד בפועל, הם היסוד. הירושלמי כותב, שכיון שבחורבן הבית בתשעה באב פסקה אבן השתיה, שהיא האבן שממנה הושתת העולם, היא נקראת אבן הפינה, אבן הראש, אבן היסוד, לבנין העולם וכתוב "כי השתות ירוסון", שתות פירוש יסודות, לכן נהגו הנשים שלא להעמיד חוטי שתי. אף על פי שחוטי שתי כשלעצמם, אין בזה שום יצירה, אין בזה שום דבר חדש, כתוב שלא לעשות זאת. זה מנהג הנשים, ויש לזה דין מנהג, וזה נפסק להלכה.

כתוב כאן משהו חדש שלא שמענו במקומות אחרים, עוד עומק מיוחד באבילות, בזה שפסקה אבן השתיה. אכן, עלינו להבין, אם כן מדוע זה לא כתוב בדברים שאירעו את אבותינו בתשעה באב, ועצם הדבר צריך ביאור, איך ובאיזה אופן אבן השתיה פוסקת, מה קרה כאן ובמה היא פסקה.

נחרשה העיר – קיום של נבואת מיכה

המשנה בסוף תענית מונה חמישה דברים שאירעו את אבותינו בתשעה באב, "בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ, וחרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר, ונחרשה העיר".

הרמב"ם בהלכות תעניות (פ"ה ה"ג) מוסיף כמה מילים על הדבר החמישי, וז"ל "ובו ביום המוכן לפורענות חרב טורונסורפוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו. לקיים ציון שדה תחרש", הרמב"ם מוסיף ביאור על מה שכתוב במשנה. כי הנה, המשנה מונה את "נחרשה העיר" כדבר בפני עצמו, וקשה, במה אנו שומעים כאן

כל העולם כולו, היינו, מה שמחזיק את כל העולם כולו, זו האבן השתיה, ובמילים אחרות, נקודת ציון.

מקום ארון שיין לנקודת ציון

ידועים דברי הגמרא, בכמה מקומות, (יומא כ"א ע"א, מגילה י"ב) "ואמר רבי לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה", על פי דברי הסוגיא ביומא נוכל להבין בזה. והנה, הארון עומד על אבן השתיה, [ע"י קרית מלך הלכות בית הבחירה פ"ד על דברי הרמב"ם "שעליה היה הארון מונח" מציין לתוספתא יומא פ"ב ה"ב "שמתחלה הייתה עליה ארון נתון"], היינו, שהארון עומד על אותה נקודה שנקראת ציון. כיון שזו הנקודה שהיא שורש הבריאה, עצם בריאת העולם היתה בנקודה הזאת, וממנה העולם התפשט והתגלה, ונהיה עולם, נמצא שכאן, כביכול, בנקודה הזאת, נעשה עצם מעשה הבריאה. הנקודה הזאת, היא עדיין מחוברת למעלה. אותה נקודה, היא הנקודה שהגיעה מלמעלה, היא הגיעה, כביכול, מעבר לעולם, היא הגיעה מהאין סוף. בה התקיים "בראשית ברא אלקים.. ואת הארץ", זאת הנקודה שמחוברת, כביכול, למקור. עליה לא חלים החוקים שנמצאים בעולם הזה, שהוא העולם שהתפשט מאותה נקודה. הנקודה עצמה, עצם מציאות העולם, היא באה מלמעלה, היא באה מאין סוף.

והנה, העולם, אחרי שהוא נעשה עולם, יש לו את כל המהלכים שלו, את כל החוקים שלו, ועל פיהם הוא מתנהל, אולם, על נקודת ציון, עליה כל חוקי העולם לא חלים, לכן, שם אין את המגבלות שנקראות מקום. והנה, אנו יודעים, שמקום, הוא מקום של דבר אחד, כשממלאים מקום הוא מפסיק להיות מקום, זה מקום תפוס, כך היא ההנחה הפשוטה. אבל כאן, נמצאת עצם בריאת המקום, המקום הזה הוא מקום בעצם, הוא לא יכול להיות נתפס, אכן, עניין זה מתייחס רק למה שצריך להיות בו, מה שצריך מקומו, זה במקום הזה. כאן זה מקום ארון, אבל מקום ארון לא תופס את המקום, לא ממלא את המקום. חוקי מקום לא חלים על הדבר שצריך מקומו צריך להיות על המקום הזה, שבעצם, הוא בריאת המקום. הוא עדיין לא מקום לעצמו. לכן מקום ארון אינו מן המידה. היינו, חוקי העולם, המקום, לא חלים שמה.

אבן השתיה זו האבן של יעקב אבינו

על הפסוק שנאמר על יעקב אבינו בפרשת ויצא (כ"ח י"א) "ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו", מבאי הרמב"ם "ומצאתי עוד מפורש בפרקי רבי אליעזר הגדול, (לה), אמר בן שבעים ושבע שנה היה יעקב בצאתו מבית אביו, והיתה הבאר מהלכת לפניו מבאר שבע ועד הר המוריה מהלך שני ימים, והגיע לשם בחצי היום וכו', אמר לו הקב"ה, יעקב, הלחם בצקלונך והבאר לפניך לאכול ולשתות ולשכב במקום הזה, אמר לפניו, רבון כל העולמים, עד עכשיו יש לשמש ירידות מעלות חמשים ואני שוכב במקום הזה, ובלא עתו בא השמש ממערב, והביט יעקב וראה את השמש בא במערב, וילן שם כי בא השמש, לקח יעקב שתי עשרה אבנים מאבני המזבח שניעקד עליו יצחק אביו ושם אותם מראשותיו, להודיעו שעתידין לעמוד ממנו שנים עשר שבטים ונעשו כלן אבן אחת, להודיעו שכלן עתידים להיות גוי אחד בארץ, שנאמר (ש"ב י"ז) ומי כעמך ישראל גוי אחד.

השכים יעקב בבקר בפחד גדול ואמר ביתו של הקב"ה במקום הזה, שנאמר ויירא ויאמר מה נורא המקום, מכאן אתה למד שכל המתפלל בירושלם כאלו מתפלל לפני כסא הכבוד, ששער שמים הוא פתוח לשמוע תפלתן של ישראל, שנאמר וזה שער השמים ושב יעקב ללקט האבנים ומצא אותן כלן אבן אחת, ושם אותה מצבה בתוך המקום, וירד לו שמן מן השמים ויצק עליה, שנאמר ויצוק שמן על ראשה מה עשה הקב"ה, נטל רגל ימינו וטבע את האבן עד עמקי תהומות ועשה אותה סניף לארץ כאדם שהוא נותן סניף לכיפה, [היינו, דבר המחזיק את התקרה, הכיפה] לפיכך נקראת אבן שתיה

ששם הוא טבור הארץ, ומשם נפתחה הארץ, ועליה היכל ה' עומד, שנאמר והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים, ומשם נשא רגליו וכהרף עין בא לחורן, עד כאן".

למדנו, שהדבר הזה קרה בימי יעקב אבינו, באותו מאורע של יעקב אבינו.

ציון שדה תחרש – הבית חזר להיות שדה

כאמור, אותו רשע, טורנוסרופוס, חרש את ההיכל ואת סביביו, לקיים את אותה נבואה שאומרת "ציון שדה תחרש", הפירוש בזה, הפעולה הפיזית של טורנוסרופוס הרשע, שחרש את ההיכל ואת סביביו, לא היתה פעולה של מעשה חרישה בעלמא, הנבואה היתה "ציון שדה תחרש", והכוונה בזה היתה, שהחורבן יעמיק ויגיע עד לך.

כי הנה, הגמרא בפסחים (פ"ח ע"א) אומרת, שאת אותו מקום שעליו בית המקדש עומד, אותו הר המוריה, אברהם קראו הר, יצחק קראו שדה, ויעקב קראו בית.

והנה, יעקב קראו בית, כשעדיין לא היה שם שום בית, רק אותה האבן היתה שם, והיא בלבד. מעתה, כשכתוב בנבואה "ציון שדה תחרש", פירוש הדבר, שגם ה"יעקב קראו בית", גם הוא יחרב. כשם שנחרב הבית, כך נחרב גם מה שיעקב קראו בית עוד לפני שזה בכלל היה בית. צריך היה להיות, שעל מה שיעקב קראו בית, לא יחול חורבן. יעקב קראו בית כשעוד לא היה שם בית, ועל האבן שהיתה שם, שנהייתה לאבן שתיה, עליה נאמר שהיא תהיה בית אלקים, כמו שיעקב אבינו אמר. הדבר הזה לא צריך היה להיחרב. אכן, הנבואה אומרת, שגם זה נחרב.

זה העומק של החורבן. "בו ביום, המועד לפורענות", זה היום, יום תשעה באב, אשר כידוע רוב הפורענויות הגדולות שקרו לישראל, קרו בו, "חרש טורנוסרופוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו, לקיים מה שנאמר ציון שדה תחרש". הדבר הזה נתגלה בנבואה. זה מה שנתגלה על ידי הנביא.

האבן היא אבן השתיה רק מכח ה"בית אלקים"

כשכתוב "ציון שדה תחרש", הכוונה היא ל"יעקב קראו בית". בפירוש הרי כתוב, "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים", האבן הזאת, כפי שאנו רואים בדברי הפרקי דרבי אליעזר שמביא הרמב"ם, נהייתה אבן השתיה, והיא נקראת ציון. עליה נאמר "ציון שדה תחרש". היינו, אם זה נחרב, מתבטל ה"יעקב קראו בית", זה מפסיק להיות בית, ואם זה מפסיק להיות בית, פירוש הדבר, שהאבן הזאת מפסיקה להיות אבן השתיה.

הדברים תלויים אלו באלו, הרי זה אותו עניין. האבן הזאת נהייתה אבן שתיה, משום שהיא היתה האבן הנקראת בית אלקים, "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים". אם זה לא בית אלקים, אם זה שדה, אז זו לא אבן שתיה. אנו לומדים מכאן, שבזמן שהחורבן העמיק, ונהיה חורבן של עצם השם "בית" של האבן הזאת, הרי שזה מה שנקרא בלשון חז"ל שם בירושלמי "פסקה אבן השתיה". כי השתות יהרסון, היה חורבן ביסוד, היה חורבן באבן השתיה עצמה.

שועל יוצא מבית קדש הקדשים זה גמר החורבן

אלו הם באמת הדברים שמפורשים בגמרא בסוף מסכת מכות, "שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק, אמרו לו מפני מה אתה מצחק אמר להם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשו שועלים הילכו בו ולא נבכה, אמר להן לך אני מצחק, דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיה, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו

אור, הרי בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא", זה נקרא בית המקדש בנוי וחורב ובנוי.

מלכתחילה, בית המקדש נבנה. ואותו בית מקדש שנבנה, נחרב. ומן החורבן הזה אנו מצפים לגילוי של בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא, בניין חדש הבנוי על כל החורבות כולן. כך הוא סדר העולם, העולם כולו נראה כך. העולם היה בנוי בששת ימי בראשית, חרב מאז חטא אדם הראשון, ומתוך החורבות האלה יוצאת מציאות חדשה.

ונבין מעט בדברים. כי הנה, כאשר כתוב בפסוק "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", ואמרו חז"ל על כך, שהכוונה היא, בית מקדש בנוי, הרי שזה פירוש המילים בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, הביאור בזה, כי אין הכוונה כאן לומר בראשית ברא אלקים את השמים, ובהמשך, באותה בראשית, ברא אלקים גם את הארץ, אלא פירוש הפסוק, בראשית ברא אלקים את היחד, את החיבור, את השמים ואת הארץ, את החיבור, את היחד שלהם. את שניהם יחד, שניהם כאחד. כמו שכתוב בדברי הרמב"ן בתחילת בראשית, שכביכול, בורא העולם, בתחילת הבריאה, ברא את השורש שנקרא משפיע ומקבל, והוא ברא אותם מחוברים, הוא ברא אותם יחד. המשפיע הגדול אלו השמים, והמקבל הגדול, זו הארץ. בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, את היחד.

היחד, של שמים וארץ, זה בית המקדש. כמו שיעקב ראה באותו חלום, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו, זה הוא אתרא דנשקי שמיא וארעא אהדדי, (עי' ב"ב ע"ד ע"א), זה המקום שבו השמים והארץ מתחברים זה עם זה, נושקים זה לזה, הם יחד. זה נקרא בית המקדש בנוי.

"והארץ היתה תהו, הרי חרב", המילה תהו, עניינה בדרך כלל, כלשון הפסוק בישיעיהו (מ"ח י"ח) "לא תהו בראה, לשבת יצרה", הכוונה היא, תהו נקרא דברים בלי קשר, בלי חיבור. דברים שלא מתחברים. משפיע ומקבל שאינם מתחברים יחד, זה נקרא תהו. בהו, נקרא מציאות של תהו, לא שלימות, והיינו, בלי ההשלמה של המשפיע. לא תהו בראה, לשבת יצרה.

כל מי שיש לו אוזן שומעת, מבין כי בהקשר הזה, כשכתוב "והארץ היתה תהו", הפסוק מלמד אותנו על חורבן בית המקדש. חורבן בית המקדש, נקרא, חורבן החיבור שבין שמים וארץ. תהו. כביכול בורא העולם ברא את הבריאה לשבת, ולא ברא אותה לתהו, זה פירוש המילה תהו.

בפסוק בישיעיהו (מ"ט י"ט) כתוב "לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני", כביכול, בורא העולם לא צוה אותנו על מצוות כאלה, שאין בהן חיבור, אין בהן צוותא, אין בהן את היחד של מצווה.

"אין זה" – "כי אם בית אלקים"

פעם נוספת שחז"ל דורשים במדרש רבה, בית המקדש בנוי וחורב ובנוי, היא אצל יעקב, (פרשה ס"ט פסקה ז') "מלמד שהראה הקב"ה ליעקב בית המקדש בנוי וחורב ובנוי. ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, בנוי, אין זה, הרי חרב, כי אם בית אלקים, בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא", הראה הקב"ה ליעקב את בית המקדש, היינו, כמו בתחילת בריאתו של עולם, שבורא העולם ברא בית מקדש בנוי, והמהלך הוא בית מקדש בנוי, וחורב, ובנוי ומשוכלל לעתיד לבוא. על החורבנות הקודמים יבנה בית המקדש, אותו בית מקדש, שלו אנו מצפים.

זה המכוון ב"אין זה כי אם בית אלקים". היינו, ב"אין זה", בפשטות נאמר שהדבר הזה איננו, אבל האיננו הזה, הוא לא איננו, אלא, הוא בא לבאר לנו, שאין זה, אלא, כי אם בית אלקים. "אין זה" מלמד אותנו שבית המקדש חרב, אכן, כאן, כשבית המקדש חרב, כביכול בורא העולם הולך ומגלה לנו, אותו "אין זה", שבו אתם רואים

של אוריה, באוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש, בזכריה כתיב עוד ישוב זקנים וזקנות ברחובות ירושלם, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת", רבי עקיבא עונה להם שהנבואה של ציון שדה תחרש מתקיימת לעיניהם, היא התקיימה בזה שהם ראו את השועל שיצא מבית קודש הקודשים, בזה גופא נתקיימה הנבואה.

שועל, בכל מקום בדברי חז"ל, הוא חית השדה, כך אנו מוצאים גם במשניות בשביעית. כשרואים ששועלים הילכו מבית קדשי הקדשים, הכוונה בזה היא, ציון, שדה תחרש. כאן ראה רבי עקיבא שהתקיימה לעיניו נבואת ציון שדה תחרש, לכן הוא אמר, שכיון שנבואה זו מתקיימת לעינינו, זה נקרא כאן סוף החורבן, כאן החורבן נגמר, כאן נמצאת הנקודה האחרונה של החורבן, כאן, ה"עקב קראו בית" גם נחרב, וכשגם זה נחרב, מכאן ואילך, צריכות להתקיים רק נבואות הנחמה. נבואות הנחמה הן נבואות שתלויות בקיום נבואות החורבן עד תומן. כיון שכאן ראו בעליל, ראו בעיניהם, שנבואות החורבן מתקיימות עד הסוף, החורבן נגמר, הרי שכאן זה גילוי שנבואות הנחמה תתקיימנה.

"ממלכי אדום" – הם המערערים את היסוד

הבאנו את ההדגשה של הרמב"ם, שבו ביום המועד לפורענות, חרש טורנוסרופוס הרשע, ממלכי אדום. לכאורה, מה זה משנה אם הוא ממלכי אדום, או ממלכי פרס או בבל, מה זה נוגע לחורבן. אכן, בפסוק בתהלים (קל"ז ז') כתוב "זכור ה' לבני אדום את יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה", ממלכי אדום הם אלו שמערערים עד היסוד, זה מה שרצה אותו אחד ממלכי אדום. על ידו נתקיימה הנבואה. הוא ערער את היסוד, היינו, הוא ביטל את האבן השתיה, את ה"שתות", פירוש המילה זה יסוד, אבן השתיה נקראת אבן היסוד. עליה הושתת העולם. מי שמבטל, מפקיע, ומחריב את אבן השתיה, זה ממלכי אדום. הם אלו שאומרים "ערו ערו עד היסוד".

זה פירוש הדברים, של מה שלמדנו כאן, ודבר זה מתבטא במנהגן של נשות ישראל הכשרות לא לעשות חוטי שתי, משום שפסקה אבן השתיה. "השתות ירוסון". איננו יכולים להתעסק במה שנקרא שתי בזמן שהשתות נהרסו, השתי נהרס, השתי נחרב. אבן השתיה פסקה. זה הדבר החמישי מהדברים שקור בתשעה באב, זה מה שקרה בו ביום המועד לפורענות. ציון שדה תחרש, פירוש, זה החורבן של מה שנקרא ציון.

אנו אומרים בברכה, ומתפללים, "רחם על ציון כי היא בית חיינו", נקודת ציון היא יסוד הבית, היא לא שדה, היא בעצם בית חיינו, זה הבית, היא בעצם "יעקב קראו בית". זה הבית שחיינו מושתתים עליו. זה נקרא יסוד. יסוד נקרא דבר שעליו הכל עומד.

מתבאר כאן, שבורא העולם, כביכול, ברא את העולם במהלך. כי לכאורה, היפלא מה' לברוא את הכל יחד, האם בורא העולם כביכול צריך לבנות בית כמו קבלן, לבנות יסודות, ועל היסודות לבנות דברים, האם אי אפשר שכל העולם יברא יחד. אכן, המהלך הזה, שיש יסוד, ועליו הדברים עומדים, המהלך הזה, העניין הזה עצמו, זו בעצם בריאת העולם. העולם עומד על יסוד.

בית המקדש הוא חיבור שמים וארץ

חז"ל, בבראשית רבה, דורשים את הפסוקים הרומזים על בית המקדש, בנוי חרב ובנוי. המקום הראשון הוא בתחילת התורה, (פרשה ב' פסקה ה') "א"ר חייא רבה, מתחילת ברייתו של עולם צפה הקב"ה בית המקדש בנוי וחורב ובנוי, בראשית ברא אלקים, הרי בנוי כו', והארץ היתה תהו ובהו הרי חרב כו', ויאמר אלקים יהי

שהוא איננו, בא להגיד לנו "אין זה, כי אם בית אלקים". ה"אין זה" הוא גילוי של "כי אם בית אלקים".

אכן, כדי שה"אין זה" יהפוך להיות "כי אם בית אלקים" זה צריך להיות "אין זה" עד העומק הפנימי ביותר. כך אנו לומדים מרבי עקיבא, אשר ראה את השועל שיוצא מבית קדשי הקדשים, וראה שמתקיימת הנבואה של ציון שדה תחרש, כאשר הבית הופך להיות שדה, מקום לחית השדה, שועלים הילכו בו, ובזה הוא ראה את העומק של החורבן, וכאן, כאשר הוא ראה שזה הגיע ל"אין זה" לגמרי, בזה הוא ראה שזה יהפוך ל"כי אם בית אלקים", ועד כדי כך, שכשרבי עקיבא ראה את העומק של החורבן, אז הוא היה משחק. העומק של החורבן, הכי פנימי, הכי עמוק, הכי נורא, הדבר הזה הביא את רבי עקיבא להבין, ולשמוע, שכאן אנו שומעים את האין זה, כי אם בית אלקים.

עם ישראל נקרא ציון – זו היא אבן ישראל אב ובן

העולם בנוי על יסוד. העולם בנוי על אבן שתיה. ככל שהיסוד מאיר יותר, העולם מואר יותר, ככל שהיסוד נעלם, העולם מתרופף. קיום העולם מתרופף. העולם בחורבן.

והנה, המושג ציון, הוא מקום, כמו שכתוב, "מציון מכלל יופי אלקים הופיע", היינו, מציון נברא העולם. ציון, שהיא הנקודה הנקראת אבן השתיה, זה מקום, אבל אנו מוצאים בכתובים במפורש שכלל ישראל נקרא ציון, כמו שנאמר בישעיהו (נ"א ט"ז) "ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתך לנטוע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי אתה", עם ישראל נקרא ציון.

פירוש הדבר, אנחנו, כלל ישראל, בנוים על מה שנקרא "משם רָעָה אבן ישראל" (בראשית מ"ט כ"ד), וכפי שכתב שם רש"י "אבן ישראל, לשון נוטריקון אב ובן". אותה אבן שתיה, היא אבן שהיא יסוד להמשך. אבן, ראש ויסוד, כלשון הכתוב "אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה", אבן יסוד, אבן הראש, וכן "האבן הראשה" (זכריה ד' ז'), "אז מי ירה אבן פינתה (איוב ל"ח ו'). כאן נאמר אבן, אב בן, כלל ישראל בנוי על גבי אותה אבן, אותה אבן שתיה, אותו יסוד. אבן השתיה נקראת ציון, וכלל ישראל נקרא ציון. ציון, פירוש, אנו בנוים על גבי יסוד.

לשון שריפה שייכת לסילוק של היסוד – של ציון

בגמרא בראש השנה (י"ח ע"א) כתוב "ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו". בכמה מקומות בש"ס כתוב שהמילה שריפה חלה על ההיכל במסויים, בדווקא. כמו שכתוב, אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי, וכפי שאמר רבי יוסי בן קיסמא לרבי חנינא בן תרדיון (ע"ז י"ח ע"א) "אי אתה יודע, שאומה זו מן השמים המליכה. שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו", על הבית נאמר לשון חורבן, ועל ההיכל הלשון היא שריפה.

הביאור הוא, על הבית נאמר לשון חורבן, בית בנוי מאבנים שמתחברות יחד ונהיה מהן בית. כשאנו חוזרים ומפרידים את האבנים, הבית חוזר להיות אבנים. לעומת זאת, ההיכל נתפס כהיכל, לא כבית. זה לא דבר שמצורף מהרבה דברים. חורבן משאיר אחריו אבנים שאפשר לחזור ולדבק ולחבר אותן, אבל שריפה משאירה אחריה אפר, שהגמרא אומרת שהוא אפילו לא בר גיבול (שבת י"ח ע"א). אפר לא ניתן לשום חיבור, אי אפשר לגבול אותו. כשמגבילים עפר הוא מקבל צורה, וכשהוא מתייבש ומתקשה הוא נהיה לאבן, וכשהוא מתקשה מאד הוא נהיה לסלע, אולם מאפר לא יהיה שום דבר, שום דבר לא מתחבר מאפר. אפר, זה אפר, זה איננו, היינו, זה דבר שנעלם, ואיננו. זה לא הדבר הקודם, לא נשאר מהדבר הקודם כלום. זה נקרא אפר.

ההיכל, הוא המקום שנקרא ציון. והנה, לשון הרמב"ם, "זבו ביום המועד לפורענות חרש טורנוסרופוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו לקיים מה שנאמר ציון שדה תחרש", הוא חרש את ההיכל. היכל, היינו ציון, אותה נקודה, שהיא היסוד שעליו נבנה הכל. זאת נקודת ציון, שהכל נבנה עליה. העולם מושתת עליה, בית המקדש בנוי עליה, ואף כלל ישראל בנוי עליה, כלשון הכתוב "משם רועה אבן ישראל", אבן, אב בן, זו אבן השתיה, אשר כמו שמפורש בגמרא, נקראת ציון.

על מיתת צדיקים נאמר "שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו", מה שצריך לומר על כך, זה, לא את ה"אוי לי שהחרבתי את ביתי", אלא "אוי לי ששרפתי את היכלי", שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו.

כלל ישראל בנוי על יסוד, בית המקדש בנוי על יסוד, העולם בנוי על יסוד. בלי יסוד, העולם רופף, כלל ישראל עלול להתמוטט. בלי יסוד, בנין עלול להתמוטט, העולם כולו, "וצדיק יסוד עולם" (משלי י"ח).

בימים אלו שבהם אנו אבלים, הרי שמנהג ישראל, מראה על עומק התפיסה וההבנה, עומק העדינות. צריך לשמוע ולהבין עד היכן הדברים מגיעים. נהגו שלא להעמיד חוטי שתי בזמן שהשתות יהרסו, בזמן שפסקה אבן השתיה אנו לא מתעסקים בלהעמיד שתי. מדובר פה על חוטים, על איזה שהוא בגד שרוצים לסרוג, אבל איך ניתן להעמיד חוטי שתי כשהשתות נהרסו, אין אפשרות.

הקב"ה לקח מאיתנו את הבית. הדין הוא שאנו צריכים להתנהג כמי שמתו מוטל לפניו. זה דין אבלות על בית המקדש. אנחנו לא אבלים, אנחנו אוננים. אנחנו כמי שמתו מוטל לפניו. זה דין האבלות. לאבלים מותר לאכול בשר, מותר להם לשתות יין. אדרבא, נאמר בהם "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש" (משלי ל"א ו'), אולם אוננים אסורים לאכול בשר ולשתות יין. אוננים, נקראים, מי שהמת מוטל לפניו. בית המקדש בשבילנו הוא מתו מוטל לפניו.

סילוקו של צדיק – נלקחה נקודת ציון בנפש

לקינו בכפליים. כביכול, בורא העולם לקח מאיתנו את האדם שגם למראה עיניים, גם בעין חיצונית, אפשר היה לראות שהוא יסוד עולם. עליו כלל ישראל עומד. לקחו מאיתנו את היסוד, לקחו מאיתנו את הדבר שעליו היינו נשענים. צריך לשמוע פה את החורבן המיוחד, יש בחינת ציון במקום, ויש בחינת ציון בכלל ישראל. זו היא בחינת ציון בנפש, בנפשות כלל ישראל. הציבור של כלל ישראל, בנוי על נקודת ציון, בדיוק כמו שבית המקדש בנוי על נקודת ציון.

אותה אבן שתיה, שהיא האבן שעליה העולם מושתת, אותה האבן, שעליה מושתת ההמשך של כלל ישראל, אב בן אב בן, אותה אבן השתיה פסקה. נלקחה אבן השתיה.

קשה לראות עומק גדול יותר של חורבן. זה נראה להיות המכה האחרונה, הגדולה ביותר, הקשה ביותר. זאת המכה של "לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבְּנָיו תסתתר" (ישעיה כ"ט ז'), הפלא ופלא. זאת מכה, והמכה הזאת היא מכה, שבפשטות קשה לראות שכלל ישראל מסוגל לקבל עוד מכה כזאת, המכה הזאת, יש בה משהו של סוף חורבן. סוף חורבן, נקרא, עד היסוד, כאשר אין את מה שנקרא וצדיק יסוד עולם, מישהו שהעולם עומד עליו.

ה' יעזור לנו, ומכאן ואילך יתקיימו רק נבואות הנחמה. וכמו שלקינו בכפליים, כך, גם נתנחם בכפליים.

עומק דעה

ממזן רה"י הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

בין הזמנים

ענייני הזמן והשעה

חיבור לאבילות על בית המקדש

בין המצרים

שאלה: בכדי להמחיש ולחבר אותנו כהיום הזה אל האבילות על חורבן המקדש, ישנם דרכים מקובלות כגון לתאר את יופי המקדש, כהנים בעבודתם ולויים בשירם ובזמרים, לצירי את עבודת הקרבנות המנחות והקטורת וכו', בכדי להבין מה אנו חסרים. אמנם אין מי מאיתנו שהיה וראה את הדברים בעצמו, וקשה לכאוב את החסר על מה שלא היה לנו.

יש שמסבירים שכל הצרות המתרגשות אינם אלא תוצאה של החורבן, כמו שאמרו חכמים "מיום שחרב ביהמ"ק אין יום שאין בו קללה" (סוטה מה.), ועיי"כ מתעוררים לכאוב על החורבן. ולכאורה יש בזה טעם לפגם, שכן בסופו של דבר כל אחד כואב את כאבו הפרטי, ולא את הכאב על החורבן.

מה א"כ האופן להתייחס אל החורבן בצורה נכונה ואמיתית?

תשובה: נראה שהיחס צריך להיות שונה לגמרי.

לעיוור שלא ראה צבעים מימיו ואינו יודע מהם צבעים אי אפשר להסביר כלל על צבעים ועל ההבדלים ביניהם. גם אנחנו במידה מסוימת עיוורים לגבי הקודש והמקדש, אך עלינו להתבונן

מאמר השקפה מיוחד מרבינו רה"י שליט"א לרגל בין הזמנים אודות השפעת הטכנולוגיה על התפתחות האדם

דור של 'בין אדם למכונה'

בדברים הבאים נבקש לדון אודות הנזק שמסיבה לנו הטכנולוגיה, על שלל כליה. לא נתייחס כאן לאיסורים השונים, או לקלוקלים ולכישלונות כתוצאה משימוש במכשירים הללו, מה שמכונה 'פגעי הטכנולוגיה'; אלא על סוג התרבות שהתפתחה בעולם בעקבות המכשירים השונים, וההשפעה שיש לכך על אישיות האדם, גם כאשר המכשירים לכאורה מסוננים ונקיים.

לשמוע שיחות מהמשגיח באותה ישיבה, ובנוסף הקשבתי לקלטות משיחותיו של הרב סולובייצ'יק זצ"ל מבוסטון. מבחינת רמת התוכן ואיכותו, ודאי לא ניתן להשוות את שיחותיו של הרב סולובייצ'יק, שעלו לאין ערוך על שיחות המשגיח בישיבה. אך למרבה הפלא, ככל שחלף הזמן, גיליתי שדוקא מהמשגיח בישיבה קיבלתי את עיקר התועלת והבניה האישית.

לדעתי ההסבר לכך, אמר אותו אדם, שאת המשגיח בישיבה שמעתי וראיתי בצורה מוחשית וחיה,

ולא מתוך קלטות. הגעתי אפוא למסקנה, שהקשר הישיר שונה בצורה מהותית מזה המועבר דרך אמצעים שונים. ומכאן ההחלטה לעסוק בתיאטרון ולא בסרטים, כי התיאטרון הוא קשר ישיר עם הקהל, ואילו סרטים עוברים עיבודים רבים המשנים את המציאות האמיתית, ואף צורת הקשר עם הקהל היא דרך מכשירים ובאופן מלאכותי.

תשובה נוספת לשאלה היא כזו, המשיך ואמר: יצא לי לקרוא מאמר באחד העיתונים המפורסמים, שהגדיר וחילק את העולם לשלוש תקופות. בדורות הראשונים, העולם

לפני מספר שנים, הזדמן לי לנסוע יחד עם אדם שעובד במחלקת תיאטרון, באוניברסיטה ידועה בארץ, ותפקידו היה מפיק ההצגות הראשי. מתוך התעניינות שאלתי אותו מדוע בחר לעסוק דוקא בתיאטרון ולא בהפקת סרטים, הנפוצים יותר. מה משך אותו בעיקר להופעה חיה מול קהל.

תשובתו היתה מעניינת ומחכימה מאוד. הוא ענה כך: בתור בחור צעיר למדתי בישיבת הסדר. במהלך השנים, נהגתי בקביעות

בכלליותו היה דתי. זוהי בעצם תקופה של 'בין אדם למקום', שאנשים האמינו בכוח עליון ועבדו אליו, והיה לעולם יחס וקשר עמוק כלפי מעלה. לאחמ"כ באה תקופה של 'בין אדם לחברו', שהיחס כלפי מעלה כבר לא היה, ואנשים החלו לחיות ביחסים בין-אישיים. עיקר הקשר של האדם היה כלפי קרוביו וחבריו.

אולם בימינו כבר לא קיים המושג 'בין אדם למקום' ואף לא 'בין אדם לחברו', אלא המציאות מוגדרת כ'בין אדם למכונה'. כלומר, גם הקשר הבסיסי והיחס הנכון כלפי אנשים כבר לא קיים, אלא אדם פועל מול מכשירים ומכונות, ועיקר הקשר שלו עם אחרים הוא באמצעותם. לכן, סיים האיש, בחרתי בתפקיד התיאטרון, שהוא יחס ישיר עם הקהל - כי אני מעוניין לחיות בעולם של 'בין אדם לחברו'.

תקשורת רדודה

הדברים הללו יסודיים מאוד, ומגדירים היטב את סוג התרבות שבימינו. בדורות קודמים, בניית הקשר הבין-אישי היה בבחינת 'בין אדם לחברו'. זהו חלק מאוד חשוב ועיקרי בבניין האדם, שאישיותו אמורה להתפתח בצורה נכונה בחיי חברה, דרך יצירת קשר ישיר בין איש לרעהו. כך מבארים המפרשים במסכת אבות, על דברי המשנה 'קנה לך חבר', **שמלבד מעלת החבר המסייע לעלות בעבודת ה', יש לאדם צורך בעצם החברות הטובה.** אבל בניית הקשר בין אדם לחברו בעולם המודרני, הוא בעיקר דרך מכשירים וקבוצות חברתיות, וכתוצאה מכך **הקשר שנוצר לא מספק עמוק ואמיתי, והתפתחות האישיות מאוד רדודה ולא בריאה.** אופי התקשורת כיום בעולם שינה לגמרי את הצורה של חיי חברה תקינים, והם אינם מהווים עוד את ההתפתחות הבריאה של היחס בין אדם לחברו. זהו

דור של 'בין אדם למכונה', שאדם פועל בעיקר מול מכונות ומכשירים.

כדי להמחיש את הענין, היה מקום מסוים, שבתקופה קצרה אירעו בו מקרים רבים של גירושין, כבר בשנה הראשונה לחיי הנישואין. מספרים מאוד לא שגרתיים. בדקו ומצאו, שבני הזוג המקומיים לא נפגשו הרבה קודם הנישואין, ובמקום זאת תקשרו דרך שליחת הודעות. הם בעצם הכירו וביססו את תחילת הקשר ביניהם דרך שליחת הודעות, ולא בפגישות אמיתיות. כתוצאה מכך, ההתקשרות ביניהם לא היתה אמיתית, אלא תקשורת חיצונית ורדודה ולא בעומק הנכון, כאשר על בסיס זה התחתנו. זו היתה בעצם תקשורת יותר מזויפת, ולא השתתפות אמיתית וישירה, שכן **שליחת הודעות הוא קשר רדוד, האדם לא מבטא בהן את עצמו באמת ולא יוצר קשר נכון.**

בעולם הכללי בימינו הצורה שבונים ויוצרים חיי חברה היא דרך קבוצות, מה שנקרא 'וואצאפ', ודומיו, וזוהי בעיה גדולה. האופן הנכון ליצור קשר עם חבר הוא כשהאחד פתוח עם השני, משוחח אתו, משתף חוויות ומספר לו עניינים אישיים. אבל ההתקשרות הזו אינה נוצרת דרך קבוצות חברתיות, כי כאמור, עצם התקשורת הזו יותר מכנית ופחות אמיתית, ובודאי לא בעומק ובשיתוף הנכון.

זאת ועוד, בהתקשרות של קבוצות וואצאפ, **אדם בעצם חי בצורה שכל מה שקורה אתו, הוא מיד מוציא החוצה לכולם, ולא משאיר לעצמו כלום. הכל פתוח ויוצא מיד,** לא בצורה אישית אלא בצורה כללית ובפומבי. זה לא נקרא שהוא משתף חבר בענייניו האישיים, כי אין לו עניינים כאלו, הוא פשוט מוציא הכל לכולם בצורה גלויה, וגם מקבל כך את כל המידע על אחרים. **זו התקשרות מאוד לא נכונה ולא מתפתח ממנה קשר אישי אמיתי.**

בחסר הגדול של השראת השכינה כפי שהוא בא לידי ביטוי גם בדורינו.

בכדי לנסות לקרב את הדברים אלינו, יש לנו להתבונן על גדולי ישראל וצ"ל שהיו בדור שלפני השואה הנוראה שלא הניחו אחריהם כמותם. לא זכינו לגדלות של החפץ חיים ושאר גדולי דורו לאחר השואה. יש לנו היום קצת הבנה אודות הגדלות העצומה של הגאונים הללו, וכשרואים את הפער הגדול ואת ירידת הדורות מבינים את החסר הגדול שנובע מסילוק השראת השכינה בישראל. כך ניתן להבין שעל אחת כמה וכמה - ישנו פער עצום בין הזמן של בית המקדש - זמן של נבואה ושל שפע רוחני וגשמי - לבין זמנינו. על אף שאין לנו נבואה, ניתן להבין מה רוחניות, מהי שכינה, ומה ההבדל בין הדורות שהרגישו יותר את השראת השכינה לעומת הדור שלנו.

גם אם נתבונן בירידת הדורות שאנו רואים בעינינו, זה מורגש בחוש. אנו רואים ירידה עצומה ברוחניות בין הדור של מרן הרב שך וצ"ל לבין הדור שלנו, אין מקום להשוות כלל בין הדורות, וזה כואב. זה שייך אלינו.

בדרך זו, איננו מנסים למצוא רק מעלות שאין לנו שייכות אליהם, אלא עלינו להמחיש לעצמינו מהי השראת השכינה, ומהי רוחניות, ע"י התבוננות בהשפעה העצומה שראינו בעינינו על גדולי ישראל מכוח הדרגה הרוחנית שלהם. וכאשר אכפת לנו מכבוד שמים, מהשראת השכינה, מרוחניות בכלל, מתחברים לאבילות על המקדש, ולציפיה לישועה ולבנין בית המקדש בקרוב.

א. עי' דרך החיים למהר"ל (א.ו.).

ב. ובכדי להמחיש את הענין, זוג אחד בא אלי פעם להתייעץ. הם סיפרו על מריבה שיש להם, וציינו שהפסיקו לשוחח אחד עם השני. הם אמרו: 'אנחנו לא מדברים, רק שולחים הודעות...'. וזה ממחיש מאוד כמה התקשורת הזו לא באמת מחברת, לא נכנסים בה לעומק הקשר הנכון ולא באמת מרגישים את השני.

אין התפתחות של אישיות פנימית. התוצאה היא שאנשים נבנים עם פגם חמור בכושר החשיבה וההתפתחות האישית. לשם הדוגמא, וההבנה עד היכן הדברים מגיעים, כאשר אני נוסע לחו"ל, אני יושב במטוס ותמיד נדהם לראות את עיסוקם של שאר הנוסעים. במהלך הטיסה ישנן כמה וכמה שעות שאפשר לנצלן לכל מיני עניינים ומטרות. אבל אנשים מכל הגילאים יושבים במשך כל הטיסה, מתחילה ועד סוף, ומשחקים במשחקי מחשב מוטופשים, ממש ברמה של ילדים קטנים. זו ממש תת-רמה. אפשר לעבור כך על כל המטוס ולראות שכמעט כולם עושים את אותו הדבר. ומיד כשהמטוס נוחת כולם מוציאים בדחיפות את הפלאפונים. זו ממש התמכרות!

כל זה רק מעיד על התרבות היום. **אנשים לא מסוגלים לשבת עם עצמם ולחשוב או לעשות משהו**, רק שקועים כל הזמן בתוך המכשירים. כך גדלים אנשים בלי מחשבה ועומק ובלי אישיות בנויה, וזה ממש הפך צורת האדם. זוהי תרבות של 'בין אדם למכונה'.

הקושי להיבנות ולהשתנות

עוד נושא הנוגע מאוד לכל האמור, **שככל שהטכנולוגיה הולכת ומתפתחת, נעשה יותר ויותר קשה לאדם לבנות את עולמו הפנימי ולהשתנות**. העובדה הזו ניכרת במישורים רבים, ולדוגמא, אלו שמתעסקים עם בעלי תשובה, רואים זאת בצורה מאוד ברורה. בעבר היה קל יותר להשפיע עליהם, כי הם באו ללמוד ולהתחזק, וניתקו את עצמם מכל הסביבה, כך שבזמן קצר השתלבו במקומם החדש. אולם היום כבר לא מספיק מנותקים, אלא עדיין מחוברים לתרבות הקודמת ולכל האווירה הכללית בעולם, דרך המכשירים, ולכן השינוי דורש הרבה יותר זמן ומאמץ.

ההשפעה הזו ניכרת בהרבה מאוד תחומים. כך לדוגמא בשנים עברו, במדינות ערב שאינן מפותחות, היו צעירים רבים שנסעו ללמוד באוניברסיטאות יוקרתיות במדינות אחרות, כגון אנגליה וארה"ב; ולאחר תקופה מסוימת שלמדו שם, השתלבו היטב

כל אחד יכול להבין, שכאשר הוא רוצה לפתח חברות טובה עם השני, הצורה לעשות זאת היא לא להתחיל לשתף קבוצות וואצאפ בכל מה שקורה אתו, אלא עליו לבנות חברות אמיתית וישירה עם אנשים מסוימים שאיתם הוא מעוניין להתחבר.

כמו"כ אמצעי התקשורת הללו גרמו לכך שאדם אינו מסוגל שלא לתקשר כל הזמן עם חבריו, ואם יתנתק מזה לזמן מועט, ירגיש שאין לו שום מציאות פנימית לעצמו. **קשה היום למצוא אנשים**

המסוגלים לשבת במשך זמן רב ופשוט לחשוב לעצמם, אלא כל דבר שקורה מיד חייבים לשתף, וגם להיות מחוברים בכל רגע. המציאות הזו מראה על אופי חלש, וחוסר יכולת של האדם להיות עם 'עצמו'.

ומלבד זאת, כל התקשורת היום, לרבות 'קווי הנייעס', היא מאוד רדודה. תקשורת זולה, הבנויה על רכילות וליצנות, ועשיית עסק מכל ענין זול ונחות. גם התקשורת בין חברים הופכת להיות כך, כשהדבר נעשה דרך

מכשירים וקבוצות. משתמשים באמצעים הללו בצורה מאוד רדודה, והם מורידים מאוד את רמת האדם וערכו.

פיתוח האישיות

הגדרת 'בין אדם למכונה', הפכה ממש להיות תרבות. כך נראה העולם היום, **אדם חי בתוך מכשירים ומכונות**, ומלבד הקשר עם הסביבה שהפך כאמור להיות רדוד ושטחי, גם עצם ההתפתחות האישית נפגמה רבות.

חשיבתו העצמאית של האדם, והתפתחות אישיותו, השתנו כיום לבלי היכר. **כשיש לאדם את האפשרות להיות עם 'עצמו', הוא מפתח ובונה את הייחודיות שלו, את החשיבה והאישיות**. אבל בזמן שהוא חי בתוך עולם של תקשורת, ובכל רגע נתון הוא קשור לכולם ומקבל הודעות על כל דבר שקורה, וגם כל מה שעושה בעצמו מיד משתף עם כולם בלי התחלה של פרטיות, **הוא עצמו לא מתפתח בצורה נכונה, ונשאר מאוד רדוד**. כפי שהזכרנו, אין כמעט אנשים היום שמסוגלים לשבת עם עצמם במשך כמה שעות ולחשוב, כי

ג. בזמן שהחלו להופיע הסמארטפונים, עלתה שאלה קשה שנתבקשתי לשאול את מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצ"ל. אז עוד לא היו מכשירים מסוגנים, והמציאות היתה שרבים נכשלו ונפלו עד לתהום רח"ל. בפרט עולם התשובה עמד אז בסכנה גדולה, וחלק גדול מבעלי התשובה לא החזיקו מעמד. מאידך, רבים נזקקו למכשירים לצורכי פרנסה.

העוסקים בתחום רצו לייצר מכשירים מוגנים, כדי שאנשים לא ייכשלו. מצד שני עמד החשש, שאם יהיו מכשירים המוגדרים כנקיים, בסופו של דבר גם אברכים יקנו את אותם מכשירים, ויתחברו לכל התרבות שיש בהם, והדבר יגרום לירידה מסוימת ברמה של עולם האברכים. השאלה היתה, האם נכון להציל את כל אלו שנשלים ונופלים, על חשבון הפגיעה המסוימת בעולם האברכים.

נכנסתי למרן הגרא"ל עם השאלה, הוא שמע את הצדדים, חשב במשך זמן רב, ולא רצה להכריע. זאת שאלה מאוד לא פשוטה. גם כשמדובר על הצלה רוחנית קריטית, אך אם עולם האברכים יירד בדרגתו, זה מאוד לא פשוט. לאחמ"כ נמסר לי שאחרים נכנסו אליו והוא נתן את הסכמתו, אבל כשאני הייתי אצלו, הוא לא רצה להכריע.

כך אנשים איבדו את ההבנה מהי פרטיות, וגם הם עצמם חושפים את חייהם הפרטיים בצורה גלויה. כל הרעיון בהתקשרות דרך קבוצות וואצאפ הוא, שכל דבר שאדם עושה הוא מיד משתף עם החברים בקבוצה, והוא מקושר אליהם כל הזמן. והמצב כבר הגיע לידי כך שכלל לא מבינים מה רע בזה. כל הצורה של צניעות וחיי הפרט נהרסו מאוד בתרבות היום, וכל זה לא מאפשר לפרטיות האדם להתפתח בצורה נכונה.

לשם הדוגמא, ועד היכן הדברים מגיעים, ישנה תופעה נוראה הקיימת בעיקר במקומות בחו"ל, שבזמן שבחור מחליט לסגור שידוך עם בת זוגו, מסריטים את המעמד ומפרסמים ברבים, מתוך תפיסה שכולם יכולים וצריכים לראות. העובדה הזאת מראה שאין מושג של פרטיות, והעניינים הצנועים והפרטיים ביותר הפכו להיות רשות הרבים ונחלת הכלל!

חיים פרטיים ואישיים, מהווים חלק עיקרי בבנין אישיות האדם. את ענייניו הפרטיים הוא חושף רק בפני קרוביו ומי שמתאים לכך, ובדואי לא בצורה פומבית. זוהי תרבות קולקלת הקיימת בעיקר דרך צורת התקשורת במכשירים וקבוצות.

העולם היום בנוי מתרבות אחרת. הצעירים שנולדו לתוך זה, לא מספיק מבינים את עומק הנושא ועד כמה זה משנה את צורת האדם הנכונה, אבל זו המציאות. העולם היום הוא עולם אחר, והאדם לא מתפתח בצורה טובה, בכל המובנים; הן בניית האישיות, והן בקשר שלו עם אחרים.

בדור של 'בין אדם למכונה', אם רוצים לגדול ולהתפתח כמו שצריך, ובפרט במה שנוגע לחיים ערכיים ומרוממים; צריך להבין כמה רעה חולה היא כל התרבות הזו, וכמה היא פוגעת באישיות, ולהשתדל לא להיות קשורים ומושפעים מכל זה. כך נוכל לבנות את עצמנו בצורה נכונה, לחיים אמיתיים ותקינים.

בתרבות המתקדמת של המדינות הללו. אולם בשנים האחרונות קיימת תופעה של צעירים שכבר יצאו ממדינות ערב ולמדו במוסדות חינוך מעולים, ולמרות זאת עדיין נשארו מחבלים ועושים מעשי טרור. התרבות שלהם לא השתנתה. והסיבה היא, שהם לא ניתקו את עצמם מהמוצא שלהם. דרך כל התקשורת והטכנולוגיה, הם עדיין מחוברים למדינות ערב, לומדים אמנם במדינות אחרות, אבל מצד התרבות מחוברים בקשר רגשי למוצאם ותרבותם.

ואף בעולם הישיבות הבעיה הזו ניכרת במידה מסוימת, שנעשה קשה יותר להשפיע על הבחורים ולשנותם. הסיבה לכך היא שכאשר נכנסים ללמוד בישיבה, הרי הולכים להיות טמונים במקום של עליה בתורה, ובאופן רגיל בחור אמור להשתנות מן הקצה אל הקצה - כי הוא התנתק מהעולם החיצוני, ובא לקבל ולספוג את האווירה בישיבה. אבל כאשר מחוברים לכל מה שקורה בעולם ונושמים במשך כל הזמן את האווירה החיצונית הזאת, הרי שהכוח להשתנות הולך ואובד, וזה מפסיד את היכולת של הבחור לספוג כראוי את רוח של הישיבה.

ומכאן נבין כמה חשוב להתנתק מכל האווירה החיצונית, אם ברצוננו לגדול ולהשתנות.

צנעת הפרט

ענין נוסף שמאוד מושפע מהתרבות היום, הוא הפגיעה החמורה בכל הנוגע לפרטיות. חלק עיקרי ובסיסי בבנין האדם והתפתחותו הוא חיי הפרטיים, ויש לכך השפעה רחבה על צורת האישיות, העצמאות והיחידות שלו. אבל עולם התקשורת כלל לא מבין את המושג חיי הפרט, ובאופן עקבי ומכוון חודרים אל תוך החיים הפרטיים של האדם, חושפים את כל סודותיו מתוך טענות בנוסח 'זכות הציבור לדעת', ולא משאירים מקום לפרטיות.

'קול נהי ובכי'

כמידי שנה ניתן יהיה לשמוע את משא רבינו רה"י שליט"א בהיכל הישיבה הקדושה

בליל תשעה באב, בקו הבוגרים במספר:

077-8992830

לחיצה על 3 לדילוג קבלת צינתוקים, בזמן השידור החי: שלווחה 1, 9, לשידור חוזר: לחיצה על *1

עריכה: הרב מ. גויטיין והרב א. רגוזנצקי

לתרומות והנצחות: 052-7155596 | 052-7198746

ניתן לתרום גם בהעברה בנקאית: בנק 17 | סניף 635 | חשבון 117122

להצטרפות לקבלת הגיליון במייל: 2715559@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה לימי בין הזמנים

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר בשיח"ק

שורש החורבן – בכיה של חינו' במקום שמחה ובטחון בה'

הגמ' אומרת (ברכות ס') שכשרב המנונא נאנח אמר יהודה בר נתן 'יסורים בעי ההוא גברא לאתויי אנפשיה' משום דכתי' "כי פחד פחדתי ויאתיני ואשר יגרתי יבא לי", אדם שמפחד שיהיה לו צרות ויהיה לו רע, הפחד עצמו יכול לגרום לרע לבוא חלילה. איוב אמר שכל היסורים שבאו לו זה בגלל שהוא פחד שיהיה לו יסורים. למה אתה חושב שיהיה לך צרות, הקב"ה הוא טוב, תבטח בו, תאמין שיהיה טוב, אם אתה מפחד זה עצמו סיבה שזה יקרה.

פעם הגיע חולה לחזו"א. אמר החזו"א "הוא יהיה בריא", וביאר שאי"ז רוח הקודש, אלא כמו שמצינו שיש מצב של פתיחת פה לשטן כך יש פתיחת פה לטוב. משום שכשחוששים לרע זהו סיבה לרע, ומאידיך כשמקווים לטוב ובוטחים בה' יהיה טוב.

הקב"ה הוא אב הרחמן, כדי לתת לנו עוה"ב הוא לא צריך ח"ו להציק לנו כאן, והוא נתן לנו תורה ומצוות לא בכדי שיהיה לנו טוב בעוה"ב בלבד, אלא כדי שיהיה לנו טוב כאן בעולם ג"כ. הקב"ה לא רוצה שנסבול בעוה"ז חלילה, הוא נתן לנו מתנה גדולה ללמוד תורה, ועוד הוסיף לתת לנו אפשרות לקיים את מצוותיה ועי"ז נזכה לאושר גדול בעוה"ז ובעוה"ב. אם נפנים את זה נרגיש טעם ושמחה בכל מצווה שאנו זוכים לקיים, בכל דף גמרא שנלמד, הרי זוהי מתנה גדולה שזכינו שאנו יכולים לקיים את מצוות ה'. לעבוד את הקב"ה בשמחה ובטוב לבב, אחרת זו בכיה של חנם. מי שלא מקיים את המצוות מתוך שמחה אלא מתוך בכיה של חנם הרי ודאי שלא יוכל להרגיש טעם במצוות. אדם מתפלל, אם הוא ישים לב מה הוא עושה זה הרי פסגת האושר, הוא מגיש לקב"ה רשימת בקשות ומדבר בחופשיות על מה שהוא רוצה, אבל באים לתפילה במחשבה ש'עוד פעם צריך להתפלל', שוטה, תגיד תודה שאתה יכול כך להתפלל ולבקש מה שאתה רוצה מאבין שבשמים.

והמבחן בזה הוא קצת כשמגיעים ימי בין הזמנים, בשעה שהאדם לא נמצא במסגרת החברה, כשהוא נמצא עם עצמו ולא מחויב לאף אחד, האם זה גורם לו לפריקת עול, מי שהתורה והמצוות אצלו הן עונש הרי שכעת הדבר הראשון שהוא יעשה זה לפרוק את העול ח"ו, אבל אם יודעים שהתורה והמצוות זה טוב בעוה"ז, הרי שהאושר הגדול של בין הזמנים זה להתענג דוקא בתורה ובמצוות. עי"ז אדם יכול לבחון את פנימיותו. הרמב"ן אומר (בקונטרס אמונה ובטחון): הלא יש ברכות הנהנין וברכות המצוות, ומה שתקנו ברכת הנהנין היינו משום שאסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה, אך מהי ברכת המצוות? מבאר הרמב"ן, שכמו שיש גוף בריא וגוף חולה, כך יש נפש בריאה ונפש חולה, אם רוצים לראות על גוף האם הוא בריא או חולה - בודקים האם יש לאדם תאבון לאוכל, מי שהוא חולה בד"כ אין לו תאבון, אך אם הוא בריא יש לו תאבון והוא אוכל. ואומר הרמב"ן שאותו הדבר הוא לגבי

בגמ' בסנהדרין (דף ק"ד) 'אר"י מפני מה לקו ישראל ב'איכה' - מפני שעברו על שלשים ושש כריתות שבתורה. מפני מה לקו באל"ף ב"ת (שהקניות נאמרות בסדר הא' ב') - מפני שעברו על התורה שניתנה באל"ף ב"ת. וצ"ב מהו 'לקו באיכה' ולקו בא"ב' הרי איכה וכן הקניות בסדר הא"ב הן רק הצורה שבה אנו מבכים על כך שלקינו בגלות ובחורבן, וכי לקינו ב'איכה' או לקינו בקניות. צ"ב. אך הנה לאחר חטא המרגלים כתי' "ויבכו העם בלילה ההוא" ואמרו' בגמ' (תענית כ"ט) "אותה לילה ליל תשעה באב היה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: אתם בכיתם בכיה של חנם ואני קובע לכם בכיה לדורות'. ומבואר כאן דבר מבהיל, שהמדה כנגד מדה הוא בכיה כנגד הבכיה, היינו שהעוון החמור של חטא המרגלים לא היה זה שהם לא רצו להיכנס לארץ ישראל, אלא על עצם הבכיה, ולכן נקבע בכיה לדורות.

והביאור בזה הוא שעל מה שדיברו בגנות ארץ ישראל לא היה תביעה על המרגלים, משום שסיפרו את מה שראו בעיניהם, אך התביעה היתה על מה שבכו, משום שאם הקב"ה רוצה להכניס את ישראל לארץ בהכרח שזה טוב, והקב"ה יעשה שיהיה טוב, ואם בוכים על זה הרי זה חסרון באמונה שחשבו שח"ו הקב"ה עושה רע' ושהם מסכנים, על זה היה התביעה, על עצם הבכיה, ובעקבותיה אנו בוכים עד היום בת"ב. אם הקב"ה אמר שהוא יכניס את ישראל לארץ אז ע"כ שהוא יסדר את העניינים לטובה. כשאדם עומד בפני מצב שיתכן שיהיה רע', והוא בוכה משום שאולי הוא בפני צרה, יש עליו תביעה עצומה, למה אתה חושב שהקב"ה עושה לך צרות ואתה הולך לסבול, הקב"ה הוא מקור החסד והרחמים. יש הרבה מצבים שלא יודעים מה הולך להיות, ויש חששות, מי יודע אולי יהיה כך ואולי כך וכדו', למה אתה חושש, למה אתה בוכה, הקב"ה הרי רוצה שיהיה לך טוב, תבטח בו. אם אדם מגיע לעשות לי משהו ואינני יודע אם לטוב או לרע - הרי שאם הוא שונא שלי אחרוב שהוא עושה רע, אך אם הוא חבר שלי מן הסתם הוא יעשה לי טוב, אם כן למה אצל הקב"ה אתה חושב שהוא עושה רע, למה יש לך פחדים וחששות, תאמין בקב"ה שרוצה שיהיה לך טוב.

"ותפחד תמיד כל היום מפני חמת המציק ואיה חמת המציק" (ישעיהו נ"א י"ג) - אדם כל הזמן מפחד מה יהיה, והקב"ה אומר - כמה פעמים עברת כל מיני מצבים שחשבת שהולך להיות צרה גדולה ובסוף ראית שהכל הסתדר, 'איה חמת המציק', למה אתה חושב שהקב"ה רוצה להציק לך. זוהי בכיה של חנם. אתה סתם בוכה, עלינו להבין שכשהקב"ה עושה משהו - ברור שהוא מתכוון לטובתנו. וזוהי התביעה של 'לקו באיכה', כי חוץ מהמלקות שלקינו בגלות, לקינו בעצם זה שאנו צריכים לשבת ולבכות, זה עצמו עונש, בגלל הבכיה של חנם אנו צריכים לבכות ולקונן.

'טעמו וראו כי טוב ה'', מספיק רק לטעום כדי לגלות שה' הוא טוב ורוצה שיהיה לנו טוב. ר' שמואל היה אומר, "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב", 'חפץ חיים' אלו חיים נצחיים, 'אוהב ימים' זה העוה"ז, מי שהוא חפץ חיים - חפץ בעוה"ז, צריך שבימים - כאן בעוה"ז הוא ירגיש טוב, שיהיה לו 'עוה"ז' כפשוטו, בתורה, במצוות, להרגיש טוב, **לעבוד את הקב"ה מתוך שמחה, לא מתוך בכיה, לא מתוך עצבים ולא מנערות מיתרים**, לעובדו בשמחה. **הקב"ה לא הוריד אותך לעולם בשביל שתסבול, ולא בשביל שיהיה לך צרות. אסור לצאת מתוך נקודת הנחה שחלילה יהיה רע**, לחיות עם אמונה שהקב"ה הוא טוב ולבטוח בו שיעשה לנו רק טוב, ואז נזכה שבאמת יהיה רק טוב, ונזכה בעז"ה לראות בביאת משיח צדקנו ובבנין בית המקדש במהרה בימינו אכ"ר.

הנפש: אם רוצים לדעת אם נפשו של האדם בריאה או חולה - יש לבדוק האם לנפש יש תאבון - אם יש לאדם תשוקה לתורה ומצוות זה סימן שנפשו בריאה, ואם אין לו אז נפשו חולה. וע"כ מבאר הרמב"ן - כפי שיש ברכת הנהנין על הנאת הגוף, כך יש ברכת המצוות על הנאת הנפש, כי הנפש רעבה ומתאוה לקיום המצוות. וזהו המודד בימי בין הזמנים - האם יש לך תאבון או לא, אם אדם אין לו תאבון הרי שהוא יעבור את ימי בין הזמנים בריקנות גדולה, ואחר כך הוא יגיע לזמן אלול עם הרגשה קשה של נפש ריקנית בלא סיפוק ובלי אושר, אך מי שיש לו מעט תאבון עליו לנצל את הימים האלו, אדרבה, להינות מהימים הללו ע"י התורה והמצוות, וכך יוכל להגיע לאלול ולראש השנה עם נפש מלאה ועם סיפוק גדול.

'לעמל יולד' - גם בבין הזמנים

אכזבות וטרדות. רק שיש שתי ברירות: או שהעול זה להבין את דין שליחות יד, או שהעול יהיה כאבי ראש וכאבי בטן ומה החבר חשב עלי ומה הוא אמר עלי, ודורנו משופע בחרדות מעין אלו ה"י. אבל לכל אחד יש עול וטרדות ואכזבות, בכל מצב יהיה עול. רק צריך לבחור **איזה** עול יהיה. 'המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכויות ועול דרך ארץ'. הקב"ה לא ברא את האדם בשביל שיסבול חלילה. האדם נברא לעמול בשביל לעסוק בתורה, בלי לחץ, אך עם מסגרת עבודה. אבל מי שלא משתמש בעול בשביל התורה צריך לעמול בדברים אחרים.

להכין תכנית מסודרת לשבועות אלול

יוצאים לדאצ'ה, בין הזמנים. את הדאצ'ה אפשר לעשות בצורה של עול, ואפשר בצורה של פריקת עול. שום דבר לא מחייב אותי, עושים מה שרוצים ומה שיוצא, פריקת עול כפשוטו. ומה יוצא מזה, דבר ראשון אחרי שלשה שבועות חוזרים לזמן אלול בלי צורת אדם בכלל, המשגיח **רבי יחזקאל לוינשטיין** היה אומר "כל האלול צריך לקרפף לבחורים את הבוץ מהפנים, רק לפני ראש השנה אפשר להתחיל לדבר איתם..." כך הוא היה אומר. אבל גם בלי זה, צאו וחפשו האם יש בחור שהיה לו בין הזמנים של פריקת עול והוא היה מאושר בזמן הזה. שלשה שבועות בלי לחץ, בלי כלום על הראש. הרי לכאורה בכזה דאצ'ה הוא השיג את פסגת החלומות שלו, נו, עכשיו הוא מאושר? תבדקו ותמצאו שלא. כמה לחצים, כמה טרדות, כמה בעיות, לא **למרות** הדאצ'ה אלא **בגלל** הדאצ'ה. וכמה עייף הוא יוצא מהדאצ'ה הזה, עכשיו הוא צריך להתחיל לנוח. זו המציאות. והסיבה לזה היא שהעול תמיד יהיה אותו עול, 'אדם לעמל יולד'. השאלה לאן לקחת את העול, אם לתורה אם להבלים אחרים.

אין הכוונה שבבין הזמנים צריך לשבת וללמוד כמו באמצע הזמן, אפשר ללמוד גם יותר... הכוונה בזה לדבר אחז: **צריך שתהיה תכנית מסודרת לבין הזמנים**. 'עול' זה לא סתם לעמול, עול זה לחיות ממוקד מטרה. יש סיבה שבגללה באתי לעולם, ויש לי שאיפות ויעדים מה אני רוצה להשיג ולהספיק בכל זמן שהוא. **בבין הזמנים מוכרחים לנוח, לאגור כוחות, אבל לא לרבוץ סתם**. מי שחי עם עול ועם מטרה צריך לעשות לו תכנית מסודרת: כמה שעות ביום לומדים, ומה לומדים, שיהיה ברור איזה מסכת או איזו סוגיא אני רוצה לקנות בחודש הזה. לא סתם לשבת על הספסל, תכנית מסודרת, כל אחד לפי מה שהוא. מתי לקום, להתפלל כמו

גדלות האדם של בן ישיבה

ישנו מכתב מהגר"ב זצ"ל 'הדרכה לבן הישיבה'. ובתחילתו הוא כותב **"קשה לדבר בפני בני ישיבה"** אשר תקראם התורה הקדושה "מבקשי ה'" כמש"כ "והיה כל מבקש ה' יוצא אל אהל מועד", ואם כן **צריכים לדעת לפני מי עומדים ואל מי מדברים**". ואלו דברים מבהילים, שהרי הגר"ב שהיה גדול הדור וגאון הדור מעיד ש'קשה לדבר בפני בני ישיבה', וכנודע שמידת האמת אצלו היתה מדוקדקת מאד ולא הגזים בשום דבר, ואם כתב כך ע"כ שזה באמת כך. וכשבחור יוצא לבין הזמנים עליו לזכור זאת, שהוא לא כמו כולם, הוא בן תורה ש'מגדלתו ומרוממתו מעל כל המעשים', הרי בעולם ישנם מיליארדים, ומתוכם מיעוט של ישראל עם ה', ומתוכם מיעוט ששומר תו"מ, ומתוכם מיעוט שיושבים ולומדים כל היום, ומתוכם יש את המיעוט שבמיעוט שהם הבחורים המצוינים שמונחים בלימוד כל היום ותורת ה' כל מעיינים - עידית שבכלל ישראל. **בחור כזה שיוצא לבין הזמנים אין הוא יכול להשליך את ה'דרגה' שלו ולהיות כמו שאר האנשים, אתה מרום, אתה שונה, תכבד את עצמך, קצת גדלות האדם**. ללכת ברחוב עם כובע וחליפה, 'מאני מכבדותא' - מה אני - מכבדותא, לכבד את עצמך ואת המעמד שלך. הגר"ב בהמשך המכתב כותב 'בצאת בן תורה מהישיבה פוגשו היצר הרע, והוא מחזיר על בן ישיבה יותר משאר בני אדם, וא"כ כמה שמירה צריכין', אבל באמת זוהי השמירה הטובה ביותר מהיצה"ר, לדעת ולהכיר במעלה שלך, אתה בן-ישיבה, תשמור על הנכבדות שלך.

'אדם לעמל יולד' - בכל מצב

כתי' "כי אדם לעמל יולד ובני רשף יגביהו עוף" (איוב ה, ז). וכ' האב"ע "כי כאשר טבע העוף לעוף כן תולדות האדם לעמול". ציפור שיחתכו לה את הכנפיים היא תמשיך לחיות וללכת, אבל כל מהות החיים שלה זה שהיא עפה, אם היא לא תוכל לעוף יחסר בעיקר מהות החיים שלה. כך האדם, כל מהות האדם זה לעמול ולעבוד. אם הוא לא עובד חסר בעצם האדם שבו, משום שבריאת האדם נעשתה באופן שהוא יהיה תמיד עמל. במה לעמול זה תלוי ברצון האדם, המדרש בקהלת אומר 'רוצה אדם לעמול בדברי תורה נותנים לו, רוצה לעמול לרוח נותנים לו'. אבל לא מרוויחים שום דבר שחיים בלי עול. אפילו יצר הרע אין על זה, משום שאם היה מצב שאפשר לחיות בלי עול אז היה על זה יצר הרע, אבל אין מצב כזה, אדם נברא לעמול, ותמיד יהיו בעיות, בכל מצב יהיו מתחים,

מכירים את כל הבעיות והחרדות והלחצים שחבריהם משופעים בהם, כי כל הלחצים והשאלות והטירדות נובעות מהבטלה, מזה שאין עול תורה ולכן יש עול אחר. מי שחי עם עול, חי עם תכנית מסודרת, עם הבנה שיש מטרה שצריך להגיע אליה, אז יש לו רק עול תורה. וזה העול הכי כיף וטוב שיכול להיות.

להציב יעדים ומטרות

לומדים כעת בישיבה מסכת בבא מציעא. אפשר ללמוד כמה סוגיות בב"מ פה ושם וכל סוגיא שמזדמנת ברחבי המסכת - זה נקרא ללמוד בלי עול. ללמוד עם עול זה להציב מטרה **לדעת את מסכת בבא מציעא**. לדעת הכוונה ללמוד לפחות פעם אחת את כל המסכת מתחילתה ועד סופה. מי שלא מרגיש מחויב ללמוד את כל המסכת אז הוא לא מחויב גם לחצי, אין לו שום מטרה שהוא רוצה להגיע אליה, אז סתם רואים סוגיא פה סוגיא שם ולא יוצא מזה שום דבר. צריך להציב יעד, להחליט על מטרה: עד סוף הזמן, עד סוף בין הזמנים מסיימים מסכת בבא מציעא, (ואז גם אם לא מסיימים - לכה"פ חצי מסכת יודעים). בסופו של יום הרי צריך ללמוד את כל השישים מסכתות, בשביל זה אנחנו כאן, אבל אי אפשר להגיע לזה ביום אחד, צריך להתרגל להציב מטרות, לדעת מסכת זו על בוריה, לחזור ולהמשיך הלאה. לא להיות בלי תכנית. ולא מרוויחים מאומה כשמבזבזים את הזמן, לא מרוויחים שום דבר כשחיים בלי עול, בגלל שאם אין את העול הזה יש עול אחר, אף פעם הראש לא ריק מטרדות. או שאתה מסובך עם שומרים או שאתה מסובך עם פלוני ועם הבנק.

אין אדם שאין לו עול

א"י במדרש (מובא בילקוט רמז ת"נ) 'אין אדם בעולם בלא יסורין, חושש בשניו אינו יכול לישן, בעיניו אינו יכול לישן, יגע בתורה אינו ישן, זה ער זה ער "אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה ומתורתך תלמדנו"'. נגזר על אדם שהוא יהיה ער בלילה. לא יעזור שום דבר - הוא יהיה ער כל הלילה, כך נגזר עליו. יש לו בחירה לקבוע **למה** להיות ער כל הלילה. אז יש אפשרות שהוא מחליט לעשות 'משמר'. לא יקרה כלום כי בין כך הוא לא ישן, אז הוא מעביר את הלילה בלימוד, מיידיק. יש מישהו אחר שכן רוצה לישון, אז הוא נכנס מתחת השמיכה והולך לישון. אבל נגזר שהוא יהיה ער, אז מתחיל לכאוב לו השיניים. הוא כבר גומר את כל הכדורי הרגעה שיש באזור, לא עוזר שום דבר, כואב לו כל הלילה השיניים. ויהי בוקר, והפסיקו הכאבים. נו, ברוך ה', כנראה התפללתי טוב. אבל מה האמת, הוא היה צריך להיות ער כל הלילה, אבל הוא לא רצה ללמוד, אז כאבו לו השיניים. אז לא שצריך לעשות כל לילה משמר כדי שלא יהיו כאבי שיניים. אבל **לא מפסידים שום דבר כשיושבים ולומדים**. כך זה בכל החיים, אין אדם שאין לו עול. זה יכול להיות כאבי שיניים וזה יכול להיות שיושבים ולומדים. כל אחד צריך לעצור ולחשוב, אין מקבלים על עצמנו עול, לעשות תכנית מסודרת לבין הזמנים, כל אחד לפי מה שהוא ולפי היכולות שלו. תכנית מסודרת אין לחיות. זה הכוונה עול, וכשחיים עם עול - 'המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ'.

בן אדם, ההלכות הן אותן הלכות כמו כל השנה, אותו זמן ק"ש, אותו זמן תפילה, אין קולות בשום הלכות, לא בק"ש ולא בתפילה, ולא בנטילת ידיים... אנחנו יהודים כמו באמצע הזמן. אנשים מסוגלים להתקשר לשאול האם זה מותר וזה מותר... חושבים שלחודש אב יש דין אחר. אבל **הש"ע של בין הזמנים הוא אותו ש"ע של ערב יום כיפור**, בלי שום שינוי. הכל ממשיך כרגיל, רק משנים מקום ואווירה. הסטייפלער כתב שהכיר 'כמה גדולי תורה שצמחו וגדלו בבין הזמנים'. משום שקל יותר ללמוד בלי שמחייבים אותם ובאווירה שונה.

'זמן הביניים'

כשהייתי ילד, נכנסתי פעם בבין הזמנים לבנין 'כולל הלפרין' בבני ברק, ראיתי שם יהודי עושה דאצ'ה, יהודי שכל השנה היה לומד בכולל חזון איש הסמוך, אבל עכשיו הוא בדאצ'ה, אז הוא עבר לכולל הלפרין, קיפל מעט את השרוולים, ושם את היד בחוץ על המעקה.

כך הוא ישב ולמד. קראו לו **רבי חיים קנייבסקי**. זה היה הדאצ'ה שלו. אני לא חושב שזה צריך להיות הבין הזמנים שלנו, אבל אלו מושגים של דאצ'ה. דאצ'ה זה להחליף אווירה. הרי תמיד מתלוננים על האווירה פה ועל האווירה שם, יש לך אווירה אחרת, אז אפשר להמשיך ללמוד. מרן הרב שך קורא לתקופה זו במכתב 'זמן הביניים'. זהו זמן בפנ"ע שיותר קל ללמוד בו בגלל שינוי האווירה והמקום.

ועל אחת כמה וכמה עד סוף הזמן, לא יתכן שהזמן פוחת והולך, ולא עושים כלום. מה יש בכ"ב תמוז שלא היה בכ"ב אייר, הרי זה מוכיח על קטנות וחוסר מחשבה. שמחים סוף סוף נגמר, כתינוק הבורח מבית הספר. יש היגיון בזה? שום היגיון. וכי מאד התעייפו? הרי לו יצויר שהזמן היה ממשיך עוד חודש - היו מתחילים להיות עייפים עוד חודש, אז מתעייפים לפי התאריך? זה ממש בייזון, הרי בשביל מה אנחנו בני תורה, בשביל מה אנחנו יושבים ולומדים. קצת להפעיל את ה'אדם' שבנו, את ה'חכם' שבנו, להתנהג בדעת, לא כמו ילדים קטנים.

להתרגל להיות עם עול תורה

צריך להתרגל לפני שמתחתנים **לחיות עם עול**, אחרי החתונה יש את העול של החיים עצמם, ואי אפשר לברוח מזה, אז צריך בתור בחור לדעת לחיות עם עול, והעול האמיתי שצריך שיהיה לכל אחד שנקרא ישיבוהר ולכל בר דעת - זה עול תורה, ועול תורה כתוב ברמב"ם (בפיהמ"ש אבות פ"ג מ"ה) שהכוונה ל'התמדת הקריאה' - לשבת וללמוד בהתמדה, לא לבזבז את הזמן. לא הכוונה שאסור לדבר דברים בטלים, מותר ואף צריך לדבר. הרי במיעוט שיחה התורה נקנית, אבל **לא לבזבז את הזמן**. יש כל כך הרבה זמן מבזבז, כל כך הרבה זמן שהולך לאיבוד בלי שום סיבה מוצדקת, הרי אם ישאלו אותך על מה בזבזת את כל עשרות ומאות השעות האלו אתה אפילו לא תזכור על מה, זה ההפך המוחלט מעול. וזה בדוק ומנוסה: כל אלו שלומדים בלי לחץ אך בהתמדה - לא

ס"ת שרוי בצער

הציבור נקרא להמשיך להעתיק בתפילה ובתחנונים ולהרבות בלימוד התורה

לרפואתו השלימה של רבינו מרן רה"י הגאון הגדול ר' ישראל בונם בן חיה רויזא שליט"א בתושח"י

והן קל כביר לא ימאס תפילת רבים.

מה שבוטות טובות

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 125

בין הזמנים

צריך להכניס למודעות הפנימית שגם בימי בין הזמנים צריך ללמוד כראוי, וכל ההבדל בין הזמן לבין הזמנים הוא בזמן שנצרך למנוחה, ולפעמים גם בצורת ננושא הלימוד, ולכן גם כשנחים צריך שתהיה איזה מחשבה מתי נחזור ללמוד.

אל תנסה לקבוע לעצמך הספקים מלחיצים בלימוד, כמו אלו שרוצים בכמה שעות של ליל שבועות לחזור על כמה פרקים בגמרא, אבל חשוב מאד שיהיה לך ברור מה אתה רוצה ללמוד ומתי, וגם כדאי ללמוד דברים קלים יותר, וכן חשוב מצד שני לא כדאי להחמיר יותר מדאי וללמוד כשצריך לנוח, כיון שהמטרה היא להתחיל את הזמן עם כוחות רעננים וחדשים.

יש גם הלכות חשובות שכדאי לרענן קצת בימי בין הזמנים, כגון הלכות כיבוד אב ואם, דיני שינוי מקום בברכות, ברכות הראיה, ואם יש שאלה מזדמנת זה הזמן להתרגל להתקשר לרב או לקו הלכה ולברר את הדין הרלוונטי.

בימי בין הזמנים אנו יכולים לחזק את הקשר עם ההורים ובני המשפחה, לעשות להורים נחת (במגוון תחומים, ואחד התחומים שמאד עושים להורים נחת זה לראות שיש קשר טוב בין הילדים), להיות אח טוב ומפנק, ניתן לצאת ברוגע לטייל קצת (כשלא חם בחוץ...) ולשוחח, קשר בריא עם בני המשפחה הוא נכס לכל החיים וזה דבר בסיסי באישיות של האדם, ובין הזמנים הוא זמן מוצלח להעמקת הקשר הזה.

התאם את חוויותיך לרמתך הרוחנית ולסגנון האיש, לא חייבים ללכת לכל מקום ועם כל חבר ובכל הזדמנות, אם אתה מרגיש צורך לשחרר מרץ תרשה זאת לעצמך.

כדאי למצוא בכל בילוי נקודת תוכן, אם אתה נמצא בחיק הטבע תוכל להתבונן בפלאי הבריאה ולהתחזק באמונה, אם אתה נמצא ליד פלג מים בדרום תוכל לשיר מעומק לב "כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלוקים, צמאה לך נפשי כמה לך בשרי", תוכל למשל לקחת איתך את הספר הנפלא חזון איש אמונה ובטחון ולקרוא את הקטעים הראשונים המתארים בצורה נפלאה את 'חווית האמונה' ע"י התבוננות בבריאה.

ניתן לשלב במידת האפשר תפילה מעומק הלב בקברי צדיקים שזה מקום המסוגל לתפילה, הכן את עצמך קודם לכן עם רשימה של דברים החשובים לך, ותמצא שם פינה שקטה בה תדבר עם הקב"ה ותסביר לו למה הדברים האלה חשובים לך, שזה חלק מרכזי בתפילה, תוכל להתפלל על חברותות ושידוכים (גם אם עוד לא הגעת לשלב זה), על עצמך ועל אחרים, על רוחניות ועל גשמיות, הקב"ה מחכה לתפילה שלך, ובימי השגרה לא תמיד קל להגיע לשקט פנימי כמו בימי בין הזמנים.

הכן עצמך מעט לידי האלול הקרבים הבאים, שהם ימים של קירבת אלוקים וסייעתא דשמיא מיוחדת לקנות מעלות רוחניות, ולכן כדאי ליפול אליהם בלא הכנה מוקדמת, ניתן לקבוע זמן קצר בכל יום ללמוד בספר שער תשובה חלק ג' שכולו מלא וגדוש בחיזוק בעבודת ד' בהרבה מצוות שלפעמים נשכחות מאיתנו.

בהצלחה רבה

ישנה תופעה מצויה, נראה לי שזה לא רק אצלי, שמתחילים את בין הזמנים עם ציפיות גדולות לניצול הזמן, ולבסוף זה עובר מהר מידי ואני יוצא בהרגשה שלא ניצלתי את הזמן כראוי, וכאן בעצם נשאלת השאלה מהי המטרה של ימי בין הזמנים, וכיצד מנצלים אותם כראוי.

עמדנו בעבר בגליון הראשון של 'מחשבות טובות' (אדר ה'תשפ"ג) על נושא זה, וכעת נעמוד על הדברים מזוית אחרת.

לפעמים נדמה לנו שימי בין הזמנים הם סוג של בדיעבד, נכון שלהרבה מהלומדים הדבר נצרך לנוח ולהתרענן ולהשתחרר קצת מהלחץ של המסגרת, אבל יש כאלו שמרגישים לפעמים 'למה אני צריך את זה', טוב לי בחיי השגרה, עם החברים והחברות וחברי החדר בישיבה, עם סדרי הלימוד והתפילות, בדרך כלל מי שנמצא בישיבה שמתאימה לו ולומד בצורה שהוא נהנה פחות צריך את בין הזמנים, ובאמת אין הצרכים של כולם שווים זה לזה, כמו שלא כולם ישינים אותו מספר שעות, אבל המנוחה בבין הזמנים היא דבר נצרך, וכל אחד יכול לנצל ימים אלו בצורה המתאימה לו.

האדם לא חי 08-09 שנה בשביל לעבוד את הקב"ה בצורה אחת במשך כל השנים, החיים מגוונים ומשתנים מעת לעת, ימי הילדות אינם דומים לימי הבחורות, ימי הבחורות אינם דומים לחיים אחרי החתונה, וכן על זה הדרך בהמשך החיים. כמו כן ימי החול אינם דומים לימי השבת, והשבת אינה דומה לחגים, והחגים אינם דומים זה לזה או לימים הנוראים, בכל מצב יש נסיגנות שונים, ותפקיד האדם הוא לנצל כל זמן לפי הענין. האדם השלם אינו זה שכל החיים עושה את אותו דבר, אלא זה שבכל מצב עושה את מה שצריך לעשות.

כמו שכל אדם יש לו תפקיד מיוחד בבריאה, ולכן הוא נברא עם כוחות ואופי שונה מכל אחד אחר, ומה שהוא עושה רק הוא יכול לעשות, כך בכל תקופה בחיים, ובכל סוג של זמן באותה תקופה, צריך לעבוד את הקב"ה בהתאם לאותו זמן ומצב.

הדור שלנו למשל הוא דור עם סגנון חיים ונסיגנות שונים לגמרי ממה שהיה בדורות הקודמים, מצד אחד החיים נוחים הרבה יותר, ומצד שני יש נסיגנות שלא היו בדורות אחרים, וכל זה חלק מהתוכנית האלוקית המופלאה בבריאה.

ימי בין הזמנים שונים באופיים מימי הזמן, ומכיון שכך עלינו לעבוד בהם את הקב"ה בצורה המתאימה לימים אלו, וגם אם זה קשה לפעמים, כל אתגר שעמדנו בו בהצלחה, אפילו דבר קטן, זה דבר גדול.

אינה דומה תפילה שגרתית בימי הזמן לתפילה בימי בין הזמנים, לפעמים זה מאפשר לנו תפילה יותר רגועה, ולפעמים אנו צריכים להתפלל דווקא בזמנים ומקומות מאולתרים שקשה יותר לכון בהם כראוי, והמטרה שלנו היא בכל מצב לעשות את מה שאנחנו יכולים אינו דומה סדר לימוד קבוע בישיבה, לסדרי הלימוד בבין הזמנים, וגם בתוך ימי בין הזמנים עצמם אינו דומה הימים שאנו נמצאים בבית לימים שלא, או שאנחנו נמצאים בדרכים, אולם בכל מצב עלינו להשתדל לנצל את הזמן כראוי, וכדאי לקחת איתנו איזה ספר תורני יפהפה במהדורת כיס או בשקית, שיהיה לנו כשנוכל ללמוד קצת.

עבודת הנחמה - התנערי מעפר קומי

תלתא דפורענותא ושבע דנחמא

חז"ל (פסיקתא הובאה בטור או"ח סי' תכח) תיקנו לנו בימים אלו סדר של 'תלתא דפורענותא' בימי בין המצרים, שבהם אנו עוסקים בענין האבלות והחסר על החורבן של כלל ישראל, ומיד לאחר תשעה באב מתחיל סדר אחר של 'שבע דנחמא' בו אנו קוראים בנחמות הנביאים, מתנערים מהבכי והמספד, ועוברים למהלך של נחמה.

דבר זה נראה תמוה, הלא רק עכשיו ראינו את כל הקינות באיכה, ישבנו לארץ והתאבלנו על ירושלים, והבנו את עומק השבר והחורבן שלנו, וכי השתנה משהו שמכוחו אנו קמים להתנחם. הלא כנסת ישראל אומרת בקינות לתשעה באב (כח) 'איך תנחמוני הבל וכינורי נהפך לאבל', ומה ענין הנחמה שמתחדשת בשבועות אלו.

מצר ודואג על חורבן בית המקדש

ובפרט שהרי כתב השו"ע (או"ח א' ג') "ראוי לכל ירא שמים שיהא מצר ודואג על חורבן בית המקדש". ואין הכוונה רק לדאגת הלב, שהרי מקור הדברים הוא מדברי הרא"ש (ברכות פ"א ס"ב), ומבואר בדבריו שלכן ראוי בזמן המשמרות בלילה לשפוך תחנונים על חורבן בית המקדש (כמו שהביא השו"ע שם בסעיף ב'). ואמנם עבודת התורה והמצוות צריכה להיות בשמחה כמו שכתב המשנ"ב (שם סק"י), אבל צריכים להתייחס בכל יום לצער על החורבן, ולכן הוסיפו לומר בכל סעודה מזמור 'על נהרות בבל' (תהילים קלז') או 'שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון' (שם קכו') כמו שהביא המג"א (סק"ה).

אם כן גם בכל השנה אנו צריכים לאחוז את ענין הצער והכאב על חורבן בית המקדש, כי כל עוד לא נושענו אנו בתוך החסרון ומה המקום לנחמה.

תרתי דתיובתא

לאחר התלתא דפורענותא והשבע דנחמא מגיעים לחלק שלישי של תרתי דתיובתא, שהן הפטרת שבת שובה והפטרת יום הכיפורים שעוסקות בענין התשובה. וגם בזה צריך להתבונן כיצד התשובה מגיעה כהמשך לעבודת האבלות והנחמה.

ציפית לישועה - לדברי הנביאים

הגמ' בשבת (לא). מביאה שש שאלות ששואלים את האדם בשעת מיתתו, נשאת ונתת באמונה, קבעת עיתים לתורה וכו', וביניהם השאלה 'ציפית לישועה'. וכתב רש"י 'ציפית לישועה - לדברי הנביאים'. בפשטות כוונת רש"י שבאופן טבעי האדם לא יכול לצפות לישועה כי אין לו ציור מהי הישועה וכיצד היא

נראית, ולכן הציפייה לישועה צריכה להיות על ידי נבואות הנביאים שתיארו וציירו באופנים רבים את הטובה הגדולה של זמן הגאולה.

אבל אפשר שיש בזה עומק נוסף, שכן הזוה"ק שואל מדוע נצרכות כל נבואות הנחמה הלא אין לזה נפק"מ לעבודת ה' שלנו היום, ומדוע לא נחכה ונראה בעצמנו כיצד תהיה הגאולה. מבאר הזוה"ק שאלמלי הנחמות עם ישראל לא היה מסוגל לצלוח את הגלות. עם ישראל נמצא בגלות במצור ובמצוק, במחסור ובעוני גשמי ורוחני, והרשעים מצליחים, כמו שכתוב 'מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד' (ירמיהו יב' א'), וזה יכול לגרום שישראל יהיו נמקים ולא יצליחו להחזיק מעמד.

הדבר שמחזיק את ישראל בכל הצרות הן נחמות הנביאים שנותנות לישראל את אורך הרוח לסבול את כל קושי הגלות, כיוון שיודעים מהי הטובה הגדולה שמצפה להם בסוף הדרך. דוגמא לזה ניתן למצוא בפיט האקדמות שנאמר בחג השבועות, שמתאר איך האומות מונים את כנסת ישראל על שדבקה בקב"ה למרות כל הסבל שעובר עליה, וכתשובה היא מתארת להם קצת מהמעלה העצומה שתגיע אליה בזמן הגאולה, כי זה הדבר שנותן לה את הכוח לעמוד בכל ייסורי הגלות.

לפי זה ביאור דברי רש"י 'ציפית לישועה לדברי הנביאים' הוא, שדברי הנביאים הם מחייבים אותנו לצפות לישועה, שכן זו כל הסיבה שניתנו לנו כל הנחמות בשביל שנוכל לצפות ולייחל לישועה.

הצורך בעבודת הנחמה

אמנם האבלות על ירושלים היא דבר מוכרח, כי אם לא מבינים את הצורך להתאבל על ירושלים, לא מבינים שאנחנו נמצאים בתכלית החסרון, וזו הירידה הגדולה ביותר והניתוק המוחלט מכל מעלותינו. להיות בתחתיות ארץ ולהרגיש מאושרים ושלא חסר לנו כלום, זו שפלות עצומה שלא מבינים בכלל איפה אנחנו אמורים להיות. כמו שכותב המהר"ל (הקדמת באר הגולה ועוד) שגם כשמאבדים את המעלה, כל עוד שחסרים אותה יש קשר ושייכות אליה, אבל אם כבר לא מרגישים את החסרון הרי שהתנתקנו לגמרי ממנה.

אבל אי אפשר שההכרה העצמית שלנו תשאר בזה שאנחנו אבודים בגלות מוקפים בחטאים וחסרונות, 'צפו מים על ראשי אמרתי נגזרתי' (איכה ג' נד'), כי בזה לא יוצאים כלל ידי חובתינו ביחס לציון וירושלים. אם אנחנו נראה את עצמינו שייכים באמת למצב החסרון והפחיתות אז אין שום משמעות לאבילות, והיא רק קוברת אותנו בתוך החידלון. כל המטרה של

האבילות היא כדי שנבין שהמצב הזה הוא לא המציאות שלנו, וזה מה שידחוף אותנו לחפוף ולהשתוקק לחיים האמיתיים.

מחמד ומצפה ומתאוה

כך מבואר במאמר התנא דבי אליהו (פ"ד הובא במסילת ישרים פי"ט) "כל חכם מישראל שיש בו דבר תורה לאמיתו, ומתאנח על כבודו של הקב"ה ועל כבודו של ישראל כל ימיו, ומחמד ומתאוה ומצפה על כבוד ירושלים ועל בית המקדש ועל הישועה שתצמח בקרוב בימינו ועל כינוס גלויות, מיד שורה רוח הקודש בקרבנו".

מחד צריך להיות 'מתאנח על כבודו של הקב"ה ועל כבודו של ישראל כל ימיו', אבל חייב שיהיה גם 'מחמד ומתאוה ומצפה על כבוד ירושלים' וכו'. אלו שני החלקים שמופיעים בקינתו של ר' יהודה הלוי (קינות לת"ב לו'), מצד אחד 'לבכות ענותך אני תנים' זו תחושת האבל והצער על חורבנה של ציון, אבל זה לבד לא מספיק בכלל כי צריך גם את החלק השני של 'עת אחלום שיבת שבותך אני כינור לשירך'.

זוהי עבודת הנחמה של כלל ישראל, לא נחמה שטוב לנו במצב החורבן כי זה באמת תנחומין של הבל, אלא מכוח האבילות יש לנו את הבהירות מה המקום האמיתי שלנו בחיים, ואז למרות החיסרון אנו מצליחים להתרומם ולראות איך אנחנו שייכים לשלמות ולתיקון, ולצפות לישועה.

עבודת שבע דנחמתא יותר מכפולה מתלאת דפורענותא

את שני הצדדים האלו אנו צריכים להחזיק איתנו בכל השנה, מחד לאחוז בצער על החסרון ומאידך בהסתכלות לעתיד בציפייה לתיקון, אלא ששלושת השבועות נקבעו להתמקד בעיקר בחלק של הכאב, ושבע דנחמתא נקבעו לחלק השני של הנחמה והציפייה. ומזה נלמד כמה עיקרי ונחון הוא החלק של הנחמה, שכן הזמן שמוקדש לזה הוא יותר מכפול מאשר הזמן של האבל.

שני החלקים הנ"ל בעבודת היחיד

דבר זה נכון גם לחיים הפרטיים של האדם, כשמוגיעים לאדם יסורים וצרות הוא מתחילה צריך לקבל את מוסר ה' ולספוג את המרירות שהגיעה אליו. אם אדם בורח מלחוש את הכאב ומיד מחזק את עצמו במשפטים כמו 'הכל לטובה' 'שמחה ביסורים' וכדו', זה אומר שהוא לא מבין מה מדברים איתו.

הרי אם היה מבין ומתקן את מעשיו בלי יסורים לא היו צורך בהם, ואם הם הגיעו כנראה שיש לו מה לתקן. גם אם הוא אומר לעצמו שהוא בוטח בה' ומקווה לו וכו' הרי הוא משקר את עצמו, כי אם באמת היה בוטח בה' הוא לא היה חוטא, הוא היה מבין שאם הקב"ה אומר על דבר מסוים שהוא אסור, בוודאי ששם נמצא הרע ובפרישה מאותה הדבר נמצא הטוב. מי שסומך באמת על הקב"ה מאמין לו ששלמות הטובה נמצאת בקיום רצונו של הקב"ה ותכלית הרע תהיה אם יעבור על רצונו,

ואם בענין העבירות הוא לא סומך על הקב"ה איך בדיוק כשמוגיעים אליו הצרות הוא נהיה כזה בעל בטחון.

אין זה אלא שהוא לא רוצה לקחת את המכה, הוא לא רוצה לראות איך באמת נראות העבירות שלו ואיך נראה המצב שלו כשהוא מתרחק מהקב"ה, כמו שכתוב "תיסרך רעתך ומשובותיך תוכיחוך ודעי וראי כי רע ומר עזבך את ה'" (ירמיהו ב' ט').

לכן בשלב הראשון אדם צריך לקבל את המרירות של היסורים ולהבין שזו רפואתו, ללמוד איך נראית המציאות כשבוחרים ברע, כמה רע ומר הוא הריחוק מהקב"ה, ולהגיע למסקנא 'הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה' (דברים לא' יז').

אבל אסור להשאיר בתחושה של 'ואומר אבד נצחי ותוחלתי מה' (איכה ג' יח'), אלא אחרי שהבין מהו הטוב האמיתי ומהו הרע צריך להתעורר ולחזור לקב"ה, ואז גם אם עדיין ממשיכים הייסורים יש לו לבטוח בקב"ה לצפות לו ולקוות אליו, ואז ודאי הקב"ה יקרבו ויושיע אותו מכל הצרות!.

זו הנקודה שאנו צריכים לתפוס בימים אלו, שכמו שאנו צריכים להבין את החסר שלנו לפי המושגים הגדולים של שלמותם של ישראל, כך צריכים לבנות את הציפיות והתקוות שלנו אל הדבר הזה, וכל אחד ואחד מישראל צריך לראות איך הוא שייך לציפית לישועה!.

עבודת התשובה על ידי ידיעת החסרון והכרת המעלה

כשמצליחים לאחוז את שני החלקים האלה אפשר להגיע לתרתי דתיובתא. כי בשביל תשובה אמיתית, בין תשובת היחיד ובין תשובת הרבים, מוכרחים לשני החלקים.

מחד צריכים להכיר את החסרונות והכשלונות, להצטער עליהם ולא להתעלם מהם. אדם שמתעלם מהחסרונות שלו כי יותר נוח לו להתמקד בחלקים החיוביים שלו ולהתחזק בהם ואינו מעוניין להכנס בתוך חוסר הנעימות של החסרונות, הוא טועה טעות גדולה. כי המעלות שלו זה הכלים שקיבל בשביל לקיים את תפקידו בעולם, אבל עיקר העבודה וההתגברות שנדרשים ממנו הם בחלקים שבהם הוא חסר, ושם תהיה עיקר זכותו ומעלתו.

אבל מאידך אם יתמקד רק בחסרונות שלו ויראה את עצמו רק במבט של הכשלון, אז בוודאי הוא יתייאש ולא יצליח לעלות. רק על ידי הבהירות המוחלטת שהוא שייך באמת לכל המעלות, עם ההכרה בחסרונות, ניתן להגיע לתשובה אמיתית.

וכך בתשובת הכלל על ידי האמונה שאנחנו שייכים למעלה ולשלמות, עם ההכרה של החסר העצום שאנו נמצאים בו, אפשר להגיע לתשובה אמיתית. כמו שכתוב 'אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה' (הושע ב' ט'), כי אני מבינה שהטוב האמיתי נמצא רק ב'ואני קרבת אלקים לי טוב' (תהילים

ונראה פשוטו של דבר שכוונת הרמב"ם לסימן, כי מי שאיננו מחכה לביאת המשיח זה משום שהוא לא הבין שביאת המשיח זו הישועה שלו. כל התורה והנביאים מלאים מזה שתכלית הטובה של ישראל היא ביאת המשיח והגאולה, ומי שלא יודע לחכות לזה הרי שלא קיבל מכתבי הקודש את העיקר הזה לראות בגאולה את עיקר ההצלחה והטוב, והוא מנותק מעיקר עניינה האמיתי של הישועה.

ימות המשיח הם חלק מהשית אלפי שנים

עוד יש לדעת שימות המשיח הם בתוך השית אלפי שנים, ורק לאחר האלף השישי נגיע לעולם הבא ששם הוא מקום השכר. אם כן ימות המשיח הם עדיין בכלל הזמן שמיועד לעבודת האדם ובוודאי לא תילקח הבחירה מהאדם בזמן זה.

מה שמבואר בדברי חז"ל (שם) שאין בהם לא זכות ולא חובה, כוונתם שבזמן זה לא תהיה התמודדות קשה מול היצר הרע כמו בזמן הגלות והכל ילך יותר בקלות ויותר בגדלות, וזה דבר שיש לצפות לו מאד.

המחשת הצורך בציפייה לישועה

משל למה הדבר דומה, אדם שהוא מתקשה מאד בקליטה ובהבנה, וכל משנה וגמרא לוקחות לו זמן רב ועמל עצום עד שמצליח להבין עוד פרט ועוד פרט. ועד שכבר הבין משהו הוא שוכח את הדבר הקודם וצריך לחזור לאחוריו וכו', וכך הוא מתקדם לאט מאד ובקושי רב.

אם יאמרו לו שיש לו אפשרות על ידי תפילה וכדו' להיות מהיר תפיסה והבנה כמו אחד מגדולי הדור ולדעת את כל התורה כולה, או יתרה מזו שיכול לשתות מבארה של מרים ואז ייפתחו בפניו כל שערי החכמה, הייתכן שיאמר איני חפץ בזה כי הוא סותר את העבודה שלי. הרי העבודה שלך נמצאת במדרגה כל כך נמוכה ואתה יכול להגיע למצב שמדרגת העבודה שלך תגיע לפסגות עצומות בידיעת התורה והשגת האלוקות, איך יחפץ אותו האיש לכתת את רגליו במושגים הקטנים שלו עכשיו הרי זה מגוחך.

ולא זו בלבד אלא שהוא סותר את עצמו, הרי בשביל מה הוא עמל כל כך ומשקיע את כל כוחותיו, אם לא שמבין מהי מעלת התורה הקדושה ותשוקתו עצומה לכל חלק וחלק שלה, אם כן איך ייתכן שתהיה לו אפשרות להגיע למדרגה יותר גבוהה בתורה והוא לא יחפץ בה. וכי האדם באתה חונן יבקש להשאר קשה הבנה בשביל שיהיה לו יותר עמל.

לא פחות מזה מגוחך החשש מהמצב של ימות המשיח, הרי נבדוק בנפשינו היכן אנחנו נמצאים בידיעה הרהוטה של ששה סדרי משנה, ולא כ"ש בידיעת כל הש"ס בבלי וירושלמי עם כל הראשונים והשיטות ולדעת הכרעת ההלכה והסברא בכל מקום. וכן בעבודת ה' היכן אנו נמצאים במדריגות של המסילות ישרים, האם הגענו לחסידות, לפרישות, לקדושה, הלא בדרך כלל אנו מדדים בין הזהירות לזריזות כולי היא ואולי.

עג' כח'), כי רק זה הוא הטוב וכל זולת זה שיחשבוהו בני אדם לטוב אינו אלא הבל ושוא נתעה², ולכן לשם אני רוצה לחזור.

החשש מימות המשיח

אבל בדבר זה יש מכשול גדול שמטעה רבים ומקשה עליהם לצפות לישועה, שכן הם רואים את הגאולה וביאת המשיח כדבר שמאיים עליהם ותופס אותם לא מוכנים. כולם מכירים את דברי חז"ל (שבת קנא:): "ואף שלמה אמר בחכמתו 'זכור את בוראין בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה' (קהלת יב' א') אלו ימי הזקנה 'והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ' (שם) אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה". ולכן ימות המשיח נתפסים אצל האנשים כיום המיתה שמבטל מהם את המציאות שלהם בעולם העבודה, וזה דבר שמאיים על האדם.

דבר זה הוא מכשול עצום שמבטל מישראל את הייחול והציפייה לגאולה ולימות המשיח, והרי אמרו חז"ל (מדרש שמואל יג' ד' הובא ברש"י הושע ג' ה') "תני משום רבי שמעון בר יוחאי, בשלשה דברים מאסו בני ישראל בימי רחבעם, במלכות שמים ובמלכות בית דוד ובבית המקדש וכו'. אמר רבי שמעון בין מנסיא, אין מראין סימן טוב לישראל עד שיחזרו ויבקשו שלשתן". מבואר שהגאולה תבוא רק כאשר ישראל יצפו לגאולה ויבקשו אותה, וכלשונו של ר' יהודה הלוי (סוף הכוזרי) 'כי ירושלים אמנם תבנה כשיסכפו בני ישראל לה תכלית הכוסף עד שיחוננו אבניה ועפרה'.

ובאמת נראה שחשש זה הוא טעות גדולה מכמה צדדים כפי שנבאר.

הגאולה היא 'ישועה'

ראשית צריכים לדעת שהגאולה מופיעה בכל מקום במקראות ובדברי חז"ל כ'ישועה'. הגאולה היא לא איזה חוק אלוקי שצריך להתקיים בין אם זה טוב לנו ובין אם לא, אלא כל עניינה היא פנייתו של הקב"ה להושיע אותנו ולתת לנו את טובתו. לא ייתכן שהישועה שמתוארת כל כך הרבה על ידי הנביאים כתכלית הטובה הברכה והקירבה שהקב"ה מייעד לישראל, תהיה לרעתנו.

אם כן גם לפני שנבין כיצד זה מסתדר, צריכים לדעת ידיעה ברורה שבוודאי הגאולה היא לטובתנו והיא הדבר שצריך להיות הנחשק ביותר מצדינו.

מי שאינו מחכה לביאתו

ידועה השאלה בדברי הרמב"ם (הלכות מלכים יא' א') שכתב על מלך המשיח 'וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו וכו'. ותמהו רבים, בשלמא מי שאינו מאמין בו, הרי הוא כופר בנבואות התורה והנביאים, אבל מדוע מי שאינו מחכה לו הוא כופר. ונאמרו בזה דרכים רבות.

² מסילת ישרים פ"א.

שלנו, ולראות את העבודה העצומה של ישראל להעמיד את עצמם בשביל התכלית של הקב"ה שיתגלה רצונו בעולם.

בפן הזה של העבודה, אנחנו לא עסוקים בלתקן בעצמינו, אלא הקב"ה הוא זה שמוביל את המהלך שלו לתיקון העולם ואנחנו נמשכים אחריו. זו ההשתוקקות העצומה של ר"ע שאמר לתלמידיו בשעה שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, 'כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה 'בכל נפש' (דברים ו') אפילו נוטל את נשמתך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו' (ברכות סא:), שרצה לבטל את כל החיים והעבודה הפרטית שלו, בשביל להעמיד את החיים שלו רק לקידוש ה'.

כשאדם עושה כך הוא לא מפסיד את עולם העבודה שלו, אלא הוא מגיע לפסגה של עבודת האדם שמצליח להגדיר את כל מציאות החיים שהיא עומדת רק לרצונו של הקב"ה.

התפקיד העיקרי שלנו ביחס לימות המשיח – קווי

זה התפקיד העיקרי שלנו ביחס לימות המשיח, שבהם הקב"ה פועל מצדו ומתקן את כל הקלקולים ואת כל המחדלים של בני האדם, לרצות ולקוות לקב"ה שיתקן אותנו ואת העולם. להעמיד את עצמנו כחסרים 'מה אנו מה חיינו מה צדקותינו', ולהבין שאין בכוחנו להביא את העולם לתיקון, ואין לנו אלא לצפות ולייחל לקב"ה שיושיע אותנו 'לישועתך קויתי ה' (בראשית מט' יח').

העמדת הרצון הזאת היא המובחרת שבעבודות ואותה מקיימים בזמן הזה על ידי הציפייה לישועה, ואז כל התהליכים שהקב"ה יפעל בעולם, להעלות אותנו מדרגה לדרגה ולשלוש את הרע, לא יהיו דבר חיצוני אלינו אלא אדרבה אנחנו אלה שהעמדתנו אותם על ידי התקווה וההשתוקקות. זה בסיס גם לעבודת התשובה הפנימית, שמבינים מחדש מה המשמעות של החיים, מה התכלית בהווה שלנו כאן בעולם, ורק את זה עלינו לבקש.

שיתקיים בנו הפסוק "אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים" (הושע ג' ה'), וכפי שפירשו חז"ל (מדרש שמואל הנ"ל) את ה' אלקיהם – זו מלכות שמים, ואת דוד מלכם – כמשמעו, ופחדו אל ה' ואל טובו – זה בית המקדש. ואז נזכה לגילוי של "קול צופיך נשאו קול יחדיו ירגנו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון" (ישעיהו נב' ח') בב"א.

אין ספק שיש לנו זכות גדולה על העמל הגדול וההשקעה, אבל כך אי אפשר להגיע לעולם הבא. בשביל להגיע לעולם הבא צריכים להגדיל את המושגים, להשיג את הפרד"ס, להבין את השורשים של התורה וסודותיה וכו', ולזה נועדו ימות המשיח כמבואר ברמח"ל (מאמר העיקרים – בגאולה³).

ברוב השית אלפי שנים עיקר העבודה היא ההתמודדות מול היצר הרע, והיא עבודה גדולה שהיא נותנת טעם גם לימות המשיח שאדם לפי עמלו ויגיעתו יוכל להשיג גם בימות המשיח. אבל איננו יכולים להשאיר רק ברמה הזאת, עיקר הציפייה שלנו צריכה להיות שנגיע כבר לזמן שבו נוכל לפעול בגדלות ולתקן את העולם, שנהיה מסוגלים לעבור למצב של הדבקות של העולם הבא.

ובפרט שנראה מדברי הרמח"ל⁴ שגם ימות המשיח עצמם יהיו תהליך שגם בו תהיינה התמודדויות, שהרי יצטרפו עוד לערוך את כל מלחמת גוג ומגוג, ובהתחלה יצטרפו להצטרף למלך המשיח, לקבל אותו וללכת אחריו למלחמה, ובכל זה יהיו לבני אדם התמודדויות והשקעה רבה. ומה שחז"ל אמרו אין בהם לא זכות ולא חובה יהיה רק בסוף המהלך.

עבודת הקווי

ונראה שיש טעם יותר עמוק מדוע הפחד של האנשים שימות המשיח יבטלו מהם את העבודה אינו מוצדק, כי עצם הציפייה והתקווה שלנו כיום לימות המשיח, היא עצמה עבודה עצומה.

יסוד זה האריך בו הרמח"ל פעמים רבות⁵, שמלבד העבודה הרגילה של האדם שבנויה על ההתמודדות והעמידה בניסיון וכו', שבה כל אדם צריך להתקדם לפי דרגתו, יש עומק נוסף של עבודה שמצופה מעם ישראל והיא 'עבודת הקווי'.

ה'קווי' פירושו שאנחנו מבינים שהרבה יותר ממה שחשובה לנו העבודה וההתקדמות האישית שלנו, אנחנו רוצים להיות כלי לגילוי כבודו של הקב"ה, שיתקדש שמו בעולם על ידינו, וזה תכלית הטובה שאנחנו יכולים לצפות לה.

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון

דוגמא לדבר ניתן לראות אצל עם ישראל בקריעת ים סוף, שאמר להם משה ה' ילחם לכם ואתם תחרישון' (שמות יד' יד'), ונראה בהשקפה ראשונה שלא נדרשה מהם עבודה כי הקב"ה עשה לבד את הכל. אבל לאמתו של דבר זו עבודה קשה מאד, להפסיק להסתכל על העולם רק מהצד של העבודה האישית

³ וזה לשונו שם, "והנה שית אלפי שנה הגבילה החכמה העליונה לעבודת בני האדם והשתדלותם על השלמות, ואח"כ יתחדש העולם בצורה אחרת ראויה למה שיעשה בו אחרי כן, דהיינו ההנאה הנצחית לזוכים לה. וטרם כלו ששת אלפים אלה, הנה צריך שתעמוד האומה הנבחרת במצבה השלם שיוכלו ליעתק הדברים אחר כך אל הנצחיות. וזה מה שהובטחנו עליו שיהיה על כל פנים, והאמצעי לזה יהיה אחד מוצר דוד שיבחרהו האדון ברוך הוא לזה, ויעזרוהו שיעלית בו והוא מלך המשיח. והנה בזמנו ועל ידו יתוקן ישראל תיקון גדול וכל הבריאה אחריהם, שירבה הטוב בכל הצדדים ויסור הרע לגמרי בין במה שנוגע לנפש ובין במה שנוגע לגוף, דהיינו לב האבן ייעשה לב בשר, והוא שתגבר בבני האדם הנטיה לטובות, ובאופן שלא ימשכו אחרי החומר כלל אלא ינטו

⁴ במאמר הגאולה, שם מבואר שכל הסדר של מלחמת גוג ומגוג הוא לאחר ביאת המשיח.

⁵ ע"י בהקדמה לתקט' תפילות, ובדרוש הקווי המופיע בספר 'אוצרות רמח"ל' ועוד.

³ וזה לשונו שם, "והנה שית אלפי שנה הגבילה החכמה העליונה לעבודת בני האדם והשתדלותם על השלמות, ואח"כ יתחדש העולם בצורה אחרת ראויה למה שיעשה בו אחרי כן, דהיינו ההנאה הנצחית לזוכים לה. וטרם כלו ששת אלפים אלה, הנה צריך שתעמוד האומה הנבחרת במצבה השלם שיוכלו ליעתק הדברים אחר כך אל הנצחיות. וזה מה שהובטחנו עליו שיהיה על כל פנים, והאמצעי לזה יהיה אחד מוצר דוד שיבחרהו האדון ברוך הוא לזה, ויעזרוהו שיעלית בו והוא מלך המשיח. והנה בזמנו ועל ידו יתוקן ישראל תיקון גדול וכל הבריאה אחריהם, שירבה הטוב בכל הצדדים ויסור הרע לגמרי בין במה שנוגע לנפש ובין במה שנוגע לגוף, דהיינו לב האבן ייעשה לב בשר, והוא שתגבר בבני האדם הנטיה לטובות, ובאופן שלא ימשכו אחרי החומר כלל אלא ינטו

נחלה בנימין

רבינו ראש הישיבה מרן הגאון רבי בנימין סורוצקין שליט"א

פרשת ואתחנן - ראה

ביאורים בקריאת שמע

ושננתם לבניך ודברת בם (א, י)

נראה דמלבד מה דהוי זאת בכלל מצות תלמוד תורה, וכמש"כ הרמב"ם (הל' ת"ת פ"א ה"ב) דמצוה על כל חכם וחכם מיישראל ללמד את התלמידים אע"פ שאינם בניו שנאמר וישננתם לבניך, עוד הוי זאת מכלל מצות אהבת ה', ומש"ה הוא דאיכלל בפרשה ראשונה של ק"ש שעיקרו מצות אהבת ה' והביאור בזה ע"פ דברי הרמב"ם בס"מ (מצוה א) שכתב וז"ל "הוא שצונו באהבתו יתעלה וכו', ולשון ספרי לפי שנאמר ואהבת וגו' אינו יודע כיצד אוהב את המקום ת"ל והיו הדברים האלה וגו' שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם [ר"ל ע"י לימוד תורת, ע' בספרי] וכבר בארנו שזאת המצוה גם כן כוללת שניה קוראים לבניך כולם לעבדו וכו' ולשון הספרי ואהבת את ה' אהבתו על הבריות כאברהם אביך שנאמר והנפש אשר עשו בחרן וכו' וזה בעוצם השגתו קרא בניא להאמין בשם מרוב אהבתו, כן אתה אוהב אותו עד שתקרא אליו בנא"י יעו"ש. ומבואר דבכלל מצות אהבת ה' היא לאהבו על הבריות.

מעתה כיון שהדרך לאהבת ה' היא ע"י לימוד תורתו וכדכתיב בספרי מובא ברמב"ם יסודי התורה (פ"ב ה"א) "אינו יודע כיצד אוהב וגו' ת"ל והיה הדברים", איכ' ממילא דהדרך לאהבו על הבריות היא ע"י לימודם את תורתו, ונמצא דע"י שינון לתלמידים, וישננתם לבניך, מלבד מה דהוא קיום מצות ת"ת, הרי הוא גם הדרך לאהבו על הבריות שמתוך כך הם מכירים את מי שאמר והיה העולם, ואיכא בזה גם משום קיום מצות אהבת ה', ופשוט.

וחרה אף ה' וגו' ועצר את השמים ולא יהיה מטר (א, יא, יב)

נראה ד"ל הביאור בזה, דאין זה רק בגדר עונש [כיון שסרו מן הדרך ועבדו ע"ז] אלא משום דכל דאיכא חרון אף ממילא אין גשם. והביאור בזה הוא ע"פ דברי הגמ' בתענית (א, ב) "אמר ר"א גדול יום הגשמים שאפילו ישועה פרה ורבה בו שנאמר תפחת ארץ ויפרו ישע", ויעו"ש בפרש"י שכ' "מליצי זכות נכנסין לפניו ביום הגשמים שזכר לישועה, משום שעת רצון הוא" עכ"ל. ומבואר מזה דאין הגשמים יורדין כ"א כשהוא שעת רצון, ומשום דאין הגשמים יורדים כ"א ברצון הנותן, ומיוחדים הם הגשמים בזה שאינם באים אלא מתוך רצונו יתברך וא"כ בע"כ דהוי שעת רצון, מעתה נראה פשוט דכל שחרה אף ה' בכס ממילא לא יהיה מטר משום דשאני גשמים שאינם באים כ"א בעת ובעשת רצון וא"כ ממילא דבשעת חרון אף אין גשם, וז"פ.

ויש להוסיף בזה עוד ע"פ מה דכתיב לעיל (דברים יא, יב) "ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי

מטר ארצכם בעתו וגו'", וע' בתענית (א, ב) "ומנא לן דבתפילה דנתיא לאהבה את ה' וכו' ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זה תפילה", ויעו"ש בפ"י הר"ח וכן הוא במאירי שם וז"ל "ודייקין איזו היא עבודה בלב שבשילה המטר יורד הוי אומר זה תפילה" עכ"ל. ולפמש"נ הביאור בזה הוא משום דבעינן שיהא עת רצון לפניו כדי שירד המטר, וזה בא ע"י תפילתם של כלל ישראל, דע"י תפילתם של ישראל נעשה עת רצון לפניו יתברך, מעתה כל שחטאו לפניו יתברך הרי אין תפילתם נשמעת, דבזמן שאין עושין רצונו של הקב"ה אין תפילתם נשמעת לפניו וכמש"כ הרמב"ם (בפ"ו מהל' תשובה ה"ו), וממילא דאין גשמים יורדים, כלומר דע"י זה שעבדו ע"י יש כאן חרון אף, וכדמצינו אצל ע"ז, וכל שיש חרון אף אין גשם, וכמש"ג.

וקשרתם לאות על ידך וגו' ולמדתם אתם את בניכם (א, יט)

הנה בפרשה ראשונה דק"ש קדמה מצות לימוד תורה למצות תפילין, דפסוק 'ושננתם' קדם ל'וקשרתם', ואילו בפרשה שניה קדמה מצות תפילין למצות לימוד התורה, דפסוק 'וקשרתם' קדם ל'ולמדתם' אותם.

ויש לבאר ע"פ דברי הגמ' קידושין (נ"ד, א), דיליף ת"ת דנשים פטורות ממצוה שהי' מהא דהוקש הא דנשים למצות ת"ת, והקשר בגמ' אדרבא נקיש תפילין למוזוה, ות"י תפילין לת"ת איתקיש בין בפרשה ראשונה בין בפרשה שניה תפילין למוזוה לא איתקיש, דתלמוד תורה מפסיק ביניהם יעו"ש, ונמצא לפי"ז דהוצרך להקדים תפילין לת"ת דאילו נכתבה לאחר מצות ת"ת נמצא דהוקש גם למצות מוזוה, וע"י שהוקדם תפילין לת"ת ילפינן לפטורא. אלא דאכתי צ"ב מ"ש דהקדימה תפילין לת"ת בפרשה שניה ולא בפרשה ראשונה.

והנראה לומר בזה דהנה התוס' בב"ק (י, א) ב"ה (והאמר מה) הביאו בשם השאילתות וז"ל "ופריך גמ' והיאך מנח תפילין תחלה קודם שהיה אומר להם השמעתתא והלא למוד גדול נמנעשה, ומשני הא למגמר הא לאגמורי, דליגמר נפשיה למוד גדול שמביא לידי מעשה, אבל לאגמורי לאחרים לא עדיף ולפיכך היה מניח תפילין תחלה" עכ"ל, ולפי"ז מבואר דהבר היטב דפרשה ראשונה דק"ש דאיידי במצות לימוד תורה דנפשיה הקדים ת"ת לתפילין דלימוד גדול שמביא לידי מעשה, אבל פרשה שניה דק"ש דאיידי לאגמורי לאחרים שם אדרבא מצות תפילין קודמת ללימוד התורה, וע"כ רק בפרשה שניה הוא דהקדימה תורה פרשת תפילין לתלמוד תורה, וכמש"ג.

פניני נחלה

וראה בעיניך כי לא תעבור את הירדן הזה (ג, יז)

עיין פרש"י, והיינו דשני דברים נכללו בבקשת משה, חדא 'אעברה נא', שיוכל ליכנס לא"י, ושנית 'ואראה את הארץ'. והקב"ה ענה לו דאמנם לא יוכל לעבור את הירדן, אבל מה שבקשת ואראה את הארץ, בזה נתרצתי להראותה לך.

ונראה דאע"ג דגם על משה וגם על המרגלים נגזר שלא יכנסו לארץ, מ"מ חלוקים הם בזה, דאילו בגזירת המרגלים איכלל גם זה שלא יראהו, וכדכתיב "וכל מנאצי לא יראהו", אבל משה אע"ג דנגזר עליו שלא יעבור מ"מ לא נגזר עליו שלא יראהו, ולכן נתרצה לו הקב"ה להראותה לו, ודו"ק.

ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאות (ו, יא)

בגמ' חולין (יז, א) מבואר כי הטוב ההוא אשר ימצא בבתים המלאים מותר אפילו היו שם דברים הנאסרים בתורה כגון כתלי דחזירי וכיו"ב משאר מאכלות האסורות יעו"ש. ונראה פשוט דכ"י הוא רק אם בשעת כיבוש היו הדברים אסורים או מאכלות אסורות, אולם אם לקחו בהמות בכיבוש ואח"כ עשאוהם נבלות וטרפות ודאי דאסור, דרק בתים מלאים כל טוב הותר להם אע"פ שהם דברים אסורים, אבל אם לאחר הכיבוש נעשו הדברים אסורים איכ' הנבלה היא של הישראל ולא של הגוי, ובוודאי לא הותר לו לבשל בשר בחלב ולאכלו. דלמאי דמסיק דרק שלל של עכו"ם הותר להם, איכ' אין 'הנבלה' שלל של הגויים, דרק בהנחה היא של הגוי הנבלה היא של הישראל, ולעולם לא הותר להם דברים המותרים שעשאו לחפצא דאיסור דהו"ל שלל דידהו ולא שלל עכו"ם, וז"פ.

מעתה נראה דאין מקום לקשיית הטו"א (ר"ה א, א) שהקשה על הא דמצונו בכתובות (כה, א) דב' שנים שבכשו נתייבבו בחלה, והקשה הטו"א דלכאורה הרי גם דבר טמא הותר להם וכש"כ טבל ולמה הוצרכו להפריש חלה. אולם להנ"ל אי"ש היטב, דאע"ג דשלל עכו"ם הותר להם, אולם חלות שם טבל נעשה ע"י הגלגול או ע"י הקרימה בתנור דרק אז חל עליהם תורת עיסה וא"כ הו"ל זאת שלל דידהו ולא הותר להם.

דין מקום המקדש בשילה ובבית עולמים

כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך וגו' (יב, יד)

מוצב של צבור אף עמים ואש של צבור, הרי זה דין במזבח שיחא של צבור [בקנין מנוון] וכן כלי שרת קי"ל דבאים מתרומת הלשכה דבעינן שיהיו משל צבור וכמו שכתב הרמב"ם (בפ"ח מהל' כלי המקדש ה"ל) יעו"ש, וזהו גם פירושו דבעינן שיהיה מכל השבטים, משום דגם ביהמ"ק עצמו צריך להיות משל צבור כמו המזבח וכלי שרת, ולפי"ז נמצא דלר"י לא נאמר בהך דין דמכל שבטיים דין מיוחד, ועיקר הדיון הוא שיהיה משל צבור, ולפי"ז נאמר בהך דין דמכל שבטיים דין מיוחד, משל כל ישראל דרך כך הוא הכשר, וכן הוא במשנה נדרים (מח, א) וברמב"ם (פ"ז מהל' נדרים ה"ב) דעדות לכל ישראל הוו שייכי, ופשוט הוא דדין זה אינו שייך דוקא לבית עולמים או שילה לבד אלא שהוא דין הנוהג גם בשילה וגם בנבוב וגבעון ובמשכן בדולח צריכים להיות משל צבור, דכל דדין מקדש ביה נהג דין זה.

אולם כ"ז הוא לענין גוף המשכן, אמנם אח"כ יש לעיין, דהנה חלוק הוא בית עולמים מהמשכן, דאילו בית המקדש גם המקום עצמו אית ביה קדושת מקדש משא"כ במשכן, ועל כן אע"ג דבעינן שיחא המקדש משל הצבור מ"מ לא היו צריכים לקנות את המקום עצמו, משא"כ בירושלים מלבד מה דעצם המקדש והעדות היו משל צבור גם המקום עצמו היו צריכים שיחא משל הצבור.

והשתא יש לעיין גבי שילה אם קנו המקום עצמו, ונראה שכן, דהרי גם בשילה עצם המקדש עצמו נתקדש בקדושת מקדש כמו בית הבחירה, וכן הוא להדיא בתוס' שבוועות (טו, א), יעו"ש, ובאמת היא ששילה נקראת המקום אשר יבחר ה', דהיתה בחירה על המקום עצמו כמ"מ שיהיה בבית עולמים, והרי לדעת רש"י קרא זה קאי על שילה, הרי להדיא ששילה נקראת המקום אשר יבחר ה', [וכן הוא בספרי גבי זביתת הפסח והבאת ביכורים דרש"ן דיבחר השם - זה שילה ובית עולמים] מעתה נראה דקרא (דברים יב, ה) "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' - אלהים מכל שבטיים" דקאי על משכן שילה [וכמשי"ך רש"י] בא לומר דלא רק עצם המקדש צריך להיות משל צבור כמו מוצב וכ"ש ועודות וכו"ב, אלא דגם מקום המשכן עצמו בשילה, כיון שהיה בו בחירה מקום נתקדש בקדושת מקדש, ועל כן ממילא דגם עצם המקום דין להיות מכל שבטיים, וכמשי"ך.

ולפי"ז בוודאי דדין זה נהג גם בבית עולמים דהא קדושת שילה אע"ג דחל בו קדושת מקום מ"מ אין זה קדושה עולמית, וכשנחרב שילה פקעה קדושת המקום, אי"כ ק"ו במקום בית הבחירה דגם בחורבנו בקדושתו קיים והיא קדושה עולמית בעינן שהמקום יהיה מכל השבטים, וא"כ את"ל היטב מה שפירש"י דקרא דמכל שבטיים היינו שילה, משום דלדעת ר"י עיקר הדיון הוא דבעינן שיחא משל צבור וקמ"ל דגם בשילה בעינן שיחא המקום עצמו משל צבור ומכל שבטיים, וכשי"כ ירושלים וכמו שמצינו דדוד קנה את המקום מכסף של כל השבטים [ועוד] הארכת בזה במקום בעינן מאחד שבטיך ויחלקו של טורף, דיש דין נוסף דהשראת השכינה בחלקו של בנימין ואינו תלוי בקנין הממון רק במה דנתחלק לו ע"י יהושע, יעו"ש]

יעו"ש בפירש"י ש"כ "באחד שבטיך בחלקו של בנימין ולמעלה הוא אומר מכל שבטיים הא כיצד כשקנה דוד את הגורן מארונה היבסי גבה הוזהב מכל השבטים ומ"מ הגורן היה בחלקו של בנימין" עכ"ל, והנה מקור דברי רש"י הוא בספרי פרשת ראה (פי"ט סב), "כתוב אחד אומר באחד שבטיך וכתוב אחד אומר מכל שבטיך, הכסף מכל השבטים והמקום משבט אחד וכה"א ויין דוד וגו' ד"א מאחד שבטיך או שילה מכל שבטיך או ירושלים"

יעו"ש, והנה רש"י הביא רק ת"י הראשון של הספרי, ובאמת שרש"י פירש הפסוק היפוך דברי הספרי דהנה לעיל שם (דברים יב, ה) פ"י קרא דמכל שבטיים דהיינו משכן שילה, וכן שם (בפסוק יא) עה"פ שמה תבואו כ' דלמעלה אומר לענין שילה ובאן אומר לענין ירושלים יעו"ש, ובאמת צ"ל דהמקור לדברי רש"י מהספרי שם (פיסקא טז) ר' אומר אם נאמר למעלה למה נאמר למטה ראשונה לענין שילה שניה לענין ירושלים, והן הן דברי רש"י, ובעמק הנצי"ב כבר עמד ע"ז שרש"י פ"י היפוך דברי הספרי יעו"ש.

ודברי רש"י צ"ע לבאורה דבשלמא לפי הגירסא דלפנינו בספרי את"ל ה"טב, דלמ"ד ירושלים לא נתחלקה לשבטים באמת היה ירושלים מכל שבטיים, אולם בפירש"י דקרא קאי על משכן שילה, הרי שילה היה בחלקו של יוסף, ולא מכל שבטיים ודברי רש"י צ"ב.

והנראה בזה דהנה ביומא (יב, א) נחלקו רבי יהודה ורבנן, דלרבנן ירושלים לא נתחלקה כלל לשבטים, ואילו לר"י נתחלקה לשבטים ורק דנתנו דושנה של ירוחו תחתיה, ובתוס' ב"ק (פב, ב) ד"ה [ואין] כתבו דה"ט דחזרו וקנו אותה היינו כדי שיחא לכל ישראל חלק בה יעו"ש, והיינו דלכו"ע מקום המקדש צריך להיות קנין כל ישראל, אלא דלרבנן לא נתחלק המקום מעיקרא, ולרב יהודה חזרו וקנו אותו או שנתנו דושנה של ירוחו תחתיה או שקנה דוד את הגורן בכסף של כל השבטים וכמשי"ך רש"י ביומא שם, אבל עכ"פ לכו"ע בשעת הבנין היה המקום שייך לכל ישראל.

והנה זה פשוט דהני תרי שינויי בספרי לפרש הא דכתוב אחד אומר באחד שבטיך וכתוב אחד אומר מכל שבטיך, ת"י הראשון דהיינו שהכסף היה מכל השבטים קאי אלא אלא דר"י דאמר ירושלים נתחלקה לשבטים ולדידה קאי מכל שבטיים על הכסף אבל בספרי היה משבט אחד וכן הוא להדיא בספרי שם בדאשת שבטיך יעו"ש זה הוא שרש"י אומר כסף מכל שבטיים וכו', אולם ה"י השני קאי אליבא דרבנן דס"ל דירושלים לא נתחלקה, ולדידהו הך דמכל שבטיים על המקום נאמר שיחא מכל השבטים וירושלים הרי לא נתחלקה לשבטים, ומקומה שייך לכל השבטים אבל שילה היה בחלקו של יוסף, של אחד משבטיך.

מעתה צ"ע טובא מה שפירש"י דקרא דמכל שבטיים קאי על שילה, כיון דהמקום היה

שייך ליוסף, ובע"כ צ"ל דס"ל לרש"י דא"כ דהמקום היה משבט אחד מ"מ קנו אותו כדי שיחא לכל ישראל חלק בו [דהרי רש"י פ"י תהיה הספרי אליבא דר"י].

והביאור בזה נראה, דהנה עיקר הדיון דצריך שיחא קנין כל ישראל היינו משום דבית המקדש עצמו צריך להיות משל צבור, וכמו דמצינו במנחות (כב, ב) מה

ביאורי תפילה

כי אתה שומע תפילת עמך ישראל

בתפילה שמונה עשרה "כי אתה שומע תפילת עמך ישראל ברחמים", וכמוכר מצינו בתפילת ראש השנה שומע קול תרועת עמך ישראל ברחמים. חז"ל דענין קבלת התפילה מייך שייך לכלל ישראל, ומקורו מהפסוק בפרשת דודן (ד, י) "כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה"א לוקינן בכל קראנו אליו".

ולבאורה עיקר הענין של תפילה וזעקה יטען גם באומות העולם כדאשכחן בגיטין וכן כתיב "כי ביה בית תפילה יקרא לכל העמים", וקריבו לכל קוראיו, הרי דענין תפילה לא רק לישראל לבד נאמרה, ע"י בחיודו מרן רי"ע עה"ת (פרשת אהרן) מה שבו ע"פ דברי הגמ' בריה.

והיה מקום לומר דאין הכוונה לעצם התפילה אלא על קבלת התפילה ברחמים, דרק לנו אתה נהגה במידת הרחמים, ושומע תפילתם ברחמים, והוא דבר נוסף על עצם התפילה, דאע"ג דכל ענין התפילה יסודו רחמים, אולם ענין תפילה שייך לאלוים ולדין, שכן הוא מעיקר יסוד הבריה, שתפילה מועילה, וזהו דכתיב בקרא "כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו", ר"ל דיש כאן תהגות רחום בדין, דהוא שומע תפילתנו ברחמים, וזה אין אצל אחרים.

אין כלל בזה עוד. דהנה באמת מצינו שני עניינים בתפילה, דהנה בתפילת שמע מצינו דנכפל ענין של תפילה לבאורה, דהרי אנתנו מבקשים שמע קולנו וכו' וקבל ברחמים וברצון את תפילתנו, ועוד "רצה ה' וכו' ותפילתם מהרה תקבל ברחמן", והביאור בזה דהנה באמת שני עניני תפילה הם, דהנה הרמב"ם במגן המצות (מצוה ח) כ' וז"ל "הוא שצונו לעבוד וכו' בזה יש בו יחוד אחר שהוא ציונו לתפילה ולשון ספרי ולעבודו זו תפילה וכו' ואמרו דעבודו בתורתו ועבודתו במקדשו רוצה לומר הכוון אליו להתפלל שם עכ"ל, והרמב"ן חלק עליו וכו' דתפילתו אצל מדרבנן וכו' אבל דאי לא על ענין התפילה אינו חובה כלל אבל מנחת חסד הבורא יתברך עליו ששומע ועונה בכל קראנו אליו וכו' ומה שדרשו בספרי ולעבודו זו תלמוד ד"א זו בתפילה אסמכתא בעלמא הוא או לומר שמכילת עבודה שנלמדו תורתו ושנלמדו אליו בעת הדרה ותהייה ענינו לבנו אליו כענין עבדים על יד אדוניים כענין שכתוב וכו' תראו מלמח וכו' והיא מצוה על צרה שתבא על הצבור לזקוק, ואם אולי יהיה מדרש בתפילה עיקר מן התורה נמנה אותו במנין של הרב ונאמר שהוא מצוה לעת צרות שנאמין שהוא יתברך ויתעלה שומע תפילה והוא המציל מן הצרות בתפילה וזעקה והבן זאת.

ונמצינו למידן דנחלקו בזה הרמב"ם והרמב"ן, דדעת הרמב"ם היא דישנה מצוה של תפילה וסיועה הוא ענין עבודה, לעבודו ע"י זה שנלמדו אליו, וכדמצינו עבודה אליו בקרבנות, ועוד איכא ענין עבודה בלב שהיא תפילה, אולם דעת הרמב"ן שתפילה בכל שם שהיא בגדר עבודה ובמקום קרבנות כדמצינו ושלמה פ"ס שפתינו והו מדרבנן, אולם התפילה בעת צרה שהוא מצוה לעינו לזעוק אליו בעת צרה ואמרין שהוא המציל מן הצרות בתפילה וזעקה וזהו מצוה של תפילה יעו"ש.

ובאמת הן הן שני עניני התפילה שנאמרו בשמ"ע, ענין תפילה וזעקה בבוא אליו צרה כדמצינו גם בציבור שמצוים לזעוק ולהריע להקב"ה בעת צרה, וזהו שאנו מתפללים בשמע קולינו, חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפילתנו ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו, ר"ל דהוא להתפלל אליו בבקשות דהוא השומע תפילות ותחנונים ועל זה שייך ענין של רחמים, ועוד יש ענין של תפילה וסיועה הוא ענין של עבודה בלב, ולענין זה שייך רצון שיתקבל לרצון לפניו עבודתו ע"י תפילה כדמצינו בקרבנות, וזהו ענין התפילה המוכר בראש ה' אלהינו בעמך ישראל ובתפילתם, ולדעת הרמב"ם זהו חובת תפילה מה"ת ולדעת הרמב"ן תפילה זו היא רק מדרבנן, ונראה פשוט דענין תפילה שהיא עבודה אינו שייך כ"א אצל ישראל, ואין באו"ה ענין תפילה שהיא עבודה [ואע"ג דמצינו אצלם קרבנות, אבל אין להם קרבן שלמים] ורק ענין תפילה שהיא רחמים, ומכלל חסדו של הקב"ה שהוא שומע תפילה ועונה בעת צרה, שייך אצל אחרים וקרא דכ' מי גוי גדול איירי לענין זה שתפילתו מתקבלת לפניו תורת עבודה בכל קראנו אליו ולאו דוקא בעת צרה, וע"י.

עינינו גל

זרית עין לא יאה

גזירת הגיוס (10) - ה"ערבות"

ב. בעת שאנו נמצאים במצב כ"כ נורא, שרוצים לגייס את בני הישיבות, ומשליכים אותם לבית כלאם על לא עול בכפם, הרי שנוצר ממילא ריחוק רגשי עצום, וכמעט שנאה, כלפי כל החילונים האטומים, על שאינם קולטים רום ערכה של תורה. והדבר הזה עלול לגרום חסימה כלפיהם, שנחוש ניכור עצום מהם, ונגמור בדעתינו שאינם חלק מכלל ישראל חלילה וחס. אבל באמת קשה לידע, מי מהם ארורים ורשעים בתכלית הרוע, ומי מהם יש לו נשמה אלקית שחבויה בתוך אותו ניצוץ שבווער עדיין בעומק לבבו, ולכן חובתינו לכלול בתפילותינו, אף את החילונים הטועים שאינם אפיקורסים, ולבקש עליהם מהי"ת שיחזירם בתשובה שלימה מלפניו, ויציל אותם מהרוע של אותם ארורים ורשעים, ושיחדלו להתחבר אליהם. וכמו שהכה"ג שהיה איש נשגב ומרומם מכל, ובעת שנכנס לקה"ק נתעלה למדרגת מלאך, מ"מ היה עליו לחשוב ולרחם אף על רוצח נפש בשגגה שיגמר דינו לזכות. כי ה"ערבות" שיש בין כ"א מישראל, מטיל עלינו אחריות רבה, שיהיה אכפת לנו מהזולת, גם אם משמים גלגלו שיפול לדרגה נמוכה של רוצח. וזהו שאומרים תיכף בכניסת יום הכיפורים "ונסלח לכל עדת ישראל... כי לכל העם בשגגה" שבתחילת יוה"כ, כל אחד כמו הכה"ג, שצריך לדון שכל החוטאים עשו רק בשגגה, ולכן נאמר כי לכל ה"עם", היינו אפילו ה"עמך", שכולם רק בשגגה. וצריך להתבונן בצער הרב של החילונים, בהריגת יקיריהם במשך שלש שנים רוויות צער שכול ואובדן, הן בטבח שהיה אז בשמחת תורה, והן בכל המלחמות בעזה ובלבנון עד היום, שבסופו של דבר, רבים מהם נהרגו על הגנתינו, ואין לתאר את מדרגתם בשמים, כי הרוגי מלכות אין בריה יכולה לעמוד במחיצתם, ומנקודה זו הטרגדיה של החילונים נוראה ממש, כי אין כמעט יהודי חילוני שלא איבד אח קרוב או איזה חבר. ונפק"מ כעת כשיוצאים לימי בין הזמנים ועלולים לפגוש אחים טועים, חלילה להטיח בהם שלא אכפת לנו מהם, ואיננו מתגייסים ודי!! רק לומר להם שגם אנו מגינים ומתאמצים על ידי תפילתנו ותורתנו, ואף שלעצמינו בודאי אין צד שייכות לגיוס ח"ו, אבל א"א שלא לגלות השתתפות בצערן ושפלותן.

א. בפרשתינו נזכר ענין הפרשת ערי מקלט על ידי משה, "אז יבדיל משה שלש ערים בעבר בירדן מזרחה שמש" ובגמ' במכות (י,א) אמרו בזה "מזרחה שמש" דרש רבי שמלאי, א"ל הקב"ה למשה הזרח שמש לרוצחים, ואיכא דאמרי הזרחת שמש לרוצחים, ופירש"י הזרח השמש לרוצחים להכין להם חיותם כגון מילי טובא דאמרינן בגמרא לעיל, עכ"ל. ורומז למש"כ דערי מקלט מושיבין אותן במקום מים ושווקים ועוד מצרכי החיים כדי שימצא הגולה לשם כל צרכיו, וכן עושין אותן במצב כזה שלא תהא רגל גואל הדם מצויה שם. והקשה מהרש"א על פי' זה, דכל הדינים הללו כבר ילפינן מפסוקים שונים, ולכן פי' שאף שאין הג' אלו שבעבר הירדן קולטות עד שלא נבחרו אותן שבאר"י אמר הקב"ה שיבדילן לרוצחין שלא ידאגו ויצטערו על העתיד והזרח השמש להם שיראו וישמחו בהבדלתן על העתיד שיצולו עי"ז, או דלמא דמשה מעצמו הבדילן כדלקמן. וא"ל הקב"ה והסכים על ידו הזרחת השמש לרוצחים לשמחן על העתיד שינצלו בזה. ע"כ. ובין לפרש"י ובין לפי' המהרש"א, מבואר כאן כמה מוטל עלינו לדאוג לרוצחים שיהיה להם תיקון, ואע"פ שהרוצחים הם הייצורים הכי מתועבים בכל חברה בעולם, ורואים אותם בתחתית המדרגה, בכל זאת השוקד על תקנתם הוא בדרגת חמה, ונכלל בשבחו של משה שהיה כפני חמה, לא רק מצד תורתו, אלא גם מצד שקידתו על תקנת הכלל, ואפי' רוצחים. וכך רואים שהרוצח יוצא מהעיר מקלט במות הכה"ג, וזה מפני שהכהן גדול היה צריך להתפלל עליו, ומבואר בגמ' שם אם הרג קודם שהתמנה הכה"ג, בכל זאת גם הוא תלוי במינוי הכה"ג, משום שהיה לכה"ג לבקש רחמים שיגמור דינו של רוצח זה ליזכות, ולא ביקש, וזה חידוש עצום, שהרי הדין של רוצח נעשה מיד שלא לענות את הדין, ונמצא שבאותו יום כה מרגש של הכתרת הכה"ג, שמקבל את בגדי הכה"ג היקרים וכולו מרוגש מגודל התפקיד, כבר היה צריך לעמוד ולהתפלל בעד הרוצח שיגמר דינו לזכות, כי עליו לדאוג גם לאיש ירוד.

ואהבת לחסיד כמוך (2)

א. בעת הזאת שמתאבלים אנו על ביהמ"ק שנחרב בעוון שנאת חינוס עלינו להתבונן איך נוכל להוסיף בינינו אהבה ואחוה ורעות, כדי שנזכה שכבר יבנה בית שלישי בב"א, והנה כבר הבאנו שבוע שעבר שמה שאומרים בפיוט בימים נוראים לפני הוידוי "כי אנו בניך ואתה אבינו... אנו רעייתך ואתה דודינו..." אי"ז חזרה בעלמא וריבוי דוגמאות לתאר עד כמה גדול הקשר שלנו עם הקב"ה, אלא עיקר הענין להעמיד שיש כמה וכמה ערוצי קשר בינינו להקב"ה, ולא ראי זה כראי זה.

ובשבוע שעבר הרחבנו לבאר את ההבדל בין עבודת בני הישיבות לעבודת החסידים, שמצד התורה הקב"ה מכונה אבינו, כמו שאומרים בתפילה "השיבנו אבינו לתורתך" ופירש הטור כי האב חייב ללמד את בנו תורה ולומדי התורה הם בנים לה', כמו שאומרים באהבה רבה "אבינו האב הרחמן..." ותן בליבנו בינה להבין ולהשכיל..." מאידך מצד עבודת ה' בתפילה ובכיסופים לה', כנסת ישראל כדוגמת אשה ורעיה לה' יתב', ובגילויי אהבה הוא נקרא דודינו וכמו שתיאר שלמה המלך במגילת שיר השירים שאומר הדוד "קומי לך רעייתי..."

ודבר ידוע שהבן מתייחס לאביו מצד נצחיותו, שהוא נוטל את כל אשר כינס אביו, וקם תחתיו לנחלה ולירושה, ובפרט כל מהותו להעתיק את מורשתו המפוארת כי "מעשה אבות סימן לבנים", לכן בני ישיבות ליטא הדבקים בתורת הגר"א והגר"ח מוולאז'ין, הדגישו בפרט את לימוד התורה ודקדוק ההלכה ונקטו שזה עיקר רצון ה' מאיתנו, וכתפילת השל"ה הנודעת, שבתורה ב' ציונים, פרו רובו, ותלמוד תורה, והכוונה בשניהם אחת כי לא תוהו בראה לשבת יצרה, ואם לא ברית יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת, וזה נצחיות העולם. ומאידך החסידים הדגישו יותר את היחס להי"ת כאשה שכל רצונה לישא חן בעיני בעלה וחפצה תדיר לרצותו, וזו מערכת יחסים שלימה שלא מוכרת לבן כלל, ומכאן כיסופי התפילה, וטישים, ורשפי הדביקות של החסיד. ורצון הי"ת בשניהם.

ב. ובודאי צריך להוסיף על הדברים, שאכן התכלית היא שכל אחד יכלול את ב' סוגי העבודות הללו, שבשעת שלומד יהיה בבחינת בן המחפש בגנזי אביו, ואילו בשעת התפילה יהיה כאשה שכל מאוויה להפיק רצון מעם בעלה, ויגיע עד לשפיכת הנפש בתפילה כחנה בשעתה, (וזוהי הסיבה שהגמ' לומדת את גדרי התפלה מאשה, כי כך צורת עבודת התפלה). אלא שבישיבות תפסו בעיקר תורה, והחסידים את העבודה.

ג. ונוכל להמשיך בפיוט הנ"ל, שאומרים "אנו עמך ואתה מלכינו... אנו צאנך ואתה רועינו..." שבאמת חוץ מהחרדים שבהם ב' קבוצות, בני הישיבות עמלי תורה והוגיה (אשכנזיות וספרדיות כאחד) שהם בבחינת בן ואב כאמור, וכן קהילות חסידים (על שלל חצרותיהם) שהם בבחינת רעיה ובעל כנ"ל, עוד יש שני קהלים - א', הדתים הפשוטים המכונים "עמך", שיש בהן שמירת מצוות עכ"פ. ב', החילונים המסורתיים אשר מכונים "תינוקות שנשבו" ואינם רודפי תורה רק סתם טועים.

והנה נפלא מאד שבפיוט הנ"ל מתאר גם את ה"עמך" - אנו עמך ואתה מלכינו, ובאמת הרבה מהיהודים הפשוטים הללו התברכו באמונה תמימה ופשוטה, ומחוברים מאד לביהמ"ק בתפילת נץ קפדנית, או מנחה מעריב קבוע, וזאת למרות שאורח החיים הכללי שלהם די גשמי, לכן אמר הפייטן, שאין בגדר "בנים" לאב, ולא בגדר "אשה" לבעל, הנה עכ"פ הם בגדר "עם" המלך, שהם ממליכים את הקב"ה בכל יום ויום בקר"ש שחרית וערבית, ובעשיית מצוות בסיסית (עד מקום שידם והבנתם מגעת עכ"פ), וזהו כדוגמת מלך, שהעם חי את חייו, אבל מ"מ מחובר בלב למלך, באופן ששומרים את חוקיו ומניחים את תמונתו בכל מקום לבטא את גודל חיבורם אליו.

אבל למטה מזה, הם המסורתיים הטועים, שהקב"ה ודאי מנהל אותם עכ"פ באופן של רועה שמרעה את צאנו, וגם הם פונים אליו במנת משכל של כבשה בעלמא, שאין להם שמץ של הבנה אמיתית מה זה בורא עולם, אבל עכ"פ אינם כופרים חלילה, ומכירים שהוא מנהיג את העולם, ומושך בחוטים, ואז גם הקב"ה מתייחס כך עליהם כרועה צאן, וכך מבואר בגמ' במכות (יגא) אמר רב מסתפינא מהאי קרא "ואבדתם בגוים" אמר רב פפא דלמא כאבידה המתבקשת שנאמר "תעיתי כשה אובד בקש עבדך", הרי שכלפי האבודים מתגלה הי"ת כרועה.

ובאמת שגם בזה אפש"ל, שכל יהודי מוצא את עצמו בעת מצבים שונים, משתמש בערוצי קשר אחרים עם הי"ת, שיש לפעמים כשהוא בבין הזמנים עם משפחתו, ואינו יכול לפתוח ספר, ואינו יכול להתפלל כבמקום קביעותו, אז עכ"פ ממליך את הקב"ה כפי שהוא, ומנסה לשמור על גחלת עבודתו עכ"פ כשאר "עמך" בית ישראל, ואז פונה להי"ת כמלך, או לפעמים כשח"ו אדם נכשל בחטא חמור (לא במה שראוי לבן לאב, או לאשה לבעל, אלא למטה מזה ח"ו), אזי מרגיש כצאן שאיבד את העדר, ופונה להקב"ה שיאסוף אותו כרועה. ויש שם עוד משלים, אנו עבדך ואתה אדונינו, והוא עבודת אלול הבעל"ט.

לאמר גם אתה לא תבא שם, יהושע בן נון העומד לפניך הוא יבא שמה..." ופירש בבעל הטורים שזכה לזה יהושע מפני שגדול שימושה יותר מלימודה, וכן כתוב בפסיקתא זוטרתא (שם): "יהושע בן נון העומד לפניך, גרם לו לבוא שמה לפי שהי' עומד לפניך, מיכן אמרו גדולה שימושה יותר מלימודה. וכ"כ בתרגם יונתן "יהושע בן נון דמשמש בבית אולפנך..."

ויש כאן חידוש עצום, דבפשטות גדר "גדול שימושה יותר מלימודה" היינו שמי שמשמש את הרב יכול ללמוד ממנו יותר מאשר בלימוד עימו. אבל כאן כתוב, שהתלמיד ששימש את הרב יכול להיות יותר ממנו, כלומר מהרב בעצמו, שזה ההסבר מדוע יהושע הכניסם לאר"י ולא משה רבינו בעצמו.

ואמנם מצינו כן גם אצל יהושע כדאיתא בברכות (ז,ב): "ואמר רבי יוחנן משום רשב"י גדולה שמושה של תורה יותר מלימודה, שנאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו, "למד" לא נאמר אלא "צק" מלמד שגדולה שמושה יותר מלימודה, ובאמת חזינן שהיה יהושע פי שנים מרוחו של אליהו, שאלהיו עשה ח' מופתים, ואלישע כפול ט"ז מופתים, (כמש"כ ברש"י מלכים ב' ג,א), וצ"ע איך יתכן שהתלמיד יותר.

ג. ואשר מבואר כאן יסוד עצום, דמצד אחד הרב יותר בעל דרגה מהתלמיד, בקדושתו ובצדקת המעשים שלו, אבל מצד שני יש לתלמיד אפשרות לקבל תוספת ידיעות על הרב, כי הוא שומע ומוסיף, אף שאינו בעל מעשים כמוהו, וכדחזינן שיהושע היה נקרא בן "נון", לרמז שהיה שייך לשער הנ', אף שממשה עצמו נחסר שער הנ', כדאי' בגמ' ר"ה, וזהו התועלת שבגלות, שבנתיים נוסף ההבנה והעמקות בכל שטחי התורה.

ולכן כוח בתראה גדול מקמאה, כרבי שהי' בסוף התנאים וקיבץ כל המימרות מהתנאים בו' סדרי משנה, אולם התבטל אל רבו ר"מ, ואמר שמחודד מחבריו כי ראה את ר"מ מאחוריו, ואם ראהו מלפניו היה גדול טפי, כי ר"מ היה צדיק נשגב אף שר"מ עצמו לא זכה לחיבור כזה, וכך הטור חתם את תקופת הראשונים הקדמונים, והבית יוסף חתם את הפוס' האחרונים, והמשנה ברורה את השו"ת"ם, כי בכל קומת דור נותן הקב"ה כוח לא' גדול להיות בתראה ולהקיף ולסדר את דברי קודמיו.

וכך אמר גאון ישראל מרן הגר"ד לנדו שליט"א בכנס של מיר, שמכיר אברכים שהידיעה בתורה שלהם לא הית' מצויה גם בדור קודם, אף שמבחינת מעשים בודאי יש ירידה, ולוואי שהנעילה שלנו, תיהי' בכונה כסתם תפילת יום חול של יהודי בדור הקודם, אך לעומת זה תפיסת הדעת עלתה לאין שיעור.

הנחמה מכוח תוספת הדעת

א. תיכף אחרי שלשת השבועות של האבילות על ביהמ"ק מתחילים שבעה דנחמתא, והשנה הוא ממש בסמוך לתשעה באב, ומגדיל את הנחמה, שתיכף ומיד בסמוך אחרי האבילות הקב"ה מרעיף עלינו טללי נחמה עצומים, נחמו נחמו עמי... מאידך יש להבין, איך אפשר להתנחם כל כך מהר, ובפרט השנה עוד תוך כדי יום עשירי באב בו הוצת האש בבית חיינו, אנו כבר בעיצומם של ההכנות לשבת נחמו, ומבואר ברבותינו שזה ממש ציווי נחמו נחמו, שעליכם להתנחם מן האבילות, ואיך באמת אפשר להתהפך כה מהר, מימי האבילות לנחמה.

ובספה"ק איתא שזהו גופא הנחמה שאנחנו עמו וצאן מרעיתו, וזהו הרמז בפס' נחמו נחמו שאתם "עמי", אז יאמר "אלקים" שהי'ת מדה כנגד מדה ינהג עימנו כאלקים שלנו.

ולבאר עומק הענין נקדים קושייה, הרי בידוע שכל הגלות נסבבו משמים, דכך רצון ה' שנרד לתוך עמקי הגלות ושם נגלה אלקותו יתב', ונאסוף את כל הניצוצות שצריכים לאסוף מכל מקום בעולם, וכמו שהאריכו הספה"ק הקדושים שזהו כל תכלית הגלות, ועי"ז מרבים כבוד שמים, וא"כ מה שייך להתאבל על הגלות? ואשר צ"ל שיש גם מיעוט כבוד שמים ע"י החטאים שנסבבו מחמת הגלות, ונמצא ששניהם עושים אנו לכבוד ה', שבהתאבלות על ביהמ"ק משתתפים בצערה של השכינה, ומאידך זה גופא הנחמה, לכן תיכף ומיד אח"כ יכולים להתנחם כי הכל נסבב מלעילא, ובשניהם אנו עושים ריבוי כבוד שמים, כשמשיכים לדקדק במצוות חרף הקשיים.

ומיסוד זה ניתן לשאוב חיזוק גדול, שאנו בשליחות גדולה לקלס עילאה ולהרבות כבוד שמים, כל פעם בנקודה בה חפץ ה' להניחנו, ולמשל עכשיו שיוצאים לבין הזמנים, יש הרי רבוי עצום של כבוד שמים שעולה דווקא בבין הזמנים, וזה אחרת לגמרי כשמבינים שהעבודה ה' שלנו ממשיכה, רק שמשנתת מיכולת ללמוד ברצינות ג' סדרים ביום, אל ההשקעה בבית ומשפחה, על מנת לצבור כוחות לחודש אלול, וג"ז עבודה ה'.

ב. עוד רואים שיש ע"י הגלות ירידת הדורות עצומה, אך מצד שני השגת התורה הולכת וגוברת, שמתברר הרבה יותר כל הסוגיות בתורה, ודוקא מי שהוא בתראה, רואה את מכלול הידיעות מחכמי הדורות שקדמו, וכך מתרבה הבנתו בתורה.

דהנה שמשה רבינו התחנן להיכנס אל ארץ ישראל והרבה תקט"ו תפילות, והי"ת לא קיבל תפילתו, ונגזר שרק יהושע יכניס, ובפרשה הקודמת אמר משה "גם בי התאנף ה' בגללכם

דברי חיזוק על עשה דקר"ש

א. הנושא הנושא הבוער ביותר בבין הזמנים דאב, הוא השמירה על מצוות עשה דקריאת שמע, ואולי לכן התורה זימנה לנו את פרשת קריאת שמע דווקא בפרשיות בין הזמנים, שכעת בפר' ואתחנן נאמרה פר' שמע ואהבת, ובפר' עקב נאמרה פרשת והיה אם שמע, לרמז לנו שדווקא בעיתות הללו יש להתחזק ולהתעורר, בשמירת זמן קריאת שמע כהלכתה.

ונביא כאן כמה מיני התעוררות במצוות עשה רבתי זו, ראשית, חז"ל במשנה אומרים שזמנה עד שלש שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות, הרי שאפי' מי שהוא מרגיש בן מלך, עליו להתחזק ולהתגבר ולזרוק שנתו ממנו.

וצריך להתבונן, שיסוד מצוה זו היא קבלת עול מלכות שמים יומית, וכמו שבמעגל השנתי, ראש השנה מוקדש כולו להמלכת ה' בתקיעת שופר ועל ידי אמירת פסוקי מלכויות זכרונות ושופרות, וכן בכל התפילות והפיטויים, הוא הדין לפי המעגל היומי, צריכים אנו להקדיש את ראשית היום להמלכת ה', ויש להמלכה הזאת כוח עצום כמו לתקיעת שופר של ר"ה.

ומי שיתבונן בהשוואה זו, ירעד על נפשו מלבטל את זמן קריאת שמע, שאם זהו מעמד של המלכה, איך יכול להעזי לומר ח"ו למלך הכבוד, בבקשה ממך המתן עלי עד שאתפנה למלא את תאוות גופי בשינה כהוגן, ואח"כ אשתדל להמליך אותך... הרי זה גופא סתירה לכל המציאות של ההמלכה, והרי כל אדם באשר הוא, מתאמץ בכל כוחותיו בהמלכה השנתית של רה"ש, להשתדל להמליך את הקב"ה בכל מאי דאפשר כדי שתהיה לו שנה מבורכת, ושיעלה זכרונו לפני יתברך לטובה, כך הוא ממש בהמלכה היומית, שאם ימליך את ה' עליו בקריאת שמע כהוגן, יזכה שיהיה לו יום מבורך, ובכל אותו היום יזכור אותו הי"ת לטובה ולסיעתא דשמיא עצומה.

ב. ורואים כמה הענין של קריאת שמע חמור בעיני חז"ל, עד שלגבי קריאת שמע של ערבית אומרת הגמ' בבברכות (דא), שיש לקרוא עד חצות שמא תחטפנו שינה, ואומרת הגמ' שכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה, ותממה הגמ' הרי תמיד כל דברי חכמים כך הם, ומדוע כאן מדגישים שחייב מיתה, ומתרתת הגמ' דשאני בזה שיש אונס שינה, ומבואר שאפי' לגבי ההרחקה שתיקנו חז"ל לגבי קר"ש של ערבית לקרותה עד חצות, אמרו שהעובר ע"ז חייב מיתה, א"כ ק"ו שלגבי קריאת שמע שחרית דאורייתא, שאין כזה טצדקי של "אונס שינה", שהרי הוא מבטל בזה את המלכת הי"ת, והרי"ז

כעין "מרידה" כשמסרב להמליך את השם עליו. [ויש בחז"ל שמאותם כ"ה אותיות דקר"ש שחרית, יחד עם כ"ה אותיות דקר"ש ערבית זוכים להשפעת כל חמישים שערי בינה, א"כ קר"ש שחרית וערבית הם חטיבה אחת, וגם עונשם שקול].

וממילא יש להתעורר מזה, שגרוע מי שמתרגל לקרוא על מיטתו בחטף, בכדי להרויח עוד כמה דקות שינה, שאם תיקנו לה ברכות, וסדר שלם שקודם לה בברכות השחר, ופסוקי דזמרא, משמע שזהו האופן היותר נעלה להגיע לדרגת קבלת עול מלכות שמים על עצמו, וא"כ זהו הידור מצוה בסיסי מאד שיש להשתדל בו. ואם נראה יהודי יוצא כזית מצה בחבילת מצות שקנה במכולת, או מצות ד' מינים באתרוג מלא כתמים ובלעטלך כשר לברכה, הרי נבז לו בכל מאודינו, וכך כאן בעשה דקר"ש, חלילה לקיימו בצורה של רק לצאת יד"ח גרידא, אלא יש להשתדל לקיימו בכל הידורו.

ג. וחז"ל בהקדמת תיקוני זוהר, מסבירים לנו איזו מתנה עצומה מונח בקריאת שמע דשחרית, דהנה יצה"ר מתגבר בכל יום ומתחדש בכל יום, ואיך אפשר להניצל ממנו, והרי הוא מלאך שמתחדש ומתגבר, ומה בשר ודם יכול כנגדו. אמנם נתן לנו ה' את מצוות קריאת שמע, שע"י התפילין אנו קושרים את הסטרא אחרא, וברמ"ח תיבות דקר"ש, עם ששת תיבות שמע ישראל העולים לרומ"ח, אנו תוקעים רומ"ח בשטן, והורגים אותו תיכף על הבוקר, וכך כל היום יש לנו מנוחה ממנו, ומי שקרא קר"ש בנמנום, זה אומר שהוא יצא ללחום עם מלאך אדיר שרוצה לגבור עליו, ואיך יעמוד נגדו? כישן? וכשנדע שקר"ש זה מתנה לנו, נתייחס אליה בכבוד! [ולפ"ז מי שהפסיד יום אחד קר"ש, צריך להזהר באותו יום שלא לדבר עם אף אחד, אולי ח"ו יגרור אותו לחטא רח"ל].

ובילקוט שמעוני (ישעיה ס) איתא שלעתיד לבא כשיבא הקב"ה לגואלינו, יעמדו אז ח"ו הרבה קטרוגים כנגד ישראל, והכרעה תהיה ע"פ מצוות קריאת שמע, שהנבדלות שלנו העיקרית מאומות העולם הוא בזכות קריאת שמע שחרית וערבית, וכשאנו על מפתן גאולה עלינו להתחזק בזה יותר. ומרן רבי חזקיהו דב הכהן (קוק) בן שושנה לרפ"ש בתושח"י פעל רבות ונצורות בענין קר"ש שחרית וערבית גם בקרב כל אחינו הטועים, ואלפי חילונים קיבלו על עצמם מצוות קר"ש שחרית וערבית, וצריכים אנו בעת הזאת להתחזק בדבר מאד. **וכבר** אמרו חז"ל לפום צערא אגרא, ובודאי גם בעשה דקר"ש מצטרף כל הצער מהעייפות לשכר גדול בזה ובבא.

מאמרי "חסד לאברהם" מהרב אורי יצחקי

קיום "ונשמרתם" ברחיצה בים

ומתוקף מקצועם את אמינות הסכנות. ובאמת שני אלה קשורים ותלויים זה בזה? וכיחד הם הגורמים לאסונות הנוראים.

ויש להרחיב הסבר בזה. הנה אחד מהדיבורים הנשמעים ביותר אחר אסונות טבע, הם ש"הים היה שקט ולא היתה רוח וכד' שע"ז היה מקום לחוש לסכנה". **באמת היא טעות נוראה!!!** הנחת המוצא של דיבורים מסוג זה היא שאדם מן הישוב יכול לאמוד לבדו את רמת הסכנה ברחיצה בים לפי ראות עיניו אע"פ שאין לו נסיון ולא ידע במבנה קרקע הים וצורת החוף והגלים והמערבולות ושאר הסכנות שעלולות להיות בים. וכ"כ הוא סומך על דעתו והבנתו עד שגם כשהמומחים צועקים באוזניו בפה או בסימנים מוסכמים [כמו גדרות ודגל שחור וכד'] הוא מתעלם מדבריהם וסימניהם וסומך על [קוצר] דעתו ונכנס למקום הבטוח [לפי ראות עיניו] כי "מה כבר יכול לקרות, ובכלל הרי אני יודע לשחות וכו'...", וממילא מתעלם מזעקת המומחים.

אך **באמת אין לך הבל ורעות רוח גדול מזה!!!** כי איך יכול אדם מן הישוב לדעת ולהבין ענינים אלה על בורים, והלא השכל הישר היה גוזר שעליו להתייעץ עם מומחים כמו שעושה בעניני רפואה וכד' ובכל דבר שאין לו ידיעה בזה, ולא לסמוך על ראות עיניו ולהיכנס לים, בפרט כשכל המומחים צועקים שהוא מקום סכנה, ועל כולנה היה לו לזכור את המקרים המצערים של טביעות בים, מקרים שאמורים היו להדליק נורת אזהרה אצל כל בר דעת האחראי למעשיו. ואם יטען שאין לסמוך על המומחים, שהם במקרה זה המצילים, כי הם "חילונים", ו"סתם מחמירים על הציבור משום ששונאים את החרדים" ושאר הבלים, נאמר לו שלפי דעתו המשובשת אסור לו כלל להיכנס לים גם במקום שיש מצילים...

ג. וכדי לקרב קצת אל השכל, אולי אצליח לבקוע את ה"מגן המשוח בשמן" החוצץ בפני דברי אמת אלו, בעיקר אצל צעירי הצאן, אמשול משל למה הדבר דומה, לאדם שמתכוון לעשות ריצה ארוכה המתאימה לבריאות, אך פתאום מרגיש חולשה קלה, ומקבל חוות דעת של מומחה שיש לו בעיה חמורה בלב, והוא מחליט שכיון שאינו רואה בעיניו ואינו מרגיש בחושיו הגשמיים רק חולשה קלה, אין לו להתיחס לאזהרת הרופא המזהיר אותו שעבור אדם במצבו הריצה היא סכנת נפשות. הרי פשוט שההתייחסות לאדם כזה היא כהתייחסות למופקר או יותר מזה - חסר דעה מוחלט רח"ל.

דוגמא נוספת - ידוע בכללי התנועה שכביש שיש בו פס לבן רצוף אסור בעקיפה, והטעם פשוט כי הרי הפס סומן ע"י מומחים שבדקו שבקטע כביש זה יש בו עיקול והפרשי גבהים ועצים בצד הכביש וכד' המגבילים את שדה הראיה, ולכן אם יבצע עקיפה במקום זה לפי המהירות המותרת בקטע זה, אם תופיע מכונית ממול לא יוכל לחזור למסלול שלו ולא להשלים את העקיפה, וממילא הוא מכניס עצמו למצב של ספק פק"ג גמור. הנה גם אדם שיעבור על הכללים במקום זה, לפי כללי השכל מוגדר כחסר דעה, ואף אם יטען שמי שסימן את הפס היה סתם "מחמיר" ו"חילוני" ו"שונא חרדים" וכו', כש"כ שנאמר לו שלפי דעתו המשובשת אסור לו לנהוג במכונית כלל.

ד. ועתה נשמע לדברי בעלי הנסיון והמומחים בענין סכנות הים. וכה דברים -

הים הוא מקום מסוכן מאוד מאוד מאוד!!!

הקדמה והתנצלות - מאמר זה, אע"פ שיש בו מידה מסוימת של ביקורת על מה שנראה כהתנהלות ציבורית ואישית מוטעית, אינו נכתב ממקום חיצוני של העומד מן הצד ומשליך חיצונית ביקורת על אחרים, אלא ממקום של לב שבור ודמעות. אך עצור במילים לא אוכל, לראות בשבר על שבר הפוקד את הציבור שלנו, שבר הזוכה לכל הסוגים של התייחסות אישית וציבורית, מלבד נקודה מרכזית אחת המוצנעת מאוד, והיא **הצורך לבדוק את ההתייחסות של הציבור שלנו לחיובי השמירה על הגוף והנפש**. הסיבה לזה פשוטה וידועה - בעת האסונות אין מן הראוי לעורר על נקודה זו פן יתעורר החדש שמא יש בדברים הפנית אצבע מאשימה לאדם או אנשים מסוימים שהתנהגותם גרמה במידה מסוימת את האסון, ואחר זמן לא נראה לאנשים לעורר את הדבר כי מה שהיה כבר היה, וממילא נשכחים הפרטים והנושא שוב נדחק לצדדי התודעה, עד..... האסון הבא רח"ל. וע"ז באתי במאמר נוקב, שינסה להציג את הפן הבעיתי לדעתי של ההתנהגות הרווחת בציבור למצוה של "ונשמרתם", וה' הטוב יהא בעזרי שיהיו הדברים רק לתועלת. ובחרתי לפרסם את הדברים בבחינת "דבר בעיתו מה טוב" כשאנו עומדים בפתחם של ימי בין הזמנים, שהם הזמנים שבהם יוצאים המוני בני הישיבות ומשפחותיהם לנופש בים, וזהו הזמן המתאים לעורר את הציבור למשנה זהירות בעת הרחצה בימים ובנחלים.

א. הנה בכלל חובת שמירת הגוף יש נושאים רבים הטעונים תיקון לענ"ד, אך על של עתה באתי, הסכנות הנוראות שטומן בחובו הים, אשר בכל "בין הזמנים" גובה קרבנות נוראים רח"ל, אשר לפי הבנתי את המציאות הרי "בדרך הטבע" היה אפשר למונעם אם רק היינו משנים את ההתייחסות שלנו לסכנות אלו.

הנה הים [ושאר מקומות הרחצה כגון מעיינות ונחלים וכד'] הם מהמקומות המועדפים ביותר להחלפת כח והתאורות הראוי ומתאים לציבור שלנו, אך יש פער בלתי נתפס בין הסכנות האמיתיות שטומן הים בחובו לבין היחס שלנו לסכנות אלו!!! יש רושם לעומד מן הצד כאילו יש כאן השתטות ציבורית, המתבטאת בהתעלמות כמעט שיטתית לא רק מהסכנות עצמן אלא גם מכל תמרורי האזהרה הנמצאים בשפע בחופים, במקומות וזמנים שהרחצה מהווה סכנה מוחשית. מי לא מכיר את התופעות הללו של כניסה לחוף בלתי מורשה, או לחופים מורשים בזמנים שאין מצילים וכד', כגון אוטובוסים המגיעים לחוף בעת הסגירה, **כולם מלאים במתרחצים מהציבור שלנו!!!**

האבסורד זועק לשמים - הציבור האיכותי ביותר בעולם, המדקדק בכל ענין הלכתי ומוסרי עד קצה היכולת, פתאום הופך לציבור המופקר ביותר, הבלתי אחראי ביותר, אשר שם נפשו ונפש ילדיו על כף הקלע להיכנס למצבים שלדעת כל המומחים הוא מצב של סכנת נפשות ממש!!! היכן הלב היכול להכיל דבר זה, היכן המוח המסוגל להסביר תופעה מוזרה והרת אסון זו?!!!

ב. ונראה שעיקר היחס המוטעה נובע מחוסר הבנה וחוסר מודעות לסכנות שטומן הים בחובו, ועיקר הטעויות שתי - האחת ההליכה אחר מראה העיניים ותפיסה שטחית של המציאות הנגלית, מבלי להעלות על הדעת שמתחת למה שנראה בעיני בשר יש המון בעיות וסכנות, והשניה התייחסות מזלזלת למומחים היודעים מנסיונם

כל קטע בים שלא נבדק ביסודיות ע"י מומחים המכירים את קרקעית הים ואת משטר הרוחות במשך היממה ולפי עונות השנה, ואת מבנה החוף והסלעים וכו', מהווה סכנה נוראית לכל הנכנס אליה!! ואף שדי היה בהכרזה זו, אך כיון שכולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים ללמוד גמרא רש"י ותוס' עם מהרש"א ומהר"ם שיף [מה שאין המצילים יודעים], ולא בקל יכולים להפחיד אותנו במצגות שוא [ע"כ דברי יצה"ר]. נמנה קצת את הבעיות והסכנות, אולי יכנסו ללבבות ה"מבינים" ויתעורר אצלם לפחות ספק דלמא יש ממש באזהרות.

ונתחיל מה"חמור" אל ה"קל". ים סוער - מלבד מה שקשה להתמודד עם גובה הגלים, עלול מאוד למערבולות, לסחף גורא בעת חזרת הגלים מהחוף, מזג אויר סוער יש בו סכנה של התחלפות כיווני הרוח וזרימת המים, ואף מי שיוזע לשחות עלול בקל לטבוע בו!!! [ולא הוזקקתי לכתוב דבר זה אלולא שגם לים סוער נכנסים מקצת מ"הגיבורים" בעיני עצמם, ה' ישמרם].

ה. אך עיקר הטעות והשגגה היא בים "רגוע", ובאמת ג"ז הוא מצג שוא, כי הרגוע נראה רק ע"פ המים, אבל אין המתרחץ יודע כלל את המתרחש מתחת לפני המים, והסכנה הגדולה ביותר היא כשאין קרקעית הים שווה אלא יש בה בורות וסלעים וכד', הגורמים לזרמים משתנים באופן קיצוני והכל מתחת לפני המים, מה שאין מובחן רק למומחים. כל שינוי כזה עלול בקל לגרום למערבולות ולסחף פתאומי המושך את האדם בכח שאין בן אנוש - אף השָׁחֵן המומחה ביותר והאיש החזק ביותר - יכול להתנגד לו.

עוד גורם של סכנה גדולה אף בעת "ים רגוע" הוא שינויים פתאומיים במשטר הרוחות - עוצמתם וכיוונם. דבר זה מתרחש תדיר בעיקר בחופים בלתי מורשים ובלתי מותאמים לרחצה, וא"א בשו"א לאדם מן הישוב לצפות, וממילא האמירות הנשמעות אחר אסון ש"בעת הכניסה לים היה הים רגוע ולא היו רוחות חזקות" וכו', וכו', הן טעות הבל של פתאים חסרי ידע וחסרי נסיון.

ו. הנה הכשרת חוף לרחיצה, מצריכה הכנה מדוקדקת של מומחים, הבודקים את קרקעית הים במקום הרחצה, עוקבים אחר כיוני הרוחות ושינוי הזרמים לפי הזמנים בוקר צהרים וערב ולפי עונות השנה, ובנוסף מַעֲקֵב תמידי על המצב בעת הרחצה עצמה, כי אף תָּנָא חוף אחד וקרקעית הים במקום הרחצה המותר שאין בו מהמורות ובורות וסלעים העלולים לגרום למערבולות, עלול להיסגר לרחצה או להיות מוגבל למקום צר מאוד מחמת שינוי הרוחות וסחף בלתי צפוי או זרמים משתנים הנראים ומובחנים רק למצילים.

ז. וממוצא הדברים עולה ברור שכל כניסה לים בחוף שאינו מורשה אסורה לא רק לפי החוק של הרשויות אלא ע"פ דין תורה, והעושה כן עובר על לאו דאור' של "ונשמרתם" וכמעט נחשב כמאבד עצמו לדעת רח"ל, ובכלל זה הנכנס לחוף מורשה שנאסר לרחצה באופן זמני, כי לא לחינם נסגר, ע"כ שהיתה למומחים סיבה מספקת ההופכת חוף זה לאינו מורשה. אך גם חוף מורשה אסור ברחצה מדין תורה בעת שאין שם מצילים, כי כאמור הסכנה אינה רק במבנה החוף אלא גם במשטר הרוחות וכיוני זרימת המים והסחף וכד', דברים שנבדקים ונצפים ע"י המצילים כל עת הימצאם בחוף, ובהעדרם חזר החוף המורשה להיות מקום סכנה בלא ספק.

ח. עוד אעורר על דבר המצוי שהולכים לחוף ו"רק יורדים לשכשך רגלים במים", וטוענים שהרי דבר זה ודאי אין בו שום סרך סכנה, אך באמת טעות נוראה היא ורבים חללים הפילה השקפה מוטעית זו,

כי אע"פ שאמת שהסכנה קטנה יותר מאשר רחצה ממש, אך שאר הסכנות שכתבנו לעיל קיימות גם בזה, ובעיקר כשהולכים למקום סלעים ותאוי חוף שאינו ישר אלא נכנס ויוצא או שיש בסמוך לו שובר גלים או שאר שינויים העלולים להשפיע על תנועת הגלים, וכש"כ כשיש רוחות חזקות, בקל עלולים להתפתח גלים גבוהים המציפים כמה עשרות מטרים של החוף, והמשכשך רגליו עלול בקלות להיסחף ע"י הגלים לתוך הים, ואחריתו מי ישרונו, וכבר היו דברים מעולם.

ט. ואחרון אעורר על מה שנתפרסם כ"פ ולאחרונה ביותר, והוא מצב מצוקי הסלעים, אשר לפי חוות דעת מומחים הוא בעת הזאת אחת הסכנות הגדולות בהרבה חופים בארץ, כי מחמת הרבה סיבות שאין כאן המקום לפרטם, בהרבה חופים מורשים בארץ עלולים המצוקים הסמוכים לחוף להתמוטטות הצוק שמעל החוף במקום הימצאות הרוחצים, ועשרות או מאות טונות של אדמה וסלעים עלולים ליפול על החוף, ויש להתעדכן אצל הרשויות לפני שמתקרבים לחוף כזה.

י. **לסיכום הדברים** - אחר כל הדברים והאמת הללו, הבה נתעורר בצוואת, להסיר את מסך הסכלות והפתיות וההיתממות מעל עיני שכלנו, ונביט אל המציאות בעינים פקוחות לראות את הסכנות הגדולות שטומן הים בחובו, וננהג בזה כמנהג אנשים בוגרים ואחראיים, שלא להרשות בשו"א לשום אדם מהציבור שלנו לעשות דין לעצמו להיכנס לים האסור ברחיצה [לפי הכללים שנתבארו לעיל], ויש למחות במי שחורג מכללים אלו כעברין לכל דבר, ובשו"א לא לתת לאותם מופקדים הילה של "גבורים" ו"בעלי אומץ ותושיה", אלא להוקיע את התנהגותם בריש גלי, אולי נוכל לאט לאט למגר את התופעה הנלווה הזאת, ואז לא ישמע עוד ושבד בגבולנו.

יא. ולא אוכל להימנע מלהוסיף עוד דבר, בבחינת "אוי לי אם אומר ואוי לי אם לא אומר", דהנה כבר כתבנו בראשית המאמר כי בעידנא דצער ואֵבֶל ומול הקבר הפתוח, ודאי שאין לעורר על דברים אלו, ואז נשמעים דיבורים של אמונה והצדקת הדין, וכן ראוי, אך בתוך הדברים נשמעים תדיר גם דיבורים שיש בהם התייחסות למאורע בבחינת מה של נסיון "להביץ" את סיבות האסון, בבחינת "מָה זֹאת עֲשֵׂה אֶלֶּי לָקִים לָנִי", אך המסקנה האולטימטיבית היא **שאין כאן אלא "גזירת שמים"**, דיבורים המבטאים את ההרגשה שאין כאן אשמה בעצם המאורעות שקדמו למאורע הטריג אלא גזרת שמים נסתרת, אשר ממקמת את סיבות המאורע במקום אחר, רחוק מהאנשים שהיו חלק ממנו ונפגעו ממנו.

הנה פשוט שאין אני מתיחס למקרה מסוים, אך א"א להימנע מההערה שכשקורה אסון בעקבות התנהגות **שמוגדרת בהלכה כעבירה דאור' על אחת ממצות התורה**, ובפרט **בעינינו** שיש בה צד של זלזול בלאו דאור' של "ונשמרתם" שהוא ציוי ישיר על ענין זה עצמו!!! החזרה הבלתי פוסקת על הסבר זה ש"לא היתה כאן אלא גזירת שמים" קצת רחוקה מהאמת, ולא עוד אלא שהיא מכשירה בריש גלי התנהגות פסולה של עברה על שמירת הגוף והנפש, בשוגג או במזיד וכו', וכמעט יש בה הכשר לאסון הבא שלא יבוא. לכן מוטל עלינו הן כציבור והן כיחידים, הרבנים וראשי הקהל והמחנכים וההורים והבחורים והבחורות עצמם - להקדיש זמן לתקן ענין גורא זה, ובזכות השמירה על גופנו ונפשותינו נזכה לשמירה מהשמים ולביאת גואל צדק בב"א.

מבט נוקב

קריאה לאחריות ולבגרות

לקראת ימי בין הזמנים

(מכתב שהתפרסם בסוף בין הזמנים ניסן תשפ"ו)

בס"ד, שלהי ניסן תשפ"ו

אל ידידי היקרים, אנשי החינוך, איש איש במלאכתו.

הדברים שאעלה כאן אינם פשוטים. בשונה מהנוהג הרווח, שמנהגו בדיבור הגון, שרובו דברי שבח ולשונו לשון נקיה שיש בה מן הכבוד וההערכה - אכתוב היום בנימה שונה לחלוטין. אצא מכאן בהתקפה חריפה ביקורתית ובוטה. אשתדל להעמיד דברים בצורה נוקבת, ישירה וכואבת, ולא אחסוך במילים קשות.

ולא, אין זה משום רוח רעה או מרירות שתקפו אותי, אלא ביטוי לזעקה פנימית המתפרצת החוצה, ומתוך רצון כנה שתצטרפו איתי אליה, ושותפות זאת תכריח אותנו לקום ולעשות מעשים, נועזים ככל שיהיו.

והתחושה והדחף המביאים אותי לזעוק, נובעים מהשבר העמוק והאיום העובר בין כולנו, והקורא לנו שאי אפשר יותר. וכשאני זועק, אני דופק על השולחן, מעמיד מולנו מַרְאָה מזוקקת, כדי שנביט בַּמַּרְאָה הפחות נחמד שלנו - ובלשון המעטה - הנשקף ממנה.

ואני מתכוון לזילות חיי האדם הפוקדת אותנו מדי בין הזמנים, עם אסונות בלתי נתפסים ההולכים ומצטברים, ו'כמעט' אסונות החולפים לצידנו והמכריחים אותנו לקרוא להם 'ניסים', משל נשלחנו לשם כך לגלות את גבורת ה' וידו החזקה.

נער הייתי וגם זקנתי. כשהיינו ילדים רעשה הארץ עת פטירתם בדמי ימיהם של בחורי ישיבה יקרים שטבעו בכינרת. לכולם היה ברור שיד ה' שלחה את מערבולות הכינרת כדי לקטוף שתי נשמות. קורבנות ציבור מן הסתם, שנשלחו לעורר את הדור בתשובה.

במרחק ארבעים שנה מהסיפור ההוא; כל בין הזמנים, **כל בין הזמנים**, ישנה דריכות מורטת עצבים, מי עכשיו - על מי לא ישפר הגורל, ולא יקרה לו נס של הרגע האחרון, או נס שיחידות החילוץ ימצאו אותו 'בריא ושלם אך תשוש'. ליבנו גס בקורבנות מסוג זה, ה' ירחם.

אולי הדברים נשמעים בוטים מדי, אולי יחשדוני ככופר חלילה, וכי אינני מאמין שלכל אחד ואחד נקצבו ימיו ושנותיו, וכי הוא נקטף מכאן בידי ההשגחה העליונה. כמוכן שזו שטות וילדותיות, אם כך היא החשיבה, לשם מה נועדו הלכות וזהירות ושמירת הנפש? יעשה אדם את שברצונו, וההשגחה העליונה תחליט אם לסיים את חייו חלילה או לעשות לו נס - אולי אדרבה, שירבה כבוד שמים בברכת הגומל.

לחשוב כך כאמור זו אווילות, הנוגדת הן את ההלכה והן את השכל הישר. ברור שרצון התורה והיהדות כולה היא שננהיג את עצמנו לפי כללי שמירה וזהירות עד כלות בחיי אדם, ובספק ספיקא של פיקוח נפש. ומכאן שהשאלה הנוקבת נהיית נוקבת שבעתיים.

מה קרה לנו? האמנם איננו שמים על לב שמשוהו כאן רקוב בשורשו? שנערים וילדים שרובם רכים וטהורים המצליחים לכבוש פסגות - של עמל והשקעה, של יראת שמים, של עדינות וזהירות - נופלים בכל מה שקשור לתחום שאינו חלק מבית מדרשם, והנוגע לעצם ההתנהלות עם כללי החיים והסביבה, כל זאת מתוך הביטחון המקנן בהם שגם בזה רק הם מבינים ויודעים כיצד לנהוג.

בחור ישיבה, עם כל חיוניותו וחניניותו, עם כל טיעוניו המרתקים בשטחים נרחבים בחיים, הרבה מעבר לרמת ידיעותיו הבסיסיות בהם (הרי הוא לא למד ליבה, ולא אזרחות, ולא כלכלה ואפילו לא ידיעת המחשב) - מציג בפנינו רמה גבוהה של אינטלקט אנושי ויכולות ניתוח ועומק חשיבה. ודוקא מהסיבה הזאת הוא משוכנע שכושר ההכרעה והתבונה שלו נותנים לו את רצועת הביטחון להחליט בעצמו, ולהתייחס אל המציאות כפי שהוא מבין. וכך, כל כלל העומד מולו, כל הנחיה יבשה ומערכתית שנכתבת אפילו באותיות שחורות ומפחידות, אינן מרתיעות או מגבילות אותו. הוא, **הוא**, חכם יותר. ברוב הפעמים זה מופיע אצלו באינסטינקט בלתי מודע, המנווט אותו בשבילי החיים או בשבילי המצוקים ופתחת המעיינות.

כמובן שאי אפשר שלא לספח לטיעון הנוכחי את העובדה שבני הישיבות הם בני נוער, ובני נוער מעצם טבעם הפתולוגי נמשכים למרדנות, לעקיפת כללים, ולהתחכמות. הקוקטייל הזה (עצם היותו נער, ועובדת היותו בן ישיבה מחוסם ומפולפל) יוצר את המרדנות מעיקרא, ואת היחס המזלזל לכללים נוקשים.

ויש כאן עומק נוסף, ויסלחו לי הקוראים ואל יחשדוני. עצם היותנו, ציבור היראים, שרוי בלוחמה פנימית אל מול העולם החיצוני האוכף אותנו במערכות כללים וחוקים הזרים לנו ולשמירת מצוותינו, יוצר בנו תחושות 'אנטי' בסיסיות כלפי מערכות רבות. וכאן אנחנו מבלבלים

בין חוק הזר לנו מעצם ענינו, כחוק מדינה, לבין כלל בטיחות שאמנם נקבע על פי סמכויות החוק והממשל, אבל הוא נולד מכח מציאות בטיחותית פשוטה ומובנת, ושם היו מפקידים בידו את האחריות ליצור כללים בה, יתכן והיינו מחמירים אפילו יותר.

כך שלפעמים עצם הגישה 'לכללים' נתפס אצלנו כלא מחייב מספיק, ובחלחול לבני הנוער - כלא מחייב בכלל, או למצער ישנו חוסר אמון מובנה בכללים.

אולי נרד קצת לפרטים, ונעשה סדר, כי יש כאן מקבץ בעיות.

קבוצת הגיל הראשונה היא של בחורים צעירים, בני ישיבות קטנות, הגדלים פתאום וחפצים לפרוץ אל העולם שמסביב. הם מתארגנים להם בקבוצות, מאלצים את ההורים לתת להם ליסוע עם חברים - כי הרי הם גדולים, ויוצאים למסעות שראשיתם במסלולי אופניים בעוטף ירושלים ובית שמש, וכלה ביציאה באוטובוסים לפקוד מעיינות בבקעה או מסלולים קצרים בנחל פרת, לדוגמא.

תכנון מראש? מועד יציאה וחזרה? כלכלת מים ומזון? קסדות כשצריך? מנוחה כשצריך? יתכן ושמעו, יתכן ולא. נעשה כמו כולם ונסתדר.

מה קורה כשצצות בעיות? כשאחד מהקבוצה תש כוחו, וכולם רוצים להמשיך? מה עושים כעת?

מה עושים אם נגמרים המים והשמש לא מתכוונת לעצור?

האם נסיעה לים יכולה להיגמר באכזבה של לא להיכנס למים רק משום העובדה שאין מציל? האם מותר לצפצף על מציל המציב דגל שחור קרוב מדי לחוף, לטעמם?

קבוצת הגיל השנייה היא הבחורים הבוגרים, המנוסים והמשופשים יותר. אלו שכבר גמעו קילומטרים במדבר, אולי אפילו עשו סנפלינג פעם-פעמיים. הם יודעים שהזמן הנקוב למסלול הוא תמיד המלצה בלבד, כי הם מאז ומעולם גמרו אותו בחצי זמן. להם ברור שאפשר לקפוץ לכל מעיין וגב, בכל מצב ומכל גובה. הם יבלו במנוחה באמצע המסלול, ומקסימום יגמרו אותו קצת בחושך. בשביל זה יש פנסים או ירח.

הם לעולם לא יסעו באוטובוס אם ישנה אפשרות לקחת טרמפים. לא לקחת זה בזבוז משאב זול וזמין.

הם ייכנסו למסלול רק משום שהם שמעו מאחרים שהיו בו, ויסמכו על בינתם ללכת לפי צבע הסימונים אותו הם בדקו בחטף, בלי לחשוב שהצבעים משתנים באמצע המסלול. וגם כאן, מקסימום נשאל בדרך (עוד כמה זמן עד סוף המסלול? האם פגשתם בהמשך את פלוני ופלוני?...) ופלוני?...

חלקם ייכנסו לטיול עם ביגוד לא תואם, עם נעלי אלגנט שנועדו לריקודים בחתונות בכלל, או עם בעקטשע חסידיית כהה ומחממת (כאן אני מסייג, כי אין לי השפעה חינוכית בעניין, אבל לא אחת ישנם מקרים של מכות שמש והתייבשויות דוקא בציבור החסידי).

גם אל המנוסים יש מה לומר. אחריות מלאה בבחירת המסלול הנכון, איסור מוחלט על קיצורי דרך מסוכנים ולא מסומנים. אמון מוחלט בכללים שנקבעו על ידי הרשויות, ומשנה זהירות בהליכה בקבוצות, בירידות סלעיות מאתגרות, או בהליכה מהירה מדי על פני מצוקים תלולים.

כאן המקום להוכיח גם הורים שאינם אחראים מספיק, והנכנסים לשטח עם משפחותיהם, וטפם, ומעריכים לא נכון את מידת ההתאמה של הטיול למשפחה. וכך עובר יום ארוך והם מוצאים את עצמם תקועים ומחולצים.

ולא העליתי כלל את נושא חילול השם, כאשר יחידות החילוץ העושות בהתנדבות ומסירות עבודת קודש, מביעות בשקט חוסר אונים ואכזבה כלפינו, בהיותם מועסקים מדי יום ביומו בעבודה קשה וייעודית עבורנו בלבד, בימי בין הזמנים.

אז מה עושים. זאת שאלה קשה. נאה וקל לדרוש, פחות מכך לקיים.

יכולני להציע פתרונות. חלקם יצירתיים, חלקם נועזים. אבל כעת חשובים לי יותר לחלול והטמעת הבעיה, והיא אמיתית, חריפה, ולצערו מפלחת את ליבנו כסכין. בשלב הבא, אחרי שנצליח להבין את שורשה, ננסה לחתור לפתרון. אגב, הבעיה הרי לא מסתכמת דוקא בטיולים. הלא כשיש הפגנה של חצי מיליון איש בשערי ירושלים אנחנו עדים לסיכונים מופקרים של בחורי ישיבות על פיגומים, גגות רעועים ושאר אקסטרימים. כולם יודעים שזה מסוכן, אבל הדחף הפנימי מוביל לעקיפת ההגבלה. בחור ישיבה באמת **מבין יותר**.

כשנשים על לב שאנחנו בבעיה אמיתית, ננסה בשילוב זרועות לנתב דרכים לפתרונות, אפילו אם תהיה בהם שבירת מוסכמות. מה לא נעשה במקום ספק פיקוח נפש, שהיזקו ברי וברי.

מקווה שלא הפרזתי בדברי. אין כוונתי ולו במעט להמעט בערכם או בערכו של ציבורנו הקדוש והנפלא. **החכם מכל אדם, הרגיש מכל אנוש**. דוקא משום כך עולות התמיהה והביקורת, המשוועות לפתרון מידי של ממש.

מתוך כאב, ותפילה לשינוי - יוסף איצקוביץ

איכה

"איכה ישבה, שלשה נתנבאו בלשון איכה, משה ישעיה וירמיה, משה אמר 'איכה אשא לבדי', ישעיה אמר 'איכה היתה לזונה', ירמיה אמר 'איכה ישבה בדד'. א"ר לוי משל למטרונה שהיו לה שלשה שושבינין אחד ראה אותה בשלוחה ואחד ראה אותה בפחזותה ואחד ראה אותה בניוולה. כך משה ראה את ישראל בכבודם ושלוחתם ואמר איכה אשא לבדי טרחכם, ישעיה ראה אותם בפחזותם ואמר איכה היתה לזונה, ירמיה ראה אותם בניוולם ואמר איכה ישבה" (איכה רבתי פרשה א).

א) משמעות המדרש שישנו צד השווה ומכנה משותף בין ג' הזמנים של כלל ישראל - שלוחתם, פחזותם וניוולם, והעומדים מן הצד משה ישעיה וירמיה, נוכחים בפעולתו ובהשפעתו של אותו מניע נסתר על כלל ישראל, ומבטאים זאת בהגדרה אחידה בעלת תיבה אחת - איכה. וכן למד השפ"א (דברים) ממאמר חז"ל זה שלכל חטאי ישראל היו שורשים בדורות הראשונים מהם נצמחו הקלקולים הגדולים והשבר של החורבן, ועל זה מעידה תיבה זוהי זו של "איכה".

ב) ויש להתבונן בכל אלו השלושה, מה עניינם ומהו אותו שורש משותף המלווה את כלל ישראל מתחילת יסוד האומה ועד לחורבן, ותנו עיניכם בבירה שלא נבנתה והיווכחו שעדיין פורה ראש ולענה. ואף אמרו **"כל דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו"** (ירושלמי יומא א א), הרי שאותו שורש עדיין מצמיח ומחדש ענפים ופירות באושים המהווים ביטויים שונים לאותו חטא קדום.

ג) ותחילה יש לדקדק ב'איכה' שאומר משה רבינו שבפשטות נכתב בתוך פרשה שאין בה חטא. דמקרא זה נאמר בדברי משה רבינו אל כלל ישראל בפרשת דברים, בהתייחסו למאורע של עצת יתרו להוסיף דינים ושרים לשפוט את העם וז"ל הכתוב - **"ואומר אליכם בעת ההיא לאמר, לא אוכל לבדי שאת אתכם. ה' אלוהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים הרוב"**, ומברכס משה רבינו - **"ה' אלוהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דיבר לכם"**. ואחר זאת נאמר **"איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם"**, ונתפרש קיום עצת יתרו - **"הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם ואשימם בראשיכם... שרי אלפים ושרי מאות..."**.

ופשוט שדרשת חז"ל מיוסדת על יתור הפסוק, שהרי כבר אמר קודם לכן **"לא אוכל לבדי שאת אתכם"** ומה הוסיף ב'איכה אשא לבדי טרחכם משאכם וריבכם', דבע"כ נשזרה כאן תוכחה על "טורח, משא וריב" שיש בהם. וכן פירש רש"י שנאמר כאן ע"י משה רבינו ג' טענות על ישראל וז"ל - **"טרחכם - מלמד שהיו ישראל טרחנין וכו', ומשאכם - מלמד שהיו אפיקורסין, הקדים משה לצאת, אמרו מה ראה בן עמרם לצאת, שמא אינו שפוי בתוך ביתו. איחר לצאת, אמרו מה ראה בן עמרם שלא לצאת, מה אתם סבורים, יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות. וריבכם - מלמד שהיו רוגנים"**. ויש לבאר מה שייכות טענות אלו בדברים של הנהגת המידות אל החטאים שבפחזותם של ישראל בחטאי ג' עבירות שבזמן ישעיה, ועד החורבן שבזמן ירמיה.

ומלבד זאת יש לשאול, דבלשון אחר במדרש משמע שאותו 'איכה' שאמר משה רבינו מתפרש לשבח. דבפתיחת איכה נדרשים כל פסוקי פרק א' דמגילת איכה מסופו לתחילתו, בהשוואת המצב האידיאלי לו היו זוכים לולא החורבן למצב שלאחר החורבן - **"אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה תביאמו ותטעמו בהר נחלתך"**, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים **"תבאו כל רעתם לפניך"** וכן הלאה לפי סדר תשר"ק של הפסוקים, ומסיים המדרש **"אילו זכיתם הייתם קוראים בתורה 'איכה אשא לבדי, ועכשיו שלא זכיתם הרי אתם קוראים 'איכה ישבה בדד'"**. ופירש בעץ יוסף ש'איכה' שאמר משה רבינו משקף את רוב המונם של ישראל באותו הזמן, וכנגדו הפכו "איכה ישבה בדד, העיר רבתי עם". הרי שיש ב'איכה' זה ברכה וראיית טובתם של ישראל, שאנו מצפים לקרותה חלף קריאת 'איכה ישבה בדד', ואינו מבטא ביקורת וטענה על ישראל כ'איכה' של ישעיה וירמיה.

ד) ע"מ להבין מה מבטא 'איכה', יש להביא מדרש נוסף שבו מופיע 'איכה' הקדום ביותר בתורה. חז"ל מפרשים שהקב"ה קונן על אדה"ר כשאמר לו **"אייכה"**, וקינה זו מקבילה לקינה על ישראל שנאמר בלשון 'איכה' - **"רבי אבהו פתח והמה כאדם עברו ברית, זה אדם הראשון, אמר הקדוש ברוך הוא אדם הראשון הכנסתי אותו לגן עדן וצויתיו ועבר על צווי ודנתי אותו בגירושין ובשילוחין וקוננתי עליו איכה... אף בניו הכנסתי אותם לא"י... וצויתים... ועברו על צווי... ודנתי אותם בגירושין... ודנתי אותם בשילוחין... וקוננתי עליהם, איכה ישבה בדד"** (בר"י טו ט).

ומבואר בדברי חז"ל הפגם הנרמז בלשון הזה - **"ואמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מין היה, שנאמר ויקרא ה' אלוקים אל האדם ויאמר לו איכה, אן נטה לבך"** (סנהדרין לח). אותה מינות שנטה אליה אדם הראשון, נתפרשה גם בתחילת המדרש הנ"ל **"ויקרא ה' אלוקים אל האדם איך הויה, אתמול לדעתי ועכשיו לדעתי של נחש"**. קודם החטא לא היתה סתירה והבדלה בין דעתו של הקב"ה לבין דעתו של אדם. דעת האדם היתה מתואמת לחלוטין לדעתו של הבורא, ורצונו

מכוון לעשות רצון ד'. כל עוד האדם לא התייחס אל הרע כאל מציאות, הוא לא היה קיים, ואחר החטא "אן נטה לבך" - "לדעתו של נחש", הנחש נכנס לתוך לב האדם ומראה לו שכביכול יש עוד רצונות ועוד מציאויות בחיים מלבד רצון ה' ח"ו.

ה) נמצא שהכל תלוי בלב - לדעתו של מקום או לדעת עצמו. הסטיה הראשונה של אדם הראשון היתה בנתינת מקום ואפשרות למציאות שאינה אמת. אדה"ר הניח את עצמו לנסות ולבדוק אם תיתכן מציאות אחרת שאינה כפי רצונו של מקום, בה יתכן לחיות ולעשות שלא כרצונו של מקום. זאת המינות בה נפגע מתוך דעת אחרת שנכנס אליה.

הקינה "איכה" לכלל ישראל מבטאת את השאלה והזעקה - אייכה - אינכם לדעתו של מקום. אחר שנכנסתם להיות במקומו של מקום בארץ ישראל והקב"ה השכין את שכניו "בתוככם", האיך עברתם על הציווי ונעמדתם במקום אחר שלא לדעתו של מקום. כך מתפרש "איכה היתה לזונה" ע"י החטאים שהפרידו וסילקו את השכינה מישראל, ובעקבותיהם - "איכה ישבה בדד" מעתה כנס"י עזובה ובודדה, היתה כאלמנה.

ו) מכאן נבוא לפרש את ה'איכה' שאמר משה רבינו.

מהר"ל (נצח ישראל פ"ט) מביא את המדרש הנ"ל ומבאר שבג' איכה הללו ישנה יציאה מן הסדר וז"ל **"כי לשון איכה משמע דבר חדוש יוצא מן המנהג. לכך משה אמר 'איכה אשא טרחכם ומשאכם וריבכם', כלומר שאתם 'ככוכבי השמים לרוב'; ודבר זה יוצא מן הסדר ומן המנהג, ובשביל זה היו יוצאין גם כן מן הסדר, שהיו טרחנים מרוב טובה... וזה בעצמו שהיו יוצאים בטוב שלהם מן הסדר הראוי, והוא בעצמו היה גורם חטאם"**. וכן מפרש את פחזותם וניוולם שבאו בדרך יוצאת מן הסדר הרגיל.

ונראה להבין את דבריו, דהקב"ה משפיע על ישראל רוב טובה ומניחה כחומר הניתן ביד היוצר בידי האדם, שהוא המופקד להוציא וליצור מתוכם את אותם גילויי כבוד שמים שבעולם (כמפורש באורך בנפה"ח ש"א). טובה זה מופיעה כאפשרות להתקדם ולפעול בצורה תואמת לכוונת נותן הטובה, להכיר בטובתו ולהגיע אל התכלית לשמה נברא העולם.

הבחירה העומדת בפני האדם היא מה יפעל ויעשה עם שפע הטובה. מחד יכול לקנות על ידה את תכלית חייו ולבנות עולמות, ומאידך הועמד לפניו צד אפשרי לראות באותה הטובה פוטנציאל לניצול ולשימוש עצמאי במנותק מהמעניק, היינו לחיות עם הטובה בלי נותן הטובה. אדה"ר אף הוא הוכנס לגן עדן לטובה מעולה היוצאת מן הסדר, שלא רק ינהל את חייו בצורה נוחה אלא יפיק מעצמו את המקווה והמצופה ממנו כאדם, ליצור ולבנות עולמות. וכיון שעבר ונשתמש באותה הטובה שלא לפי המכוון ובנפרד מהבורא - נתכנה "מין". אן נטה לבך - לדעתו של נחש, מעתה נראה בעיניו כאילו וכביכול ישנה מציאות אחרת שלא לדעתו של מקום ח"ו.

ז) ה'איכה' של משה רבינו עוסק ברוב טובתם של ישראל, והוא תלוי ועומד בשיקול שוה - אם ישראל לוקחים את הטובה ומביאים את עצמם באמצעותה אל אותה התכלית המכוונת לדעתו של הקב"ה, או שמוציאים אותה לדעת אחרת. אילו זכינו היינו קוראים 'איכה אשא לבדי' בניגון טעמי המקרא ומודים על רוב המונם של ישראל (כאב המתאר את טורח בניו הקטנים ואינו מתכוון כלל לקבול על כך). ואע"פ שנרמזה הביקורת כבר אז, עדיין ניתן היה לתקן את הראיה ולשנות את המבט, ולהוציא מתוך רוב הטובה את המכוון האמיתי. עכשיו שלא זכינו, אנו קוראים בניגון אבילות ומזכירים את הטענות שבדבריו של משה רבינו אודות הטורח המשא והריב של ישראל כגורמים להידרדרות שבהמשך. ההתייחסות אל הטובה מתוך מידות נרגנות ואי אמון בסמכותו של משה רבינו, נובעת מראיה אנוכית והליכה לדעה עצמית שאינה סומכת ואינה מתאחדת עם דעתו של מקום. היא שהביאה לחטאי הפחזות כמו שדורשת הגמ' עה"פ "כי קצר המצע מהשתרע" (ישעיה כח כ) - "מאי קצר המצע מהשתרע, אמר רבי יונתן קצר מצע זה מהשתרע עליו שני רעים כאחד". והיא אף הביאה לשבר הנורא שבחורבן שמתמצת בקינת איכה ישבה ב ד ד - לבד לבד, מרוחקת ומנודה מדעתו של מקום.

נמצא אם כן, שהמכנה המשותף של ה'איכה' שנאמר ע"י משה רבינו עם קינתם של ישעיה וירמיה מכוון אל אותה הליכה נפרדת של ישראל לדעת עצמם, מתוך הנחה שתיתכן מציאות שחיה לעצמה בתוך עולמו של הקב"ה, ושורשה בהיפרדות של אדה"ר לדעת עצמו בחטא הקדום.

ח) בהבנת שורש אחיד זה שמתעורר ומכשיל את ישראל מראשית שנות שלוותם, ומביאם לפחזותם ולניוולם ועד לניוול הנוכחי בו אנו מצויים כיום, תיתכן התעוררות מחודשת של רצונינו הפנימי לעשות רצונו (כדאי בברכות יז) והסכמה גמורה לכיוון את דעתנו לדעתו. ומי יתן ונזכה לחזות בבנין הבית ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר.

{ אז נדברו }

פרשת דברים תשפ"ה | גליון מס': 701 | לסדר: "ד" יסף עליכם ככם אלף פעמים".

להצטרפות לרשימת

התפוצה במייל:

a8447168@gmail.com

--

לתרומות וה"ק:

באשראי: "נדרים פלוס"

(שם קופה: עלון אז נדברו)

בטלפון:

0799-654321

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא (ע"ד)

בדואר: פולק, גאולה 15

חיפה

למענה אנושי:

052-7683095

תודה מראש!!!

פקח עיניך וראה שומותינו...

עומדים אנו בערב תשעה באב... ויש מדרש מרגש מאוד באיכה רבתי שלטעמי מומלץ מאוד!!! אם אתה רוצה באמת לבכות בתשעה באב תקרא את המדרש הזה בעיון... אבל לא!! המדרש הזה לא כ"כ יגרום לך לבכות על בית המקדש... אבל הוא כן עשוי לגרום לך לבכות מגעגועים לה' וממקום מאוד מאוד אישי!!! עדכני!! ובכן: המדרש מביא משל על מלך שהתחתן עם אשה פשוטה ואמר לה: תקשיבני! היות ואת אשתו של מלך... לא מתאים לך לפטפט עם השכנות שלך... זה לא מתאים לרמה שלך... אל תדברי איתם!! אל תצרי איתם קשרים... לא יחסי גומלין... אל תתני להם משלוחי מנות... אה... אבל אם אני אהיה נחמדה... גם הם לא יהיו נחמדים איתי? בסיידר... בשביל זה אני מלך ובשביל זה אני בעלך וכל מה שיחסר לך... תגשי אליי!! לטיפולי!! ואני מבטיח לך... לא יחסר לך... לא תפסדי מזה שלא תהיי בקשר עם השכנות... כי מה שתוכלי לקבל מהם... אני אדאג לך פי מאה... רק תעשי טובה... אל תדברי איתם... זה לא בשבילך... אשתו של המלך שמעה בקולו ובאמת לא יצרה קשרים... כשאמרו לה בוקר טוב היא בקושי ענתה להם... השכנות קלטו שהיא סנובית... וההתייחסות שלהם הייתה בהתאם... לא רוצה קשרים? לא צריך... את לא מכירה בנו, אנחנו לא מכירות בך... ואותה אשה לא נבהלה... היא ידעה שהיא לא זקוקה להם... ויהי היום!!! ואותה מלכה עשתה מעשים שלא יעשו... והמלך החליט לגרש אותה מביתו... והיא הבינה אותו... היא ידעה שזה מגיע לה ביותר והיא תפסה את הרגלים והלכה...

כעת לאנן? לאן אני הולכת? היא התחילה לנקוש על הדלת של השכנה... השכנה מסתכלת בקורק... את?? תסתלקי מפה... תתביישי לך... את סנובית!! לא רצית להיות בקשר איתנו... היית סנובית... עכשיו את נזכרת ליזום קשרים... ואז היא הלכה לדלת השניה... תוק תוק... וגם משם זורקים איתה מכל המדרגות... חוצפנית... כשהיית אשתו של המלך הסתכלת עלינו מלמעלה כי ידעת שאת לא צריכה אותנו... כי יש לך את המלך... ועכשיו כשהוא זרק אותך נזכרת בנו... וככה כולם טורקים עליה את הדלת ומגלגלים אותה מכל המדרגות...

חזרה אותה גרושה ונקשה שוב על דלת ביתו של המלך!!! תקשיב בעלי לשעבר... אני יודעת שבצדק גרשת אותי!!! הבנתי אותך!! אבל יש לי טענת עליך!! אתה בעצמך אמרת לי לנתק קשרים עם כל השכנות... אתה בודדת אותי מכולם... זו הייתה הוראה שלך!! עשיתי את זה רק בגלל שאתה אמרת לי... אז נכון שכעת מגיע לי שגרשת אותי... אבל מה לעשות שאין לי לאן ללכת!!!! כי מפני ידך בדד ישבת!! בגללך אין לי לאן!!!! בגללך אני מבודדת מכל העולם!! אתה לא יכול להשאיר אותי ככה... אתה מוכרח לקחת אחריות על מה שגרמת לי... (מיאל היית מאפשר לי ליצור קשרים עם העולם החיצון... טוב... לא הסתדרנו... אז אני הולכת לאחריים... נותני מימי פשתי וצמרי... אבל לא! בודדת אותי... אתה לא יכול מצד אחד לבודד אותי ומצד שני לגרש אותי)

הטענה הייתה צודקת!!!! והמלך קיבל את הטענה והשיב אותה הביתה...

אומרים חז"ל: אבא שבשמים גירש אותנו מביתו... הר ציון ששמים: הר ציון נהיה שומם... טוב... בא נלך לחפש את עצמנו... אבל לא!! אין לי לאן... ה' בודד אותי מהעולם... אני יהודי... כולם שונאים אותי... אתה יתברך כועס עלי... הגויים כועסים עלי... הערבים רוצים להרוג אותי... אין לי לאן לברוח... השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם!!! אבי שבשמים: הייתי בחור ישיבה... משם הלכתי ללמוד בכולל... לא עשיתי בגרות... לא עשיתי תואר ראשון ולא תואר שני, לא למדתי מקצוע ולא קבלתי תעודה... ו... וכעת תכלס אין לי גם טעם בלימוד!!! אבאלע... אני יודע... לא מגיע לי!! מי כמוני יודע כמה שאני לא מספיק עמל ולא מספיק מתאמץ ולא מגיע לי חיות וערבות בעבודת ה', אבל תכלס!!! אין לי לאן ללכת!!! מפני ידך בדד ישבת!! בגלל שהתמסרתי אליך אין לי שום דבר בידיים... אז אנא ממך... תמלא אותי... כי אין מקום אחר חוץ מביתך!!

אני לוקח את זה למקום מאוד מאוד אישי!!

אבא שבשמים: אני משועמם!!!! בפרט בבין הזמנים... ולמה??

כי להמשיך לשבת וללמוד בהתמדה עצומה... אני לא אוזח שם... טוב... לא כולם המתמידים הכי גדולים... אז בא נעשה משהו אחר... נו... מה אעשה? רבש"ע: מי כמוך יודע שהיום 90% מפורקן השעמום הוא במקומות שאתה יתברך לא רוצה שאני אהיה שם... היום כמעט ואין משועממים!!!! מי שמשועמם ולא רוצה לעשות עם עצמו כלום... מהר מאוד הוא מגיע למחוזות לא אידיאליים והוא ממלא את עצמו בדרכים לא כשרות... שם אתה יכול לקבל ציורים אינסופיים... סרטים... אתה אף פעם לא מסיים שם... ואילו אנני? טאטע זיסער... אני סקרן לא פחות מהם... וגם לי משעמם... **ומפני ידך בדד ישבת!!** בגלל שלא הרשית לי ללכת לשם אז אני משועמם... ואני הרבה יותר משועמם מפעם... פעם לפחות המשועממים היו נפגשים... אבל היום אני נשארת לבד... כי כל המשועממים כבר עסוקים ואילו אני מתעקש להישאר פה... אז אנא ממך!! תן לי מתיקות ועריבות טוב התורה... למרות שלא מגיע לי... אבל אין ברירה... כל השערים האחרים סגורים בפני... כל מוקדי פורקן השעמום הם מחוזות שלא מתאימים לרוח התורה... **כי אתה עשית!!**

אתה עשית את העולם שלנו כ"כ רדוד שנועל בפני יהודי את כל השערים!! אתה בודדת אותי מכל העולם... אז אנא ממך... פתח לי!! פתח לי שער הנוטל... פתח את הלב שלי בתורה... פתח לי נועם ורצון לפתוח שערי רצונך... תן לי טעם ביידישקייט... תן לי תשוקה אליך... **ההמשך בעמוד 6 בגיליון זה...**

היית מאמין שלהתגבר ולשלוט בעצמך זה משהו 'טעים'??

אנחנו יוצאים לבין הזמנים... ולא נותר לנו אלא לאחל אחד לשני את האיוחלו ש-רב ורובא אהלו לעצמם כשנכנסו בפתח בית הדין... ולוואי שתהיה ביאה כיציהא!!! ואכן הלוואי ונחזור מבין הזמנים שמורים ואסופים לכה"פ כמו שנכנסו אליו... (זה לא סתירה שיש כאלו שגם קונים את עולמם בבין הזמנים) עכ"פ יש אצלי קוד אישי ביני לבין עצמי שלפעמים הייתי משתמש בזה בשביל מה שנקרא "הערכת מצב" איפה אני אווז... הגדרתי לעצמי שלושה סוגים של הגדרות מצב!!! כמו שלושה הילוכים... לקחתי את ההגדרה הזו מהפרשה... כתוב במדרש: משה רבינו ראה אותה **בשלוותה** לכן הוא אמר: איכה אשא לבדי טרחם וגו'... ישעיה ראה אותה **בפחזותה** שנא: איכה הייתה לזונה קריה נאמנה... וירמיה ראה אותה **בנבלותה** שנא: איכה ישבה בדד!! והיות ואת שלשתם אנחנו קוראים סמוך ונראה לבין הזמנים... אז כששנה אחת החלטתי לעשות לעצמי רשימה בבין הזמנים איפה אחזתי היום ולאן פני מועדות מחר... השתמשתי בהגדרות האלו...

שלוש אופציות לבחירה: א. שלוותה ב. פחזותה ג. ניוול

ותסלח לי... שלושת האופציות האלו מומשו אחד לאחד... היה לי את היום המוצלח הזה שתכננתי אותו מאתמול ומילה שלי הייתה מילה... קמתי בבוקר... התפללתי כמו בן אדם... למדתי תורה... טיילתי כמו יהודי... וגם בזבזתי את הזמן בצורה מבוקרת כפי שסוכם... סיכמתי את היום הזה- שלוואי!! בוננויירה... הרגשתי שהעסק בשליטה!!

אבל כצפוי... אחרי יומים היציבות של השליטה העצמית קצת התערערה... וכאן ישעיה הנביא נכנס לתמונה... ישעיה ראה אותה בפחזותה... לאט לאט התחלתי להתמרח... לגרום רגלים... מצאתי את עצמי לאט לאט מתחיל לצפצף על עצמי... תכננתי ללכת לישון רק בשעה 1.00... אבל פתאום מצאתי עיתון שלפני שבועיים... ושמעתי עוד איזה קו ניעים... התחלתי לאבד את המיקוד... תמרוז אדום נדלק... זוהתה פחזות!!! פחז זה סטיה מהמיקוד!! פיזור נפש ואיבוד כיוון ומטרה... והיות הנורה האדומה לא מספיק צפצפה לי אז כצפוי תוך יומיים!!! כבר הרגשתי לגמרי סמרטוט מהלך... מצפצף על עצמי מתחילתו ועד סוף... מתכנן ללכת לכאן ובסוף מוצא את עצמי במקום אחר... ואז אני מתחיל לאמץ את הזכרון... רגע... בשביל מה באתי לכאן?? רציתי משה... שכחתי בכלל מה רציתי לומר... ואז נהיה מצב שכל שתי משפטים שאני אומר... רגע... מה רציתי לומר... מכיר את זה?? (אגב: למי שרוצה להבין מה בעיה במייל בתוך הבית... יש לי בשבילך בדיקת 'קורונה' עצמית!!! הרי בחלק גדול מהפעמים שאתה פותח את המייל... זה בגלל שאתה באמת רוצה לעשות משהו ספציפי... לעשות שימוש נצרך שבשבילו הותר לך להחזיק את זה בבית... ואכן פתחת את המייל בשביל המטרה הממוקדת... אלא שאז!! גילית 42 מיילים חדשים שלא נקראו... תגיד לי מה עשית דבר ראשון?? האם קודם עשית את מה שרצית... או קודם פתחת את כל המיילים שלא נקראו... סימית לקרא את כולם... לענות לכולם... לסיים עם כולם... ואז... ואז... רגע... מה... מה בעצם רציתי? בשביל מה פתחתי את המייל?? תבדוק לי האם קרה אי פעם שקודם עשית את המטרה ואח"כ פתחת את המקרר לראות מה יש... והיות 99% מהמקרים קודם אנחנו פותחים את הכל ואח"כ אנחנו מאמצים את הזכרון כדי להיזכר בשביל מה בכלל באנו לכאן... אז הנה... על זה נאמר ישעיה ראה בפחזותה) בקיצור: אם לפעמים באמצע הזמן אני במצב כפית... אז כשהי קורה בבין הזמנים זה כבר מצב כפי!! לא כפית... ואתה מבין לבד שאי אפשר לצפות מכזה סמרטוט שיהיה לו הישגים רוחניים משמעותיים... ועל אותו יום בבין הזמנים נאמר 'ירמיה ראה אותה **בניוול**' ומה אתה חושב... בסוף הכל מתהפך לטובה... כי כשהניווול הזה מגיע לנקודת שיא!! ואני כבר מרגיש לגמרי שק מהלך... אז אני פתאום תופס את עצמי לדיים וממריץ על עצמי משטר צבאי ומשתדל לחזור לנרמול... כך שאף פעם לא מאוחר... אבל עד!! עד שמגיע רגע ההתעשתות לפעמים חולף זמן יקר וגם מסוכן... והזמן הזה לא משחק לטובתנו...

לכן החכמה היא לתפוס את רגע הפחזות!! כשאתה מתחיל להרגיש שהעסק מתחיל להישמט ממך... והגיוזה מתחילה לצאת מכלל שליטה... מומלץ מהר מהר לתפוס את העסק לידים עוד בשלב הפחזות לפני שיגיע שלב הניווול... (אגב: מקובלנו בייחם לשינה בלילה... יש שלב מסוים בלילה שאתה אומנם עייף... אבל זה עדיין בתוך הראדאר... אתה עדיין שפוט ויכול לגרום את עצמך לשינה... אבל יש רגע מסוים שהעייפות עולה דרגה... ואז אתה כבר לא בשביל לקבל החלטה כזו כבדת משקל שהגיע הזמן ללכת לישון... ואז העסק יוצא מכלל שליטה... כי אתה עייף... ועוד יותר עייף... ועוד יותר לא יודע לגרום את עצמך למיטה... ואז הרמה יורדת עוד יותר... ומכאן ואילך אף סקר כבר לא יכול לצפות באיזה שלב אתה תדרדר למיטה... החכמה היא לתפוס את עצמך עוד בשלב הפחזות רגע לפני שאתה חומק מעצמך ויוצא לגמרי משליטה...)

מרן ר' יצחק הוטנר זצ"ל אומר: שצריך לדעת שלהצליח להתגבר ולשלוט על עצמי זה משהו טעים!!! ולא סתם טעים אלא זה בטעם של נפש... ואתה יודע מה זה טעם של נפש?? זה טעם עמוק עמוק שיש לו עיקול משובח לטווח ארוך!!! שזה אומר שאם היום בצהרים היה לך כמה שעות שהצלחת לשלוט בעצמך ולעמוד על עקרונות הידודת שלך!! והנה חלפו מאז כמה שעות וכבר הספקת גם ללכת לישון... ואז קמת בבוקר עייף ומפכה... וברגע הראשון אתה בקושי זוכר מי אתה ואיפה אתה ואיפה אנחנו אווזים! ומה התאריך... אבל אתה כבר מרגיש משהו 'טעים' בהרגשה... משהו כזה שבע וטטטוב מפנים... ואתה לא מצליח להיזכר מה... אני בקושי התעוררתי... לא זוכר פרטים... אבל את ההרגשה אני מרגיש!! ואז אחרי דקות ארוכות אני לפתע תזכר... אה... אתמול היו לי שעות יקרות של שליטה עצמית!!!! אה... עד עכשיו אני שבע מזה... יש לי תחושת מיליון מזה... אני חושב שכל מה שהיו לו שעות כאלו של שליטה עצמית מבין על מה אני מדבר...

אגב: כל אלו שעושים דיאיטה ומצליחים לשלוט בעצמם... מאיפה הם מקבלים אימביציה?? הרי הם התרגלו לצורך כמויות של סוכרים ומשקאות אנרגיה ושאר ממריצים... אז איך הם מצליחים בבת אחת לשרוד בלי זה? התשובה היא: שמי שטועם טעם של התגברות זה... זה סוכרים לכל דבר!! זה ממריץ דם פעילים ואלטרגטיביים לכל דבר!! אין דבר מכביד ומטביע כמו חוסר שליטה ואין דבר מקליל וממריץ כמו להיות מלך על עצמך... אל תאמינו... תנסה... ר' יצחק הוטנר מבאר: שמי שנהנה מאוכל... הרי יש פה גברא וחפצא!! הגברא הוא הנהנה, ועצם הנהנה זה מהחפצא... מהמוצר החיצוני שממנו אתה נהנה... אם זה אוכל... או קול מראה וריח... הוא החפצא של הנהנה... אבל כשאתה מתגבר ושולט על עצמך... אתה הגברא שנהנה... ואתה גם החפצא של הנהנה בעצמך!! אתה פשוט נהנה מעצם המפגש שלך מול העצמית האובייקט!! בקיצור: אם עד היום היה תקוע לך בראש שלהתגבר ואין קשה... רק מה לעשות שצריך... אז תכניס לעצמך לראש שזה גם טעים!!! זה אפילו יכול לשמש כדאצ"ע... זה גם מרענן ומחליף אוירה... כי זה מחליף אותך בעצמך...

ברכת ישר כח לכל המפיצים בני הישיבות הקטנות מהמשמרה היוצאת, העולים לשיבה גדולה, יתן ה' ובזכות זיכוי הרבים, יאר ה' לכם פניו במקום תורה החדש ותזכו לעלות ולהתעלות בעמל התורה ובטהרתה, מתוך מתיקות וערבות טוב התורה, חיים שיש בהם אהבת תורה ויראת שמים, חיים ימלא ה' כל משאלות לבכם לטובה אמן.

כמידי שנה, לקראת ימי בין הזמנים מתעורר הצורך בלרענן את התחזוקה הקבועה בעמידה ללא חת מול ניסיונות דורנו, אשר ע"כ

יצאנו שוב במכירת הספר "וימאן"!

הנכתב היישר מתוך חזית הקרב, והעוסק בעוצמות השליטה והחוסן הנדרשים לבין ישיבה' בדורנו החרדו והנחסף,

ספר זה בין הייתר משמש כמנת דחף לגיבור הכח' של דורנו שמגלה מנהיגות ללא חת, והמהלך גנג זקוף וראש מורם מעל הכתפיים, למול ה'שח אדם וישפ' שמצוי גם במחזותינו ודע מה שתשיב מול הלוועים בעבודת ה'.

(על רגל אחת: מה ההבדל בין 'וימאן' לחוברת 'היית לנו לעיניים'??)

'וימאן' מטפל בראש 'מנוע', ואילו 'היית לנו בעיניים' מטפל בצמיגים, בלמים, מראות, פנסים... בקיצור: 'וימאן' יסודי ומהותי. ואילו 'היית לנו לעיניים' מתמקד בחלק היותר פרקטי וטכני... מזה ומזה אל תנח...)

לבירור המוקד הקרוב אליך:

ניתן להתקשר לפלא':

0527683095 0548446691

עונים הגיע זמן גאולתכם!!!! לא מאמינים???

יום אחד בהיר... שעת צהרים... לפתע נקישת בדלת בית... אני פותח את הדלת... נכנס בן אדם ללא אומר ודברים והתיישב והתחיל לדבר... אך לי כמה דקות להבין במי מדובר... ואז התברר שהיהודי שיושב לידי הוא לא פחות ולא יותר... תן ניוחש מי??? המשיח בכבודו ובעצמו!!!

נכון סיפרתי לך שפעם חשבתי שאני המשיח... אז זהו שלא!!! זה הוא!!! הבן אדם ישב וסיפר לי שהוא המשיח... והוא גם רוצה להוכיח לי בהוכחות חותכות שזה הוא... ואז הוא הביא לי הוכחה!!! שתשמע... הייתי מופתע!!! זו הייתה הוכחה שכמעט לא יכולתי לעמוד מולה!!! הוכחה שאין עליה תשובה... מה הייתה ההוכחה??? הוא הביא לי הרבה ראיות מפסוקים ומחז"ל שדורו של המשיח יהיו עניים!!! יש את החז"ל המפורסם... בשעה שמלך המשיח בא עומד על גג בית המקדש ואומר עניים הגיע זמן גאולתכם, ויש גם כמה וכמה פסוקים מפורשים שהדור שהמשיח יבא בו... ישתבח במידת הענווה!!!

ואז הוא הצמיד אותי לקיר ושאל אותי: תגיד לי: מה מפריע לך להגיד שאני המשיח? מה איכפת לך שאני המשיח?? מה המחסום הרגשי שיש לך לקבל את העובדה שאני המשיח? נו... מה?? גאווה!!! מה... הוא המשיח? עוד אחד... אז הנה!!! קצת ענווה ואנחנו מסודרים... רק תסכים להיות עניו... תסכים לקבל אותי והנה אני!!! תשמע... הייתי בהלם...

אבל מהר מאוד התעשתתי... רגע... אולי הפוך... אולי אני הוא המשיח... ואתה צריך קצת ענווה בשביל לקבל אותי?? הוא לא נשאר חייב... הוא מיד ענה לי: לא!!! לקבל אותך כמשיח זה בכלל לא ענווה... אתה כותב את 'אז נדבר', אתה אוההאון... לא צריך להיות עניו גדול בשביל לקבל אותך... אבל לקבל אותי כמשיח... פה צריך מבחן של ענווה!!!

ה'משיח' סיים את דבריו ו... וקם ויצא מהבית שלי... והותיר אותי המומם!!!

הביקור ההזוי הזה גרם לי להרבה מחשבות... דבר ראשון: הוא מיקד אותי והוכיח לי שהמשיח גיע לדור של עניים!!! תשמע... מה שכן נכון... וכעת... מה איתך? הוא טען שחסר לי ענווה... והרי המשיח יכריז: עניים הגיע זמן גאולתכם!!! כל הענווים לבא אלי... האם גם אני אהיה ברשימת הענווים או לא?? המשיח הנ"ל טוען שעדיין לא... הוא טוען שאני אז נדברו... אני אולי איש טוב ויקר... אבל לענווה עדיין לא הגעתי...

אבל לא!!! אני מוזהב!!! תתפלא לשימוע... תשמע מה שאני אומר לך, אבל בתנאי שאתה קורא עד הסוף!!! כמה שזה יראה לך משונה... תדע לך שאני די עניו!!! ולא סתם ענווה... אלא אני הגיע לי

במתנת שמים... קבלתי את מידת הענווה על מגש של כסף ישירות מה'...

אני יודע שהמשפטים האלו מאוד מוזרים לך... סו"ס יהלך זר ואל פין... אז אני אסביר את עצמי: ברור שיש לי רגעים של גאווה כמו כולם!!! ובפרט שאני כותב את 'אז נדבר', אז בכלל... יש לי את הרגעים שאני עף על עצמי... נדמה לי שאני מחנך את העולם ודובר של היהדות... נדמה לי שאני צדיק מופלג וכל מעשי לשם שמים... אה... יופי... איזה זכות... עד כאן הכל טוב ויפה!!! אלא שאז!!! ה'בעל גאווה' שלנו יוצא לרחוב... ובין רגעי!!! אני מוצא את עצמי בבת אחת מתמודד עם ניסיונות ופיתויים ברמה הכי נמוכה ושפלה... ואז בבת אחת אני נחבט באדמה בשיא העוצמה ואני מגלה שיש לי עסק לא פחות ולא יותר עם החתול שמיל שיש לו זנב ארוך ארוך... ויש לחתול הזה התמודדויות מול היצרים הכי נמוכים שיש... בבבו!!! באותה שניה כל הבלון מתפוצץ... בבת אחת אני קולט מי אני ומה שמי ומה אני שווה!!! זה חונך צמד!!! החונך הזה לא עוזב אותי בשום שלב! לא משנה אם אני אווז בגיליון מספר 20 שהייתי עדיין נחתי ועשוי לי טובה וקראו את העלון שלי... לבין גיליון מספר 700 שאנשים מרעיפים עלי שבחים שאני מחזק את כלל המשיח ויש לי זכויות גדולות... זה לא משנה... בסופו של יום יש לי את המפגשים היומיומיים שלי מול היצ"ר שלי שלא מתבייש להזכיר לי בכל הזדמנות שהרגלים שלי מבוססות עמוק ב-ארצה!!! ואני מרגיש כמו כלכלב שעושים לו ארצה... וזה עושה אותי בשניות עניו ושפל ברך!!!

ולשם שינוי זו לא הענווה מהסוג שאפשר להתנאות בה...

תבין: יש בעל גאווה שחלק בלתי נפרד מהגאווה שלו שהוא בטוח שבנוסף לכל הוא גם עניו... (בדרך כלל זה השפיץ גאווה... שהוא גם גאווה וגם עניו...) אבל כאן זה לא האירוע... כי תבין: מתי זה גאווה להיות עניו??

כשבן אדם מספיד את עצמו... תשמע... אני עוייבד כזה גדול... הצלחתי גם להכניע את הגאווה ולהגיע למדרגת ענווה... זה אשטיקל גאווה!!! אבל!!! כשהבעל גאווה שלנו הלך ברחוב ופתאום הוא החליק על בננה והתגלש היישר לתוך שלולית בוצ' והוא יוצא משם מפיות כשולי קדרה תוך רגע הגאווה שלו מתחלפת בשפלות וענווה ושפל ברך... עם ענווה מסוג שכזה אף אחד לא מתנאה!!! זו לא ענווה שמטפסים אליה דרך מסילת ישרים... זו ענווה שמחליקים אליה דרך בננה מעוכה... זו ענווה שכורח המציאות מעמיד אותך מול מצב מבויש וזו ענווה אבסולוטית!!! זה כמו מיליונר שפשט רגל והוא בבת אחת מתעטף בענווה ושפלות רוח... זה סוג ענווה שאף אחד לא מתנאה בה... זו ענווה אבסולוטית!!! (אגב: חשוב לציין שזו לא הענווה האידיאלית... אנוחל לא מחפשים ענווה מהסוג של שפלות... אבל זו לא סתירה שהבן אדם הוא כבר לא גאווה אלא עניו)

על אותו משקל: כשאני הולך ברחוב וקצת מתנאה... ואז הנפש הבהמית שלי באה לי לתוך הפרצוף ומזכירה לי את הפחיתות שלי זה עושה אותי עניו תוך שניות!!! ואת הענווה הזו אני מקבל על מגש של כסף! אני אפילו לא צריך לעבוד על מידת הענווה... זה מגיע לי באופן מובנה ללא כל עמל ויגיעה מציד...

אבל סו"ס זה מתנת שמים! אי אפשר להוריד בערך המתנה הזו... לפחות גאווה אני לא...

כן... ידידי המשיח... תדע לך שאני עניו!!! ותדע לך שצדקת בעוד דבר... המשיח באמת הולך להגיע לדור של עניים!!! כמו שכתוב: 'רוח ה' אלוקים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענווים, שלחני לחבוש לנשברי לב לקרא לשבויים דרוו ולאסורים פקח קוח...' וברור לי כשמש בצהרים שכשהנביא אומר שהמשיח יבא לבשר ענווים... ברור לי שהכוונה לענווה מסוג הזה!!!

כלומר: כל אותם עובדי ה' שאני באופן אישי מכיר אותם שעושים מעל ומעבר אבל הם בטוחים שהם הכי רשעים... זו הענווה המוכרת בדורנו! זה סוג הענווים שעליהם מדבר הנביא ואליהם המשיח הולך להגיע!!!

אז אמנם זה פוגש אותנו בצורה הכי בוטה בהתמודדויות בקדושה, שאתה נלחם כמו אריה ובסוף מרגיש כמו עכבר... אבל לאו דווקא... זה גם מתבטא בשלל תחומים אחרים... זה יכול להיות אותה אם בישראל שתובעת מעצמה בלי סוף... מגדלת את הילדים של ה' במסירות אין קץ ומשגרת את בעלה לבית המדרש וכלל את אף פעם לא מרוצה מעצמה ולא מתחילה לקלוט מה היא עושה למענו יתברך... זה יכול להיות בחור בן עליה ירא שמים מופלג ויושב ולומד בהתמדה עצומה אבל תקוע לו בראש כל מיני מוסכמות שכמה שתתאמץ זה לא מתחיל להתקרב ל-מה שה' מצפה ממך וכו' וכו' (כמובן שיש את המקרים ההפוכים בתכל"ס, על זה אדבר בהמשך) תחושת השפלות הזו היא כמובן תוצאה ישירה לדור העדרי שלנו שמצד אחד כל המחדלים הרוחניים נזקפים להעדריהם הזו שאם ככה זה כולם אז 'הותרה לו'... אבל מצד שני העדריהם הזו גם ובעיקר דופקת אותנו מהכיוון ההפוך!!! שיש עובדי ה' שעושים מעל ומעבר... אבל היות ומשום מה זה נחפץ לסטנדרט חברתי שזו הדרשה הרשמית אז זה!!! אין לזה טיפת הערכה!!! אם הסטנדרט החרדי הוא לגדל משפחה של 8 ילדים... אז אם בישראל שיש להם 8 או ח"ו רק שבעה ילדים... עומדת ושואלת: במה צריך להתחזק? הרי אני לא עושה ככלום... מי יסביר לה שלהיות אמה מסורה של שבעה ילדים זה הביביסטר של האוצרות של ה'... והחיוזק הכי גדול שהיא צריכה לקבל זה בסה"כ להתחיל להעריך את מה שהיא כבר עושה ולהפסיק להרגיש שצריך להתרועץ לעוד ועוד עצרת חיזוק... (אא"כ העצרת חיזוק מדברת על זה בעצמו... על השטייגן שהיא כבר בעצמה עושה...) בחור בן עליה שמתאמץ ולומד מעל ומעבר... אבל הסטנדרט החברתי הוא 'סדר חלבי' - שש שעות... והיות והוא לא מסוגל ללמוד כ"כ הרבה שעות אז הוא מרגיש 'לא שווה כלום', הנה לך מחדל שנובע מהעדריהם שלנו! אז אמנם מחדל מחדל!!! אבל זה לא סתירה שבסוף בסוף יש פה על הדרך גם המון המון ענווה!!!! ואם קצת יותר אדייק בלשוני... בא לא נקרא למחדל ענווה... אבל כן נקרא לזה מאוד מאוד לא גאווה... סו"ס תועבת ה' כל גבה לב... ועובדי ה' של דורנו רחוקים מזה כרחוק מזרח ממערב!

לענונים מהסוג הזה המשיח יתגלה!! האם הבנת מה באתי לשלול??

אני מתכוין לומר: שאם כתוב שדורו של המשיח יהיו ענונים... זו לא תהיה מידת הענווה שעליה מדבר המסילת ישרים!!! כי מידת הענווה היא מדרגה מאוד מאוד גבוהה, המסילת ישרים מדרג אותה בראש המדרגות, אחרי זהירות, נקיות, טהרה, פרישות, חסידות, קדושה, מי שכבר טיפס עד לשם זוכה למידת הענווה שהיא נושקת לרוח הקודש... אז זהו!! כשהנביא אומר בנשימה אחת שהמשיח הולך לבשר: א. את הענונים ב. את הנשברי לב. ג. את האסורים... אז הענונים המדוברים כאן זה לא העובד ה' הנשגב שעלה בסולם המדרגות והגיע לענווה... לא!! מדברים שם על ענווה מהסוג שמאוד מוכר לי... ענווה מהסוג של נשברי לב ואסירי התקווה... אותם עובדי ה' בדור שלנו שזוכים לעשות כ"כ הרבה נחת רוח לה'... ובכל זאת מרגישים שהקב"ה תמיד לא מרוצה מהם!!! (אם זה בגלל תפיסה מוטעית, או בגלל סוג הניסיון והמגרש הדמוגרפי שלו שלא מעניק אף פעם תחושה מרומומת) ויום אחד הקב"ה יזעיק את המשיח ויגיד לו... רץ... רץ אליהם... ד... אי אפשר לחכות עם זה אפילו יום אחד... רץ מהר לבשר להם טעו בגדול!!! והמעשים שלהם יקרים לי כבבת עיני...

אליהם!!! אליהם המשיח יופיע ויגיד: הההלו... ענונים- הגיע זמן גאולתם... די די... תצאו... תצאו מהבור... תפסיקו לחשוב שאתם כאלו רשעים... **ואם אין אתם מאמינים ? ! ? ראו באורי שזאת!!!**

מה פירוש?? המשיח הסופי שלנו הולך להיות משיח בן דוד **ולא** משיח בן יוסף!!! ולמה? כי משיח בן יוסף הוא צדיק גמור!!! הוא מייצג את השלימות... את 'אשרי מי שלא חטא'... ולכן משיח בן יוסף בסוף מת...

כן... הוא מת אצל כל אחד ואחד מאיתנו... תמיד חלמת להיות מושלם... חלמת להיות צדיק פערפקט, **אבל בסוף זה מת!!!** ואז מגיע משיח בן דוד והוא מביא איתו מוצר אחר לגמרי... יהודה ודוד הם מקימי עולה של תשובה... המשיח הולך לרכוב על חמור... והחמור שלו הולך להיות לנו מאוד מאוד מוכר... חמורו של המשיח הכוונה היא לחומריות הזו שמרקדת לפנינו יומם ולילה... והמשיח הולך להופיע מעליה!!! ברקע שלה! מעל אותו חחחחחחחח... ולהגיד לנו... כן... זה מוכר!!! זה בסייד... על זה אנחנו מדברים!!! גם אני בוססתי שם ומשם ופילתי והתעליתי... אני מזער בית דוד ומזער יהודה שהקימו עולה של תשובה!!! ה' רוצה אותי שבע עלי... רוצה אותי כזה חמוד וכנוע אליו... (כולם חושבים שבעל תשובה זה שם של מגזר, אבל לא... זה שם של צורת חיים של הכנעה ושפל רוח שה' תזמן את זה עוד לפני שנברא העולם) משיח בן דוד הולך להופיע לנו על החמור... והוא הולך להוציא את כל הענונים מהמחותרת... הההלו... צאו צאו... תפסיקו לחשוב שאתם כאלו רשעים...

אה... אתם לא מאמינים?? ראו באורי- המשיח יוכיח לנו שהוא הגדול ביותר מגיע דווקא משם!!! מאותם מאבקי רוח ונפש במבואות המטופנים שהייתי בטוח שאני הרשע הכי גדול והתברר שדווקא משם בקע הנחת רוח הכי גדולה לה'!!! המשיח יראה לנו שהנחת רוח הכי גדולה הגיע כשבוססנו שם עמוק בצל גללי החמור של המשיח...

עקרונית המאמר הסתיים כאן!! כעת נקודה למחשבה... ובכן: עכ"פ מותר לנו לדעת את הריחוק האישי הזה שאנחנו מקבלים אותו על מגש של כסף... בפרט אותו בן עליה ששואל אותי: למה?? למה נגזר עלי לבוסס בבוי? זה מאוד מכאיב! אני כ"כ רוצה להיות עבד ה'... כ"כ משתדל... כ"כ רוצה להיות שתול בבית ה' ואחת שאלתי מאת ה' בשתי בבית ה' כל ימי חי ואני באמת משתדל להיות ככה... אבל פתאום אני מוצא את עצמי מתמודד בניסיונותי כאלה... למה אני מקנא בחבר שלי שנולד עם סטנדר ביד... הראש שלו נקי... אין לו פרפרים בראש... גם אני רוצה?

אז זהו!!! שאני רוצה להודיע לך בן עליה יקר!!! אתה לא מעלה על דעתך על איזה מכרה זהב אתה דורך!!! אתה לא שם לב שעל הדרך ובכלי על מגש של כסף את אחת המידות במוקם ומדביק אותך לעפר (אשר יהיה **מידת הענווה!!!** וכעת אני רוצה לגלות לך סוד כמוס:

שיש כאלו שצריכים לירוק דם בשביל להכניע את 'תועבת ה' כל גבה לב' שלהם ואצלם זה מאוד קשה!!! קשה להם עם ענווה **לא פחות** ממה שקשה לך בקדושה... ואת זה אתה חסכת!! יש לך משיג צמוד שמעמיד אותך במוקם ומדביק אותך לעפר (אשר יהיה בקרקע המשכן)... **וכעת אני נישל לסקופ!! תן ניוחש מי הוא זה שמאוד מאוד קשה לו עם ענווה??**

תן ניוחש מי מאוד מאוד מקנא בן שקבלת ענווה על מגש של כסף??

אתה יודע מי? מי שמאוד קל לו בקדושה! כן כן... בדיוק אותו אחד שאתה כ"כ מקנא בו שבקדושה הולך לו מאוד בקלות... אז בדיוק הוא מקנא בן שבענווה הולך לך מאוד בקלות... כן... תתפלא לשמוע... **זה הולך ביחד!!!** וזו אחת ההפתעות הגדולות שלי... איפה גיליתי את זה? כי תמיד שמתי לב שיש כאלו שיותר קל להם בקדושה!!! הבן אדם מתקשר אלי ומספר לי בחצי פה שפעם היו לו נפילות רוחניות... ואז יום אחד הוא החליט שזה... וזהו!!! מאז נגמר!!! והוא מיד עובר איתי לנושא הבא... כי זהו... הוא מצידו מיצה את הנושא... אז בהתחלה זה היה לי מאוד מוזר... הייתי מגיב בחשדנות!! הייתי בטוח שהוא סתם משקר... כי איך שאני מכיר... מי שנחשף למכשיר או למעידה רוחנית משמעותית... זה לא עוזב כ"כ בקלות... בוודאי לא כמו שהוא מתאר את זה ככה בקלילות... בהמשך כבר התחלתי לחשוב שמדובר בסתם בן אדם מצונן ואולי יש לו בעיה התפתחותית... **עד שיום אחד נפל לי האסימון!!!** שיש אנשים עם אגו מאוד מאוד חזק!!! מהסוג הזה שכשהאגו שלו קופץ... הוא קצת... קצת בלתי נסבל לסביבתו וד"ל... ומרוב שהאגו שלו דומיננטי... האגו שלו גובר ומתעצם גם על הפיתויים הכי אגרסיביים... שזה אומר: שאם לפני חצי שנה הוא הלך ברחוב וניח שיש לו ניסיון בשמירת עיניים... ואז הוא לפתע פגש את ההרגשה הזיפתית והמוכרת שלנו

שהפיתוי שואב אותו ומשתלט עליו... אז כשאני מרגיש כזו ההרגשה... זה במקרה הטוב עושה אותי עניו... גם קצת מדרבן אותי להתגבר... אבל אני ממשיך לדשדש... אבל אצלו זו תאונת דרכים!!! ברגע שההתמודדות הזו נגעה לו באגו זו תאונת חזיתית שלא עוברת על סדר היום!! האגו שלו בבת אחת קופץ לתקרה... מה... אני דפוק?? מה... אני נצרך?? וכי יש משהו מבחוץ שמצליח להוביל אותי? לגרום אותו!! לא!! לא!! אין כזה דבר!!!

ואז הוא יוצא למתקפה חסרת תקדים... והוא מחליט לחתוך!! וכשהוא חותך זה עד הסוף, ובינינו... אני מאוד מבין את זה... כי לפעמים אני טועם את זה על נחת זרועי... זה יכול להיות שהוא היה חברותא שלי בסדר א' בחדש האחרון, ושנינו די התבטלנו ופטפטנו ושנינו הבנו שזה לא לעניין ולא תכל"ס... ואני איכשהו גורר ומאוד רוצה להשתנות אבל שלעפצץ... אבל הוא??!! ברגע שהוא חטף את הקריזה... ביום בהיר בבת אחת הוא ניתק קשרים!! לא אומר בוקר טוב... חתך על כל החברותות... בום בום בום!! לא רואה ממטר... מכיר את האופי החזק והאגרסיבי הזה?? (הלוואי עלי רבע האסטרטגיות הזה) אז זהו!! כמו שהאגו שלו דופק לו את ה'חסי' אנוש' בשלל תחומים בחיים... ככה האגו הזה מתגלה כמכרה זהב שברגע שהוא מבין שהוא מתחיל לאבד את הכיוון... האגו שלו נכנס להתקפה והוא מצליח לחתוך בבוט אחד!!! במקומות שאני מדשדש במשך שנים... הוא מצליח לסיים שם תוך יום אחד... פה המקום שלי לקנאות בו... אני מקנא בעוצמה שלו... ביכולת השליטה שלו...

אבל!! יש צד שני למטבע... כשנדרשת ממנו ענווה ולוותר ולהתקפל עם זה הוא מדשדש שנים ע"ג שנים וזו המידה הקשה ביותר שלו... ואילו אני מתרכז בשניות... באותה מידה כשאנחנו אחד בחר לעשות שטויות והקב"ה רוצה לעזור אותו בתשובה... אני אוי... בשביל לעזר אותו צריך דחפורים... אבל אנחנו השבריריים... הענונים... כל דבר הכי קטן מצליח לטלטל אותנו... ואנחנו מהר מאוד מבינים שה' קורא לנו לסדר...

בקיצור: כאן הגענו לרמב"ם בתחילת הלכות דעות שכל אחד צריך לתפוס קצת את המידה ההפוכה בשביל להתיישר... אני צריך לאמץ את הארטיביות של ידידי... לא... אני לא מקנא בו!! לא מקנא במחירים שהוא משלם על האופי החזק שלו!! לא רוצה להחליף איתו... אבל אני כן מקנא ורוצה לאמץ את האגרסיביות שלו בתחום של ההתגברות מול מלחמת היצר!!! אני גם רוצה לדעת לחתוך ואני נחוש לאמץ את זה!!

ואילו הוא... הוא יסביר לי כמה אני מיליונר שיש לי את מידת הענווה בלי להתאמץ... הוא יסביר לי כמה כיף לי שיש לי יראת שמים כזו קלות... כי אני מפחד מכל עלה נידך... הוא יסביר לי איזה הרגשה דפוקה זו לעמוד בראש השנה לא מאובן? לא מפחד? כולו אדיש... כן בורא עולם... מה קרה? מי יחיה ומי ימות... בסיידר... בקיצור: לא הייתי מחליף איתו!! יש לעסקת חבילה שלי מעלות גדולות... אבל אני לא מוותר על האסטרטגיות שלו מול ההתמודדויות שנושקות לפתחנו ביום שאחרי תשעה באב... בין הזמנים כשר וכשר...

מזבח אבנה בשברון לבי...

כמדי שנה אמת וחני וכל הגדולות אורות חפצים... מזוודות גדולות... לוגיסטיקה שלישמה... מה יש?? עולים לירושלים!!!
 כן... פעם בחצי שנה כל העיר שלנו... כל הגברים כולם תופסים את הרגלים ועולים לירושלים!! כן... אנו מתגוררים בעיר שכולה כהנים... כולנו אותו בית אבי! מדובר ביותר מאלף משפחות! ופעמיים בשנה כל העיר מתרוקנת- כמובן מגברים לשמן שבוע וחצי עד שבועיים... (יש אמת מנין וחצי של בעלי מוסין אבל בעיקר קצרים... כי גם הבעלי מוסין לא מוותרים... גם הם רוצים לעלות לירושלים ולפחות לעבוד בלשכת דיר העצים... בפרט לאחר שהתברר שלשכת העצים היא הלשכה הכי קדושה ששם ארון גנון, מסילא זה נחפץ לסקום תפילה)
 עקרונית עד כאן!! זהו!! גבר שיקרא שורות אלו... מצידו אפשר להמשיך הלאה... אין לו שום בעיה... אבל אשה שקוראת שורות אלו... משהו זה לא מסתדר לה... רגע רגע... אני רוצה להבין: אם עיר שלישמה מתרוקנת במשך שבועיים מכל הגברים... אז אין... מה? איך מסתדרים?? מי מחליף אותם? מי מחליף את הרבה בכיתה? ומה יהיה במקום הנהג של ההסעות ומי המלווה?? ומה יהיה עם המכולת... הרי גם הוא נסע לירושלים... ומה שמביא את החלב כל בוקר... מי מחליף אותו?? ואין מתפרנסים?? שבוע ימים כל הגברים לא פה!!! וחכה... זה רק החצי הראשון של השאלה... כי כעת נעבור לירושלים... וזו כבר שאלה הרבה יותר נוגעת ללב!!! אלף כהנים שעד היום היו כאן, כעת נמצאים בירושלים!!! מי מכין להם שם ארוחת בוקר? יותר נכון: מי הולך לגנוב לנו את הזכות להיטפל לעבודתם ולהכין להם דווקא בימים אלו ארוחת צהרים?? מי דואג להם לכל הצרכים הבסיסיים?? אז זהו!!! שבשביל זה אמת וחני ועוד הרבה הרבה אמהות מעריות תופסות את הרגלים יחד עם אבא ונוסעות כולם ביחד... עד שמגיעים קרוב לירושלים... וכאן דרכינו נפרדות!! אבא יענקי ומוישי ומוטי ממשכים לירושלים... ואנחנו האמהות והילדות פונות לכיוון יריחו!! ביריחו יש לנו את הקמפוס שממשש כאכסניה למשפחות משמרות הכהונה... מכאן אנו מנהלות את העניינים בשלט רחוק
 כל מה שאבא יענקי צריכים בשוטף אנחנו מארגנות בדירות מידי בוקר בצירוף ד"ש ויש את השליח שלוקח את הכל לירושלים... סו"ס יריחו לא רחוקה מירושלים... תוך שעה המשלוח כבר אצלם!! ובמקביל אנחנו פה במשרה מלאה של עקרת בית בנותני אירוח... אנחנו שלוחות את הקטנים לחידר המיוחד ביריחו שמיועד לנוערי בתי אב של המשמר... מכינות להם אוכל בגדים... בקיצור: שוטף!!
 אבל זה בכלל לא שוטף... אנחנו כעת סמוך ונראה לבית המקדש... אנחנו כל הזמן בקשר עין עם בית המקדש!! מידי לילה... לפנות בוקר... אנחנו מתעוררות לקול שער הגדול שנפתח וקולו נשמע עד יריחו... אנחנו מיד מבינות שכעת מתחילה העבודה... שזה אומר שברגעים אלו אבא יענקי ומוישי כבר אחרי מקווה, כבר לבושים בגדי כהונה ומתכוונים לפייס... מי יתן שאבא הפעם יזכה... אבל גם אם לא... אנחנו פה עם ה' בכל מצב!! אנחנו מתחילות להכין אוכל כמובן בזהירות הכי מופלגת של טהרה!! אם במשך השנה חני משתדלת להקפיד על חולין על טהרת תרומה ואמא מסתפקת בהלכסדי על טהרת מעשר (כי סו"ס אמת צריכה להתעסק עם הילדים של-ך תדע מאיפה הם הגיעו) אז נעשית... אין חכמות... אנחנו מכינות ארוחת צהרים לאבא ולבנים שהם צריכים להיות טהורים לאכילת קודש!!! הכל פה נעשה בסטריליות של אפיית מצות!! (מספיק שהתפוצו בלחם שנגע במלפפון שטפטפה עליו טיפת מים שאותה טיפה טפטפה עליו מאחורי כוס שהחזיק אותה מקודם בן אדם לא הכי מוכר... זה מספיק שבביל שהתפוצה היה כבר לא מתאים לאבא יענקי) ואנחנו מכינות מידי בוקר את המשלוח היומי בתחושה כ"כ מרוממת... כי אנחנו יודעות שכעת ברגעים אלו אנחנו זוכות להיטפל לעבודת הקרבת לדר במעון!! רגע רגע... שש... שקט... הנה... אנחנו שומעים כעת צליל דק וחזק...
 כן... זה קול אומר שברגעים אלו כל העם פורשים מבין האולם והמזבח... כי הגיע עת להקטיר קטורת!! זה אומר שעתה יש עת נרצן... אומר לא רצות מהר מהר להגיד תהילים... כי אין צורך... אנחנו כעת במקום הנכון ביותר!! אנחנו כעת באמצע לטגן בצלים להכין ארוחת צהרים... למי?? לאבא וליענקי ש... שמי יודע... אולי בדיוק היום אבא זהה בקטורת... וברגע שהוא יענקי קטורת!! אני בדיוק מטגנת בצל בשבילו... ואני זוכה לטולל בעבודה שלו... אבל רגע... ברגע שנשמע קול המגרפה זה אומר עוד כמה דברים... זה אומר שהלויים מתחילים כעת להתארגן בדוכן לקראת שיר של יום... זה אומר שכעת כל הכהנים מתארגנים להיכנס להיכל לקיים מצוות השתחוואה בפישוט ידיים ורגלים (כמובן רק לאחר הקטורת, ורק לאחר שהמקטיר יצא מהיכל) אבל יש עוד משהו... באותם רגעים ראש המעמד מעמיד את המטאים בשער המזרח כדי לביישן... אבאלע... מושי שלנו... אני מאוד מקווה שהפעם הוא לא שם... בפעם שעברה זה היה לו מאוד לא נעים... ה', כל הלילה התפללתי עליו שיהיה ראוי בבוקר לעבודה!! שלא יהיו לו מפריעים... אנחנו פה ביריחו בחפ"ק של העבודה בשלט רחוק!! ברגעים אלו אנחנו אומרים מירוח את ריח הקטורת, ונשואות תפילה ותחינה... תכון תפילתי קטורת לפנה"ס משאת כפי מנחת...
 --- אבל השנה חני עמדה בפחת החדר בניינים גדולות ועצבות ושאלה את אבא: מה... השנה לא... ההנה אנחנו לא נעלה כמו כל שנה לירושלים וליריחו? אבא הרכין את ראשו ולאחר דקה ממושכת הוא ענה בשקט: לא... ושוב השתררה שתיקה ממושכת... דקה... שתיים... ואז לפתע נורקה שאלה לחלל החדר: אבל למה לא? מה... ה' לא היה מרוצה ממה שעשינו לז?? הרי אני ואמא כשהיינו שם בחפ"ק ביריחו... עשינו את זה עם כנכחל הלב עם כל האהבה... עם כל הנשמה!! למענו יתברך... אז מה... ה' נכראה לא אהב את מה שעשינו בשבילו? ה' לא שמח עם הארוחת צהרים שהכנו לכם שיהיה לכם כח לעבוד אותו?? מה... ה' לא שמח ברצון הנו שלנו להיטפל לרצונו יתברך??
 אבא הסתכל בפניה של חני בת השמונה וענה נחרצות: חני... לא!! את זה ה' לא החריב!! דווקא ה' מאוד מאוד אהב את ההתמסרות שלכם שם ביריחו... אבל ה' קצת פחות אהב את הקרבתנו שלנו... כי אנחנו קצת נעלמנו לו שם בתוך הבית הגדול והעצום הזה!! אנחנו נאבדנו לו שם... שכחנו את עצמנו... ולכן ירושלים נחרבה! בית המקדש נחרב! אבל יריחו שלכם ? ! ה' היא לא חזרה... ה' מחשבת לאהוב את לשכת החביתין של אמת שכל ערב במסירות היא מכינה תבנית לילדים של ה'... אין שכל צהרים אני מגיע הבייתה ורואה סיר על האש... שאמא הכינה עם כל הלב כדי שיהיה כח לאבא להמשיך לעבוד את ה'... את זה ה' תמיד אהב וגם עכשיו הוא ממשיך לאהוב... דווקא בגלל זה כשהוא לקח לנו את לשכת החביתין... אבל את המטבח של אמת הוא השאיר... את זה הוא לא לקח!! אפילו בט' באב המטבח הזה ישאר פעיל.
 ה' מאוד אהב וממשיך לאהוב את ההתגברות שלנו... את האש שאנחנו מקריבים לו יום יום על מזבח החיצון... בכל מיני ההתמודדויות שאנחנו מאתגרים מהעולם החיצון... את זה הוא תמיד אהב ואת זה אף פעם הוא לא החריב... אבל את מזבח החיצון הוא נאלץ לקחת... כי המזבח הזה לקח אותו... שאב אותו מידי... היינו יותר מידי עסוקים במזבח ובקרבתנו ובבית הגדול והקדוש... ואנחנו נאבדנו לו שם... הוא כבר לא פגש אותנו... מרוב כיסופים לאש שירדת מהשמים... ה' כבר פחות פגש את ה'מפוצה לבא מן הדריוס... שכחנו שסו"ס ה' רוצה אותי פה בכל הסיפור... וה' לא רצה להפסיד אותנו... אז הוא לקח מאיתנו את המזבח החיצון כדי להריח מאיתנו את ה'מזבח אבנה בשברון לבי'

לחוכן בסוף יהיה טוב... בסוף מה שיצא זה טוב...

יש את הגמ' המפורסמת: ששת אלפים שנה היה העולם, שתי אלפים תורה, שני אלפים תורה ושני אלפים ימות המשיח, וכאן מסיימת הגמ' ואומרת משפט: **ובעונותינו שרבו, יצאו מהם מה שיצאו...** אני נכראה למדתי את הגמ' כשהייתי מאוד צעיר אז כשקראתי את המשפט הזה בגמ' יצאו מהם מה שיצאו... באופן טבעי קראתי את המשפט הזה בנימה שאנחנו רגילים להשתמש בה... אה... ה' ירחם... יצאו מהם מה שיצאו...
 הרי מתי אנחנו משתמשים במשפט הזה??
 כשיש סיפור על אחד שלא היה מקבל שבת בזמן... ולא היה שומר על מנהגים... וה' ישמור... מה שקרה בסוף שנולד לו ילד שלא הלך בדרך הישר יצא ממנו מה שיצא... והיה אחד שהיה מדבר נגד צדיקים ותרמה מה שיצא ממנו... כן... אנחנו רגילים להשתמש במשפט הזה כשאנחנו באים לומר שהוא עשה כך וכך והוא לא היה בסדר... ואז בסוף זה כבר היה מאוד ויצא ממנו פושטק... וזה מה שיצא... סוף!!!
 אז אותו דבר... שתי אלפים ימות המשיח... ובעונותינו שרבו... אז יצאו מהם מה שיצאו... זה מה שיצא מהם... בושה... אבל כל מי שרק למד את הגמ' ויודע את הפשט הפשוט של הגמ' מחזיק לעצמו!!! כי... זה בכלל לא קשור... הפירוש של הגמ' הוא ככה: מהאלף הרביעי ואילך היה יכול להגיע מהמשיח... כלומר- מלפני 1785 שנים כבר היה יכול להגיע המשיח אם היינו זוכים... ובעונותינו שלא זכינו... יצאו מתוך אותם שנים מה שיצאו- כלומר: כבר חלפו 1785 שנים ועדיין זה לא התממש!! בסידר... אבל זה יגיע!!
 ללמד: בסוף יהיה טוב!!! בסוף הרבש"ע לא יפסיד את הכסא... ה' נשבע בכסא... ויום אחד אנחנו נשב איתו בשלחן שבת של יום שכולו שבת... רק מה?? כמה זמן זה יתעכב? זה תלוי בנו!! כמה שנים יצאו מתוך ה-2000 שנות ימות המשיח וה' עדיין יתעכב?? זה כבר תלוי בנו!! ובעונותינו זה באמת מתעכב... אבל להגיע זה יגיע!!
 כלומר: כשהוא'ל משתמשים במושג יצאו מהם מה שיצאו זה בדיוק ההיפך מהשפראך שאנחנו משתמשים... כשאנחנו אומרים 'תראה מה שיצא ממנו', אנחנו מותכוונים לומר... הנה... תראה מה קרה בסוף... זה מה שיצא בסוף...
 זו נימה של יהודי מיואש! זו נימה של יהודי שלא מספיק זוכר שלא יונח לעולם ה'... כי אנחנו צריכים להאמין שבסוף בסוף... מה יצא בסוף??? **בסוף יהיה טוב!!!**
 רק אפה אתה יכול להזיק לעצמך? איפה מנשר המאבק שלנו? בייצא מהם מה שיצאו!! כמה שנים אתה רוצה לשרוף ולכבוש ולהתעכב כדי להגיע לסוף הטוב... כי ה' לא יותר עליך... אתה תהיה פה!!! ועוד יהיה לך טוב!!! כמה זמן זה יאררו?? כמה שנים אתה תתבשל עד שתגיע לזה? זה כבר תלוי בך!!! אבל מה יצא מןך בסוף??
 אבא אתה תצא טוב...
 --- בסוף הדברים המלחמיים זה שהרמב"ם אומר שמי שלא **מתב** למשיח הוא כופר באחד מ"ג עיקרים!!! מילא הוא היה אומר שמי שלא מאמין במשיח הוא כופר... אבל מי שלא מחכה??... אוי אוי אוי... זה גורם להרבה אנשים נערצות... כי יש הרבה אנשים שהמשיח לא תמיד מסתדר להם בלוי"ז... נו... אז אם אני לא לגמרי מחכה לו... אני כבר כופר... ושמעתי הגדרה אמיתית: לחכות למשיח הכוונה היא למשפט היהודי המוכר שאומר: יהיה טוב!!! יהודי שומע משיחוה מות... מה נפלט לו? יהיה טוב!! מה הקשר יהיה טוב? התשובה היא: יהודי מבין שבריא לא מושלמת זה לא תקני ולכן יהיה טוב... זו הכוונה לחכות למשיח... אני מחכה שיהיה טוב... אין אחד שלא מחכה שיהיה טוב... יש כאלו שלא מחכים למשיח כי הם חושבים שיהיה רע... אבל אם זה יהיה טוב הם גם רוצים... אז בעוה"ש יהיה טוב... בסוף כלולו נצא טובים...

(המשך) פקח עיניך וראה שוממותנו...

(המשך -) כבר כתבתי כאן פעם שיש מכנה משותף אחד בין הדור שלנו לדורות בזמן שביהמ"ק היה קיים. המכנה המשותף הוא אובססיה משעמם!!!! פחד משעמום! בא נגיד את זה ככה: גם בדור שלנו וגם אז היה מאוד מאוד קל להפגיש שעמום! ולכן אהנו לא יודעים לבלוע שעמום. שים לב כמה פעמים כתוב בנביא את האסון שנקרא **שוממו** ושעמום!!! הטא אלוך! אזנק... פקח עיניך וראה **שוממותנו**... מה הוא? **אשמומו!** גרמנו לעצמנו להיות שוממים... **מה זה השממה הזו?** העניין הוא כך: בזמן שבית ראשון היה קיים!!! בן אדם היה יכול לחלחץ על כפתור ולהאיר... להתמלאות באור... בעוצמות של קדושה וחיות... כי בית המקדש היה קיים... ויורשלים הייתה אורו של עולם... וזה היה כמו שלוחצים על כפתור ונדלק האור... ככה היית יכול לחלחץ על כפתור ולהישאב למשוך כל הארץ ולהתקדם עם ה' לרוח הקודש עד נבואה... והיותו היה נגיש כ"כ... ברגע שפסק המקדש נחרב ובבית אחרת נהיה הפסקת השמל... התחושה הייתה נוראה!!! היו בני שוממים! ארי... שממה... משעמם לי... אני מרגיש כלום כזה... אפס כזה... אני הולך הלך חזור בחוסר עניין... חסר חיים... חסר צבע... אי... אני בהלם... אני לא יכול ככה... אבאלע... פקח עיניך וראה שוממותנו!!!! אני שומום...

מפחיד לומר אבל בדור שלנו אז אותו דבר! רק מכיוון ההפך לגמרי, כמו שבזמן בית ראשון היה אפשר לחלחץ על כפתור ולהישאב באור עצום, ככה היום אפשר לחלחץ על כפתור ולהישאב לכל החושך שבעולם, והמכנה המשותף שבשתי הדורות הכ"כ שונים האלו!!! שבשניהם אתה יכול בקלות להפגיש שעמום!!!! גם בדור שלנו וגם אז לא היו משעוממים!!! שטבץ: שמעתי פעם קטע חזנות שמתאר נוסטלגיה של יהודי שיושב על שפת הנהר בעיירה בעלת חורק אבנים ככה ברוגע על המים... עוד אחד עוד אחד... כן... זה תיאור קטן של בן אדם גורמלי לאורך 1900 שנות גלות! מה שאלו, לא מילי, ולא עיתון, ולא חשמל, אבל יש נהר, ויש אבנים, ויש תרגולות, ויש בסה"כ 150 עיר בכל העיירה, וזה... אם אתה לא ת"ח ולא שו"ב ולא גביר ולא פריץ ולא מוסר, וגם אין לך יותר מידי הרבה צרות... אז מה יש לך לעשות? לשבת מול הנהר ולרוק אבנים... והכל בסדר! אנשים ידעו להיות משעוממים... הם למדו לכתה וכו' לא למלאות את עצמם מבפנים... איך שתקרא לזה... הוא אפילו מתרפק נוסטלגית על האבנים האלו שהוא זקק לא על אנשים ח"ו אלא על המים... אז זהו!!! שיהיה אני את זה! אני נחרד מעצם המחשבה, אין שעמום היום!!! לא היום ולא פעם!!! רק פעם היית יכול לחלחץ על כפתור ולהישאב בבית אחת לאורו של עולם ולהגיע להתפשטות הגשמיות והתגברות כח השכל... ואילו היום אתה יכול לחלחץ על כפתור ולהישאב בבית אחת לכל החושך והגורל שיש בעולם... ונפי נמי בין הכסאות ??? אניי... רבש"ץ: אני נחוש לא לחלחץ על הכפתור של החושך!!! אני לא אפרוק את השעמום שלי שם!!! לא!!! אני מחזיק בשיניים בקנאות!!!

אבל מצד שני לקחת ממני את הכפתור השני... נתנני שוממה! נשארתי פה לבד... אין לי טעם בלימוד ולא ביידישקייט... וכבר גם אין לי טעם בעולם הזה... כי כל העולם הזה התנקז לשם... לאיפה שאתה יתברך לא רוצה... ונשארת רק מכל הכיוונים... מהבית מדרש אני מגורש כי אני לא מחובר... ולקנעש על דלתות של אחרים... חסום לי! או חסמתי!!! אני לא רוצה לקנעש את דלתות של אחרים פסולים... מפני כך בדרך ישיבת... אז אנה ה'... משהו פה יקרה! תדקלי לי את האור!!!!

תשמע וורט קצר על הפרשה: יש סתירה בתורה!! מצד אחד כתוב: מעט מעט אגרשנו מפניך פן תהיה שממה ורבה עליך חית השדה... (כך כתוב גם במשפטים וגם בעקב) ומצד שני בתחילת דברים כתוב: ראה נתתי לפניכם את הארץ וכו' וורשו! ותבטחו של כל הארץ מהר... שן-קדימה... תכבשו בבת אחת את הההההה, בערבה, בהר, בשפלה ובנגב ובחוף הים, עלה רש... איך זה הולך ביחוד? מצד אחד לאט לאט ומצד שני אור ירוק לכבוש הכל?

מבאר המלבי"ם: שה' עשה מבצע לעם ישראל!!! נכון אמרתי לכם שזה ילך לאט לאט... כדי שלא תהא הארץ שממה ורבה עליך חית השדה... נכון!!! כל זה מצד... אני מנהיג את עולמי בדרך הטבע... אבל אם אתה תהיה חכם ורץ לקיים רצון ה', ותבטחו של כל הארץ מהר... אז תנצחם ולחץ... או ואבוי... פן תהיה הארץ שממה ורבה חית השדה... אז לא!!! אל תדאגו! אם תהיה הארץ שממה כתוצאה מהזריות שלכם לקיים רצון ה' זה בסדר... לא תהיה הארץ שממה... לא תרבה עליך חית השדה, בשביל זה מגיע מיד א"ח הברכה, ה' אלוך אבותיכם יוסף עליכם ככם אלקי פעמים. לא לדאוג, לא יסארו חורים

כלומר: אם לא להיה בוער לעשות את זה כמה שיותר מהר... אז גם אני מעט מעט אגרשנו מפניך כי ככה זה מבחינה טבעית... אבל אם לכם יהיה איכפת להתנתק מע"ז ותתעלו מעל עצמכם ותעשו את זה בדיוק... גם אני אעשה מעל דרך הטבע ולא תהיה הארץ שממה!!!

כלפי מה הדברים אמורים???

כלנו פחות או יותר ברגיזים!! יש לנו קצת משימה ליידישקייט וקצת משיכה לפוליטיקה... יש לנו קצת חמימות לעבודת ה' וגם קצת חמימות לכל מיני ביולים וזמירות וגם תאוות... ככה אנחנו באופן טבעי...

פונה אליך הקב"ה ואומר: מוטי שלי... קח את עצמך ליידיים... תתחיל לכבוש... תתחיל למלאות את עצמך ביידישקייט!!! ואני מבטיח לך שנגד זה אני אורוק אותך מהיצר הרע! כלל שאהא **תמלא** את עצמך יותר ויותר בעבודת ה' ככה אני במקביל **אורוק** אותך יותר ויותר מהרהורי הרע והרהורי שטות והרהורי דרך ארץ וכו' להרימה הארוכה... כן... זה יאמך כמה הנחת לתם הפנים... אלו **מושיבים** (את הלחם הישן) ואלו **מיניחים** את הלחם (החדש) טפחו של זה בצד טפחו של זה... ככל שאתה תתמלא יותר בעבודת ה'... ככה מעבירים ממנו הרהורי שטות וכו' וכו'... ואנחנו נעשה את זה צעד אחר צעד!!! מעט מעט אגרשנו מפניך! אני אעשה את זה לאט לאט... ולמה?? למה לא?? פן תהיה הארץ שממה!

סוף אותה בן אדם... בן אדם צריך חיוניות, בן אדם לא יכול לשכב במיטה בלי כלום... אם מה שעושה אותו חיוני ומצויא מהממה זה פוליטיקה ונייעס ושטויות... אני לא אקח לך את זה... אני לא אכבה ואדכה אותך... לא אעשה אותך שממה פן תרבה עליך חית השדה... (כן... בן אדם טעם בחיים זה שממן מסוכן מאוד... כיום כולם מבזים שזה מתוכנן בדוק

ל'תרבה עליך חית השדה', לידעך, מחלות הנפש בדורנו הם חיות השדה שמתפתחות בנתוני שממון) בקיצור: אל תצפה שאני אקח ממך את היצ"ד לפני שאתה מספק לו תחליף הוגן! (אין עניין לרוקן למישהו את החשק לשחק כדורגל לפני שהוא מביע נכונות להתחיל ללמוד תורה ולהתמלאות מה) אבל אם תתחיל למלאות את עצמך בתוכן של עבודת ה'... אז מעט מעט אגרשנו... אני אתחיל לרוקן אותך ממילי מיותרות... כן... כשהמצלמה מתחילה להתמלאות, אז יש סיבה טובה ללחץ למחוק המנות מיותרות...

אבל!!! מה קורה כשאני מוצא את עצמי במצב חירום... זה יכול להיות בשתי צורות!! או שאני טיפוס כזה שאני לא יכול לרקוד בד בבד בשתי חתונות... אני לא יכול להיות הצי"קאבער הזה שבבוקר עושה שטיין סדר א' ובערב הוגב כפמימה... אני לא יודע להיות החירי המרדני הזה שדווקא תופס את עצמו לאחורנה וקובע עיתים לתורה אבל יש לו את השעות שלו שהוא וחומריו שולאים מאיבוס אחד... לא!!! לא!!! לא!!! לא יודע להיות כזה! (יש כאלו שמסוגלים להיות כאלו ויש כאלו שכל... אגב: אני לא מדבר על איסורים ומגורים... אני מדבר על רמת בנינויות... ועוד רגע אפרט גם את זה) ואם ככה, אין לי ברירה... אני חייב לחתוך!!! **או לחלופי... בינינו לבין עצמנו**, יש דברים שאין לך רשות להיות חצי חצי... אם עד היום הייתי כל היום גובר בשטויות... הייתי מבלה כל היום במסך... זה מסוג הדברים שאין לי רשות לתקופת חפיפה!!! אני חייב לחתוך ונמור! אבל אבאלע... אם אני מתנתק מזה בבת אחת... אני נשאר מרוקן לגמרי מכל ההכנסה שמילא לי את הארץ של נפשי נהיה מתמיד שוממה... אני לא... וואן?? מה זה עושה עם עצמי?? אני אשאר שומם ומשומם על שוין בחוץ?? לא!!! אל תדאג- אומר אבא שבשמים! אם אתה תאלץ להוריש את יושבי הארץ מהר ותחתוך בבת אחת... תסמך עלי... לא תהיה ארץ שסממה... אם אתה תתאמץ למעני וכתוצאה מזה תמצא את עצמך בסיטואציה ש"מפני כך בדי שטות" תהיה רגוע... אני אמלא אותך... אני אתן לך חשק ומתקיות בלימוד התורה... אתה תשתאף להתחבר ללימוד... אתה תפאום ותקבל בהירות תחפילה ועבודתה... שבחיים לא היית קל וגם לא חלמת עליה... ולמה?? כי זו אמנם באמת מדרגה גבוהה שאני נותן אותה בהדרגה רק למי שהגיע לשם לאט לאט- מעט מעט!!

אבל אתה ? ? ? ! אתה מקרה חירום... אתה נאלצת להוריש את כל יושבי הארץ... אתה בבת אחת נהיית שממה למעני... אני לא אשאיר אותך שומם! אני אמלא אותך בדעת חדרים ימלאו...

(אני כותב כאן הערה בסוגריים... אבל בינינו... זה מסר קריטי!! ואם זה נוגע אליך תצלם את זה לעצמך בגודל של פי שמונה... והיותו ומי שזה נוגע אליו בלאו הכי הולך לצלם את זה בגודל של פרסומת אז כבר לא איכפת לי לכתוב את זה קטן... ובכן: כפי שאמרת לפני רגע, כל מי שהתנתק מבת אחת מהשטויות למענו ית'... רואה חיוך גדול משמים... רואה סייעתא דשמיא

בהירות ומבטא וזכרונות התורה... זה הולך מהר מתמיד מהמסיבה שהזכרתי... אבל!!! כאן חשוב להדגיש ושלא תגיד אמרו לך: יש דבר אחד שלא הולך כ"כ מהר... **הניסיונות!!**

הפיתויים... זה לא הולך להיעלם מהר! אין כזה דבר להתנתק מהרשת בבום אחד ושולום!! לא היכרנו... לא יודע מי אתה... לא היינו חברים... **אין כזה דבר!! אני מבטיח לך!! הבטחה שלי!!**

עוד יהיו לי ניסיונות גדולים לחזור לשם... ואני גם מבטיח לך מעידות נקודתיות... **הבטחה שלי!!** ואז מה... אז יהיו לי מעידות נקודתיות... מה מקרה... מה... אתה פרפקציוניסט!! אתה יודע פה לנצח לא לחטוף בכלל? אני אפילו מניצח את ישראל מניצח את איראן בגדול... בכל זאת אתה חטפה טילים בליסטיים מכובדים בראש... והיא עדיין מנצחת בענק... ברגע שהתנתקת מהרשת או מכל התמכרות שלילית ברוחניות אתה המנצח!!! נקודה!! ברגע שאתה המנצח, אתה חייב להיה גם להפסיד בכבוד... גם טראמפ ששלח את המטוסים הכלים ביותר להפגז באיראן, דעתו לא מאוד רבה שאיראן לא תגיב בשטותה! היא קיבלה את התגובה שלהם כהבנה, וזה אפילו היה מתואם איתם... אתה לא יכול לרשום לעצמך נצחון כזה מהזר של התנתקות מפתיו משמעויות בלי לחטוף צלקות! אתה מוכרח להיות מוכן וערוך כבר מהרגע הראשון לכוננות פסיגה אפשרית וכמעט מוכרחת של מעידות נקודתיות... וכל מה שאתה כן צריך להצטייד... זה

לובית ערוך לא להיבלה מהמעידות הנקודתיות והכי הכי לדעת איך לסיים אותם הכי מהר וחינומים נוקים!!! כתבתי זאת גם בסוגריים... אבל בינינו... זה מסר קריטי... תצלם אותו בראש ואל תגיד לא לא יקרה... אני לא מבטיח לך שזה יקרה, רק קרה אחי שזה קרה ואתה תלמד להיגבר מזה במהירות ולא לעשות מזה עסק... רק אז תבא לקבל ממני נשיקה! רק אז נוכל לצוין בספוק שאנחנו בכיוון טווח לנצחון גמור... כי לשבור אייפון, ולהתנתק בבת אחת מהאינטרנט... זה בשבילי נדוש! מוכרי! לצערי הרב אני מכיר הרבה שסגרו שידוך מהסוג הזה עם כוכבים נוצצים ונעימים ואח"כ ביטלו בקול דממה דקה... מתי אני רגוע להגיד מזל טוב? עכ"פ

ברגע שהייתה תגובה... יש כמה פיצוצים קטנים... ולמדנו לצאת מזה ללא פגע... עכ"פ נחזור לעניינינו... מה שבאתי להדגיש זה- שמי שהתנתק בבת אחת מהרשת או מקווי נייעס אוכל סוג החיתוי האמורי הפריזי והיבוס... מה שמובטח לו זה סייעתא דשמיא על דרך החיוב!!! זה מקצפה בעבודת ה' על דרך החיוב, אבל על דרך השלילה אין קיצורי דרך! שלא תגיד שלא

אמרת... היצר הרע עוד ינקוש בדלת ועוד יכנס... יהיו שם מאבקים... יהיו צלקות... ואחלה תגיד כמו אריה קרב... אתה תאם עם צלקות-- גבורה-- צולע-- ומנצח!!

אבא שבשמים... תמלא אותי בבין הזמנים המרוקן הזה!! אני נחוש לגרש את החתי והאמורי הפריזי והיבוס... את כל הפיתויים שאורבים לי בביה"ז... אבל תמלא לי את הארץ... על זה היה דוה לבנו... על זה ציון ששמים!!! אבאלע... תן חיוך... כמה טיפות של עונג בלימוד... תטפסך כמה טיפות של עדן לתוך השחידור שלי... תן לי את העונג לבכות בגעגועים על בית המקדש... ה' אתה יודע שיש כאלו שחושבים לי בימים אלו... תבטיש כל... למה אתה לא מספיק מתאבל על חורבן ביהמ"ק? לקב"ה אין בית ואתה חושב על בין הזמנים?? בבקשה רבש"ע... הלואי... אני מתחנן לבכות... אני בוכה ל-- בכות... רק תן לי קצה חוט... תן לי געגועים... תן לי על מה!!! מה אתם צועקים עלי שאני לא מתאבל? אני מת להתאבל... רק שיהיה לי מינימום של שיכיות כזה... אבא שבשמים... לך כבר אין מה להתאבל... יש לך אותי!! משועמם טיחו! אבל אני עושה את זה איתך... לך כבר יש לאן לחזור... הישינו ה' אליך...

אבא שבשמים... תמלא אותי בבין הזמנים המרוקן הזה!! אני נחוש לגרש את החתי והאמורי הפריזי והיבוס... את כל הפיתויים שאורבים לי בביה"ז... אבל תמלא לי את הארץ... על זה היה דוה לבנו... על זה ציון ששמים!!! אבאלע... תן חיוך... כמה טיפות של עונג בלימוד... תטפסך כמה טיפות של עדן לתוך השחידור שלי... תן לי את העונג לבכות בגעגועים על בית המקדש... ה' אתה יודע שיש כאלו שחושבים לי בימים אלו... תבטיש כל... למה אתה לא מספיק מתאבל על חורבן ביהמ"ק? לקב"ה אין בית ואתה חושב על בין הזמנים?? בבקשה רבש"ע... הלואי... אני מתחנן לבכות... אני בוכה ל-- בכות... רק תן לי קצה חוט... תן לי געגועים... תן לי על מה!!! מה אתם צועקים עלי שאני לא מתאבל? אני מת להתאבל... רק שיהיה לי מינימום של שיכיות כזה... אבא שבשמים... לך כבר אין מה להתאבל... יש לך אותי!! משועמם טיחו! אבל אני עושה את זה איתך... לך כבר יש לאן לחזור... הישינו ה' אליך...

אבא שבשמים... תמלא אותי בבין הזמנים המרוקן הזה!! אני נחוש לגרש את החתי והאמורי הפריזי והיבוס... את כל הפיתויים שאורבים לי בביה"ז... אבל תמלא לי את הארץ... על זה היה דוה לבנו... על זה ציון ששמים!!! אבאלע... תן חיוך... כמה טיפות של עונג בלימוד... תטפסך כמה טיפות של עדן לתוך השחידור שלי... תן לי את העונג לבכות בגעגועים על בית המקדש... ה' אתה יודע שיש כאלו שחושבים לי בימים אלו... תבטיש כל... למה אתה לא מספיק מתאבל על חורבן ביהמ"ק? לקב"ה אין בית ואתה חושב על בין הזמנים?? בבקשה רבש"ע... הלואי... אני מתחנן לבכות... אני בוכה ל-- בכות... רק תן לי קצה חוט... תן לי געגועים... תן לי על מה!!! מה אתם צועקים עלי שאני לא מתאבל? אני מת להתאבל... רק שיהיה לי מינימום של שיכיות כזה... אבא שבשמים... לך כבר אין מה להתאבל... יש לך אותי!! משועמם טיחו! אבל אני עושה את זה איתך... לך כבר יש לאן לחזור... הישינו ה' אליך...

אבא שבשמים... תמלא אותי בבין הזמנים המרוקן הזה!! אני נחוש לגרש את החתי והאמורי הפריזי והיבוס... את כל הפיתויים שאורבים לי בביה"ז... אבל תמלא לי את הארץ... על זה היה דוה לבנו... על זה ציון ששמים!!! אבאלע... תן חיוך... כמה טיפות של עונג בלימוד... תטפסך כמה טיפות של עדן לתוך השחידור שלי... תן לי את העונג לבכות בגעגועים על בית המקדש... ה' אתה יודע שיש כאלו שחושבים לי בימים אלו... תבטיש כל... למה אתה לא מספיק מתאבל על חורבן ביהמ"ק? לקב"ה אין בית ואתה חושב על בין הזמנים?? בבקשה רבש"ע... הלואי... אני מתחנן לבכות... אני בוכה ל-- בכות... רק תן לי קצה חוט... תן לי געגועים... תן לי על מה!!! מה אתם צועקים עלי שאני לא מתאבל? אני מת להתאבל... רק שיהיה לי מינימום של שיכיות כזה... אבא שבשמים... לך כבר אין מה להתאבל... יש לך אותי!! משועמם טיחו! אבל אני עושה את זה איתך... לך כבר יש לאן לחזור... הישינו ה' אליך...

אבא שבשמים... תמלא אותי בבין הזמנים המרוקן הזה!! אני נחוש לגרש את החתי והאמורי הפריזי והיבוס... את כל הפיתויים שאורבים לי בביה"ז... אבל תמלא לי את הארץ... על זה היה דוה לבנו... על זה ציון ששמים!!! אבאלע... תן חיוך... כמה טיפות של עונג בלימוד... תטפסך כמה טיפות של עדן לתוך השחידור שלי... תן לי את העונג לבכות בגעגועים על בית המקדש... ה' אתה יודע שיש כאלו שחושבים לי בימים אלו... תבטיש כל... למה אתה לא מספיק מתאבל על חורבן ביהמ"ק? לקב"ה אין בית ואתה חושב על בין הזמנים?? בבקשה רבש"ע... הלואי... אני מתחנן לבכות... אני בוכה ל-- בכות... רק תן לי קצה חוט... תן לי געגועים... תן לי על מה!!! מה אתם צועקים עלי שאני לא מתאבל? אני מת להתאבל... רק שיהיה לי מינימום של שיכיות כזה... אבא שבשמים... לך כבר אין מה להתאבל... יש לך אותי!! משועמם טיחו! אבל אני עושה את זה איתך... לך כבר יש לאן לחזור... הישינו ה' אליך...

אבא שבשמים... תמלא אותי בבין הזמנים המרוקן הזה!! אני נחוש לגרש את החתי והאמורי הפריזי והיבוס... את כל הפיתויים שאורבים לי בביה"ז... אבל תמלא לי את הארץ... על זה היה דוה לבנו... על זה ציון ששמים!!! אבאלע... תן חיוך... כמה טיפות של עונג בלימוד... תטפסך כמה טיפות של עדן לתוך השחידור שלי... תן לי את העונג לבכות בגעגועים על בית המקדש... ה' אתה יודע שיש כאלו שחושבים לי בימים אלו... תבטיש כל... למה אתה לא מספיק מתאבל על חורבן ביהמ"ק? לקב"ה אין בית ואתה חושב על בין הזמנים?? בבקשה רבש"ע... הלואי... אני מתחנן לבכות... אני בוכה ל-- בכות... רק תן לי קצה חוט... תן לי געגועים... תן לי על מה!!! מה אתם צועקים עלי שאני לא מתאבל? אני מת להתאבל... רק שיהיה לי מינימום של שיכיות כזה... אבא שבשמים... לך כבר אין מה להתאבל... יש לך אותי!! משועמם טיחו! אבל אני עושה את זה איתך... לך כבר יש לאן לחזור... הישינו ה' אליך...

אבא שבשמים... תמלא אותי בבין הזמנים המרוקן הזה!! אני נחוש לגרש את החתי והאמורי הפריזי והיבוס... את כל הפיתויים שאורבים לי בביה"ז... אבל תמלא לי את הארץ... על זה היה דוה לבנו... על זה ציון ששמים!!! אבאלע... תן חיוך... כמה טיפות של עונג בלימוד... תטפסך כמה טיפות של עדן לתוך השחידור שלי... תן לי את העונג לבכות בגעגועים על בית המקדש... ה' אתה יודע שיש כאלו שחושבים לי בימים אלו... תבטיש כל... למה אתה לא מספיק מתאבל על חורבן ביהמ"ק? לקב"ה אין בית ואתה חושב על בין הזמנים?? בבקשה רבש"ע... הלואי... אני מתחנן לבכות... אני בוכה ל-- בכות... רק תן לי קצה חוט... תן לי געגועים... תן לי על מה!!! מה אתם צועקים עלי שאני לא מתאבל? אני מת להתאבל... רק שיהיה לי מינימום של שיכיות כזה... אבא שבשמים... לך כבר אין מה להתאבל... יש לך אותי!! משועמם טיחו! אבל אני עושה את זה איתך... לך כבר יש לאן לחזור... הישינו ה' אליך...

אבא שבשמים... תמלא אותי בבין הזמנים המרוקן הזה!! אני נחוש לגרש את החתי והאמורי הפריזי והיבוס... את כל הפיתויים שאורבים לי בביה"ז... אבל תמלא לי את הארץ... על זה היה דוה לבנו... על זה ציון ששמים!!! אבאלע... תן חיוך... כמה טיפות של עונג בלימוד... תטפסך כמה טיפות של עדן לתוך השחידור שלי... תן לי את העונג לבכות בגעגועים על בית המקדש... ה' אתה יודע שיש כאלו שחושבים לי בימים אלו... תבטיש כל... למה אתה לא מספיק מתאבל על חורבן ביהמ"ק? לקב"ה אין בית ואתה חושב על בין הזמנים?? בבקשה רבש"ע... הלואי... אני מתחנן לבכות... אני בוכה ל-- בכות... רק תן לי קצה חוט... תן לי געגועים... תן לי על מה!!! מה אתם צועקים עלי שאני לא מתאבל? אני מת להתאבל... רק שיהיה לי מינימום של שיכיות כזה... אבא שבשמים... לך כבר אין מה להתאבל... יש לך אותי!! משועמם טיחו! אבל אני עושה את זה איתך... לך כבר יש לאן לחזור... הישינו ה' אליך...

לא תעשה פג

שלא לעשות במתכונת שמן המשחה
שנאמר ובמתכונתו לא תעשו לכם

לא תעשה פה

שלא לעשות במתכונת הקטורת
שנאמר ובמתכונתה לא תעשו לכם

שיעורי בינה

שיעורי מדינת דה"י הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
לפי סדר המצוות להדמ"ס

שני איסורי עשיה 'כמתכונתה'

בפרשת כי תישא נאמרו ב' מצוות שעניינם אחד. יש איסור לעשות שמן המשחה כמתכונתו של שמן המשחה שעשה משה רבינו במדבר דכתיב "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו" (שמות ל לב). והיינו שרוקח את השמן באותם סממנים ובשיעור י"ב לוגין כמבואר בסוגיה בגמ' (כריתות ה.). והעובר ועושה כמתכונתו חייב כרת שנאמר "איש אשר ירקח כמוהו... ונכרת מעמיו".

כעין זה נאמר שם לענין פיטום הקטורת - "והקטורת אשר תעשה, במתכונתה לא תעשו לכם", והעושה כן חייב כרת שנאמר "איש אשר יעשה כמוהו להריח בה ונכרת מעמיו" (שם לז-לח).

העושה כדי למוסרה לציבור פטור

מבואר בגמ' (כריתות ה. ו.) דהמפטם את שמן המשחה והמפטם את הקטורת כדי להתלמד בהם או כדי למוסרם לציבור פטור. בפשטות העשיה ע"מ למוסרה לציבור היינו ע"מ שישתמשו בה, וצ"ב מה החידוש בהיתר זה, הא פיטם לשם מצוה וכך צריך לעשות. אמנם הרמב"ם כתב לענין פיטום הקטורת דהעושה אותה במתכונתה **למוסרה לציבור** פטור (פ"ב מהל' כלי המקדש ה"ו), אבל לענין עשיית שמן המשחה במתכונתו כתב דהעושה ע"מ **ליתנו לאחרים** פטור (שם פ"א ה"ד). ויש להבין את החילוק בין קטורת לשמן המשחה, וכן מה המשמעות של נתינה לאחרים.

התוס' (נזיר מז.) הקשו דהא אמרי' (כריתות שם) על השמן שעשה משה רבינו, שבו נמשח המשכן וכל כליו ונמשחו אהרן ובניו וכהנים גדולים ומלכים, וכולו קיים לעתיד לבוא, וא"כ באיזה אופן פטור העושה את השמן ע"מ למוסרו לציבור. ותירצו דאינו מותר אלא באופן שעשאו בימי משה והיינו קודם שעשה משה, או מיירי במי שעושה ע"מ ללמד את הציבור שידעו לעשותו ולא שימשחו ממנו. ואפשר דהרמב"ם בא ליישב את קושיית התוס' ואהכי כתב למוסרה לאחרים דהיינו שאינו עושה לצורך עצמו אלא לשימוש אחרים, ועדיין צ"ב מאי אהני ליה ומה ההיתר.

פיטום קטורת בשיעור שונה מהשיעור שעשו במקדש

עוד אמרי' בגמ' בכריתות דהיו מפטמים שס"ה מגים לקטורת לכל השנה, והיו מקטירין בכל יום מנה, פרס

בשחרית ופרס בין הערביים. ועוד אמרו דהמפטם את הקטורת במתכונתה עובר בלאו, והיינו שפיטמה בשיעור מנה או לחצאין, אבל המפטם לשליש ולרביע לא שמענו. ומפרש רש"י דהיה אופן מסוים לאחר שישים או שבעים שנה שהיה נשאר קטורת, ולכך היו מפטמים לחצאין ולפיכך העושה כמתכונתה חייב. אבל מעולם לא אירע שהיו מפטמים את הקטורת לשליש ולרביע ולכך המפטם כמותה בשיעור שלישי או רביע אינו חייב עליה. ותמה בחי' הגרי"ז (בכריתות ובחי' מרן רי"ז הלוי בהל' כלי המקדש) אמאי פטור כשעשה פחות מכשיעור מנה, ומה נפק"מ בזה שלא אירע שפיטמו את הקטורת בציבור לשליש ולרביע. ובאמת מפורש ברש"י (זבחים קט:) דשיעור הקטרה שאמרו חכמים - פרס שחרית ופרס בין הערביים אינו אלא מדרבנן, ומדאורייתא יוצאין בהקטרת כזית בלבד, וא"כ מדוע המפטם כמתכונתו אינו עובר אלא כשעשה בשיעור מנה. ועוד אמאי תלי במה שפיטמו בציבור, דמשמע שאם היו מפטמים לשליש ולרביע היה אסור לעשות כן, ומדוע שיעור זה הוא נפק"מ לענין המפטם את הקטורת כמתכונתה.

וצריך לומר דהאיסור הוא לעשות כצורת הפיטום שהציבור עושה, וכשמפטם לשליש ולרביע שהציבור אינו עושה כן אף פעם, אין איסור דלא חשיב 'כמתכונתה'. והטעם דשורש האיסור אינו בעשייה של השמן והקטורת בצורה מסוימת, אלא האיסור שלא להכין שמן לצורך שמן המשחה וקטורת לשם הקטרת קטורת, וככל שהכמות שמכניס אינה שווה לכמות שהציבור משתמש בה, אין בהכנה כל איסור. וה"נ כתב הרמב"ם שכאשר עושה את השמן ע"מ ליתנו לאחרים פטור, דכאשר העשיה אינה מכוונת להשתמש בשמן במקדש, אינה בכלל האיסור, דאפשר שאותו שהכין בשבילו לא ישתמש בו כלל.

יסוד המנחת חינוך בשיעורים

המנחת חינוך (מצוה קט) מקשה היאך עוברים על האיסור לעשות כמתכונתו של שמן המשחה, והא א"א לצמצם ולעולם לא יהא י"ב לוגין בדיוק כמו המקור. והוסיף לשאול כיצד עשו את השמן במדבר בשיעור מדויק של י"ב לוגין, והא א"א לצמצם.

והביא המנח"ח את דברי הגמ' (בכורות יז:) דקשיא היאך

במחיצות, דמעיקרא המחיצה צריכה להיות סגורה לגמרי, אלא דאמרי' דבעומד מרובה על הפרוץ נחשב ג"כ כסגור, אין מקום לשיעור של דעת בני אדם, אלא צריך להיות סגור באמת ע"י רובו ככולו.

וה"נ לענין איסור עשיית שמן המשחה כמתכונתו וקטורת כמתכונתה, אע"פ שנאמר שיעור מדויק בעשייתם והעושה כמותם אינו יכול לצמצם, מ"מ להאמור לא נאמר איסור עשיה בשיעור מסוים אלא אסור לעשות שמן וקטורת בדוגמת מה שעשו במדבר לצורך עבודת המשכן ומשיחתו בפועל. ובוודאי אפשר שיעשה אדם כן לפי דעתו, וכפי מה שמשער את המידה אע"פ שאינו מצמצם.

חידוש הגבורת ארי בהלכות שיעורים והתאמתו לאיסורי 'כמתכונתה'

אכן, הגבורת ארי (יומא מה. הובא בשיעור מצות ל"ת פב) נקט דלא כהמנח"ח. דהקשה לשיטת רש"י (זבחים קט:): דשיעור פיטום הקטורת מדאורייתא הוא כזית ומה שאמרו חכמים דשיעורו מנה - פרס שחרית ופרס בין הערביים - אינו אלא שיעור מדרבנן, היאך שנינו לענין יוה"כ "בכל יום מקריב פרס בשחרית ופרס בין הערבים, והיום מוסיף מלא חפניו" (יומא מג:), והא מדאורייתא אין הקטורת דוחה שבת ויוה"כ אלא בשיעור כזית, וביותר משיעור זה הוי הבערה שלא לצורך. ומייסד הגבורת ארי דבכל מקום שאמרו שיעור כזית, אין זה אלא שיעור למטה אבל לא למעלה. דהא אי אפשר לצמצם ובע"כ דשיעור כזית אינו בדיוק כזית אלא כפי הנראה לאדם בשיעור כזית. וכיון שכן כל שמוסיף על כזית הוא בתוך אותו השיעור, וכן הוא לענין אכילת מצה ושאר מצוות. וה"נ גבי הקטרת קטורת גם אם הקטיר יותר בשבת וביו"כ, אינו עובר על איסור הבערה דהכל בכלל המצוה.

ולפי דבריו צריך לומר דאיסור עשיית שמן וקטורת כמתכונתם, אינו כשאר שיעורים שהם שיעור למטה בלבד, דבהם נאמר האיסור שלא לעשות זה כזה, ומה שעושה צריך להיות שווה למקור. ובע"כ דאף לדבריו הכא שהאיסור הוא 'כמתכונתם' א"כ אינו בשיעור מדויק, אלא השיעור של שמן וקטורת כפי מה שנקרא אצל בני אדם י"ב לוג, ועל דרך זה אסור לעשות כמתכונתם.

נמצא - אסור לעשות כמתכונת שמן המשחה והקטורת, והיינו לעשות כדי להשתמש לצורך משיחה והקטרה כפי שעשו במקדש. ואף השיעור האסור הוא כדרך שהיו נוהגים לעשות במקדש בפועל, שהיו משערים לפי השיעור הנראה להם ואין צריך לצמצם (כבשאר שיעורים) ואם הציבור לא היו עושים שיעור מסוים אין חייבין עליו, כיון שהאיסור לעשות כפי הציבור.

עשו את הכלים במקדש לפי המידה האמורה בתורה, והא אי אפשר לצמצם ולעולם לא יהא בדיוק שיעור ארון אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו. ותירצה הגמ' "שאני התם דרחמנא אמר עביד, ובכל היכי דמצית למיעבד נחא ליה", ומבאר החינוך דאין הכוונה לצאת ידי חובה בדיעבד בלית ברירה [כעין 'אין הקב"ה בא בטרוניה עם בריותיו'], אלא דבהיות דא"א לצמצם אין צורך לעשות את השיעור במידה שגליא כלפי שמיא שהיא המדויקת, אלא יש לעשות כפי המידה הנקראת כן בלשון בני אדם, וזהו השיעור שאמרה תורה לעשות כפי האפשר והוא השיעור האמיתי לכתחילה. ואף אם משה רבינו עשה שיעור י"ב לוגין לפי מה ששיער באותו זמן, אסור לעשות כמתכונתו בשיעור י"ב לוגין לפי דעת בני אדם בכל זמן. ובדרך זו מפרש גם החזו"א (או"ח סי' לט) את מש"כ המשנה בכלים (יז ו) - "הכל לפי דעתו של רואה", והיינו דהשיעור המכוון מעיקרא הוא לפי דעתו של רואה.

ובזה מיישב המנח"ח את הקושיה (הובאה בשם התומים וכה"ק בקובץ הערות סי' יז) על מש"כ התוס' (קידושין לח.) בשם הירושלמי מפני מה לא אכלו במדבר מצה מן החדש, דיבוא עשה ד'בערב תאכלו מצות' וידחה לא תעשה דחדש, ותירצו דאין דוחה עשה דקודם הדיבור את ל"ת דאחר הדיבור, ועוד תירצו דאסרו כזית ראשון גזירה אטו כזית שני. ותמה התומים דהא כדי לצאת יד"ח מצה צריך לאכול מעט יותר מכזית ועל אותו מעט אין היתר של עשה דוחה ל"ת, והיאך התירו. ומיישב המנח"ח דבהיות שאמרה תורה לאכול כזית מצה וא"א לצמצם, כל מה שהוא שיעור כזית בלשון בני אדם נכלל במצות אכילת מצה ואף אם מחמת הספק אוכל מעט יותר, הכל בגדר שיעור כזית.

ולפי מה שהעלה, תמה המנח"ח על מה שדנו בתוס' בכמה מקומות (חולין כח: ועוד) לענין מחצה על מחצה שהוא כרוב, ותמיהו דהא א"א לצמצם. וכתב המנח"ח דכיון דאמרה תורה שיעור, עביד כל מה דאיכא למיעבד, וזהו השיעור שאמרה תורה ואין צריך לצמצם יותר. אמנם מדברי התוס' נראה דלא אמרי' הכי, וצ"ב.

החילוק בין הלכות שיעורים לשאר מקומות דבעינן שיעור מסוים

ונראה לפרש דבמקום שציוותה תורה לעשות או לאכול דבר מצוה או דבר איסור, ואנו נזקקים להלכות שיעורים לידע מה נחשב אכילה, ואמרי' דאכילת כזית [או שיעור אחר] חשובה 'אכילה', שייך לומר דשיעור כזית נמדד לפי דעת בני אדם כדברי המנח"ח. אכן בגמ' שם מיירי לענין רובו ככולו בשחיטת ב' סימנים, ולא נאמר שם שיעור אלא הדין לשחוט את כל הסימנים ואף רובם נחשב ככולם, ולא מהני מה שלדעת בני אדם נראה כרוב. וה"נ לגבי רובו ככולו

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

ת"ב - 'אבילות ישנה' - 'אבילות דרבים' - 'אנינות'

בעיקר ענין אבילות לקטנים בתשעת הימים העיר המג"א סי' תקנ"א סקל"ח וז"ל, וצ"ע דביו"ד סי' שפ"ד ס"ה פסק דאין אבילות לקטן, ונ"ל דאבילות דרבים מחמירים טפי, עכ"ל. והיינו דיסד לן בזה דאבילות דרבים נתחדש דין חינוך לקטן אף דאבילות דעלמא ליכא לדין חינוך משום ד'מחמירים טפי'.

כעת ראייתי בספר ירח המועדים להגאון ר' ירוחם אלשין שליט"א, דהביא מג"א הנ"ל, ותמה בזה הרי אדרבה אבילות דט"ב ישנה היא ולכן יש בה קולות, וע"כ כמש"כ הערוך השולחן סל"א דנתחדש כאן חינוך ליראת ה' שהקטן ישאל על מה זה, יבינו לו ענין חורבן ביהמ"ק. וראוי לחנך בזה קטנים, ואין זה משום 'חומרת האבילות דט"ב'.

והדבר מתמיה הרי מפורש בדברי המג"א מחמת **חומר יותר** משאר אבילות ולא משום חינוך מיוחד ליראת ה'.

והנה מה שהעיר היאך כתב המג"א דאבילות דט"ב חומר משום אבילות דרבים הרי אדרבה אבילות ישנה היא.

הרי דבר זה לא חידש המג"א הרי כבר מבואר זה בריטב"א בכמה דוכתי בתענית דף י"ד ומוע"ק כ"א, דלכן מחמירין בט"ב לא להושיט אצבעו במים בצונן אף דאבל בעלמא שרי, וכתב כיון דהוא משום אבילות דכל ישראל **חומר טפי**. ויקשה הרי אדרבה מבואר בש"ס בימות מ"ג דט"ב קיל טפי משום דאבילות ישנה היא.

והדבר מתמיה הרי מפורש בדברי המג"א מחמת **חומר יותר** משאר אבילות ולא משום חינוך מיוחד ליראת ה'.

והנה מה שהעיר היאך כתב המג"א דאבילות דט"ב חומר משום אבילות דרבים הרי אדרבה אבילות ישנה היא.

הרי דבר זה לא חידש המג"א הרי כבר מבואר זה בריטב"א בכמה דוכתי בתענית דף י"ד ומוע"ק כ"א, דלכן מחמירין בט"ב לא להושיט אצבעו במים בצונן אף דאבל בעלמא שרי, וכתב כיון דהוא משום אבילות דכל ישראל **חומר טפי**. ויקשה הרי אדרבה מבואר בש"ס בימות מ"ג דט"ב קיל טפי משום דאבילות ישנה היא.

ע"כ צ"ל דמצד גוף האבילות, 'ישנה היא' והוא זכרון לפני שנים רבות וקילא טפי, אכן מאידך גיסא הרי היא אבילות דכל ישראל אבילים בה וזהו גם מחדש חומר לענין כמה דברים, וזהו לענין להושיט אצבעו ואבילות קטנים וענין זה תלי' באבילות **דרבים** הנוהג בו, וכל דין לגופו האם תלי' בגוף האבילות ותוכנו או ההנהגת **רבים** דאית בי', וקים להו לחז"ל לענין הושתט אצבעו תלי' באבילות דרבים דאית בי' ועד"ז דברי הראשונים לענין אבילות קטנים דנוהג בו משום החומר 'דאבילות דרבים' כמש"כ המג"א. ושאר ענינים תלי' בגוף תוכן האבילות.

ניהוגי אבילות בת"ב - אבילות ישנה או כמי שמתו מוטל לפניו

בכל עיקר ענין אבילות בתשעה באב יש בזה סתירה גדולה בעיקר הניהוג המבט וההרגש דחובת האבילות [בעניני ההלכות הסותרות נתבאר במקו"א ואכ"מ] האם גדר האבילות בתשעה באב נדון כאבילות ישנה על חורבנות הבית ראשון ושני ולאפוקי מאבילות דעלמא דהוי אבילות חדשה, ומה"ט שנו ב' קולות מאבילות דעלמא, ומאידך גיסא מצינו דת"ב נדון כאון חיינו כמי שמתו מוטל לפניו וזהו אבילות שהמש"כ מהו המבט וההרגש על חורבן הבית בת"ב, האם כאירוע היסטורי לפני יותר מאלפים שנה והיינו אבילות ישנה, או חובת היום היא כמי שמתו מוטל לפניו וזהו אבילות חדשה ממש, וכדיבואר.

איתא ביבמות מג ע"ב, הא דשרי ליארס בשבוע שחל בו ת"ב ואילו לענין אלמנה לא התירו ליארס תוך ל', היינו טעמא דשאני אבילות חדשה מאבילות ישנה היינו תשעה באב, ופרש"י דאבילות ת"ב ישנה וקילא טפי. ומצינו בכמה דוכתי קולות בתשעה באב דקיל טפי מכח דנדון כאבילות ישנה, והאריך בזה הרמב"ן בתורת האדם. א. לענין תפילין, דאף דאבל בעלמא יום ראשון אינו מניח תפילין, דתפילין הן פאר, ואבל מעולל

ומאידך גיסא מצינו במתנ"י תענית כ"ט, דבסעודת המפסקת אינו אוכל בשר ולא שותה יין. ובר"ף והרמב"ן בתורת האדם אייתי מהירושלמי הטעם הוא מפני שנדון כמי שמתו מוטל לפניו, ואונן אסור בשר ויין. והביאו בתה"ד וביאור הגר"א סי' תקנ"ד. ובסי' תקנ"ט הביא מסכת סופרים 'ומספידין כאדם שמתו מוטל לפניו אלמא **כאון** חשיב כל היום', ע"כ.

ובפשטו ענין "מי שמתו מוטל לפניו", אין לך אבילות חדשה גדולה מזו. והרי זכרנו לעיל כמה נפקותות להלכה דט' באב אינו נדון כי אם כדין אבילות 'ישנה', ומעתה צ"ב היאך על אותו חורבן גדר האבילות כאבילות ישנה בתורת זכרון או כמתו מוטל לפניו ואבילות של עתה, וצ"ב.

והנה לפמש"כ הגר"ז בספרו, דכל דין אונן כמי שמתו מוטל לפניו, זהו רק בסעודה המפסקת, אמנם, בהגיע ט' באב, הוי כנקבר המת וחל דין אבילות, ובדין **אבילות דט'** באב נאמר דהוא כאבילות ישנה, וכלשון תה"ד שם. והובא בביאור הגר"א סי' תקנ"ב. והכרחי כן בביאור הגר"א וכיון לזה הגר"ז, דהרי כיון דחל דיני אבילות בט' באב כדאיתא בתענית ל', ע"כ אינו בדין אונן, דהרי באונן לא חייל איסורי אבילות לדעת הרמב"ם בה' אבל, וע"כ רק בסעודה המפסקת דינו כאונן, ובט' באב גופא כבר אינו אונן אלא דין אבל עליו, אשר לפ"ז יש כאן ב' הנהגות חלוקות בב' זמנים חלוקים, ענין דאונן ואבילות חדשה היינו מערב ת"ב, ואילו כניסת יום ת"ב בזה הדרין לאבילות ישנה וא"כ אין כאן סתירה מיניה וביה.

אמנם מצינו להדיא בכמה דוכתי דאף בט' אב גופא איכא חומרות דאונן וכדיבואר.

מבואר בהגהות מיימוניות סוף ה' תענית בהגה"ה מפסיקתא רבתי וז"ל כיון שיצא תשעה באב מותר אדם בכל, למה לפי שהוא כמתו מוטל לפניו הוא אסור לאכול בשר ולשתות יין וכיון שנקבר המת האבל מותר וכו'. ומתבאר דאף בט' באב גופא איכא לתורת אונן כמי שמתו מוטל לפניו ומה"ט נאסר בבשר ויין. והובא הפסיקתא ברוקח הגדול.

עוד מצינו בביאור הגר"א בסי' תקנ"ט, דכתב, דלהשיטות דאף באונן חל דיני אבילות, א"כ י"ל דאף בט' באב אכתי קאי באיסורי אונן, ומה"ט נאסר בט' באב רק בל"ת דאבל ולא בקום ועשה, ככל אונן לשיטות אלו. ואף דלאונן שרי לנעול מנעלים, כתב דהוה משום היתר מיוחד לצורך עסקי קבורה. ועוד נפק"מ דאונן מלבד מאי דמפקיע המ"ע דאבל, זהו דין ישיבה ע"ג קרקע מדינא, דהוא דין נוסף דאונן [דאבל י"א דבזה"ל ליכא מדינא דין ישיבה דשיאטי' לענין כפיית המטה], ומה"ט החמיר הגר"א, דבעי לישב ע"ג קרקע כל היום כדין אונן. וסיים שם מהמ"ס 'אלמא אונן הוא כל היום'

קושיה לדוכתא אלו הם ב' הנהגות סותרות על אותו החורבן ובאותו הזמן, אי אבילות ישנה או כמי שמתו מוטל לפניו, וצריך ביאור רב.

אשר יראה בהאי ענינא, דהאבילות בת"ב היא על ג' חורבנות, א. חורבן בית ראשון ושני, וכלפי זה נדון כאבילות ישנה. ב. על הבית שהיה אמור להבנות וכאלו נחרב בימיו [ירושלמי יומא פ"א], וזהו 'כמי שמתו מוטל לפניו' ונדון כאבילות חדשה ממש.

ויסוד הדברים בזה, דהנה חידש מרן הגאון ר' ירוחם ממיר זצ"ל בספר דעת חכמה ומוסר ח"ב ס"ז וז"ל, 'אין תשעה באב רק זכרון בעלמא, שהרי נוהגין בו דברי אבילות ממש, שלא היה בזה מקום בענין זכרון גרידא, וכל הלכות היום הוא להרגיש האדם את עצמו כאבל ממש, עד שאמרו חז"ל כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו, כאילו נחרב בימיו, דהיינו ממש אבילות חדשה', עכ"ל.

והיינו דנקט כדבר פשוט דיסוד ענין ט"ב אין זה בתורת זכרון בעלמא ואין זה אבילות ישנה על המאורע לפני אלפי שנים שבזה לא היו נוהגין בו דיני אבילות ממש אלא זהו אבילות חדשה ממש מטעם דבכל דור ודור שלא נבנה בימיו כאילו חרב בימיו וזהו כמי שמתו מוטל לפניו, וזהו יסוד דין אבילות דט"ב על מאי 'דחרב בימיו'.

והנה כפה"נ לא קי"ל כר' ירוחם בהאי ענינא שכן מפורש בש"ס יבמות דף מ"ג דט"ב נדון כאבילות ישנה ומה"ט יש בה קולא לענין ליארס בשבוע שחל בו וקיל טפי משאר אבילות וכדביאר רש"י שם, והרמב"ן בתורת האדם הגדיר 'יש אבילות ישנה והיא אבילות ט"ב' וסידר בזה כותרת שם בתורת האדם 'ענין אבילות ישנה והיא תשעה באב', ומה"ט הוזכרו קולות באבילות דט"ב יתר מאבילות דעלמא דנדון כאבילות חדשה, וממילא תמוה טובא היאך ניתן לומר להיפך מזה דענין אבילות דט"ב זהו אבילות חדשה ממש ולא ישנה והכריח זאת ר' ירוחם 'דהרי בתורת זכרון לא היה נוהג דינו אבילות' כאשר מבואר בש"ס לא כן.

אמנם יראה בהאי ענינא דיש לקיים במקצת דברי מרן רבינו ירוחם זצוק"ל, והיינו דיסוד דין אבילות דט"ב היינו אבילות ישנה על חורבנות ב' בתי מקדש ראשון ושני וכהגמ' יבמות, אמנם יש עוד ענין אבילות מלבד ב' החורבנות והיינו אבילות על מאי דחרב בימיו והיינו הבית המקדש שהיה אמור להבנות והוא לא נבנה וזהו אבילות חדשה ממש וכדברי ר' ירוחם וכלפי זה הוי 'כמי שמתו מוטל לפניו', באופן דענין הבכי בתשעה באב זה בכיה לדורות על בנין הבית ונכלל בזה חורבן בית ראשון ושני וכלפי זה הוי אבילות ישנה, אמנם יש עוד ענין אבילות על המקדש ד'חרב בימיו', ולענין זה הוי אבילות כחדשה וכאונן ודבר זה נתחדש בסעודה המפסקת בעט"ב דהנהיגים בו כאונן כמי שמתו מוטל לפניו ולכמה שיטות אף נמשך בת"ב גופא הנהגה זו.

ונראה להוסיף בזה דברים, דהנה ענין בכי על המקדש 'דחרב בימיו' לכאורה מה שייך לתשעה באב הרי ענין זה שייך לכל השנה דלא נבנה בשנה זו א"כ שייך הבכי בזה כל השנה ולא במסוים לט"ב, והיה נראה יותר דהבכי על 'החרב בימיו' שייך לערב"י בטבת לפמ"ש כ"החת"ס בתורת משה

דרשה לז' אדר דבכל שנה מתחדש יום הדין לבניו או חורבן בית המקדש וזהו ב' בטבת, ולפ"ז כשמגיע ערב"י בטבת ולא נבנה מתגלה בזה דנקבע 'החרב בימיו' בשנה זו, וזהו א"כ הזמן הראוי לבכי, וצ"ב.

אשר יראה בזה בהקדם הגמ' בתענית דף כ"ט 'ויבכו העם כלילת ההוא אמר רבה אמר ר' יוחנן אותה הלילה ליל תשעה באב היה אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חינו ואני קובע לכם בכיה לדורות'.

והנה ביומא דף ט' מבואר על מה חרב בית ראשון ג' עבירות ובית שני משום שנאת חינום וכן בכמה מקומות בש"ס הוזכר טעמים, אכן לא הוזכר טעם הבכי של אותו הלילה מכח בכי העדה בענין המרגלים המבואר בגמ' הנ"ל בתענית ורמז לזה המהרש"א שם בתענית.

והפשוט בזה, דאין בכית העדה **טעם וסיבה** לחורבן כי אם **קביעות המועד** דבכי לדורות בתשעה באב והיינו קביעת הבכי על חורבנות בתי המקדש, והטעמים שהובאו בש"ס אלו הן סיבות החורבן, אכן הקביעות **למועד** הבכי זהו נקבע כלילה שבכיתם בכיה של חינום, ונכלל בזה חורבן בית ראשון ובית שני, ועוד נכלל בזה קביעות הבכי על הבית - **שלא נבנה אלא חרב בימיו**, ונתישב ענין הבכי על 'החרב בימיו' דוקא בת"ב.

ומעתה מיושב היטב היאך מחד גיסא נדון האבילות דט"ב כאבילות ישנה ומאידיך גיסא כאונן ואבילות חדשה, והיינו משום דהנדון בב' חורבנות חלוקים, כלפי חורבן בית ראשון ושני זהו אבילות ישנה, ואילו כלפי כל דור שלא נבנה בימיו כאילו חרב זהו אנינות ואבילות חדשה וזהו דשינוי כמי שמתו מוטל לפניו, אכן לעולם לא יתכן על אותו החורבן באותו הזמן לדון בו אבילות ישנה יחד עם מי שמתו מוטל לפניו, ורק עסקינן בב' חורבנות, ויום זה נקבע לבכי על כל חורבנות המקדש וכמש"נ.

וסדרן של דברים נראה בס"ד, דתשעה באב גופא יסודו האבילות על חורבן בית ראשון ושני כלשון הש"ס בר"ה י"ח ד'הוכלו בו צרות' והיא אבילות ישנה, ונתחדש במשנה בתענית באיסור דשתיית יין ואכילת בשר בסעודה המפסקת חיובי אונן כמי שמתו מוטל לפניו, וענין מתו מוטל לפניו זהו באמת כאבילות חדשה וזהו על מאי דחרב בימיו וכמש"כ ר' ירוחם, ולשיטת הגר"א האם ענין זה אנינות נמשך לט"ב גופא הרי תלי' בפלוגת הרמב"ם והר"פ האם שייך דיחול חיוב אבילות על חיוב אונן, לדעת הרמב"ם דאין חיובי אבילות באנינות ע"כ הנהגה זו דאנינות פוקע בהכנס ט"ב דאז חל חיובא דאבילות על בית ראשון ושני ונמצא דהאנינות היא רק **בערב** ת"ב, ואילו לדעת הר"פ ודעימ' דיש חיובי אבילות אף במצב דהוא אונן א"כ לעולם נמשך ענין אנינות אף בט"ב, ובט"ב גופא יש בזה תרתי חדא עיקרו דאבילות ישנה על ב' בחורבנות ראשון ושני, ועוד בתורת ענין נוסף נמשך האנינות שנתחדש בעט"ב אף בט"ב גופא על הבית דחרב בימיו וזהו אבילות חדשה, וכמש"נ.

באופן דנתבאר דנשנו בת"ב ב' עניני אבילות א. אבילות ישנה על חורבן בית ראשון ושני. ב. על המקדש האמור להיבנות וכאילו חרב בימיו וזהו ה'מתו מוטל לפניו' ודיני אונן.

ונזכר לאור ביאור שמעתתא זו החמורה דאבילות בתשעה באב, 'לכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה'.

שיעורי ליל שבת

שיעור מזרינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 290 - תשפ"ו

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

האם בתי נופש חייבים במזווה?

'דאצ'ה רק למעלה'

בכל שנה חזר רבינו מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ואמר דתמוה כיצד בכל שנה בימות הקיץ אנשים עוזבים את ביתם הטבעי, שיש להם בו כל מה שצריכים וטוב להם שם, ומחפשים לעצמם גלות בכל קצוות הארץ, ועוד משלמים ע"ז...

ושאלתי את מרן א"כ מדוע אנשים עושים כן? והשיב דאנשים מרגישים צורך לנסוע בגלל 'שכולם' נוסעים וא"ז באמת תמיד צורך אמיתי, והוסיף שהוא אף פעם לא נסע, וכששאלתי 'מה עם דאצ'ה'? חייך מרן והשיב 'דאצ'ה רק למעלה!'

בימי הקיץ יוצאים הרבה מעמך בית ישראל לנפש בתינו, נופש, צימרים, ובתי מלון, ובהרבה מקומות המזוזות הם פסולות בודאי, וכפי שאמר מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל על המזוזות הקטנות 'דרובן פסולות ומיעוטן אולי כשרות', ויש לדעת כיצד הם ניצלים מהדין הפסוק (ש"ע רפ"ו כ"ב) 'השוכר בית בארץ ישראל חייב במזווה מיד משום שיש ארץ ישראל'.

והנה לגבי פונדק פסק הש"ע (שם) דאף בארץ ישראל אין חייבים במזווה אא"כ גרים שם שלושים יום שאז נהפך הדבר לקביעות, והוא מהגמ' מנחות (מ"ד ע"א), אך לא נתבאר היטב החילוק בין שוכר לפונדק, דברש"י שם כתב פונדק "שלנים בו עוברים ושבים", וצ"ב בגדר הדבר.

ובמועדים חזונים (ח"ד סי' רפ"ז בהגהה) כתב "האמת אגיד שנבוכ אני טובא מהו שוכר ומהו גר בפונדק, ותמיד נדמה לי ששוכר היינו מי שיש לו קנין שכירות, משא"כ גר בפונדק אין לו קנין גמור כשוכר, וזהו החילוק בין שוכר לגר בפונדק דפטור, ששוכר קנינו אלים והוא כקנין הגוף לפירותיו, אבל שאלתי את מרן הגאון דבריסק זצ"ל ולא הסכים שזהו החילוק, ולדעתו בבית מלון תמיד פטורין, אבל לא הכריע אז להגדיר מהו שוכר וגדר גר בפונדק בדיוק, ואולי במלון או פונדק אין הדרך להשתקע זמן רב ולכן פטור עד שלושים יום ואין חיוב כשוכר, (הגאון רבי משה שטרנבוך שאל שאלה זו קמיה מרן הרב מבריסק כשהתארח במלון 'העצמאות' בנתניה שהיה שייך לחמיו רבי יעקב שכטר זצ"ל, והרב מבריסק היה במקום לרגל שמחת השבע ברכות לבנו הגאון רבי דוד זצ"ל).

והיינו שרצה הגר"מ שטרנבוך שליט"א לחלק בין אורח בפונדק לבין שוכר בדיני 'חושן משפט', דבפונדק אין האורח שוכר את המקום אלא את השימוש, דיכול בעל הפונדק להעבירו ממקום למקום בתוך הפונדק, וכפי החוק הקבוע בכל בתי המלון בעולם שיכול בעל המלון להעביר את אורחיו מחדר לחדר, וכן אסור לאורח להוסיף מזרונים בתוך החדר ולכן פטור הוא ממזווה, משא"כ שוכר ששוכר את גוף המקום ויש לו קנין במקום.

והשיב לו מרן הרב מבריסק זצ"ל עפ"י השמועה 'דיש לי מספיק חששות בבית מלון ואל יוסיף מר אש על המדורה, אך לא זה החילוק', ואמנם בשו"ת שבט הלוי (חלק י') כתב חילוק זה, וכן בס' חובת הדר, ולפ"ז נמצא דיש חילוק בין בתי מלון לבתי נופש, דבבית מלון שאין לו קנין בגוף המקום אלא רק זכות שימוש יהיה פטור ממזווה, אך בצימר שיש לו קנין בגוף המקום ואין רשאים להעבירו ממקום למקום יהיה חייב במזווה, וכן השוכר דירת נופש או מחליף דירה לימים מועטים יהיה חייב במזווה.

ואמנם מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל במס' מזווה כתב דהחילוק הוא לא בחו"מ בסוג הבעלות אלא ביו"ד בסוג הדיור, דפונדק הוא עראי ושוכר הוא קביעות, וכדי להבין הדברים יש לחקור מהו המודד של עראי בפונדק האם האופי של האורח או האופי של המקום, והיינו דיש להסתפק אם המודד לפונדק הוא האופי של האורח שהרי הוא לא בא להשתקע במקום בקביעות דיש לו דירה קבועה אחרת ששם מונחים כל חפציו ושם ביתו.

ולפי צד זה נמצא שכל סוגי בתי הנופש למיניהם יהיו פטורים מן המזווה, ואף השוכר דירה רגילה לנופש או מחליף דירה לזמן עם חבירו יפטר מן המזווה דאין הם נחשבים כביתו של האדם, ואמנם אדם השוכר בית ע"מ לגור בו אפי' ימים מועטים יהיה חייב במזווה כיון שעכ"פ זהו ביתו וא"ז משנה כלל מספר הימים.

אך אם המודד הוא המקום, דמקום המיועד לנופש כמו צימרים שאין שם מטבח ודברים בסיסים הנמצאים בכל בית פטור ממזוזה, א"כ יש חילוק בין בתי נופש מובהקים כמו צימרים ובתי מלון שפטורים ממזוזה, לבין שוכר בית רגיל לנופש שחייב במזוזה, ולמעשה כתב הגר"ח קניבסקי וז"ל "מרח"א חזו"א שנסע לצפת לשבועים קבע שם מזוזות חדשות והשאירם אח"כ שם".

ובתשובות והנהגות (ח"א סוסי' תרמ"א) העלה עצה להפקיר את הבית דבית של הפקר פטור ממזוזה, ומביא שמרן הרב מברסק זצ"ל כשהיה דר בוילנא בזמן המלחמה היה לו ספק בכשרות המזוזות, ומשום כך הפקיר הזכות שיש לו בבית בפני שלושה, וכן אם אין לו בפני מי להפקיר יכול לעשות תנאי בשכירות שלא תהיה לו בעלות על המקום.

ואמנם יש לדון דדי בכך שיפקיר את הפתח שהרי בית בלא צורת הפתח וצורת הפתח בלא בית פטורים ממזוזה, וא"כ כדי להפטר מחיוב מזוזה סגי שיפקיר אחד מהם, והנה כל זה הוא רק לגבי שוכר אבל אורחים הבאים להתארח אצל בעה"ב אינם נחשבים אפילו כפונדקאים, ופטורים ממזוזה אף אם באים הם ליותר משלושים יום, כגון לאחר לידה שנמצאים לעיתים אצל ההורים תקופה ארוכה יותר משלושים יום, דחיוב המזוזה מוטל על בעל הבית (עי' חוט שני הל' מזוזה סי' רפ"ו סעי' כ"ג).

ולגבי בחורי ישיבות מסתפק הגר"נ קרליץ זצ"ל, דאפשר שפטורים ממזוזה אף לאחר שלושים יום משום דגרועים הם מפונדק דביד ראש הישיבה לסלקם, משא"כ בפונדק שאין ביד בעל הפונדק לסלק את אורחיו לאחר ששכרו את המקום, אך מדברי מרן החזו"א זצ"ל מוכח לא כן, דמטו בשם הגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל שסיפר דהחזו"א אמר להרב מפוניבז' זצ"ל שכאשר הוא בא לקבוע מזוזה בחדרי הפנימיה בישיבה יברך על "קביעת מזוזה" ולא "לקבוע מזוזה" כיון שחיוב המזוזה בישיבה מוטל על הבחורים השהים בה ושליח מברך רק על קביעת מזוזה, ושמעין דנקט החזו"א דאף בחורי ישיבות מחמת קביעותם בישיבה מחויבים בקביעת מזוזה (עי' שער הציון שם אות קפ"ד).

מצא אבידה והעבירה לאחר ונעלמה על מי מוטל לשלם בעבורה?

בשמחה שהתקיימה באולם 'ארמונות חן' בב"ב מצא אחד המשתתפים שרשרת זהב יקרה, והסתובב בין הנוכחים ע"מ למצוא את בעלת האבידה, אך לא הצליח למוצאה, ולכן מסרה לאחד מבני המשפחה שימשיך בחיפושים במהלך החתונה, אך כשנמצאה בעלת האבידה התברר שבמהלך הריקודים נפלה השרשרת מכיסו של הקרוב ונעלמה, ועתה נפל ויכוח ביניהם מי נחשב 'לשומר אבידה' שחייב בגניבה ואבידה ומוטל עליו לשלם את דמי השרשרת?

והנה כל הדיון הוא רק אם ננקוט שאין פשיעה בנפילה שכזו, דאם פשיעה יש בדבר ודאי שחייב אותו קרוב לשלם בעבור אותה שרשרת, ושורש הנידון כאן הוא האם בשעה שמסר המוצא את האבידה לקרוב, נהפך הקרוב 'לשומר אבידה' ולכן חייב הוא לשלם בעבור האבידה, או דגם לאחר המסירה נשאר המוצא 'בעל האבידה', ואותו קרוב הוא רק שליח 'ושומר חנם' של המוצא כדי להשיב את האבידה, ומשום דשומר חנם פטור בגניבה ואבידה יתחייב המוצא (שדינו 'כשומר שכר') על השרשרת.

והנה בגדר חיוב 'שומר אבידה' נחלקו מרן הגאון רבי מאיר שמחה זצ"ל בעל ה'אור שמח' עם מרן הגר"ח מברסק זצ"ל, שהאור שמח ס"ל שחיוב 'שומר אבידה' הוא חיוב המתחדש כל רגע ורגע, דכיון שבכל רגע מחזיק הוא בידו 'אבידה' הרי הוא מתחייב מחדש בחיוב השבה להחזירה, ושונה מכל שומר דחיבו חל רק בשעת קבלת השמירה.

ומשום כך העלה 'האור שמח' שנמצא חילוק בין 'שומר אבידה' לשאר השומרים, דבשומר אבידה לא יהיה דין 'בעליו עמו', דפטור זה הוא דוקא אם בשעת קבלת השמירה הבעלים היה עמו, אך בשומר אבידה כיון שהחיוב מתחדש בכל רגע ורגע מה יהיה שהבעלים יהיה עמו ברגע הראשון הרי הוא מתחייב בכל רגע ואז הבעלים כבר לא עמו, אך מרן הגר"ח מברסק טען לעומתו שחיוב 'שומר אבידה' הוא חיוב שנוצר ברגע שהרים את האבידה והחיוב מתמשך למשך כל הזמן שהמציאה בידו, ומשום כך אמר שאף בזה יהיה פטור של 'בעליו עמו' דמספיק שהבעלים יהיה עמו בשעת יצירת החיוב ככל שומר (חידושי הגר"ח ב"מ סי' צ"ג).

ולפי'ז אפשר שנידונינו תלוי במחלוקת האחרונים, דאם נימא שזה חיוב שמתחדש כל רגע ורגע, א"כ כיון שכרגע נמסר החפץ ליד הקרוב החיוב מתחדש אצלו ונחשב אף הוא לשומר אבידה, אך לדעת הגר"ח שהוא חיוב אחד ארוך שנוצר בשעת המציאה, לא יחשב אותו קרוב לבעל האבידה שהרי בשעת האבידה חל חיוב ההשבה על המוצא בלבד.

אך נראה דודאי יחשב אותו קרוב 'לבעל האבידה', דברגע שמסר אותו מוצא לקרוב את השרשרת נמצא שיש בידו אבידה שבו תלוי שמירתה, והרי כל ישראל חייבים בהשבת אבידה ואין לך חיוב 'השבת אבידה' גדול מזה, ועוד דכיון שאם השני רק שומר חנם אין האבידה נשמרת כתורה וכמצוה, דחייבתו תורה כשומר שכר, א"כ נוצרת סיבה חדשה להשבה כדי שהאבדה תשמר כשומר שכר, וזה בכלל חיוב השבת אבידה, דמחויב כל יהודי בהצלת ממון חבירו מן ההפסד, ומשום כך חייב הוא לשלם את דמי השרשרת.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

עומק הפשוט

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואלים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

גיליון מס' 525

בס"ד, יום ג' פרשת ואתחנן, ז' אב תשפ"ו

דבר העורך

פת במלח תאכל

מלח ומים: למדנו מדברי חז"ל, את חשיבות אכילת פת עם מלח ושתיית מים, כמבואר בגמ' (ברכות דף מ.) אחר כל אכילתך אכול מלח, ואחר כל שתייתך שתה מים, ואי אתה נזוק. אכל כל מאכל ולא אכל מלח, שתה כל משקין ולא שתה מים, ביום ידאג מריח הפה, ובלילה ידאג מפני אסכרה.

וכך נפסק בשו"ע ומשנ"ב (סימנים קע, קעט) האוכל מאכל שלא היה בו מלח, יאכל מעט מלח לאחריו; והשותה משקה שאין בו מים, ישתה מעט מים אחריו. ואם לא עשה כן - ביום יש לחשוש לריח הפה, ובלילה אף לאסכרה. אולם בזמננו אין נוהגים להקפיד בכך, מפני שבכל המאכלים מעורב מלח ובכל המשקים מים, וגם משום שנשתנו הטבעים.

עוד מבואר בגמ' (ברכות דף מד.) כל סעודה שאין בה מלח אינה סעודה.

מה שנאמר במשנה (אבות פרק ו משנה ד) כך היא דרכה של תורה "פת במלח תאכל" ומים במשורה תשתה, אינו עוסק במנהג לטבול את פת 'המוציא' במלח, אלא במידת ההסתפקות במועט כדי לזכות לכתרה של תורה, לאכול פת פשוטה עם מעט מלח.

גם לגבי פת שחרית, אומרת הגמ' (בבא קמא דף צב: בבא מציעא קז:) וּבִרְבֵּי אֶת לֶחֶמְךָ וְאֶת מִימְךָ זו פת במלח וקיתון של מים, מכאן ואילך וְהִסְרֵתִי מִחֻלָּה מִקֶּרֶךְ.

נמצא, שהמלח נזכר בדברי חז"ל בכמה עניינים: לכבוד הברכה, להטעמת הפת, כמו מזבח, ברית מלח, שמירה מפורענות, ואף לשמירת הבריאות. מנהג טבילת הפת במלח אינה רק הנהגה בעלמא, אלא יסודו בכמה טעמים שנזכרו בדברי חז"ל והפוסקים.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'טבילת הפת במלח'

על כל קרְבָנְךָ תִּקְרִיב מֶלַח

פרוסת המוציא: בגיליון שלפנינו יתבאר האם יש חיוב להניח מלח על השולחן ולטבול את פרוסת 'המוציא' במלח? כמה פעמים יש לטבול את הפת, וכיצד ינהג כשאין לפניו מלח? ומה טעם הדבר?

1. מלח או לפתן

כבוד הברכה: מבואר בגמרא (ברכות דף מ.) אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או לפתן (כל דבר הנאכל עם הפת) לפני כל אחד מהמסובים.

טעם הדבר הוא כדי שפרוסת הברכה תיאכל בטעם משום כבוד הברכה, וכן כדי שלא יצטרך להפסיק לאחר הברכה בהמתנה למלח או לפתן.

רבא בר שמואל אקלע לבית ריש גלותא. הביאו לפניו פת, ובצע עליה מיד, בלא להמתין

למלח או לפתן. תמהו עליו: וכי חזר בו מר משיטתו? השיב להם: "לית דין צריך בשש". מפרש רש"י (ד"ה בשש): "בשש" פירושו עיכוב, מלשון "בושש רכבו" (שופטים פרק ה פסוק כח), כלומר, פת נקייה ומשובחת אינה צריכה להמתין, וניתן לבצוע עליה מיד.

וכתבו התוספות (ד"ה הבא מלח), שכיום אין רגילים להביא מלח או לפתן לשולחן, משום שהפת שלנו חשובה ומשובחת, ולכן דינה כפת שעליה נאמר "לית דין צריך

הודעת מערכת:

בשלושת השבועות הקרובים לא יופיע גיליון הגיליון הבא יופיע אי"ה ביום ג' פרשת כי תצא ה' אלול תשפ"ו וקו"ה ה' יחליפו כח

ימתין מלברך עד שיהיו מלח או לפתן לפני כולם, כדי שיוכלו לטעום מיד לאחר הברכה.

וכתב **בכף החיים** (ס"ק לה) בשם **יד אהרן**, שכל זה בזמן הגמרא, שהיו אוכלים על שולחנות נפרדים, אבל בזמן הזה שכולם אוכלים על שולחן אחד, די שיהיה מלח לפני המברך בלבד. ובפרט שכיום יש מלח בפת, והטבלת פרוסת המוציא במלח היא בעיקר על פי הקבלה.

4. אופנים שאין חיוב מלח

פת נקייה: מבואר **באור זרוע** (ח"א סימן קמא, הובא בדרכי משה), שאם הפת נקייה אין צריך מלח, והוסיף **השער הציון** (ס"ק כג) בפת נקייה, אף מי שאינו רגיל לאוכלה בלי לפתן - בטלה דעתו.

וכן כתב **המרדכי** (ברכות רמז קל), ורבינו **חננאל** שבני אשכנז לא היו רגילים להביא מלח או לפתן, משום שפתם חשובה ומתובלת, והרי היא בכלל "לית דין צריך בשש", כלומר שהיא פת נקייה ואינה צריכה לפתן.

פת מתובלת וחריבה: כתב **הרמב"ם** (הלכות ברכות פרק ז הלכה ג), שאין לבצוע עד שיביאו מלח או לפתן לפני כל אחד, אלא אם כן נתכוונו לאכול פת חריבה.

ופסק **השולחן ערוך** (סעיף ה), שאם הפת נקייה, או מתובלת במלח או בתבלין כפת שלנו, או שנתכוון לאכול

פת חריבה - אינו צריך להמתין. וביאר **המשנה ברורה** (ס"ק כח-כט), שבאופנים אלו אין חסרון בכבוד הברכה כי אין בדעתו לאכול בסעודה זו מלח ותבלין, ואין חשש הפסק שהרי לא יפסיק לבקש מלח ותבלין, ומכל מקום אם רוצה להמתין שיביאו מלח או תבלין - רשאי, ואין לחוש להפסק בין נטילה להמוציא, מפני שהוא צורך הסעודה.

5. מלח על השולחן

דומה למזבח: כתב **הרמ"א** בשם **השבלי הלקט** (סימן קמא, הובא בבית יוסף), למרות שכתב השו"ע שפת נקייה או מתובלת אין חובה להביא מלח, מכל מקום מצוה להניח מלח על השולחן קודם הבציעה, לפי שהשולחן דומה למזבח והאכילה כקרבן, שנאמר: "על כל קרבנך תקריב מלח" (ויקרא ב, יג), וכשם שבזמן בית המקדש

בשש", שאינה צריכה להמתין למלח או לפתן. אולם רבי **מנחם** היה מקפיד מאוד להביא מלח על השולחן, על פי **המדרש** (הרבה ראשונים הביאו את המדרש אבל מקור דברי המדרש לא מצאתי, שפתי חכמים), שכאשר ישראל יושבים וממתינים זה לזה לנטילת ידיים, והם בלא מצוות - השטן מקטרג עליהם, וברית המלח מגינה עליהם.

2. מלח לפניו בשעת ברכה

שני טעמים: נפסק **בשו"ע** (סימן קסז סעיף ה), **ובמשנ"ב** (סימן קסז ס"ק כז, לב, לג, שער הציון כא), ימתין מלברך ולבצוע עד שיביאו לפניו מלח או לפתן, ושני טעמים בדבר, לדעת **שו"ע הרב** (סעיף ח) יש בזה כבוד הברכה שפת הבציעה תאכל בטעם, ולדעת **הגר"א והבה"ג** כדי שלא יצטרך לבקשם בין הברכה לאכילה, ואע"פ שמוותר להמתין בכהאי גוונא, מכל מקום אין זה לכתחילה. ואף אם הבאתם תתעכב מעט, נכון להמתין קודם הברכה. ואם כבר בירך, ימתין מעט עד שיביאו לפניו מלח או לפתן.

וראה **בש"ך על התורה** (פרשת ויקרא) שכתב כמה טעמים לטבילת פת המוציא במלח.

ודייק **הגר"צ ובר שליט"א** (בשיעורים על סימן קסז), שלגבי מי שבירך ולא היה לפניו מלח, כתב **המשנ"ב** (ס"ק כה-כז) שצריך להמתין קצת קודם האכילה עד

שיביאו לפניו מלח. ואילו לגבי הפסק בין הנטילה לברכה, מבואר **במשנ"ב** (ס"ק כט) שיכול להמתין עד שיביאו לו מלח או תבלין, ומשמע שאפילו זמן מרובה יותר, משום שהפסק זה קל יותר. ונראה שאין טעם ההיתר משום שהוא צורך הסעודה, אלא משום שכל ההפסק אינו אלא כשהוא מסיח דעתו מן האכילה, אבל כשמפסיק לצורך האכילה אין זה היסח הדעת כלל.

והעיד **הגרא"ל שטיינמן זצ"ל** (אעלה בתמר עמוד עח), שהגרי"ז **מבריסק זצ"ל** לא המתין למלח אלא בירך מיד "המוציא", וביאר שם את טעמו.

3. סעודה גדולה

שומע כעונה: מבואר **בגמ'** (ברכות דף מ.) והובא **במשנ"ב** (ס"ק כו), כאשר המסובים יוצאים בברכתו,

מעשה בעלמא נחשב הפסק, ולכן טעם תחילה מן הפת ורק אחר כך הטבילה (מסביב לשולחן מא).

עוד הורה הגר"ח קנייבסקי זצ"ל (מאיר עוז ח"ז עמ' 408), שאין חיוב דווקא להטביל במלח, ואף אם מניח את הפת על המלח יוצא ידי חובתו, והוכיח כן מדברי הגמרא (מנחות דף כא:): והקרבתם לפני ה' והשליכו הכהנים עליהם מלח והעלו אותם עולה לה'.

7. טבילה בשאר דברים

להטעים את הפת: כתב ה**לבוש**, שאף שבמזבח היה דוקא מלח, בפת אפשר להטעים גם בשאר לפתן, משום דגבי מזבח היו הקרבנות בשר, ואין דבר שמטעים הבשר יותר מן המלח, אבל פרוסת הבציעה היא לחם וכל שאר מיני לפתן מטעמים אותו כמו המלח לבשר, וכן מבואר בגמ' ונפסק **בשולחן ערוך**, שיביא לפניו "מלח או לפתן" (ופירש רש"י: כל דבר הנאכל עם הפת).

והידש **בתשובות והנהגות** (כרך ד סימן נ, כרך ה סימן סב), שמלבד הטבילה במלח שנהגו משום "על כל קרבנך תקריב מלח", יש מצוה להטעים את פרוסת המוציא גם בלפתן, כגון גבינה, סלט או ממרח, שזהו עיקר טעם הגמרא, שתהא פרוסת הברכה נאכלת בטעם. וכן מדייק **בשולחן ערוך הרב** (סימן קסז סעיף ח), שצריך להטעים את הפרוסה במלח או בתבלין משום כבוד הברכה, והוסיף שדוקא בדבר שנועד להטעים את הפת, ולא כשאוכל את הפת עם דגים או ירקות שהם מאכל בפני עצמם.

ומובא **בארחות רבינו** (ח"א עמ' רג), שבעל הקהילות יעקב פעמים היה מטביל בחריין, ולא היה מלח על השולחן.

ובכף החיים (ס"ק לז) הביא בשם היפה ללב, שאם אין לו מלח יטביל בסוכר, אך לדעת המקובלים יש ענין דוקא במלח. ואם אין לו מלח כלל - יטביל את פרוסת המוציא בפת אחרת, שכן לחם אותיות מלח.

8. טבילת חלה בדבש ומלח

ראש השנה: ברמ"א (סימן תקפג) לא מוזכר המנהג לטבול את החלה בדבש (אלא רק המנהג לאכול תפוח בדבש), אך **המשנה ברורה** (ס"ק ג) כן מביא את המנהג

המזבח היה מכפר על האדם, כך בזמן הזה שולחנו של אדם, כשהוא נותן מלחמו לדל, מכפר עליו, שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. ואף האכילה לשם בריאות וחיזוק הגוף לעבודת ה' נחשבת כקרבן (משנ"ב ס"ק ל-לב).

ועוד שהמלח מגן מן הפורענות (תוס' והגהות אשרי פרק כיצד מברכין). כמבואר **במדרש**, שכאשר המסובים ממתנים זה לזה עד שיטלו ידיהם, השטן מקטרג עליהם, וברית המלח מגינה עליהם.

כתב **המשנ"ב** (ס"ק לג) בשם **המקובלים** לטבול את פרוסת המוציא במלח שלוש פעמים, וראה **בכף החיים** (ס"ק לז) שהאריך בסברתם. וכן נהג **הגר"ח קנייבסקי זצ"ל** (אלא עמוד עו) לטבול את הפת במלח שלוש פעמים.

וכתב **בכף החיים** (ס"ק מ) בשם **החסד לאלפים** שהמצוה להביא מלח על השלחן מוטלת על הנשים, וידוע שאשתו של לוט היתה נציב מלח על אשר לא רצתה להביא מלח על השלחן. וסיים שצריך להשאיר המלח על השלחן עד אחר ברכת המזון.

9. טבילה או הנחה?

פת שלנו: כתב **השואל בשלמת חיים** (סימן שכו), שכיון שהשולחן נמשל למזבח, וכשם שבקרבן נתנו את המלח על הקרבן ולא הסתפקו בהנחתו על המזבח, כך גם בפת מצוה להטבילה במלח ולא די להניח מלח על השולחן.

וכן משמע מלשון **הלבוש**, שכתב שיביאו מלח "להטעים הלחם", כשם שהמלח בא להטעים הבשר שלא יהא תפל בלי טעם, לכך אנו מטעמין גם כן פרוסת הבציעה לברכה. אמנם דבריו נאמרו בפת שאינה מתובלת, אך **הרמ"א** כתב כן גם בפת שלנו. וכן כתב **בכף החיים** (ס"ק מג), שלפי המקובלים אין די בהנחת מלח על השולחן, אלא צריך להטביל בו את הפת.

ולענין זמן ההטבלה, היה מקום לומר שבפת שלנו יטביל קודם הברכה כדי שלא יהיה הפסק, אולם **הגר"ח קנייבסקי זצ"ל** (אריה שאג עמ' תעג) העיד שהמנהג להטביל לאחר ברכת המוציא. וכן נהג **הגר"ח פשיינברג זצ"ל**, אלא שטעמו היה מחשש הפסק, כשיטת רש"י שגם

נאמרו כמה טעמים למנהג שלא
לטבול:

א. המצה היא פת נקייה ואינה צריכה
מלח (רמ"א, ביאור הגר"א).

ב. כך ניכר יותר שהיא "לחם עוני"
(לבוש, משנה ברורה ס"ק ד), אף שיש
שהקשו, שהרי מצינו בגמ' (ברכות דף
ב:) שדרך העני לטבול פתו במלח. וכפי
שאמרו באבות (פרק ו משנה ד) "פת במלח
תאכל" (ערוך השלחן).

ג. משום חיבוב מצות מצה, שלא לערב
בה טעם אחר (מהרי"ל, ערוך השולחן,
שו"ע הרב).

ד. יש שביארו שבליל שימורים אין
צורך בהגנה מן הפורענות "ברית מלח"
(לקט יושר), ויתכן שמטעם זה נהג הגר"ר
יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל (ארחות רבינו
ח"ב עמ' קעג) שלא להניח מלח כלל על
השולחן בליל הסדר.

לעומת זאת, רבים נהגו לטבול במלח
כדעת השולחן ערוך, וכן כתב הבן איש חי (שנה א' פרשת
צו סעיף לד) לטבול ג' פעמים את המצה במלח.

וכתב **בכף החיים** (סימן תעה ס"ק יב-יד), שלדעת
האר"י ז"ל אף פת נקייה טעונה טבילה במלח, כדי למתק
את הגבורות. ולכן הרוצה לצאת ידי כל השיטות, יטביל
את המצה במלח בכוונה זו, ולאחר מכן ינער את המלח
ויאכלנה בלא מלח, ובכך יצא גם ידי המחמירים שלא
לאכול מצה עם מלח.

ולדעת **הגר"מ סירוטה שליט"א** (בהוראה לרבני
הילכתא), למעשה טבילת פרוסת המוציא במלח היא
בגדר "קרוב לחיוב". בשאר ימי הפסח מטבילים את
המצה במלח, חוץ מליל הסדר. ובראש השנה מטבילים
את החלה בדבש ולא במלח, אך מניחים מלח על השולחן.

- "ויש נוהגים לטבל המוציא בדבש".
ואכן, המנהג הנפוץ הוא גם לטבול
תפוח וגם חלה.

כעת מתעוררת השאלה, כיצד ינהג
בראש השנה - האם יטבול את הפת
בדבש בלבד, בדבש ובמלח, או שמא
די שהמלח יהיה מונח על השולחן?
למעשה, יש מנהגים שונים בדבר, וכל
אחד ינהג כמנהג אבותיו.

בשלמת חיים כתב שהיה טובל
תחילה בדבש, ולאחר מכן בצדה השני
של הפת היה טובל במלח, כדי להזכיר
ברית מלח. מנהג **הגרש"ז אויערבאך
זצ"ל** (הליכות שלמה הלכות ראש השנה
פרק א ארחות הלכה הערה 77) היה
לטבול רק בדבש, אך להניח מלח על
השולחן.

מנהג **החזון איש והקהילות יעקב**
(ארחות רבינו מהדורה חדשה חלק ב
עמוד רטז) היה לטבול רק בדבש, ולא
היו מניחים כלל מלח על השולחן. **והגר"ח**

קניבסקי זצ"ל (אלא עמוד קצג) היה מטביל ג' פעמים
בדבש.

ובכף החיים (ס"ק ד) הביא שיש שנהגו לטבול בראש
השנה בסוכר, אך לדעת המקובלים יש לטבול תחילה
במלח ואחר כך בסוכר. אבל לא יטבול בדבש בלבד, בלתי
מלח תחילה; כי טבול פרוסת המוציא במלח, הוא למתק
הגבורות ואינו מן הראוי לבטל זה בשום סעודה.

9. טבילת מצה במלח

חג המצות: כיצד ינהג בליל הסדר ובשאר ימי הפסח
- האם יטבול את המצה במלח, האם די שהמלח יהיה
מונח על השולחן, או שאין צורך כלל במלח? למעשה,
מנהגי ישראל חלוקים בזה, וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.
נחלקו הפוסקים אם יש לטבול את המצה במלח בליל
הסדר. **השולחן ערוך** (סימן תעה סעיף א) פסק, שלאחר
ברכת המוציא ועל אכילת מצה יטביל את המצה במלח,
כשם שנוהגים בכל השנה. אולם **הרמ"א** הגיה שאין
המנהג לטבול בלילה הראשון, משום ש"פת נקייה אינה
צריכה מלח", והוא הדין בשני הלילות בחוץ לארץ (ערוך
השולחן; משנה ברורה ס"ק ה).

**הגיליון הוקדש לעילוי נשמת
האשה הצורקנית והחסודה
מרת חנה שפרה בת הר"ר אברהם אלחנן לוי
ע"ה
נלב"ע בשיבה טובה י"א אב תשפ"ד
ת.נ.צ.ב.ה.**

גוף נקי לתפילין ותפילה וברכות

הבהרה מאת הג"ר שמואל יוסף שטיצברג שליט"א, מחבר ספר "שערי הברכה":

8. 'אשר יצר' בין נטילה לדים 'המוציא'

שאלה שלישית: אדם נטל ידיו לסעודה, ולאחר הנטילה, קודם שבידו 'המוציא', נצרך לנקביו. כיצד ינהג?
האם יברך תחילה 'המוציא' ויאכל מעט כדי שלא להפסיק בין הנטילה לסעודה, ולאחר מכן ילך לבית הכסא, או שמא עליו להיפנות תחילה כדי לברך ולאכול בגוף נקי?
ואם עליו להיפנות תחילה - האם הנטילה הראשונה בטלה, כיוון שעדיין לא אכל פת, וצריך לחזור ולטול בברכה, או שמא די בנטילה נוספת בלא ברכה? והאם יש חילוק בין הוציא לגדולים לבין הוציא לקטנים?
לדעת הג"ר שמואל יוסף שטיצברג שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא, שערי הברכה פרק א הערה קנב), דין גוף נקי מצינו בתפילה ובתפילין, ולא בשאר ברכות. אולם אם עד לאחר 'המוציא' יהיה חשש של איסור 'בל תשקצו', מותר ואף חייב להפסיק בין הנטילה ל'המוציא' ול'פנות.
עוד יש להסתפק במי שנטל ידיו, ולאחר הנטילה, קודם ברכת 'המוציא', נגע במגעליו. יתכן שכל מה שאינו חוזר ונטול בברכה כשנטמא ידיו נאמר דווקא באמצע הסעודה, שכבר התחייב בנטילה, אבל כאן, שעדיין לא התחיל את הסעודה, שמא בטלה נטילתו ועליו לחזור ולטול בברכה.
ומבואר בריטב"א (חולין דף קו), שמי שנטל ידיו ולאחר מכן נמלך שלא לאכול, אין ברכתו לבטלה, משום שבשעת הנטילה עשה כדון, ומשעשע שאין תוקף הנטילה תלוי דווקא בכך שהסעודה יצאה לפועל. ומכל מקום, משום ספק בברכות להקל, נראה שלא יחזור לברך.
ולדעת הג"ר צבי ובר שליט"א והג"ר מאיר סירוטה שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), דינו כדון היוצא לבית הכסא באמצע הסעודה: לדעת המשנ"ב יחזור ויטול בברכה, ולדעת החו"א יטול בלא ברכה.

בעקבות הדברים שהובאו בשמי בגיליון הקודם (מס' 524), על כך שדין "גוף נקי" שייך לתפילין ואינו שייך בשאר ברכות, הנני להבהיר את הדברים. עיקר דין "גוף נקי", המבואר בגמרא (שבת דף מט.), שהגוף צריך להיות נקי לגמרי, נאמר לגבי תפילין בלבד, וכדברי רבי ינאי: "תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים", וביארו אב"י ור"א שהכוונה שלא יפיח בהן ושלא יישן בהן. זהו דין מיוחד שנאמר בתפילין.

אולם אדם הנצרך לנקביו עד שאינו יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה, אסור לא רק בהנחת תפילין, אלא גם בתפילה ובכל הברכות, ואף עובר משום "בל תשקצו". נמצא, שכאשר אדם נצרך לנקביו רק מעט, רשאי הוא להתפלל ולברך, אף שאסור לו להניח תפילין, משום שתפילין טעונים "גוף נקי". אבל כאשר הוא נצרך לנקביו ממש, באופן שעובר משום "בל תשקצו", אסור לו גם להתפלל וגם לברך עד שיתפנה.

ומטעם זה, מי שחושש שאם ימתין עד שיהיה לו "גוף נקי" להנחת תפילין יעבור זמן קריאת שמע, יקרא קריאת שמע עם ברכותיה בלא תפילין, ולאחר מכן, כשיוכל להניח תפילין בגוף נקי במשך היום, יניחן. דין זה שונה מתפילה, שבה האדם עומד לפני המלך, וגנאי גדול הוא להפיח אז. מה שאין כן בקריאת שמע, שאינה בגדר עמידה לפני המלך, אלא קיום מצות השי"ת, עיין בשו"ע (סימן פ סעיף א) ובמשנ"ב (ס"ק ג).

משיב כהלכה

שאלה: האם יש חיוב להניח מלח על השולחן ולטבול את פת ה'מוציא' במלח?

מהו חיוב הזימון - מן התורה או מדרבנן, ומה הנפקא מינה בכך? כיצד הוא סדר הזימון בשלושה ובעשרה? האם עונים "אמן" לאחר הזימון? וכיצד ינהג מי שלא

אכל עם המסובים?
מקורות: גמ'
(ברכות דף מה.), **טור**
(סימן קפח), **שו"ע**
ומשנ"ב (סימנים
קצב, קצח), **לבוש**
(סימן קצט סעיף ח),
חזון איש (סימן לא
ס"ק א).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגדיל תורה ולהאדירה, מומלץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-02 שלוחה 4
- עמדות 'נדרים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- בפקס מספר 1532-6507823
- במייל 5047867@gmail.com

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת לאה רחל ב"ר מרדכי יואל ויס ע"ה
גלב"ע כ' תמוז תשפ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

דינים העולים

א. **פת במלח:** מצוה להביא מלח או לפתן לפני ברכת המוציא, כדי שפרוסת הברכה תאכל בטעם, וכדי שלא יצטרך להפסיק לאחר הברכה. ואם אין לפניו מלח, יכול להמתין בין הנטילה להמוציא עד שיביאוהו, ואם כבר בירך - ימתין קצת קודם האכילה עד שיביאו לפניו מלח או לפתן.

ב. **בזמנו:** אם הפת נקייה, או מתובלת במלח או בתבלין כפת שלנו, או שנתכוון לאכול פת חריבה - אינו צריך להמתין. ואם רוצה להמתין קודם הברכה עד שיביאו לפניו מלח או תבלין - הרשות בידו.

ג. **כקרבן:** למרות שבזמננו אין חיוב להטביל במלח, מכל מקום מצוה להניח מלח על השולחן קודם הבציעה, שהשולחן דומה למזבח והאכילה כקרבן, וברית המלח מגינה מן הפורענות. ויש אומרים שמצוה גם להטביל את הפת במלח ולא די בהנחת המלח על השולחן. מנהג המקובלים לטבול את פרוסת המוציא במלח ג' פעמים.

ד. **מנהגים:** אף שבמזבח היה דוקא מלח, אפשר להטעים את הפת גם בשאר מיני לפתן. ואם אין לו מלח, יטביל בלפתן, ולדעת המקובלים צריך דווקא מלח, וכתב בכך החיים שאם אין לו מלח יטביל בפת אחרת.

ה. **חלה בדבש:** בראש השנה יש מנהגים שונים: יש טובלים בדבש בלבד, יש שמוסיפים גם מלח, ויש שמוניחים מלח על השולחן בלבד. ולדעת המקובלים טובלים תחילה במלח ואחר כך בדבש.

ו. **מצה במלח:** כליל הסדר נחלקו הפוסקים אם טובלים את המצה במלח, וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשוט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בידורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

נושא הגליון הבא:

'זימון כהלכה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

בעז"ה בחורש אלול יופיע סדרת גיליונות בנושא "זימון כהלכה".
נשמח לקבל מראי מקומות, הערות, חידושים, שאלות ותשובות, הנהגות ובידורים בנושא, להגדיל תורה ולהאדירה.
דברים נבחרים יפורסמו, בעזרת ה', בגיליונות ככל שיתאפשר.

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי רבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 365
פרשת ואתחנן
תשפ"ו

גדרי חולה שאין בו סכנה לענין צום תשעה באב ♦ הרב אורי יצחקי
תשלום מקדמה לדירת נופש ♦ **הוספת מיטות בדירת נופש** ♦ הרב משה מרדכי כהן
ד' המנ"ח בחילוקים בין מעקה למזוזה והנפ"מ ביניהם ♦ הרב שמואל דרזי
התחיל לברך 'על נטילת ידיים' וטעה וחתם 'לעסוק בדברי תורה' ♦ הרב זאב פראנק
שני חלקי מצות יראת ה' ואימתי עוברים ע"ז בלשון הרע ♦ הרב אליסף פרלמן
פלפולא דאורייתא ומילי מעלייתא לבין הזמנים ♦ פסק דינו המופלא של הדבר
אברהם בשנות הזעם בגיטו קובנה בדין חייד קודמין ♦ הרב מבריסק אמר תשובה שמתאימה
לאדמו"ר... פתיחה למס' מכות ♦ להכיר את שפתם של תלמידי חכמים ♦ האם יש דין שמחה
בר"ח ♦ קיום מצוות בבית המרחץ - מחלוקת החוזה מלובלין ובעל ראש הברזל ♦ מעשה מופלא
בהרה"ק מרוז'ין שנשבע לאשה עקרה שתלד מכח דין רוב נשים מתעברות ויולדות ♦ התפארת
יעקב נשבע שלא יבא המשיח בשנה זו ♦ יצא מוציא בברכת מעקה בישיבה ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אורי יצחקי

בשבת לא התירו אלא ל"חולה" ובתענית גם למי שחלש
ג. והנראה בזה דהנה בהלכות שבת מצינו ג' דרגות - חולה שיב"ס, חולה שאב"ס, ובעל מיוחדים, ובגדר חולה שאב"ס כתב הש"ע שם **שנפל למשכב מחמת חולי, והרמ"א הוסיף אופן נוסף, שיש לו מיוחד שמצטער וחלה ממנו כל גופו שאע"פ שהולך כנפל למשכב דמי, ע"כ.**

אבל בהלכות ת"ב לא הזכיר הש"ע אלא את **דינו** של חולה שצריך לאכול, אך לא ביאר מה **גדרו** של חולה זה. ולכאורה יש ללמוד את גדרו מהלכות שבת, דהיינו שני התנאים הנ"ל - שנפל למשכב מחמת חולי, או שיש לו מיוחד שמצטער וחלה ממנו כל גופו שאע"פ שהולך כנפל למשכב דמי. אבל המשנ"ב בסימן תקנ"ד ס"ק י"א כתב בביאור גדר החולה שעליו דיבר הש"ע - **"ר"ל שהוא חלוש וחש בגופו, ע"כ, וצ"ע אמאי שבק למש"כ הש"ע בהלכות שבת.** וביותר יש להעיר שלפי סתימת דבריו משמע כגדולי הפוסקים שהבאנו שפטרו מהחום כל מי שנחלש או חש בגופו ולא דוקא מי שנחלש מחמת חולי, ודלא כמו שדייקנו לעיל.

ולכאורה היה נראה דיש חילוק עקרוני בגדרי הדין של חולה בין שבת לתענית, דבשבת לא התירו אלא ל"חולה", דהיינו שמקנת בגופו מחלה, אע"פ שאין בה סכנה מ"מ התירו [בגדרים המבוארים בסימן שכ"ח ס"ז לפי הסברה השלישית שם שהיא העיקר לדניא - עיי"ש], משא"כ בתענית התירו בכל צער וחולשה גם במי שאינו חולה.

אבל צ"ע מלשון הרמב"ן והש"ע שכתבו גבי תענית **"וכן חולה שהוא צריך אין צריכין אומד אלא מאכילין אותו** דבמקום חולי לא גזור רבנן", אלמא לא התירו אלא בחולה.

שני גדרים יש ב"חולה", בשבת הוא משום מחלה המקנת בגופו ובתענית משום חולשת

ד. ונראה לקיים את החילוק באופן אחר קצת, דהמושג "חולה" יכול להתפרש בשני אופנים, האחד שיש לו מחלה המקנת בגופו והיא גורמת לו לצער וחולשה, והוא ההוראה הפשוטה בלשון "חולה", אך לפעמים מצאנו שכל מי שחלוש ואינו מתפקד כשאר בני האדם גם הוא נקרא "חולה", ודוגמא לזה מה שקראו חז"ל בכמה מקומות למעוברות בשם "חולות" אע"פ שעיבור אינו מחלה, [עיין בדעת תורה סימן תק"נ סעיף א' שהביא כן מרש"י עירובין ק' ע"ב ד"ה צער עיבור וכו', **עוברות חולות הן.** וברש"י יומא מ"ז ע"א ד"ה איכא דאמרי וכו' **דסתם נשים מעוברות חולות הן,** עיי"ש].

גדרי חולה שאב"ס לענין צום ת"ב

לא פטרו מהצום רק "חולה" ולא מי שיש לו חולשה

א. כתב הש"ע בסימן תקנ"ד ס"ו: **חיה כל שלשים יום, וכן חולה שהוא צריך לאכול, אין צריך אומד אלא מאכילין אותו מיד, דבמקום חולי לא גזור רבנן: הגה - ומיהו נוהגין להתענות כל זמן שאין להם צער גדול שהיה לחוש לסכנה, והמיקל לא הפסיד, ע"כ.** הנה מלשון הש"ע משמע **שמי שאינו חולה רק שיש לו חולשה או כאב שאינו בא מחמת חולי, אינו בכלל החיתור,** כגון מי שחולשתו באה מחמת חוסר שינה או מאמץ פיזי קשה, או שיש לו כאב ראש חזק מחמת חוסר שתייה, שלכאורה אינו מוגדר עי"ז כ"חולה", ובשבת אינו שייך לגדר חולה שאב"ס אלא ל"בעל מיוחדים" ואסור יהא לחלל עליו שבת אף ע"י נכרי אפילו במלאכה דרבנן ושייך ביה שפיר גזירת רפואה, **ובת"ב יהא חייב בתענית.** ולפ"ז מש"כ המשנ"ב בסימן תקנ"ד ס"ק י"א [בביאור לשון הש"ע "חולה שהוא צריך לאכול"], **"ר"ל שהוא חלוש וחש בגופו אף על פי שאין בו סכנה מאכילין אותו,** ע"כ, צ"ל בכוונתו שהוא חלוש מחמת החולי.

כמה פוסקים פטרו גם מי שיש לו רק חולשה

ב. אבל ראיתי במה מגדולי פוסק דורנו משמע מדבריהם שפטרו מהתענית גם מי שאינו מוגדר כחולה רק שנחלש, יעוין בשו"ת אגרות משה [אורח חיים חלק ד' סימן ק"ד] שדן באחד שמתעסק בצורכי צבור אשר תשש כחו באמצע עבודתו ביום התענית, וכתב שאם נחלש באמצע עבודתו, **אם היא חולשה יותר מדרך בני אדם כשמתענים, הוא בכלל חולי שלא גזור רבנן אף בט' באב,** וכתב שכן מפורש בסימן תקנ"ד סעיף ו'. ולפי משנת"ב יש לפקפק בזה דהש"ע מיייר ב"חולה" שתש כוחו **מחמת החולי** ולא במי שתש כוחו מחמת המאמץ של עבודתו, ולכאורה לכל היותר לו שיפסיק את עבודתו אבל לא שיוכל להפסיק את תעניתו, וצ"ע.

עוד ראיתי בשו"ת אור לציון [חלק ג' פרק כ"ט אות ה'], שכתב - וכן זקנים ונשים כח, וכגון זקן מעל גיל שמונים שתש כוחו, פטורים מהתענית, ע"כ, מבואר שגם תשישות בלא חולי נחשב כחולה שאב"ס, וגם בזה יש לפקפק כנ"ל, [אא"כ נאמר שמחת גילם התשישות מחמת הצום נחשבת אצלם כסכנה, וקצת משמע כן שם מקישור דבריו, וצ"ע].

שמטיר את האכילה הוא הדין ולא הצורך וצ"ע.

ולענ"ד דבריו פשוטים ויתבאר ע"פ משנת"ב בגדר חולה שאב"ס לגבי תענית, דגם מי מרגיש חולשה כגון מעוברות נחשבות בכלל "חולה" לענין פטור מהתענית. הנה יולדת כל שלושים אינה חולה בעצם אלא שעלולה לחולשה מחמת בלידה, לכן **משנת"ב** חשיב בגדר חולה שאב"ס, אבל כשראתה עצמה בריאה דהיינו שאינה מרגישה חולשה אז מחויבת להתענות כי באופן זה יצאה מהסתמא **כיון שבאמת אינה חולה**, וזהו שכתב הפר"ח דאזלינן בתר הרגשתם אם רואים עצמם בריאים חייבים בתענית דאינן שבאים ואם רואים עצמם חולים פטורים, והוסיף המשנ"ב בשעה"צ שהש"ע נתן לנו מבחן בזה לדעת במה תלוי מה שרואים עצמם חולים או בריאים, והוא **אם צריכים לאכול**, דהיינו שסומכים בזה על האדם עצמו שהרגשתו שצריך לאכול מבטאת את מצב חוליו, דאע"פ שבאים בריא הרגשתו שצריך לאכול אינה מבטאת מחלה אלא הרגשת רעב טבעית של כל מי שאינו אוכל כהרגלו, באדם זה שמצב גופו אינו תקין אע"פ שאין בגופו מחלה רק חולשה טבעית מחמת המארועות שעברו עליה בלידה, הרגשת הרעב באה מחמת החולשה, ומבטאת את מידת חוליה.

ח. תעולה לדינא

[א] מי שיש בגופו מחלה שמחמתה נפל למשכב או שחלה כל גופו דהינו שהמחלה גורמת לו חולשה בכל גופו, פטור מהתענית. (אך בהגדרת "מחלה" יש להיוועץ ברופאים ואין להחליט ע"פ סברות של מי שאינו מומחה ברפואה שכאב מסוים או תופעות מסוימות אינן מוגדרות כמחלה).

[ב] חולה כזה לא גזרו עליו תענית כלל ואצ" שיעורים, אא"כ רוצה להשתתף עם הציבור, וגז' באופן שלא תחמיר מחלתו.

[ג] לא פטרו מן התענית אלא חולים [ובתנאים ה"ל], אבל מי שאינם חולים [דהיינו שאין עתה מחלה בגופו] אך הם חלשים ותשושי כח מחמת עבודה או זקנה, חייבים בתענית, ויש שכתבו שאם התענית תיגרם לתשישות יותר מהרגיל פטורים מהתענית, ואין נראה, וצ"ע, ויש שכתבו שזקנים תשושי כח גם הם בכלל הפטור, והדברים נראים, וכן מי שחלש מחמת מאורעות שעברו על גופו כגון יולדת אחר ל' וכד', גם הוא פטור מהתענית [בגדרים שיתבאר בסעיף הבא].

[ד] "א שמי שאין בו עתה מחלה אלא שהוא תשוש כח או חלש מחמת מאורעות שעברו על גופו [הוא המוגדר ל"מקצת חוליו"], פטור מהתענית, אלא שלא הותר לו לאכול רק כפי הצורך, ולכן אם ידוע שלא תיגרם לו שום חולשה במניעת האכילה עד הבוקר, והאכילה אינה נצרכת לו כלל בלילה, אסור לו לאכול בלילה רק בבוקר, [ונפק"מ להבדלה כשחל ת"ב במוצ"ש, והארכתי בזה במק"א].

[ה] בד"א שאין דין שיעורים בת"ב, במי שכבר חולה, אבל מי שעכשו אינו חולה אלא שצריך לאכול ע"מ שלא יחלה, יש לו לאכול ולשתות רק לפני הצורך [כגון אם נצרך רק לאכילה אסור לשתות וכן בהיפך] ומותר לאכול ולשתות רק בשיעורים.

הרב משה מרדכי כהן

תשלום מקדמה למקומות אירוח

נשאלתי על כך שבעלי אירוח ובתי מלון וכדומה דורשים מקדמה של שליש או חצי בשעת ההזמנה האם יש לאסור זה משום הקדמת מעות כיון שכעת הוא מושכר לאחרים.

ברצוני להקדים שהשאלה לא אמורה לגבי ארגונים ששוכרים מקום לשבוע או שבועיים ומארגנים כשרות ותוכניות וכדומה כיון ששם הם צריכים לשלם ויש להם הוצאות ואחריות ואין כאן הקדמת מעות, אלא השאלה היא על מלון או בית הארחה שהם הבעלים כל השנה.

ביאור השאלה היא כיון שמצינו בדברי הרעק"א ב"מ דף ע"ב: דאם מקדים על שכירות בית אם שכור לאחרים אסור, כיון שמיחזי כריבית כיון שאינו יכול לקיים המקח מכשעיו.

ונדון בפרשורי הדבר אך שבוודאי בסיומ קע"ה לא הביאו הפוסקים כלל דברי הרעק"א. ויסוד דבריו על מחלוקת הראשונים ב"ב דף פ"ה דהשוכר פועל לעשות עמו היום לגורן בדינר, ולגורן יפה סלע אסור, והכונה שאם מקדים המעות ושכרו בזול גללל הקדמת המעות אסור, ואמרין שאם התחיל לעבוד מותר, דאם לא קעביד בהדיא מיחזי כאגור נטר, והיינו שאסור לשלם מראש בזול אם לא מתחיל לעבוד, ונחלקו

ואם כנים אנחנו יש לחלק בפשיטות דלגבי שבת גדר "חולה" הוא כהוראה הפשוטה של המילה "חולה" דהיינו שיש לו ממש חולי בגופו והוא הגורם לו לצער וחולשה, משא"כ לגבי תענית גדר "חולה" הוא כאופי השני, וממקומו הוא מוכרע, דייקן בדעת תורה שם שכתב - **ונראה דמהאי טעמא [ג.ה. היינו שנקראו המעוברות "חולות" וכנ"ל] גם באין מצטערות אין חייבות להתענות, אלא שנהגו להתענות** כמ"ש רמ"א לקמן כאן, עכ"ל, דהיינו דלגבי תענית החשיבו אותן כחולות, ואע"פ שהוא מירי לגבי ג' תעניות שמפורש בש"ע בסיומ תק"ג שפטורות, משא"כ בת"ב מפורש בגמרא פסחים דף נ"ד ע"ב ובש"ע בסיומ זה שחייבות כמו ביהול"פ, אך המעין בפוסקים בני זמננו ימצא שכמעט כולם הקילו במעוברות שיש להן חולשה או קושי או צער אע"פ שהחולשה לא באה מחמת מחלה. וכז' לגבי תענית, אבל לגבי חילול שבת ע"י ישראל אפילו במלאכה דרבנן לא מצאנו קולות אלו, והחילוק כנ"ל דודאי מעוברות לא נקראו בחז"ל בשם "חולות" משום מחלה המקנת בגופן [ז', דהן בריאות לכל דבר, אלא שקראו להן "חולות" ע"ש חולשתן הטבעית בזמן ההיריון, ולפי משנת"ב גדר זה שייך שפיר לדיני תענית אבל לא לגבי חילול שבת, ועיין].

ח. אלא שצריך הסבר מדוע חילקו חז"ל בין הנידונים. והנראה בזה דבגדרי רפואה בשבת מצינו חילוק בין חולה שאב"ס לבעל מיוחדים, דחולה שאב"ס התירו בו מקצת מלאכות [בגדרים המבוארים שם בסעיף ז'] וכן שכתבנו לעיל [גם לא גזרו עליו גזירות סממנים [לחוד דעה במשנ"ב וביה"ל כנודע שם], משא"כ בעל מיוחדים לא התירו לו כלל מלאכה אף בשינוי, וכן עיקר גזירת שחיקת סממנים נגזרה עליו. ובע"כ צריכים אנו לחלק בין שתי הדוגמות, והחילוק הפשוט דחולה שאב"ס יש בו מחלה המקנת בגופו, משא"כ בעל מיוחדים אינו חולה, ואם היינו באים להכליל בדרגת חולה שאב"ס גם מי שמרגיש חולשה [שאינו בגופו מחלה], היה מתבטל החילוק בין שתי הדוגמות. משא"כ בתענית אין לנו רק דעה אחת, וכל שנכלל בדרגה זו לא גזרו עליו, ובהגדרת הדוגמה הלכו אחר הטעם בדמיון צער לא גזרו רבנן, וגם מי שמרגיש חולשה הוא בגדר מצטער.

חילוק בין חולה "ממש" ל"חולה קצת"

ו. כתב הרמ"א שנוהגין להתענות כל זמן שאין להם צער גדול שהיה **לחוש לסכנה**, ע"כ, ויל"ע בטעם וגדר המנהג אחר שלשון הש"ע שלא גזרו כלל ואצ"כ אינו בכלל התענית, ויל"ע פ"ב משנ"ב בספר נזירות שמשון בסיומ תקנ"ד דאין דאך המנהג בגדרי חיוב התענית, אלא גדר מיוחד שיסודו **כדי להצטער עם הציבור**. אבל בספר קרא עלי מועד מובא מקובץ [י"ג] מבית לוי עמ' כ"ו שכתב בשם הגר"ש ואזנר זצ"ל דאין מורין למעשה דעת הנזירות שמשון, ע"כ, ולכ"כ בס' הליכות שלמה [ח"ג עמ' תנ"א הערה 3] בשם הגר"ש איועבר זצ"ל דמשמעות כל הפוסקים דלא כהנזירות שמשון. וראיתי בספר קרא עלי מועד שכתב בשם הגר"ש קרליץ זצ"ל **דבחולה קצת** לא הותר לו לאכול אלא כפי צרכו שלא יכבד החולי ולכן אסור לו לאכול בלילה כ"ז שאין לו צורך לאכול אע"פ שיצטרך לאכול בבוקר מיד, עדדין אין לו היתר לאכול, אבל **בחולה ממש** שמוותר לו מן הדין לאכול מיד יש מקום לחידוש של הנזירות שמשון שיאכל בלילה כדי שיוכל להשתתף בתענית הציבור מקצת מהיום, ע"כ, ובפשוטו הדברים מחדשים מאוד, מנליה למרן הגר"מ שני גדרים בזה - "חולה קצת" ו"חולה ממש".

והנראה בביאור דבריו ע"פ משנת"ב לעיל דחלוק גדר חולה בתענית מגדר חולה לגבי עשית רפואה בשבת, דלגבי תענית גדר חולה הוא אף מי שחלש גם אם אין מקנת מחלה בגופו, ולפ"ז ל' דזהו ההבדל בין "חולה קצת" ל"חולה ממש", דחולה ממש הוא מי שחולשתו באה מחמת מחלה המקנת בגופו, והוא פטור לגמרי מהצום כלשון הש"ע שבמקום חולי לא גזרו, לכן הוא מותר לאכול מתחילת הלילה, משא"כ מי שרק מרגיש חולשה שלא מחמת מחלה המקנת בגופו, אע"פ שגם הוא פטור מהצום, אך לגבינו אין האכילה אלא בגדר לחזקו מחולשתו, וכיון כתב מרן הגר"מ ק"ה הותר לו לאכול אלא כפי צרכו, וכיון שבליה עדין אינו מרגיש חולשה לא הותר לו לאכול. ואף אם אין זו כוונתו, הסברא והחילוק נראים אמת, ועיין.

ז. עיין משנ"ב בס"ק י"ב שהביא מילקוטיו פ"ח שכתב לגבי יולדת תוך ל' שכתב הש"ע ש"אצ" אומד, דר"ל דמסתמא מאכילין אותה אבל אם קים לה להיולדת בגווה דמצית להתענות דהיינו שראתה עצמה בריאה אז מחויבת להתענות, ע"כ, וכתב בשעה"צ ס"ק ט' - ולעניות דעתי זהו נכלל במה שכתב המחבר, **חולה שהוא צריך לאכול**, ולאפוקי באופן זה, ע"כ. וראיתי מי שנתקשר בדברי הפר"ח והמשנ"ב למשמע שהצורך לאכול הוא הקובע את ההיתר, ובפשוטו הוא תמוה דמה

הוא מילקל בזה יותר מן המפורש בפוסקים להדיא הוא ע"פ מסורת ההוראה שנה"ל בארץ ישראל, אך מאידך גיסא היה מדגיש שיזהר המורה שלא יגרם שיהיו דיני תענית קלים ח"ו בעיני השואלים.

[ב] בחוט שני (שבת ח"ד עמ' רסא) כתב שמעוברת שהיא חלשה דינה כחולה ואין לה להתענות.

[ג] באשרי האיש (א"ח ח"ג פ"א סמ"ד) כתב בשם הגר"ש זצ"ל שהכל תלוי במצב המעוברת שאם יכולה לצום בקלות עד חצות תצום ותתפלל, ואם יש לה חולשה או קשה לה אל תצום, ואינה צריכה לאכול פחות מכשיעור.

י [א] כתב הליכות שלמה (ניסן פט"ז ס"א), שמעוברת שהריונה קשה או שמרגישה חולשה מעט יותר מהרגיל תאכל ותשתה כפי צרכה. ובהערת שם כתב שמיד שיש שינוי בהרגשתה תאכל ותשתה כפי הצורך ואצ"ל לדקדק בשיעורים רק תמנע מתפוקים, עוד כתב שם שבזמננו נהגו המורים בארץ ישראל להקל למעוברת שלא להתענות מפני מזג האוויר הקשה וחולשתן הדורות, ולכמה שואלים התבטא ש"א ח"ו וזוגתי ב"ב התענו בת"ב בימי יעבון" וכן נהג רבנו במשפחתו וכו' שכל מי שידע בה שעלולה להחלש וכדו' ע"י הביטוי הקדים בימים שלפני התענית להורות לה לבל תתענה, ואמר שמה

לאחר שידור בו בחינם ביחד עם השוכר דחייב לשלם לבעלים ונהיגה בית לא קיימא לאגרא כל זמן שהשוכר שם, מ"מ כיון שיש חסרון בבית בתוספת דייר נוסף הרי משום חסרון זה מגלגלים עליו לשלם דמי הנאתו, וכל מה שפטרין בזה נהנה וזה לא חסר זה רק כשיש טובה לבעלים בדירור משום שיתב יוכת שנה וביטא מיתבא יתיב אבל כאן דאינו מוסיף בדירור דכבר דר בו השוכר הראשון חייב לשלם.

ודין זה של הנתי"מ מיוסד על ג' הנחות: א. דזה נהנה וזה לא חסר אינו נפטר אלא כשיש תועלת בדירור ודין זה הוא מחלוקת הרשב"א והרא"ש ב"ק כא. למסקנת הגמ' שם מדוע הוצרכו לטעמים דשאיה יוכת שער וביטא מיתבא יתיב דהר"ק כתב דטעמים אלו אינם אלא לתוספת סעד אבל פטור גם בלא טעם זה, אמנם הרשב"א חלק וסבר שהפטור רק מטעמים אלו אבל בלא זה חייב, ונקט הנתי"מ כהרשב"א. וכן מבואר בדברי הגר"א שם סקט"ז. אמנם כתב בדברי הש"ע משמע דפטור בכל עניי. ב. עוד נקט הנתי"מ בדמקום שיש כבר דיורים בבית נחשב דאין תועלת בתוספת של הדייר הנוסף ולכן חייב לשלם גם בלא קיימא לאגרא, ודין זה מפורש כהרשב"א. אמנם במנחת פתים כתב דבר זה תלוי בטעמי הגמ', דאם משום פטור יוכת שער אחר שכבר קיים דייר אחד אין טעם זה אבל אם משם מיתבא יתיב יש תועלת בתוספת דיורים ולדבריו להלכה מספקא א"א להוציא ממון. ג. עוד נקט הנתי"מ בפשיטות דהנאת הדר שם הוא מהמשכיר ולא מהשוכר ואף שזכות הדיורים כרעגה של השוכר מכל"מ כל הכותה הוא עבור עצמו ולא עבור אחרים. אמנם יש חולקים על זה וסוברים דאף דחייב על ההנאה נטל את ההנאה מהשוכר.

ובדברי הנתי"מ יש להסביר מה דין זה שונה מהמשכיר שהשכיר למי שבני ביתו מרובים שכתב הרמ"א דמי השכירות הם לשוכר ורק המותר למשכיר מדוע כשהכניס דייר נוסף לא רואים את זה כמי שהשכיר לבני בית מרובים, וצריך לחלק דכשעזב את הבית והשכיר לאחרים אף דלא חל השכירות כיון דאינו רשאי להשכיר לאחרים מכל"מ נתייב המנחת פתים לשלם לראשון על ידי שהעמיד לו עתה זכות דיורים עבורו אבל כשהכניס דייר נוסף ודר עימו דלא יתור על דיוריו אלא הנדון לחייב אותו משום נהנה מדירור הבית סבר הנתי"מ דנחשב הנאה מהמשכיר ולא מהשוכר.

עוד מצינו בשו"ע סי' קנ"ד ס"ב דהמשכיר ביתו לבעה"ב אחד ואחר כך הבא עמו קרוביו או מיוחדיו לשכון עמו כאחד בבית והמשכיר מעכב עליו, וכתב הנתי"מ בחידושים סי' ק"ז דבדיעבד אם כבר השכירו השוכר לאחר אין יכול המשכיר לתבוע את השוכר כיון דאצל המשכיר לא קיימא החצר לאגרא דאינו יכול להשכירו כל זמן שדר שם השוכר. ויש לתמוה דסתר הנתי"מ דאין, דבס' שס"ג כתב דיש פחת דיורים ע"י הדייר הנוסף ולכן נותן את שכרו למשכיר, צ"ל דשם דיבר הנתי"מ בהשכיר לו בשכר דבזה ודאי השכר שייך לשוכר כיון דעיקר הנאתו מהשוכר הראשון שמציר עצמו להצטמצם בדירורו עבור האחר, וכיון דמשלם שכר לשוכר חשיב דאינו נהנה מהמשכיר ואף דהמשכיר חסר על ידו מעט אין מגלגלין עליו לשלם כל דמי הנאתו דבזה לא נהנה וזה חסר אין מגלגלין משא"כ הנתי"מ בס' שס"ג איידי בדר בחינם דכיון דאין הדר לעלות שכר לשוכר חשיב דנהנה מהמשכיר וצריך ליתן לו שכר.

העולה מהל' דבנודן דידן בשכר דירת נופש והיו שם מיטות מיתרות והכניס השוכר עוד דיורים לבית, אם הכניסם בשכר השכר הוא לשוכר, ואם הכניסם בחינם לדברי הנתי"מ צריך להעלות שכר למשכיר, ולדברי המנחת פתים אין צריך להעלות שכר.

האם יש לדון מצד חסרון שמגלגלין עליו את הכל

אמנם ידוע במציאות של היום שהדר בבית חסר משתמש במים וחשמל ומעטה יש לדון בכל עניי מזה נהנה וזה חסר חסר קצת דע"י חסרון מעט מגלגלין עליו את הכל, אלא דיש לדון אם חסרון זה של מים וחשמל נחשב חסרון.

ויש בזה שני דגושים: האחד דפשיטא דהדר בבית חברו ואכל אוכלין שיש שם בבית דאין מגלגלין עליו את הכל עבור החסרון שאכל כיון שאין שייכות בין השימוש לבין החסרון שעשה, וסברת החילוק דבעיקר הטעם דמגלגלין מתפרש באחרונים ב' דרכים, הפנ"י ב"ק דף כא: פירש דבעלמא זה נהנה וזה לא חסר פטור משום כופין על מידת סדום אבל באיכא חסרון קצת אין בזה כופין ואפשר לחייבו. והגרש"ק ב"ק סימן פ' פירש דזה נהנה וזה לא חסר פטור משום דלא חשיב לקיחת הנאה מהבעלים אלא דנים ליה הנאה דממילא, וכ"ז בליכא חסרון כלל אבל באיכא חסרון מעט חסרון דנטל את ההנאה מהבעלים, והני תרי סברות לא שייכי אלא שהחסרון נעשה מחמת השימוש, ולא כשאין שייכות בין החסרון לשימוש, ומעטה ל"ד איך דנים לשימוש של חשמל ומים דמדח שימושו הוא חלק משימושי הבית, אמנם מאידך אין קלקולם מגוף הבית אלא הוי פחת צאינו, ומצינו לסברא זו בשולח ומשיב בינו ח"ג סימן פ"ב דכתב בגי' שפחתא שמבואר בגמ' בדף צ"ז. דבלא קיימא לאגרא אינו משלם אלא פחתא והקשו הראשונים מדוע אין מגלגלין עליו את הכל, ותרצו דכיון שהפחתא אינו נעשה בדרך השימוש אלא ע"י מקרה בחוץ אין מגלגלין ככה"ג את דמי הנאתו.

הראשונים א' הוא דין דוקא בפועל או גם בשכירות בית, דהתוס' כתבו דגם בבית אסור להזיל קודם שנכנס לגור, אבל הרשב"א כתב דדוקא בפועל שאינו קנין גמור, אבל בית הוי קנין גמור מעכשיו ולכן מותר אפי' אם אינו דר בבית.

והרעק"א דף ע"ב הקשה מ"ט לא יהיה כך בכל פסיקה דמבואר שאסור להפסוק על חפץ עד שיצא השער, והטעם דכיון שמקדים לו מעות, ואם יתייקר ישלם כפי הפסיקה שבשעת התשלום הראשון, וא"כ מחמת ההלוואה של הקדמת המעות היות, וע"כ מבואר במשנה דף ע"ב שאסור עד שיצא השער, והקשה מ"ש מעיני חולבות בדף ס"ד דמותר להקדים אפי' יותר בזול כיון שקרוב לשכר ולהפסד כיון שקונה את החלב בין רב בין מעט, ויש סיכוי שיקבל פחות ממה דשילם מותר. והקשה הרעק"א דא"כ בכל פסיקה שהוא מקדים מעות על סחורה ומשלם מראש, דמבואר שאסור משום ריבית, הרי אם הסחורה תזול יקבל פחות ממה שנתן וא"כ מ"ט לא נאמר שיהיה מותר מחמת קרוב לשכר ולהפסד. ותרצו הרעק"א שעניי חולבות חשיב כדבר שבא לעולם וא"כ איכא קנין גמור וצריך להיות מותר גם בלא הסברא שקרוב לשכר ולהפסד, רק מחמתים מחמת מקח כרביית כיון שאינו יכול לתת את החלב מיד וע"ז מהני קרוב לשכר ולהפסד, אבל בדבר שלא בא לעולם לא מהני. וע"ז כתב רעק"א דשכירות בית אם משכיר לאחרים אסור כיון שאינו יכול לקיים הקנין עכשיו ואז יש בזה משום מיחזי כרביית.

וא"כ מעתה בנדון דידן צימרים כיון שאינו משכיר כעת כיון ששוכר לזמן מסוים חשיב אינו יכול לקיים המקח כעת. אמנם בגמ' לגבי שוכר פועל לגורן גם אינו צריך את הפועל עכשיו, וא"כ ה"ה בבית ויל"ד.

הצדדים להקל בזה: דברעק"א ס"י דברשב"א מבואר דלא כדבריו ואין מקום לחידוש שגם בקנין גמור איכא אסור דפסיקה – ויתכן דלכן הפוסקים לא הזכירו דברי הרעק"א. ויל"ד שאם כל הענין הוא ביטוח העסקה ולא כדי להשתמש במעות.

יש עוד עצה לשלם בתורת פקדון והמשכיר לא ישתמש בינתיים בכסף. ועדין יש לדון בכל"ז וכתבתי כדי לעורר.

הוספת מיטות בדירת נופש

שכר דירת נופש עבור ששה נפשות וכשהגיעו לדירה ראו שם מיטות מיתרות, הזמינו עוד בני משפחה לנפוש איתם יחד, ובעל הדירה דורש תשלום נוסף עבור הדיורים הנוספים. האם חייבים לשלם לו או שיש כאן פטור של זה נהנה וזה לא חסר.

יש להקדים, שאם בעל הבית קבע את המחיר לפי מספר נפשות, לדוגמא, לקח על כל מיטה 100 ₪, פשוט שיש כאן תנאי ברור שעל כל מיטה יש תשלום נוסף וחייבים לשלם על כל תוספת. וכל הנדון באופן שהמחיר לא נקבע לפי מספר הנפשות אלא לפי גודל הדירה, רק שסוכם עם בעה"ב על מספר הנפשות ובזה יש לדון אם מכל"מ חייב על תוספת הדיורים מדין נהנה.

צדדי הספק: דבסימן שס"ג ס"ו קי"ל דהדר בחצר חבירו שלא מדעתו בחצר דקיימא לאגרא חייב, לא מבעי בגבגב דעביד למיגר דצריך לשלם על הנאתו כדיון זה נהנה וזה חסר אלא גם בגבגב דלא עביד למיגר, דאין לו הנאת ממון קי"ל כהר"ף שחייב מחמת שחיסר את חבירו. אבל אסור בחצר חבירו בחצר דלא קיימא לאגרא פטור כדיון זה נהנה וזה לא חסר יש לדון בנדון דידן, האם הדר נדון בדיון חצר הקיימא לאגרא או דהוא נדון חצר דלא קיימא לאגרא. דמדח חרי הבעלים עומד להשכיר דירה זו לאחרים, אמנם מאידך בזמן שהדירה מושכרת לשוכר אין יכול הבעלים להשכירה לאחרים, ושפיר יש לראותו חצר דלא קיימא לאגרא.

האם כשהשוכר היה מוכן לשלם על התוספת חשיב

קיימא לאגרא

והנה, אם באופן הנ"ל כשגילה השוכר שיש מיטות מיתרות היה מוכן לשכרם בתוספת תשלום היה מקום לדון דעדיין נחשב קיימא לאגרא ונהי דאין יכולים הבעלים להשכירם לאחרים מכל"מ היה ראוי הבית לשכירות עבור השוכר עצמו. אמנם מדברי התורה"ד סי' ש"ז ה"ד בד"מ וברמ"א מבואר לא כן דהוא כתב דבבצר דקיימא לאגרא ואין מצליחין להשכירה לאחרים חשיב חצר דלא קיימא לאגרא ובפשוטו מדובר גם באופן שהדר שם היה מוכן לשלם שכר אם היו הבעלים מבקשים ממנו אלא שהוא נכנס על דעת לזרז בחינם, ואם מה דראוי לשכירות לדייר עצמו נחשב קיימא לאגרא, א"כ מדוע אינו חייב באופן זה מדין חצר הקיימא לאגרא. ובע"כ דכל שאינו ראוי להשכירו לאחרים כיון דהדר שם בחינם לא חיסר את הבעלים דיינינן ליה כדיון זה נהנה וזה לא חסר. ושמש שם מדובר באופן שאם היה דורש הבעלים תשלום מהדר שם היה חולך לזרז בבית אחר ולעולם אם לא היה לו מקום אחר לזרז והיה שוכר דירה זו חשבינן ליה קיימא לאגרא.

ובנתי"מ סי' שס"ג סק"ט מצינו דברים מפורשים בענין זה ודבריו סובבים שם על דברי הרמ"א בסעיף י', דכתב דהשוכר בית מחברו וחזר והשכירו לאחרים ביותר ממה ששכר ואם לא היה לו רשות להשכירו צריך לתת את המותר להשכיר, וכתב הנתי"מ דאם נתן השוכר רשות

בנידון קיום המצוה בכל שעה

ובזה יש לבאר עוד חילוקי דינים בין מזוזה למעקה דהנה המנ"ח לעיל [מצ' תכ"ג] כתב לענין מזוזה דמקיים מצוה בכל רגע, ויעוי' בספר תפלה של ראש [למרח הגר"ח ס' ז'] דכתב דכן נראה מפשטות הברייתא דחביבין ישראל דמסובבין ב' מצוות תפילין ביד וראש ומזוזה וד' ציציות, וכן מפורש בירושלמי במזוזה נוהגת בשבתות וי"ט והרי קביעת מזוזה אסורה ועל כרחך דקיום המצוה בכל שעה גם בשבת וי"ט, וכן מוכח בתוס' בב"ק ז'ו: דהקשר אטו מי שיש לו מזוזה בפתחו פטר מליתן צדקה משום עוסק במצוה ע"ש, אולם מאידך לענין מעקה לפ"ר נראה דהמצוה היא רק בשעת קביעת המעקה שמסיר המכשול מגגו ומה"ט לא הוסיפו התוס' בב"ק מי שיש לו מעקה בגגו, וכמ"כ בברייתא דחביבין ישראל לא מנו מצות מעקה כיון דאינה נוהגת בכל שעה אלא בשעת קביעה בלבד.

דברי המנח"ש בחילוק מעקה ומזוזה

ויע"ע בשו"ת מנחת שלמה [ס' א'] דכתב נמי דיש חילוק בין מזוזה למעקה דבתחילת דבריו שם כתב גם צ"ע במי שיש לו מזוזה בפתחו דמבואר בכמה מקומות דמקיים בכל רגע מצות עשה, ולעומת זה אם דר בבית שאין בו מזוזה עובר נמי בכל רגע אעשה דמזוזה וכו' ובהמשך הדברים הקשה הקו"ה מלך מלך שהדר בבית שיש לו מזוזה מקיים מצוה בכל רגע, ודלמא רק לקבוע מזוזה הוא דהוי מצוה ואילו אח"כ רואים את הבית שיש בו מזוזה כבית שיש לו מעקה דלא מקיים כלל שום מצוה במה שהוא דר בתוכו דהא אידי ואידי חובת הדר ניהו, ויע"ע דכתב ליישב ע"ד שנתבאר ונראה דאף שאין לדרוש קרא מעצמינו מ"מ פשוט הוא דבציצית וכו' וכן במזוזה שהוא להזכיר יחוד שמויתברך בכל פעם שנכנס ויוצא לכן המזוזה הוא עיקר ומקיים שפיר מצוה בכל רגע, משא"כ במעקה אטו מעקה קדושה אית ביה אלא כל עיקרו אינו בא אלא למנוע את התקלה ע"ש.

ולפי מש"נ בדברי הגרעק"א נראה להוסיף דבמזוזה אין המצוה מתקיימת בבית כלל אלא המצוה היא בעצם הדיוורם בבית עם המזוזה ולפיכך יש קיום מצוה בדיוורן בכל שעה משא"כ במעקה דהמצוה היא להסיר המכשול ולתקן הבית לדיוורן והמצוה מתקיימת רק בשעת תיקון וקביעת המעקה בבית כעין מצות שחיטה והפרשת תרומ' דאין המצוה נמשכת כל שעה אלא בשעת תיקון והפרשה בלבד.

אולם יש להעיר דאמנם מצות מעקה אינה נמשכת בכל שעה אבל מ"מ הדר בבית שאין בו מעקה מבטל מצות עשה ועובר בלא תעשה בכל רגע וכמ"כ המנ"ח כאן להדיא.

בחידוש המנ"ח בחיוב כל ממונו

ומעתה יש לדון בחידושו של המנ"ח במצות מזוזה דכתב שם דכיון דמקיים מצוה בכל רגע לפיכך נראה דחייב להוציא כל ממונו לקיום המצוה ולא דמי לשאר מצוות דשיעורו בחומש וכתב הטעם דריבוי המצוות חמיר טפי כמו שמצינו בדברי ה"ר' בימא לענין ריבוי איסורי באכילת נבילה דחמיר טפי ולפיכך שוחטין לחולה בשבת ואין מאכילין אותו נבילה ע"ש, ויש להעיר ולהקשות דהמנ"ח לא כתב חידוש זה לענין מצות מעקה אלא במזוזה וכן במצות תשבתו בחמץ בפר"ע ע"ש והדברים צ"ב. מיהו יש לציין דמזן הגר"ח זצ"ל כתב בהל' מעקה סק"ד הנדפס בספרו עמ"ס מזוזה דנראה דגם במצות מעקה צריך להוציא כל ממונו מכש"כ המנ"ח לענין מזוזה, אלא דכאמור יש להעיר דמחסימת הדברים במצות מעקה נראה דבמעקה א"צ להוציא יותר מחומש ולפ"ר היה נראה להוסיף מכש"נ דשאני מצות מעקה דאין מקיים מצוה אלא בשעת קביעה בלבד.

הקו"ה לענין מעקה דיש ביטול עשה

אולם יש לדחות דאפי' נימא דבמעקה אין קיום מצוה אלא בשעת קביעה בלבד מ"מ כל זמן שלא קבע הרי הוא מבטל מצוה בכל שעה ולפ"ר נראה דביטול העשה בכל שעה חמיר והוא הגורם לחיוב להוציא כל ממונו לענין מזוזה, ולא מפני קיום המצוה בכל רגע חייב בכל ממונו, וכן מפורש בלשון המנ"ח שם דכתב 'דגבי מזוזה דבכל רגע עובר בעשה הוא חמור יותר כסברת ה"ר' בימא גבי פקוח נפש דלאו חמור מסקילה ע"ש, ולפ"ר הדרא קושיה לדוכתא למה המנ"ח השמיט חידוש זה לענין מצות מעקה ולא כתב דצריך להוציא כל ממונו.

חיוב ממונו משום לאו דלא תשים

ונראה דקושיה מעיקרא ליתא דגבי מעקה פשיטא דמחוייב להוציא כל ממונו כיון דמלבד הביטול עשה איכא גם לאו דלא תשים דמי' בבית' ועל לאו פשיטא דמחוייב להוציא כל ממונו, ולפיכך לא הוצרך המנ"ח להשיעורו דין זה.

מיהו אכתי יש לעיין דהתינח במקום דאיכא לאו אבל משכ"ל דאיכא עשה בלא לאו וכמו שהביא המנ"ח כאן אות ד' מהתוס' בקדושין דדוקא אם בנה בית בתחילתו לא מנת שלא לעשות מעקה, אבל אם היה בדעתו לעשות מעקה ולאחר שבנאו נמלך ולא עשה, או שעשה מעקה ונפל ואינו עושה, עובר רק על עשה ועשית וגו' ואינו עובר על לא תעשה ולא תשים וכו' ע"ש, וא"כ באופן זה הוצרך המנ"ח לחדש

ועוד יש לחלק בזה דהשימוש בחשמל ומים אינו נזק בעצם אלא הוא רק גורם לחיוב ממונו, ואינו דומה לשחירותא דאשייתא דנעשה נזק לבית, וא"כ יתכן דאם דעת המשתמש לשלם את דמי השימוש של המים והחשמל יש מקום לראות שאין כאן חיוב ממונו כלל.

וגם אם נאמר שעבור חסרון של מים וחשמל מגלגלין עליו את הכל ל"ז שייך בגבירא דעביד למיגר והינו שרצונו לשלם על דירת נופש, אבל אם הגיע רק על דעת שחשב שא"צ לשלם אם היה יודע שידרש תשלום והיה נשאר בביתו חשבי לא עביד למיגר ובגבירא דלא עביד למיגר איכא חסרון קצת אם מגלגלין עליו את הכל נחלקו הראשונים וברמ"א סימן שס"ג סעיף ז' הביא בזה ב' דעות וא"כ מספק המע"ה וא"א להוציא ממונו.

הרב שמואל דרזי

ד' המנ"ח בחילוקים בין מעקה למזוזה

בדין השוכר והמשכיר במעקה והחילוק ממזוזה

כתב המנ"ח [מצוה תקמ"ו] דהנה בגמ' בב"מ [ק"א:] איתא דעל השוכר לעשות מעקה, ולא נתפרש אם חיובו מהתורה או מדרבנן, ולענין מזוזה איתא שם דפשיטא דהשוכר חייב בה ולא המשכיר משום דמזוזה חובת הדר היא אבל לענין מעקה לא נתפרש הטעם דהשוכר חייב, והביא מהמהות מיימוניות [פ"א ה"א] דנראה כיון דמדריגין לקוח ולא נזכר שכירות אין השוכר חייב במעקה מן התורה. ועיין בספר פאת השולחן שהאר"ק וכתב דהמשכיר בודאי חייב מן התורה כיון דהבית שלו, והחייב על השוכר מדרבנן, מיהו כתב שם דהכנסת הגדולה סובר דהשוכר חייב מן התורה ע"ש.

וכתב המנ"ח דנראה דלפ"ר הגהות מיימוני כיון דהמשכיר חייב מהתורה א"כ הוא קודם לשוכר וכל חיוב השוכר במעקה רק באופן שאין המשכיר רוצה לקבוע אז חייב השוכר מדרבנן.

ויש לדון בגדרי וחילוקי הדינים של מעקה ומזוזה דהנה לענין מזוזה נחלקו הראשונים אם חיוב השוכר הוא מהתורה והא דק"ל דאין השוכר חייב בפחות מ' יום היינו משום דלא מקרי בית דירה, או דחייב השוכר אינו מהתורה כיון דכתב' ב'יתר' ורק מדרבנן חייב משום דחמי' כשלו כמו שמצינו לענין טלית שאולה לאחר ל' יום דחייבת מדרבנן, ולדינא נקטינן לעיקר דחייב השוכר אינו אלא המעשה כמ"כ התוס' והרא"ש, ויעוי' בשו"ת הגרעק"א [ס' ט"ו] בביאור הפלוגתא.

ויש להקשות לפ"ר דמאי שנא מעקה ממזוזה דהא בתרומיהו בעינן שיאה בית דירה וכמ"כ החינוך להלן מהמג' סוכה [ג'] שאין חיוב המעקה אלא בבית שיש בה דירה, וא"כ תקשי דלענין מזוזה פשיטא לן דהמשכיר אינו חייב במזוזה אע"פ שהבית שלו וכל פלוגתא הראשונים אם השוכר חייב מהתורה או מדרבנן, ומאידך לענין מעקה אמרין להיפך דהמשכיר שהבית שלו חייב מהתורה, ואילו השוכר חיובו רק מדרבנן כמ"כ הגהות מיימוני וצ"ע.

ביישוב הקו"ה לענין חיוב המשכיר

ובפשוטו נראה דסוד החילוק בין מעקה למזוזה לגבי חיוב המשכיר היינו משום דמעקה היא תיקון בגוף הבית וזה מוטל על המשכיר דמחוייב להעמיד לשוכר בית הראוי לדירה, משא"כ מזוזה דאינה תיקון בגוף הבית להכשירו לדיוורם דאין איסור להכנס לדור בבית שאין בו מזוזה וכמ"כ המרדכי במנחות דמ"י לציצית דאחר שנכנס לדור בבית יש עליו מצוה לקבוע מזוזה, ולפיכך אין המשכיר חייב לקבוע המזוזה לשוכר. אולם אכתי תקשי דהתינח אם חיוב השוכר במזוזה מהתורה א"ל דהחיוב מוטל על השוכר הדר בבית ולא על המשכיר, אבל לשיטת הרא"ש ודעימיה דחייב השוכר רק מדרבנן תקשי מה הטעם דהמשכיר שהבית שלו ומשמש לבית דירה פטור מהמצוה ומאי שנא ממעקה דהבעלים חייב במעקה.

התירוץ עפ"י ד הגרעק"א בחיוב מזוזה

ונראה ליישב לפי המתבאר בשו"ת רעק"א קמא [ס' ט"ו ובס' ט'] דמצות מזוזה אינה בבית אלא קיום המצוה הוא בעצם הדיוורם בבית עם מזוזה, וכמו שמצינו במג"א ס' ט"ט דהנכנס לדור בבית שיש בו מזוזה צריך לברך אקב"י לדור בבית עם מזוזה, וכתב הגרעק"א דלפ"ר יש לדון דהיוצא מביתו לעסקיו וחוזר לאחר כמה ימים חייב לחזור ולברך ברכה זו כיון דבזמן שהיה חוץ לביתו נפסקה המצוה וכמו לענין ישיבת סוכה דבכל יציאה שיש בה היסח הדעת צריך לחזור ולברך להשיטות מדברכין אפי' בלא אכילה, מיהו בהשטה הבלה שם מהברכי' דפליגי על המג"א דאין מברכין אלא כשעושה מעשה בקביעת המזוזה כלומר דהדיוורם לא חשיבי כמעשה המתירס למזוזה, ויעוי' בערוך השולחן ה"ל מזוזה ס' רפ"ט דלא שמענו ברכה זו 'לדור בבית שיש בו מזוזה' ולא נהגו כדברי המג"א, אבל ע"פ נראה בדגור המצוה לא פליגי דהמצוה היא בדיוורם עם מזוזה ולא תיקון לבית בזמן שיש בו דיוורם, ולפ"ר מיושב שפיר החילוק ממצות מעקה דהתם המצוה היא בתיקון הבית עם מעקה ולפיכך מצוה זו מוטלת על המשכיר שהבית שלו.

הרב זאב פראנק

התחיל בברכת 'על נטילת ידים' וטעה וחתם 'לעסוק בדברי תורה'

עובדא הוה במי שהתחיל בברכת 'על נטילת ידים' שחרית, ואחר אמירת בא"י אמ"ה אקב"ו איתקיל מילוליה וחתם 'לעסוק בדברי תורה', ומתוך כך המשיך והעריב נא וכו' כל נוסח ברכת התורה והלימוד שאחריה ושוב חזר ובידך 'על נטילת ידים', ויש לעיין אם נהג כדן.

ברכה דאורייתא שבפתיחתה היה בדעתו לברכה אחרת
אלא דלשיטה זו היה בעיא לראי אפסטיג בנ"מ ואמרין ספיקא דרבנן לקולא, הא בברכה דאורייתא דכוותה כגון בבהמ"ז ואמר בא"י אמ"ה על דעת על העץ ועל פרי העץ וזכר וסיים הזן את העולם וכו' מספק לא יצא וחזר לראש, רק שכתב בבה"ל שלדעת כמה ראשונים כל שלא אמר הטעות בפיו פשוט שאין להוכיח אחר מחשבתו וגם בברכה דאורייתא יצא, והניח בצ"ע לדינא.

ולכא' נפקא מינה לנידון דידן שטעה וסיים בברכת התורה שלדעת הרבה פוסקים (מ"ז מ"ב סק"א) היא מדאורייתא, וכיון שפתיחת הברכה היתה על דעת ברכה אחרת צ"ע לדינא אם יחזור ויברך ברכת התורה.

ספק שבתחילה היה בדא"ו ושוב נעשה רק ספיקא דרבנן
אבל באמת דזה אינו, דהנה במ"ב (שם) הביא מהשאת אריה בספק בירך ברכת התורה לכיון שפיקא דאורייתא חזר ומברך, אך יברך רק ברכת אשר בחר שהיא המעולה שבברכות, ושם (ס"ה) ביאר דכיון שמן התורה די בברכה אחת כל שבידך אחת מן הברכות כבר יצא מכלל ספק דא"ו, והכא נמי הלא לבסוף בירך אשר בחר ובה נתכונן מתחילה אדעתא דברכת התורה ויצא בודאי המצוה דא"ו, וממילא דלגבי ברכת לעסוק בדברי תורה שפיר יש לילך לקולא כבשאר ברכות דרבנן.

אמנם הנה יש להסתפק בכל ספק שבשעת לידתו היה בדאורייתא ולאחר מיכן נעשה רק ספיקא דרבנן, דשמא מאחר שכשארע הספק כבר חל הדין ספיקא לחומרא תו לא פקע גם לכשנעשה ספק דרבנן, כד"ה בכסף משנה (פ"ב מחמץ ומצה ה"י) לענין ספק בבדיקת חמץ בספק הרמב"ם לחומרא ומשמע גם אחר שיביטל, ופירש הכסף משנה משום דבעינא דאיתילד ספיקא הוי איסורא דאורייתא, וכו"ל בבית יוסף (תל"ח) גם בשטת הטור (לכיון שחל הספק קודם הביטול הוי ספיקא דאורייתא, וגם בצ"ע שיביטל אח"כ לא מהני, דלעולם הוי בחזקת שאינו בדוק וצריך לקיים בו מצות חמץ כמו בכל בית שאינו בדוק, ומעתה גם בנידון דידן כיון שבשעה שאירע הספק בברכת לעסוק בדברי תורה היה ספק דאורייתא כבר בנתייב לחזור ולברך ולא תועיל ברכת אשר בחר שבידך אח"כ להפקיע הדין ספיקא לחומרא.

אבל לכא' לא דמי, דשאני התם שהבדיקה והביטול הם שני עניינים וכל קודם שביטל מחייב בבדיקה מדאורייתא גם ספיקא לחומרא, ומאחר שנתייב לצאת ידי ספיקו בבדיקה תו לא פקע גם לכשביטל, אבל בברכת התורה שתי הברכות חדא מילתא היא לצאת ידי המצוה דאורייתא בנוסח ברכה זו או בזו, וכשאירע הספק בברכת לעסוק בדברי תורה ונתייב לחזור ולברך מספק, אינו בטוספס ברכה זה בדוקא רק יכול לצאת ידי הספק גם בברכת אשר בחר, וממילא דכשבידך אח"כ אשר בחר נתייב עצה הדין ספיקא לחומרא שחל עליו בחיילה.

זאת ועוד שגם לענין ספק בבדיקת חמץ לא ק"ל הכי, שבבית יוסף גופיה הראה למש"כ בזה להלן, ושם כתב להוכיח שבבדיקת חמץ שפיר מועיל הביטול לאשוויי כשאר ספיקא דרבנן, וכו"ה במ"ב (תמ"ב סק"ח) ובה"ל (תל"ז ס"ב ד"ה ומבטל). ואינו דומה למש"כ המושג המלך (פ"ד מבכורות ה"א בסופו ד"ה ומיהו) בספק בכור שהטיל בו מום לענין אם מותר לאוכלו משום ספיקא דרבנן לקולא, ומצדד לומר דכיון שהספק נולד בהיותו אסור מן התורה ורק אח"כ נתגלגל הדבר ובא לאיסורא דרבנן לא אזלינן אחריו, דשאני התם דכל קודם שהטיל בו המום כבר היה אסור מדאורייתא עד שניתר מחמת המום, וכיון שבתחילה היה הדין ספיקא לחומרא לא פקע גם אחר שנעשה רק איסור דרבנן, אבל בבדיקת חמץ כל שלבסוף השבית חמיצו ע"י ביטול נמצא דלמפרע לא היתה מוטלת עליו מצות הבדיקה דאורייתא כלל כדי שנהמי בספיקא.

קיום מצות מדרבנן קודם שיצא מדאורייתא

העולה לע"ע בנידון דידן דאף שכשאירע הספק בברכת לעסוק בדברי תורה היה מחייב בה מדאורייתא, מ"מ כיון דלבסוף יצא ידי מצות ברכת התורה באשר בחר, ולא נשארה עליו ברכת לעסוק בדברי תורה אלא מדרבנן שפיר יש לילך בספיקא לקולא.

אמנם עוד יש לפקפק, דשמא בכל כהאי גוונא שעיקר המצוה

דאע"ג דאינו עובר בלאו מ"מ מחייב בכל ממונו משום ביטול העשה בכל רגע, ומיהו המנ"ח סיים שם דברמב"ם אינו מבואר חילוק זה כלומר דלשיטתו בכל גווני דאיכא עשה דמעקה איכא לאו דלא תשים דמים, ויעו"ו בהערתו על המנ"ח דלכא' יש להוכיח כן מדברי הרמב"ם שכתב בהלכה ג' דלאו דלא תשים דמים וכו' אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה, ולשיטת התוס' לעולם יש בו מעשה במה שבונה הבית ועיין בעמק הנצ"ב כאן (עמ' ר"ט), ולפ"ז נראה דלשיטת הרמב"ם פשיטא דמחייב להוציא כל ממונו משום עבירת הלאו דלא תשים.

כל ממונו בעבירה בשב וא"ת

אולם יש לדון בדברים דאע"ג דעובר בלאו מ"מ אינו מחייב להוציא כל ממונו כיון דעבירת הלאו היא בשב וא"ת וכמס"כ הרמב"ם דהוי לאו שאין בו מעשה ומצינו פלוגתא באחרונים בנידון יעו"ו בפמ"ג או"ח ס' תרנ"ו אש"א סק"ה שנסתפק בדבר מיהו בש"ת הריב"ש ס' שפ"ז מצינו להדיא דמצות לא תעשה חמיר טפי ואפי' בשב וא"ת צריך ליתן כל ממונו.

דברי השערי צדק דחייב חומש

והנה בספר שערי צדק לבעל החכמ"א בהקדמה כתב להדיא דמצות מעקה נוהגת בכל שעה וכל ימיו בעמוד והוצא הוצאה זו קאי כדן מ"ע שצריך לפזר עליו חומש נכסיו כמבואר בשו"ע או"ח ס' תרנ"ו ע"כ, וחזינו דאע"ז ליתן יומנו מחומש כשאר מצות עשה, ולכא' תקשי למה אינו מחייב בכל ממונו משום עבירת הלאו, ועל כרחך דסובר דלאו שעובר עליו בשב וא"ת א"צ להוציא כל ממונו ועכ"פ לאו שאין בו מעשה כמס"כ הרמב"ם דלא תשים דמים הוא לאו שא"ב מעשה, וי"ל דלפיכך אינו מחייב בכל ממונו וי"ל בדברים.

זמן חיוב מצות מזוזה ומעקה

עוד יש לדון בחילוק בין מעקה למזוזה בזמן חיוב המצוה דהנה לענין מזוזה כתב המג"א או"ח ס' י"ט והמשנ"ב שם דאין לברך על המזוזה אלא תיכף שנכנס לדור, ויעו"ו בפרשה סדורה (ס' י"ח) דהעיר מפשטות לשון הברייתא דמסכת מזוזה וכן כתבו הבה"ג והאשכול דבית חדש משעה שגמרו מיד חיוב במזוזה כדאמור המג"א והמשנ"ב סתמו דלא יקבע קודם שנכנס לדור, ובסד"ה הביא הפרשה סדורה מהספרי לענין מעקה דדרש כי תבנה בית חדש משעת חידושו, ונראה דהכונה ג"כ דתיכף שבנו או יל לקבוע מעקה אף שלא נכנס עדיין לדור בו, וכתב ואפשר דשם גם המג"א מודה דידול לברך ע"ש, ובטעם החילוק יש לבאר לפי מש"נ דלענין מזוזה המצוה היא בעצם הדיורין בבית עם מזוזה ולפיכך קודם שנכנס לדור ליכא מצוה כלל ואינו יכול לברך, משא"כ במעקה דהמצוה מוטלת על הבית העומד לדירה לתקנו במעקה ולהסיר המכשול ממנו ולפיכך משעה שעומד לדירה חייב במעקה.

קביעת מעקה ומזוזה ע"י גוי

עוד נראה לדון בחילוק בין מצות מעקה למצוה בדין קביעת מעקה ע"י גוי דהנה המנ"ח אות ג' הביא מהמחנה אפרים הל' שלוחין (ס' י"א) שחקר אם עושה מעקה ע"י גוי אם צריך לברך וכתב דע"י פועל נכרי מהני כיון דידו כיד בעה"ב, וכתב שם דכל היכא דא"צ שלוחות אף ע"י נכרי שפיר דמי, ומעקה א"צ שלוחות ע"ש, ומאידך המנ"ח פליג וכתב דצריך שלוחות ככל מצוה עשה, ואם א"ח עשה שלא מדעתו לא קיים המצוה וביטל מצות עשה ככל מ"ע שבתורה.

ונראה לענין מצות מזוזה גם המחנ"א מודה דהקובע ע"י עכו"ם לא קיים המצוה ואפי' נימא דמזוזה שקבעה עכו"ם כשרה וכמו שנסתפקו בזה האחרונים, אבל הדבר ברור דבעה"ב לא קיים מצוה בקביעתה כשהניחה ע"י עכו"ם, וצ"ב מאי שנא ממעקה.

בביאור החילוק לענין גוי

ונראה ליישב דשאני מעקה דהמצוה היא בסילוק התקלה והמכשול וכיון דאין מצוה בעצם המעקה על גגו בזה שפיר יוצא גם ע"י עכו"ם, משא"כ במזוזה דהמצוה היא באופן חיובי שיהא בבית המזוזה והמצוה מתקיימת בכל שעה שיש בבית מזוזה ולפיכך אינו מקיים מצוה בקביעת מזוזה אלא כשקבעה בעצמו או ע"י שלוחו, ויש לבאר הדברים בין אם נימא דהמצוה בדירורין עם מזוזה, ובין אם המצוה שיהא בבית מזוזה. מיהו כאמור המנ"ח נקט דגם לענין מעקה אינו מקיים מצוה אלא כשקבע המעקה בעצמו או ע"י שלוחו, ולפי מש"נ מרן הגר"ח זצ"ל נקט דגם לענין מעקה מצינו לומר דהמצוה היא בכל שעה.

ומכאן יש לדון בנידון שהובא במלאכת שמואל י"ד (ס' ל') במי שבידך על מעקה ונפל מידו ונטל מעקה אחר האם צריך לחזור ולברך וחזיתי לשאל הדבר קמיה מרן הגרא"ל שטיינמאן זצ"ל והשיב לי שא"צ לחזור ולברך ושאולי מאי שנא מבידך על שופר או כן חנוכה והחליף השופר דצריך לחזור ולברך אם לא התחיל לתקוע כמס"כ המשנ"ב ס' תקפ"ה סק"ד בשם הבנין עולם, והשיב הגרא"ל ז"ל דמעקה אפשר גם ע"י גוי כדבר המחנ"א.

ובביאור הדברים נראה דכיון דהמצוה היא בסילוק התקלה ע"י מעקה אין המעקה נידון כחפצא של מצוה לענין חלות הברכה, וכן נראה דלא מצינו הידור וגוי מצוה במעקה נאה ומתוקן יפה, מיהו בשבלי הלקט מצינו דלא ידרוס על מעקה משום ביזוי מצוה (ה"ד במלאכת שמואל שם).

כוונה הוא בתורת ודאי כנ"ל, וכעת צ"ע.

הפתיחה בבהמ"ז אם מעכבת מן התורה

ונחזור לעיקר דברינו בברכת לעסוק בדברי תורה, דאף שספק אם יצא בה מחמת מה שפתח על דעת ברכה אחרת ומצות ברכת התורה מדאורייתא, מ"מ ספיקא לקולא כיון שלבסוף בירך אשר בחר ויצא בה בודאי המצוה דאורייתא.

דהנה כזה יש להעיר במ"ב (ר"ט סק"ו) שכתב במי שאכל פת וטעה כסבור שאכל פירות ואמר בא"י אמ"ה על העץ ועל פרי העץ ושוב נזכר וסיים הזן את העולם וכו' עד הזן את הכל, דכיון שהוא ספק בבהמ"ז דאורייתא יחזור ויברך. וצ"ב דהלא הצד גריעותא באמירת על העץ ועל פרי העץ מבואר בגמ' (ברכות כ"א) משום דבתר עיקר ברכה אזלינן, והיינו בא"י אמ"ה דקאי אל העץ ועל פרי העץ שסמך להשם ומלכות, ואילו מדאורייתא לא גרע מאילו לא פתח כלל בברוך רק התחיל הזן את העולם וכו' בא"י הזן את הכל דלכא' יצא, דהנה במנחת חינוך (מצות ת"ל אות ג') נקט בפשיטות שמן התורה ברכה אין צריכה שם ומלכות, וקרא דלא שכתתי דלילף מיניה אסמכתא בעלמא, ובחשבונות של מצוה לאדר"ת כתב עליו דבהמ"ז מקרא מלא דיבר הכתוב וברכת את ה' אלוקיך, וגם בברכת התורה כתיב כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו, הרי שצריך להזכיר בהם את השם, אבל כשחותם לבסוף בא"י הזן את הכל האיקא לשון ברכה והזכרת השם לצאת מדאורייתא גם לדעת האדר"ת, וא"כ בפתח בברכה אחרת למה מחמירים משום ספיקא דשמא בתר עיקר הברכה אזלינן, והלא מן התורה לכא' סגי בחתימת בא"י הזן את הכל, ולכלי נוסח הברכה מדרבנן שצריכה פתיחה והחתימה נזיל לקולא כבשאר ברכות דרבנן.

ושמא יהא מוכח מכאן דברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה מדאורייתא כדמשמע בתוס' חדשים שעל המשניות (מ"ש פ"ה מ"א), ודין תורה הוא להזכיר בה גם מלכות שלא כדברי המנחת חינוך והאדר"ת, ולזה ניהא דבחימת בא"י הזן את הכל לא סגי גם מדאורייתא שהרי אין בה מחמירות, וצריך למלך העולם שאמר בפתיחה, ולהכי בפתח בברכה אחרת שפיר ה"ל ספיקא דאורייתא לחזור ולברך.

אם רשאי להמשיך והערב נא וכו' מספק

ובנידון דידן שפתח על דעת לחתום על נטילת ידים וטעה וסיים לעסוק בדברי תורה יש להעיר עוד, דכיון שלאחר נזכר בטעותו צ"ע אם רשאי להמשיך הברכה והערב נא וכו' בא"י נותן התורה, דאמנם בדיעבד ספיקא לקולא לצאת ידי חובת הברכה, מ"מ לכתחילה כבר הורו מחמיקי הזמן בכל כהאי גוונא שלא יעשה ספק איסור ברכה לבטלה כדי לינצל מאיסור ברכה לבטלה שכבר עשה.

אלא שבזה לענין אמירת והערב נא וכו' ישנם ג' צדדים לקולא, דהלא פלוגתא דרבוותא היא (מ"ז ס"ו) אם היא ברכה בפני עצמה ואומרים הערב בלא וא"ו, או שהיא גמר ברכת לעסוק בדברי תורה ואומרים והערב בוא"ו, ובהגהת הגרע"ק על הדרך החיים (דברי ברכת השחר) הפס' לעיקר שהן שתי ברכות, ולכן גיסא שהיא ברכה לעצמה ודאי שאינה תלויה בברכת לעסוק בדברי תורה ורשאי לאומרה, ונמצא שלפנינו ג' ספיקות להקל, שמא והערב נא וכו' היא ברכה בפני עצמה, וגם את"ל שהיא גמר ברכת לעסוק בדברי תורה מ"מ שמא כהך גיסא דבתר חתימה אזלינן ואין גריעותא במה שהיה בדעתו לחתימה אחרת, וגם שמא כדעת הראשונים דכיון שלא אמר הסעות בפיו פשוט שאין הולכים אחר מחשבתו וזה לא נסתפק הש"ס כלל. [ומצינו בכע"ז בנב"י (תניני י"ד ס' ט"ד) דחשיב ליה ספק ספיקא, שמא כמ"ד שאינו תלוי בבטלה דהש"ס ופשוט לאיסור, וגם למ"ד שתלוי בבטלה דהש"ס מ"מ הלא יש צד לאיסור].

וכל כהאי גוונא שיש ג' צדדים לברך, הנה בטוב טעם ודעת (להגר"ש קלוגר מהד"ק ס' קפ"א) כתב שבג' ספיקות מברכים, וכזה באשל אברהם מבוטאטא (ר"י ד"ה פחות הראשון), ובמכתם לדוד (א"ח ס' ג', ציינו במחקר ברכה ט"ז) הביא למשאת משה שבג' ספיקות מברכים, והואוהא חזק לחלוק דאפילו באלף ספיקות אין מברכים, ונפקא מינה בזה אם רשאי לכתחילה להמשיך והערב נא וכו' מחמת צירוף ג' ספיקות הנזכרים.

מסקנת הדברים

א] ברכה דאורייתא שבפתיחתה היה בדעתו לברכה אחרת, צ"ע אם יחזור ויברך, ואם גם אמר הסעות בפיו יחזור ויברך. ב] ספק שבתחילה היה בדאורייתא ושוב נעשה רק בדרבנן, ספק לקולא. ג] במנחת חינוך נסתפק אם שייך לקיים המצוה מדרבנן קודם שיצא מדאורייתא אבל כשהכשר המצוה דרבנן מחמת ספק ולכן גיסא גם מדאורייתא יצא שפיר דמי. ד] למ"ד שמצוות דאורייתא צריכות כוונה ודרבנן לא, במנחת חינוך שדן דאיות סותרות אם הוא בתורת ודאי או מספק וצ"ע. ה] לדעת המנחת חינוך מדאורייתא ברכה אין צריכה שם ומלכות, והאדר"ת כתב שצריכה שם, ובמ"ב מוכח לכא' שגם מלכות כדמשמע בתוס' חדשים. ו] אמר בא"י אמ"ה על דעת לחתום על נטילת ידים וטעה וסיים לעסוק בדברי תורה והערב נא וכו', ידי ברכת התורה דאורייתא יצא בברכת אשר בחר, ולענין ברכת לעסוק בדברי תורה דרבנן ספיקא לקולא, אך צ"ע אם היה רשאי לכתחילה להמשיך והערב נא וכו' כמבואר בפנים.

מדאורייתא וחכמים בתקנתם הוסיפו פרטים באופן קיומה, לא שייך שיהא קיום המצוה מדרבנן קודם שיצא המצוה עצמה מדאורייתא, דכ"ה במנחת חינוך (מצוה ל"א אות י"א) שנסתפק למאי דק"ל דמצוות דאורייתא צריכות כוונה ודרבנן אין צריכות, בכנון שקידש במקום סעודה אך שלא בכוונת מצוה ושוב קידש בכוונה אך שלא במקום סעודה, אם יצא המצוה דרבנן בקידוש הראשון והדאורייתא בשני, או שמא לא שייך שיצא המצוה מדרבנן קודם שיצא מדאורייתא ואיך לחזור ולקדש במקום סעודה, וסיים 'וכעת לא מצאתי גילוי לדון זה', והכא נמי אם נימא שמצוות ברכת התורה דאורייתא מקיים רק בברכת אשר בחר, וברכת לעסוק בדברי תורה שנסתפק בה מועלת לו רק לדרבנן, נמצא שמקדים הברכה דרבנן לדאורייתא ויהא תלוי בספיקו של המנחת חינוך.

אבל זה אינו, דהלא הספק בברכת לעסוק בדברי תורה מצד מה שפתח אדעתא דברכה אחרת דמספקא לן אי בתר עיקר הברכה אזלינן או בתר חתימה, וספק זה ישנו גם לענין מצות הברכה דאורייתא וגם לענין חובתה מדרבנן, רק שכלפי המצוה דאורייתא אזלינן לחומרא ובדרבנן סמכינן לקולא דבתר חתימה אזלינן, ולכן גיסא כמו שהיה ברכה לדרבנן כך היא ברכה גמורה מדאורייתא ונמצא שלא הקדים ברכת התורה דרבנן לדאורייתא, משא"כ בגוונא דהמנחת חינוך דקידוש בלא כוונה למצוה מועיל לקידוש דרבנן ולא לדאורייתא ונמצא מקדים מצות הקידוש דרבנן לדאורייתא.

לצאת הקידוש מנער בן י"ג על סמך שעתיד להתפלל

ומטעם זה צ"ע בדברי הבה"ל (רע"א ס"א סוד"ה מיד) שכתב לענין לצאת ידי קידוש מנער בן י"ג שלא ידוע שהביא סימני גדלות, שאם כבר התפלל יכול הנער להוציאו משום ספק ספיקא, שמא כבר הביא סימנים ושמא כבר יצא אהל בתפילה, ומקשים דא"כ גם בשלא התפלל הלא עתיד להתפלל כהוא כל אדם, ולמה לא ישמע הקידוש מהנער על סמך תפילתו שצטרף לספק ספיקא, דכך לי שספק ספיקא דקידוש ותפילה כמו תפילה וקידוש.

אלא שהיה מקום לומר עפ"ד המנחת חינוך, שאם עדיין לא התפלל נמצא שמקיים המצות קידוש דרבנן בשמיעה מן הנער ואילו ידי קידוש דאורייתא יצא רק בתפילה דלאחר מיכן, וזה לא שייך להקדים קיום המצוה מדרבנן לדאורייתא. אבל למה שנתבאר אינו מחוור, דאמנם לענין מצות הקידוש דאורייתא ספיקא לחומרא ולא נפטר מחיובו בשמיעה מן הנער, מ"מ כלפי הקידוש דרבנן שפיר יש לסמוך גדול הוא ויצא ממנו גם מדאורייתא ושוב לא קדם הקידוש דרבנן לדא'.

החילוק בין מצוות דאורייתא לדרבנן לענין כוונה

אם הוא בתורת ודאי או מספק

ולפי דרכינו למדנו דבר גדול מת"ד המנחת חינוך, דהנה למ"ד דמצוות דאורייתא בעו כוונה ודרבנן לא נחלקו רבותינו האחרונים אם הוא משום ספק דלדינא מספקא לן אם מצות צריכות כוונה או לאו, ומספק אזלינן במצוות דאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא, או שהוא בתורת ודאי דגם למ"ד מצוות צריכות כוונה הקילו בשל דבריהם שלא להצטרף כוונה, וממה שדן המנחת חינוך בקידוש במקום סעודה שלא בכוונת מצוה ושוב קידש בכוונה ושלא במקום סעודה דשמא לא שייך שיצא המצוה מדרבנן קודם שיצא מדאורייתא, לכא' מוכרח כהך גיסא שהוא חילוק בתורת ודאי מצוות דאורייתא בעו כוונה ודרבנן לא, ולזה נמצא שבקידוש הראשון יצא מדרבנן בלא מדאורייתא, אבל לאידך גיסא שהחילוק מחמת ספק הלא אם מצוות צריכות כוונה לא יצא כלל במה שקידש בלא כוונה ואם אין צריכות יצא גם מדאורייתא, וממה נפשך אין כאן קדימת המצוה דרבנן לדאורייתא.

אך לכא' צ"ע ממשיך המנחת חינוך (מצוה י' אות י"א) בספק אם אכל מצה ושוב אכל בלא כוונה למצוה, דלמ"ד ספיקא דאורייתא לחומרא שמן התורה דינו להחמיר בספיקו לא יצא כדין מצוה דאורייתא דבעיא כוונה, ולמ"ד ספיקא לחומרא רק מדרבנן הויה כשאר מצוות דרבנן ומועיל מה שאכל בלא כוונה. ובש"ת דובב מ"שירי (ח"ג ס' ב) תמה עליו דבספיקא דאורייתא החיוב לצאת מן הספק ואם לא יכוין הרי עדיין עומד בספיקו כדמעיקרא, והגוץ עצמך בכנון שנסתפק אם כיון באכילתו למצוה ומספק חוזר ואוכל מצה, וכי נימא דכיון דספיקא לחומרא רק מדרבנן אין צריך כוונה דא"כ נמצא שלא תיקן כלום, וספק על עצם האכילה לא עדיף מספק על הכוונה.

ובישוב דברי המנחת חינוך שמא י"ל כהך גיסא שהחילוק בין מצוות דאורייתא לדרבנן לענין כוונה הוא מחמת ספק כנ"ל, וממילא דלמ"ד ספיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן שפיר י"ל דלענין כוונה ה"ל כשאר מצוות דרבנן דמספק לא בעו כוונה (כמש"כ הפני יהושע בכתובות ט' א' דלשיטה זו הא דמקלין בספק ספיקא היינו מהך טעמא שהספק השני הוא ספק דרבנן), ושפיר הועיל במה שחזר ואכל וא"כ שהיה זה בלא כוונה, דמ"מ אי מצוות אין צריכות כוונה יצא בה ידי חובתו למכיר, ובגוונא הדדבב מ"שירי שנסתפק אם כיון באכילתו למצוה לכא' בדין למיזל לקולא משום ספק ספיקא, שמא כן כיון למצוה ושמא אין צריכות כלל כוונה.

אלא דא"כ נמצאו דברי המנחת חינוך סותרים זה לזה, שהרי ממשיך לענין קידוש יש ללמוד שהחילוק בין מצוות דאורייתא לדרבנן לענין

הרב אליסף פרלמן

ביטול מצות יראת ה' בדיבור לשה"ר

א] כתב הח"ח בפתחה עשין יא' וז"ל ועל כולם, עובר עוד על מצות עשה דאת ה' אלקיך תירא, שהזהירו בזה לירא מלפני ה' יתברך כל ימי חייו, ובבוא מעשה ליינו, נתחייבנו להעיר את רוחינו באותו הפרק, שהקבל"ה משגיח בכל מעשה בני אדם וישיב להם נקם כפי רוע המעשה, ועל ידי זה ימנע מלעבור על דעת קונו, ובודאי גם שזמפקיר את נפשו לעון החמור הזה של לשון הרע ורכילות בטל עשה זו. עכ"ל.

ומבואר בדברי הח"ח, שלא הזכיר ביטול עשה דאת ה' אלקיך תירא, אלא במי שמפקיר נפשו לעון החמור הזה, ובספר ח"ח עם הערות מגדולי רה"י, הביאו בזה את קושיית הגר"א ד' וכטפוגל שליט"א, בהקדם, דהנה מפקיר עצמו לעון הוא חמור הרבה ממי שמדבר פעם אחת, וכך כתב הח"ח בחלק האחרון וז"ל ואם חס ושלום נעשה הדבר אצלו כהפקר וכו' עובר עוד על ארור שלישי והוא ארור אשר לא יקים וכו' עכ"ל, וכמון כן בכלל ד' בבאמ"ח ס"ק מ"ט כתב הח"ח שמה שאמרו בערכין דף טו: שהמספר לשון הרע אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקדש, איירי רק במי שמפקיר עצמו לעבור על עוון זה, אבל אדם רגיל שעבר על לשון הרע או רכילות בודאי יש לו תשובה ע"כ. ולפ"ז קשה מהו שסיים הח"ח את ביטול העשה דיראת ה' דוקא במי שמפקיר עצמו שהוא חמור בהרבה.

והנראה עוד להקשות, דהנה מפתחת דברי הח"ח לא משמע שנקט הביטול עשה דוקא במי שמפקיר עצמו, דלא פתח בדבריו לומר ועוד המפקיר עצמו לזה העוון עובר על מצות יראת ה', וא"כ משמע דס"ל דזה מצוה ששייכת בכל דיבור האסור, ורק כלפי מה שכתב בדבראי ביטול מצות עשה זו, כתב את דוקא במי שמפקיר עצמו, באופן דמשמע דאכן את עיקר האיסור שייך לעבור בכל עבירה שהיא, אבל לנקוט בדבראי עבר על מצוה זו, זה שייך דוקא במי שמפקיר עצמו לעון החמור הזה, והדברים צ"ב, מדוע זהו דוקא במפקיר עצמו.

ב] והנראה בכל זה, בהקדם, דהנה יש לדון מהו אכן המ"ע של יראת ה' ובאיזה אופן נחשב לביטולה, דהנה כתב החינוך מצוה תל"ב וז"ל וזאת אחת מן המצוות התמידיות על האדם שלא יפסק חיובו מעל האדם לעולם אפילו רגע אחד, ומי שבא דבר עברה לידו חייב להעיר רוחו ולתת לא לבו באותו הפרק שהשם ברוך הוא משגיח בכל מעשה בני אדם וישיב להם נקם כפי רוע המעשה. ועובר על זה ולא שת לבו בזה באותו שעות, ביטל עשה זה, שזו היא שעת קיום עשה זה בכיוון. ואולם כל ימי האדם וכל עתותיו בכלל המצוה לעמוד ורזו ונזכר עליה עכ"ל.

ואשר יש לדון מהו הקיום של המצוה עשה, האם עצם ההתעוררות של האדם בשעת מעשה שיש נקם וישים על המעשה, ובכך יעורר את לבו להימנע מעשיית העבירה, או דילמא הקיום של המצוה עשה הוא בהימנעות בפועל מהעבירה, והיינו באופן שההימנעות היא מחמת מה שעורר את לבו להיות נמנע משום יראת ה', והביטול הוא דוקא במה שאינו נמנע מהעבירה, ולא מחמת חיסרון השימת לב בלבד.

והנפק"מ בזה, מה יאה באופן שאכן בשעת העבירה נזכר ביראת ה' והשיעור של לבו שיש נקם וישים, ומכל מקום לא היה זאת בכדי למנוע אותו מתאווה העבירה שתקפה עליו לפסוק מעשה הרע שעשה חברו, האם ככה"ג לא חשיב ביטול עשה שהרי הוא עורר את יראת ה' כמצווה, או דילמא דהקיום הוא דוקא במה שנמנע מהעבירה מחמת יראת ה', אבל כל שלא נמנע מהעבירה א"כ ביטול את העשה.

ויהא גם נפק"מ לאידך גיסא, מה הדין במי שנמנע מהעבירה מחמת עצם ציווי ה' שצוה שלא לעבור את העבירה, אבל לא זכר באותה שעה כלל מענין יראת העונש, האם ככה"ג חשיב שקיים את מצות יראת ה', דמחזר גיסא הרי נמנע מן העבירה, וא"כ מונח במעשיו את עיקר המצוה ובמה שאינו עובר מחמת ציווי ה' אפשר שנכלל גם קיום מצות יראת ה', אך אם כך דבר המצוה הוא לשים לב לבו את יראת ה', ומקיים זאת גם אם לבסוף לא התגבר על תאוותו, א"כ יש לדון לאידך גיסא דאם נמנע מהעבירה, אבל לא זכר כלל מיראת ה' אפשר שלא נכלל במעשיו קיום של מצות יראת ה'.

ג] אלא דאפשר, דגם אם נאמר דהדרג של המצוה הוא לשום על לבו את יראת ה' בשעת מעשה, והוא אכן שם את יראת ה' בלבד, אלא שלא עלה בידו למנוע את עצמו מן העבירה מחמת כן, נראה דעדיין חשיב שעבר על המצוה, משום ד"ל להשיעור מה שצריך שישים על לבו את ישימה כזאת שיש בידיה למנוע אותו מתאוות וקיומה, אבל אם אין זו יראה המונעת, א"כ חיסר בשיעור היראה המצווה עליו מן התורה, ועיין בית הלוי פרשת יתרו ד"ה 'לא תחמוד', שביאר דכך הוא טבע הפחד באדם שמסלק ממנו את התאוה והחמדה עי"ש במשל שהביא בזה, וזהו ענין היראה, ע"כ. אלא שמונח שזה תלוי בשיעור הפחד והיראה, וממילא שאם לא הועיל למנוע את העבירה כנראה שלא שיעור היראה שציוות התורה, והרי זה בביטול המצוה.

ד] ואם כנים אנו בזה, שיש שיעור במצוה, יבואר דברי החינוך, דהנה מדבריו עולה דנכלל בהמצוה עשה של יראת ה' שתי ענינים,

דענין אחד של יראת ה' כתבו כמצוה ששייכת בכל שעה ושעה, והיא מן המצוות התמידיות שלא יפסק חיובן מהאדם אפילו לרגע אחד, וענין נוסף הוא כלפי הביטול עשה שביאר דהיינו חשב ביראת ה' לידו ובאותה שעה לא שת לבו ליראת ה' להימנע מן העבירה זה ביטל את העשה דזאת היא שעת קיום עשה זה בכיוון.

ובביאור הדברים נראה, דנכלל במצוה זו חלק אחד שגדרו הוא מצוה עשה קיומית, וחלק אחד שגדרו הוא מצוה עשה חיובית, והחלק שהוא בגדר מצוה קיומית זהו שייך בכל שעה ורגע, שאם חשב ביראת ה' קיים מצוה, אבל בשעה שבא מעשה עבירה לידו זו היא שעה שהיא מצוה חיובית, ואם לא שת לבו הרי זה ביטל את העשה, וצ"ב החיבור בין ב' חלקי המצוה. ועיין ב'מענה לשון' להג"ה זקס זצ"ל ס"ק נ' שביאר בדברי החינוך עוד וז"ל ורצה לומר בזה שאדם צריך להיות תמיד במצב של מורא שמים של יראת העונש, בשיעור כזה שאם יתחדש עליו דבר, ויכל מיד להעיר את רוחו, אבל מי שלא יתבונן בזה תמיד, לא יוכל להתעורר בזה באותו הפרק, וכו' ועל כן צריך לשני הדברים גם להיות תמיד ביראת העונש, וגם להעיר את רוחו בשעה שבאה עבירה לידו עכ"ל.

והנראה מזאת דאין זה שתי חלקים נפרדים שאין להם שייכות, אלא דלעולם אין שייך שאדם רק בשעת העבירה יתחיל להשית על לבו ענין של יראת ה', בדענין כזה לא יאה מועיל לו להיות נמנע מן העבירה, ובשל כך מחויב האדם להיות מוסיף והולך ביראת ה' בלבדו בכל עת, ורק עי"ז יוכל להיות בו שיעור יראת ה' שיהא בכוחה להעיר אותה בשעת מעשה, ובכך להימנע מן העבירה. ואמנם אכתי נראה דישאר בזה ענין של שתי חלקים, חלק שהוא מצוה קיומית וחלק שהוא בגדר חיוב, דחלק הקיומי יאה שייך במי שכבר ביעור בו יראת ה' בשיעור שיש בה בכדי להימנע מן העבירה, ועדיין יש לו מצוה בכל תוספת שמוסיף להרהר בה, ואינו מבטל מצוה אם אין חושב בה, אבל מה שנכלל בחלק החיובי של המצוה הוא חיוב להיות מוסיף והולך שיעור יראת ה' בלבדו, שיהא בה בכדי להימנע מהעבירה בשעת הצורך, וחלק זה אם אינו מקיימו הרי הוא מבטל את העשה.

ה] אלא דיש לחקור אימתי נחשב לו לביטול מצוה, דהנה מדברי החינוך נראה דמה שחשיב ביטול מצוה זהו רק בשעה שבאה דבר עבירה לידו לא שת על לבו באותה שעה יראת ה', ונראה דאפשר דלדבריו, אע"פ דנתבאר דיש חיוב על האדם בכל שעה להוסיף יראת ה' בשיעור שיכול למנוע ממנו את העבירה, אכן גם אם לא עשה כן לא ביטל את המצוה דס"ס היות ותכלית כל אותו החלק החיובי שבמצוה הוא מה שלבסוף ימנע מהעבירה, א"כ הביטול הוא רק אם הגיע לידו דבר עבירה ולא שת על לבו להימנע, וכמו כן לדרך הזאת, הרי גם אם שת לבו אבל לא בדרגה כזאת שיכול למנוע העבירה, חשיב ביטול, ומשום שמעיקרא לא היה לו כזה שיעור של יראת ה', ועי"כ באותה שעה נחשב לו לביטול.

ו] ולפי כל זה, אפשר שיש ליישב את דברי הח"ח שלא החשיב לביטול העשה 'כדודא' אלא במפקיר עצמו לעבירת הדיבור לשון הרע, והנראה משום דאכן אין בידו של האדם לשער ממש באופן ודאי האם יש בלבו את שיעור היראת ה' הראויה בשביל להיות מבטל ממנו החמדה והתאוה, וממילא אם חיסר בהשיעור ובשל כך לא הצליח להימנע מן העבירה, הרי שאינו מבטל את העשה בודאי שהרי באותה שעה הוא כאנוס מחמת שאין שיעור יראת ה' בידו, ואילו מצד מה שלא הוסיף מעיקרא יראת ה' הרי לא ידע בבירור את השיעור. ועל זה ביאר הח"ח דאם הוא מפקיר עצמו לכן בתמימות, הרי זה ודאי ביטל את העשה, משום דכל כאני גונא שהוא בתמימות, בודאי כבר היה יכול לשער את היראת ה' שבידו שהיא איננה מספקת בשביל להימנע מן העבירה, שהרי כמה פעמים שנכשל, ועוד שמה שהוא מופקר בדבר הרי זה מלמד שאין לו מחמת התאוה והיצר שווער בשעת מעשה, אלא בלאו הכי הוא לא שת לבו ליראת ה' או ביטל את המצוה עשה בודאי.

ומיושב נמי הא דהקשינו מדוע לא פתח הח"ח מיד בתחילה דיש ביטול על המ"ע כאשר הוא מופקר לכך, ומשמע מתחילת דבריו דיש בזה ביטול עשה גם בלאו הכי, ולהל"ל יתבאר דבעיקר הדבר הרי גם בפעם אחת שייך ביטול העשה, שלא בידו אמרינן לא חשיב שבודאי ביטל העשה, משום דאפשר שלא היה בזה באותה שעה השיעור יראת ה' הנצרך, ומעיקרא לא ידע לשער להוסיף יראת ה' בלבדו בשיעור הנכון, אבל סיים הח"ח דבמפקיר עצמו בזה בודאי ביטל העשה וכמושנ"ל.

הרב אברהם זנגר

פסק דינו המופלא של הדבר אברהם בשנות הזעם בגיטו קובנה בדין חיין קודמין

מעשה שהיה בשנות הזעם בגטו קובנה, בן תורה אחד הגיע למקום המסתור בו שהו עמו אנשים אחדים ובידו כיכר לחם שמצא ברחוב. עיני הכל נישאו באופן טבעי אל עבר הזהב המשמיע שבידו, אבל מתוך הנמקה הגדולה הכריע 'חיין קודמין' ושמר את הכיכר כולו לעצמו ולא הסכים לחלק ממנו לאחרים.

הגה"צ רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל ששהה שם טען כנגדו, ולימים

אף כי יודעים אנו שמחר בבוקר לא תהיה לנו פרוסת לחם, וחו' נגיע לשערי מוות, ואז נצטק לבורא עולם 'באו מים עד נפש' ויפתחו לנו שערי שמים ונזכה לרחמים.

דברי הגאון רבה של קובנה היו לנו בגטו כאורים ותומים, ואכן כן נהגנו. כפי ששמענו שהתבטא רבה של קובנה: 'על הדין של 'וחי בהם' תקבלו שכר לאחר מאה ועשרים, אבל לא זוכים לניסי תחיית המתים של הנהגה ניסית, לזה זוכים רק במסירות נפש ממש על שמירת שבת ברעב בצמא ועבודת הקשה, אז נפתח שער של רחמים לעם ישראל, אבל יש לזכור: "מסירות נפש ולא איבוד נפש", שההבדל ביניהם דק כחוט השערה, ולזה צריך חכמה גדולה, אך בין קיום מצוה רגילה עד קיום מצוה במסירות נפש, המרחק גדול.

זכות הצלת יהדות ינובה תעמוד לנו ונזכה לראות ניסים נוראים בהנהגת שמים. לכאורה נראה אמנם שיש כאן דין "מאבד עצמו לדעת" (למסור את הכסף להצלתם), אך לא כן, לאחר העיון הבנו שאם נתנהג במסירות נפש ה' ידאג לנו לחתיכת לחם שלא נמות ברעב.

עוד הוסיף ואמר הדבר אברהם: ה' לא יוריד לנו מן וגם לא שליו כמו ליוצאי מצרים, כיון שהוא לא עושה ניסים גלויים כאלה, אבל ה' ידאג לכל אחד ואחד באפלי ניסים יום יום שלא נמות. 'פתח ה' את שערי הגטו כדי שיהיה ניתן להכניס אוכל על אף השמירה ההדוקה של הנאצים הארורים, והליטאים יחליפו לנו אוכל בבגדים. ה' יזכה אותנו בניסים נסתרים בכל יום ובכל שעה.

ואכן, אנו אנשי היהדות החרדית נהגנו בגטו ובמחנות כפי דעתו ופסק דין של הגאון רבה של קובנה, וכל הלכה והלכה קיימנו במסירות נפש. "מהמקום שבו מתחיל הפטור, שם מתחילה מסירות הנפש", כך אמר. השרידים של היהדות החרדית בגטו קובנה מסרו את כל כספם, את הפרוטות האחרונות ממש, ונותרו חסרי כל. הם אספו את כל הכסף, מאה אלף מרק, ומסרו אותו. שלוש מאות וחמישים יהודי ינובה שונתרו לפליטה הובאו לגטו קובנה ושהו בו ולאחר מכן במחנות הגרמנים בלאנדצברג. בעיני ראיתי את ניצולי ינובה נכנסים בשערי גטו קובנה ואף ניצלים מן הגטו בעת חיסולו. חלקם נותרו בחיים ונפגשתי איתם בארץ.

מקרה זה היה בגטו לאחר כשנה. גם כאן הנהלת הגטו לא הסכימה לתת את הכסף כמו בפרשת יהודי ינובה, ואילו הגאון רבה של קובנה פסק שמחויבים למסור את אף הפרטה האחרונה להצלת נפשות.

הכרעת השאלה נדונה ע"פ. ערכו של הכסף בגטו. אם נחשב הכסף לממון אזי חייבים היהודים לתת את ממנום ע"פ הדין במטרה להציל נפשות ישראל, אך אם מעט הכסף שונתר בידי יחידים דינו כקיתון מים במדבר שבו תלוים יכול אותו האדם, ואם יתן האדם את כספו לחבר אזי ימות מחוסר יכולת להשיג את צרכיו החיוניים באמצעות אותו הכסף, הרי "חייד קודמין".

ואז פסק הגאון רבה של קובנה את פסק הדין הגאון:

קביעתו היתה שהכסף בגטו דינו כמו קיתון של מים במדבר ויש לנהוג בו דין חייד קודמין, לכן הגזול בגטו כסף מאדם אחר נחשב לרצח, כי נוטל את כל מלוננו-חיי. אבל, המשקל הגאון, והיו דבריו הקדושים צובטים כל לב, מצב החיים בגטו שונה בתכלית ממצבו של הלך במדבר המצוי בקיתון מים, שהרי בגטו זוכים אנו מידי יום ושעה להתגלות של ניסים וגלי רחמים, נערים וזקנים רעבים ללחם ממעט גוועים מרעב, אך יד ה' מזמנת להם בכל יום מזון ופרנסה כדי קיום, סיפורי הניסים והצלת נפשות מלווים אותנו ואין יום דומה למשנהו. יד ה' היא המכוונת, ואם יתן אדם היום את כספו אזי מחר יגיע מזון לפיו בדרך ניסית אחרת. ממילא שונה מצבנו ממצבו של המהלך במדבר עם קיתון של מים: אם ימסור הלה את מימיו לאחר הוא בודאי ימות מצמא, אבל בגטו תלוים את ורק בניסים. לכן פסק שכל אחד חייב לתת כל שבידו למען הצלת נפשות האחים היהודים.

ואכן כל החרדים לדבר השם מסרו את כספם למטרת הפדיון. בידי אבא היו חסכוניות שחשק מעבודתו בסכום של 15,000 מרק, ששווים היה כ-7,000 ככרות לחם. סכום זה נצבר על ידו בקושי רב כדי שבשעת הדחק יהיה לו לעזרה בשעה שהרעב היה עצום. אבא מסר את כל כספו. לא אוכל לשכוח את היום בו לקח אבא חמישה עשר אלף מארק ומסר אותם, כי כך פסק הגאון רבה של קובנה. בטוחני שמעשה זה הוא אחת מהחזיונות הגדולים של אבינו הגאון הצדיק שבזכותו נשארו כלנו בחיים וניצלנו יחד איתו. אבא שהיה חולה לב וכבר קרוב לגיל שישים עבר איתנו את המהומות האיומים בגרמניה, הלכנו בצעדת המוות ממנה נותרו רק כשלושה אחוזים מתוך כמאה אלף איש. (ע"כ קטעים מלוקטים מתוך הספר יסורי יסרני ח"ב).

הרב מבריסק אמר תשובה שמתאימה לאדמו"ר...

אחד מגדולי התורה מפולין סיפר באחת מדרשותיו שזכה להכנס להיכלו של מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל ולהציע לפניו קושיא מחוכמת שנתפרסמה ברחבי פולין, אבא דאיתא במשנה ריש מכות 'מעידן אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה ובן חלוצה אין אומרים יעשה ה' בן גרושה או בן חלוצה תחתיו וכו' מעידן אנו באיש פלוני שהוא חייב גלות אין אומרים יגלה זה תחתיו, ובגמ' שם מבואר המקור לדין

על כך בלשונו: "חייד קודמין? וכי אותו כיכר לחם יצילנו לחיים, הרי הגזול של כולם משותף, הסוף המר ממתין לכל אחד, ועליך לשאת בעול עם כולם!"

אולם הגאון רבי מרדכי פגרמנסקי זצ"ל שהיה גם הוא מתושבי הגטו ומגדולי התורה שבה, חלק על ידידו הגר"מ צוקרמן, ואמר: היות והלכה מפורשת היא בגמ' דשני אנשים שנקלעו לסכנת נפשות וביד האחד להציל את עצמו בלבד חיי קודמין, לפיכך אין למוצא הכיכר להתחלק עם חבריו ולסכן חיי עצמו. הלכה זו מבוארת בברייתא (ב"מ סו.) 'שנים שהיו מחללים בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם מתים ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב, דרש בן פטורה מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו, עד שבא רבי עקיבא ולימד וחי אחיך עמך, חייד קודמין לחי חבריך', והלכה כר"ע. (ספר רבי מרדכי פגרמנסקי עמ' 163).

לכאורה צדק הגר"מ פגרמנסקי זצ"ל, וצריך ביאור למה לא קיבל הגר"מ צוקרמן זצ"ל את דעתו, וגם ברבות השנים דבק בעמדתו שהיה עליו לחלק את כיכר הלחם בין חבריו?!

ונראה בלאר את דעתו ע"פ דבריו המאלפים של הדבר אברהם זצ"ל שהיה רבה של קובנה, ונשמעו ממנו כמה הוראות בימי הזעם בגטו קובנה, ונעתיק כמה קטעים מתוך הספר הנפלא יסורי יסרני ח"ב, שנכתב ע"י הרב יצחק אלחנן גיברלטר זצ"ל ליד קובנה:

'ידענו כלנו שבלי רחמי שמים לא ישאר ח"ו אף אחד בחיים. חיינו חיי עשה בהרגשה של 'בבוקר מי יתן ערב בערב מי יתן בוקר'. ראינו בתקופה זו את גדלות הענקית של עבדי ה' יתברך שכל שיגם ומחשבתם היתה רק בתורה ובי"ש. בכל מאודם חשבו איך להציל את שארית הפליטה ובתוך ים הצרות לנהוג רק ע"פ התורה הקדושה.

כאשר ראו יראי ה' וברדיו יתברך את חרון האף, את שערי תפילה כי ננעלו, באו בבקשה לגדולי ישראל לשמוע מה יעשה אדם בעת ההיא ויחיה, ופסק הדבר אברהם את פסקו והשריד לגטו אבא זצ"ל חזר ושנן: **הדבר היחיד שיכול לעזור הוא קיום מצוות במסירות נפש.** לקיים מצוות בין דאורייתא ובין מדברת עם כל החומרות, וזה יציל אותנו בתוך הכעס וחרון האף שבשמים, וקיום מצוות מתוך מסירות נפש יבקעו רקיעים הסגורים בברזל ונחושות. אך הוסיף הדבר אברהם תמיד, ואמר: **"מסירות נפש אבל לא איבוד נפש"**.

בתחילת הקמת גטו קובנה הגיע לגטו הגאון הגדול רבי נחום גינזבורג רבה של ינובה מגדולי הדור בליטא ומחבר הספר מקור ברוך כיו די לבקש עזרה כספית להצלת נפשות מאות וחמישים יהודים בני עירו שהרוצחים הליטאים דרשו עבורם כופר נפש בסך כמאה אלף מרק. היה זה לאחר שכל יהודי הגטו מסרו את כל כספם וזהבם לגרמנים וכמעט שלא נשאר להם כלום, ומעט הכסף שונתר היה אפשר להחליפו בלחם, ונהגו מבקשים מהם לתת את הפרטה האחרונה להצלת יהודי ינובה. אי אפשר לתאר את הניסיון, את מסירות הנפש. אולם הדבר אברהם פסק שמחויבים יהודי הגטו למסור אף את הפרטה האחרונה שיש בידם כדי להציל את יהודי ינובה משום 'לא תעמוד על דם רעך', וכה אמר הדבר אברהם: **אף אתה יכול להציל חיים בנפשך ותישאר בחיים** עליך לסכן את חייד ולהציל.

זכינו לשמוע את דבריו הגדולים של גדול דורינו רבה של קובנה, וכה היו דבריו:

'בלשל הנהגות מנהיג בורא העולם את עם ישראל. הנהגה ראשונה היא הנהגה של עולם רגיל, דרך הטבע, והרמב"ן אומר שכל מי שאומה שעולם כמנהגו נוהג אין לו חלק בתורת משה. עליו לדעת שהכל מתנהג בעולם בניסים גדולים והבורא קבע חוקים בהנהגת העולם שניארים טבע. היות שכן, נדרש מהאדם חסידות על פי הטבע. אם הולך אדם במדבר וקיתון המים שבידו אינו מספיק לחברו, הדין הוא שאסור לו לתת לחברו, כי בדרך הטבע הוא ימות. אם יתן יש לו דין של 'מאבד עצמו לדעת', כיון שה' לא יבא לו מעיין מים במדבר כמו להגר לו ישימעאל, משום שאין ה' עושה עוד ניסים גלויים כאלה. הוא ימות בצמא וזה בגדר 'מאבד עצמו לדעת'.

הנהגה שניה היא הנהגה של ניסים גלויים כדוגמת עם ישראל במצרים, קריעת ים סוף, מן, בארה של מרים במדבר, וניסים נוספים. בורא עולם לא יעשה עוד ניסים כדוגמת אלה אלא רק ע"פ נביא.

הנהגה השלישית היא הנהגה שאנו זכינו לה בגטו ובמחנות בגרמניה, ניסים נסתרים כביכול בדרך הטבע. אלף ניסים ביום אחד. אין ניסים גלויים כמו במצרים, אך יש ניסים נסתרים. ה' הציל אותנו כל רגע מרעב וממכת המוות כאילו בדרך הטבע. שאל רבה של קובנה: אם רוצים לזכות לרחמי שמים ולהנהגה ניסית בגטו מה יש לעשות? השמים סגורים, 'אנוכי הסתר אסתיר פני', מסך של ברזל מפריד בינינו לבין אבינו שבשמים, ואפילו קיום המצוות לא יבקע את השער. נקבל שכר רק לאחר מאה ועשרים. נגזרה הגזירה. ובתקופה כזו, הקרדום להבקיע את מסך הברזל הוא **קיום מצוות בגטו ובמחנות במסירות נפש**, כשם שקד הבשר קפץ נחשון בן עמינדב לים במסירות נפש והגיעו המים עד צווארו וצעק 'הגיעו מים עד נפש' אז נפתחו שערי רחמים ומי הים נבקעו, כן מצבנו בגטו, דרושה מסירות נפש ויש ללמוד כי למסור את הפרטה האחרונה להצלת יהדות ינובה

מועד דכתיב קרא עלי מועד והוקשו כל המועדות זה לזה, ובשר' פנים מאירות (ח"ב סי' מ"ח) כתב בדודאי יש שמחה ב"ח דהא אומרים בו הלל וכתביב ביה 'זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו', ומאידך גיסא רש"י (תענית טו:) כתב דאין התחילו סדר תעניות ואח"כ הגיע ר"ח אין מפסיקין 'דאע"ג דאקרי מועד לא כתיב ביה יום משתה ושמחה' וכן מהא דאין איסור נישואין ב"ח מדין אין מערבין שמחה בשמחה כמו בחוה"מ, משמע דאין דין שמחה ב"ח, וכן הרא"ש בברכות שם כתב בשם ר"י להכריע ספק הגמ' דמתברא שלא יאמר שמחה ב"ח, דלא שייך שמחה ב"ח, וצ"ע.

קיום מצוות בבית המרחץ - מחלוקת החוזה מלובלין ובעל ראש הברזל

בעיר לובלין היה אחד שנהג לקחת אתו הרבה מסרקות בהליכתו למקוה בערב שבת קודש כדי להשאילם לאנשים שהוצרכו לסרוק ראשם. וכששמע על כך החוזה מלובלין צ"ל שיבח מאוד הנהג זה ואמר שהוא זוכה לקיים מצות חסד במקום שאין אפשרות לקיים בו מצוות אחרות. [וכע"ז כתב הח"ח באהבת חסד (ח"ב פרק כ"ב); 'ענין שאלת כלים גם זה הוא מצוה ונובע ממדת החסד וכו' וענין חסד הזה יוכל כל איש לקיים כי הוא שייך אפילו בדברים קלים כמו נפה וכברה ושאר כלי הבית או שאלת מסרק במרחץ וכל כ"ה"ג עכ"ל].

כאשר סיפרו את דברי החוזה מלובלין לפני גאב"ד לובלין הגאון הנורא שנקרא בפי האחרונים 'ראש הברזל' רבי עזריאל הלוי הורוויץ צ"ל [אשר היה מתנגד גדול לחסידות] הגיב מיד שדבריו נסתרים מגמרא מפורשת, דהא איחא בגמ' (מנחות ג:) 'בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד מרחוק אמר אי לי שאעמוד ערום בלא מצוה וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו', ואם דבר זה הוא מצוה גדולה כ"כ כמו ששיבח הרבני, א"כ היה לו לדוד המלך ע"ה עצה להביא עמו מסרקות לבית המרחץ ולהשאילם והיו לו בזה מצוות הרבה... חזרו וסיפרו לחוזה מלובלין מה שאמר הגאב"ד, הגיב ואמר כי נשמע מהגאב"ד משנה מפורשת (סנהדרין כב.) 'אין רואין אותו וכו' כשהוא ערום ולא כשהוא בבית המרחץ שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך' (וגם אינו יכול למחול על כבודו שירחצו עמו כי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול), וא"כ לא היה ביכולת דוד מלך ישראל לקיים בבית המרחץ מצוה זו.

ומרן הגר"ד לנדו שליט"א אמר ליישב דעת ראש הברזל דודאי לא נשמטה ממנה משנה זו, אלא דבאמת צ"ע דהא היה לדוד מצות ישוב א"י, וי"ל דאמר אז בשעה שברח מאבשלום שהיה אז בעבר הירדן (כמבואר בשמואל ב' י"ז) שהוא חו"ל, ומבואר בירושלמי (ר"ה פ"א ה"א) דבשעה שברח מאבשלום היה מתכפר בשעירה כהדיט, כלומר שלא היה לו דין מלך, וא"כ לא נהג בו הדין דאין רוחצין עם המלך, ושפיר הקשה ראש הברזל. [קונטרס שיחות ת"ח להגא"מ באקאן שליט"א].

ובד' החוזה מלובלין צ"ל, דהנה בשעור רבי שמואל (סנהדרין כב. אות ר"ה) כתב להוכיח דאף לאחר שניטלה המלכות משאול היה צריך לנהוג בו כבוד כיון שהיה מקודם מלך, מהא דמוכח ממתני' (שם יח.) דאשתו של שאול היתה אסורה אף לאחר שניטלה ממנו המלכות, וכו' בקובץ הערות (ס' ה' סק"ה) דדיני כבוד שוארים לו לעולם אף לאחר שניטלה ממנו המלכות. וא"כ י"ל דגם איסור רחיצה עם המלך נשאר גם לאחר שניטלה ממנו המלכות.

ובגוף הפלוגתא בין החוזה מלובלין לבעל ראש הברזל אם יש מצוה להשאיל מסרקות בבית המרחץ, שמעתי לראש ע"ה שם שנתפסק בביתא הלכה (ס' תפ"ה) אם מותר לעשות מצוה במקום שאינו נקי, דכיון דק"ל מצוות צריכות כוונה לצאת ידי המצוה שציונו השי"ת, זה גופא חשיב כדברי תורה ולא גרע מהרהור בד"ת דאסור, וזו סברת ראש הברזל, אולם דעת החוזה מלובלין י"ל דס"ל כיסוד האחרונים דבמצוה של בין אדם לחבירו המתקיימת בתוצאה שנתנו הנאה לחבירו א"צ כוונה לכ"ע, (עי' מ"ח מצוה א' אות כ"ט לענין מצות פריה ורביה, בית הלוי דרוש א' לענין מצות צדקה, וח"ב סי' נ"א לענין אכילת קדשים, קובץ שעורים כתובות אות ר"נ לענין מצות ציצית, ועוד.) וע"ז שו"ת לב חיים (להגרי"מ פלאגי ח"ב סי' קצ"ה) שם מותר ליתן צדקה למצוה בבית המרחץ, והכריע דיכול (הובא בכה"ח סי' תפ"ט סקצ"א).

[בעיקר דברי הביה"ל ה"ל יש להעיר מדברי נפש החיים (שער ד' פכ"ז) וזו'; 'אמנם התורה הקדושה אי שגם היא נשתלשלה וירדה ממקור ושרשה העליון בקדש מדגולת אין שיעור וכו' עכ"ל קדושתה הראשונה וכו' כדקאי קאי גם שם בזה העולם וכו' ולכן צריך לנהוג בזה מנהג חול ח"ו, שגם ההרהור בד"ת אסור במקומות המסונפים וכו' מטעם שהיא לעולם בקדושתה הראשונה עומדת, אבל האדם אצ"פ ששורש נשמתו הוא מעולם עליון וגבוה מאד מהעולמות העליונים אם יקח לו בשללו מחשבה נכונה להתדבק לטהרה אין מדה נכונה, הוא רשאי לילך בזאת המחשבה גם במקומות המסונפים, ואילו ההרהור ד"ת בדיני נגיעים ואהלות או שאיר דיעים ואיזה ד"ת שתייה אסור במקומות המסונפים' עכ"ל. וכו"כ בספר דיעים נוסה (ח"א תש"ז) דמותר להרהר בשם מצוות תמידיות בבית הכסא אם לא יבא עי"ז להרהר בפסוקים ודברי חז"ל, וא"כ צע"ק ד' המשנ"ב שחידש דכוונה למצוה דיני

הראשון 'דאמר קרא ועשיתם לו כאשר זמם, לו ולא לזרעו', והמקור לדין השני 'דאמר קרא הוא ניסו אל אחת הערים האלה הוא ולא זוממין, וקשה למה א"א ללמוד הדין השני ג"כ מהפסוק הראשון 'ולו ולא לרבו', דהא איתא שם (י.) 'תלמיד שגלה מגלין רבו עמו'. והש"ב לו מרן הגר"ז 'דתלמיד ורבו אינם שני דברים נפרדים אלא דבר אחד הם ולכן לא שייך לומר 'לו ולא לרבו', עכ"ל. וסיים אותו גדול ואמר בחדוהו שהרב מבריסק אמר תשובה שמתאימה לאדמור"ם...

במשך הזמן הועתק סיפור זה בכמה ספרי חסידים בני זמננו, וכדרכו של עולם הוסיפו ופירשו בשם הגר"ז שכתבילס אמר 'שהרב ותלמיד הם כגוף אחד ממש ולכן א"א לדרוש 'לו ולא לרבו' שהרי רבו כלול בו והוא כלול ברבו, והעלו על נס שאפילו גדול הדור הליטאי אמר בו הרעיון שחוזרים עליו רבות בעולם החסידות' שהרב והתלמיד נהפכים ע"י התורה הק' לבחינה של נפש אחת' וכו' וכו'.

כשסיפרו את הדברים קמי מרן הגר"ד לנדו שליט"א הגיב שלא הבינו כוונת מרן הגר"ז. כוונת הגר"ז דאין זה חלק מהעונש מה שרבו גולה עמו, אלא הוא מיד ממייל, דכיון שהוא גולה גם רבו גולה עמו כי היכי דתהוי ליה חיותא, אבל בזרעו הוא עונש שגם זרעו היא פסול, וזה כוונת הגר"ז, דלגבי זרעו יש ב' חלקים בעונש, לו ולזרעו, וילפינן מקרא 'לו ולא לזרעו', אבל לענין גלות של רבו אי"ז ב' חלקים בעונש אלא הוא דבר אחד. [קונטרס שיחות ת"ח להגא"מ באקאן שליט"א, תשפ"א].

והנה רבים דנו בקושיא זו, ובשר'ת שואל ומשיב (מהד"ר ח"ג סכ"ו) כתב דבשנת תר"ד נשאל שאלה זו ע"י בחור אחד חריף ושנון, ובקבי תורה מציון שי"ל בירושלים שנת תרנ"ז יש משא ומתן בין הת"ח בשאלה זו, ואחד מהמשיבים הוא מוה"ז הגר"ר ניסן יהודא ליב חרל"פ שגמר 'הגר"ר זבולון חרל"פ מדייני בית דינו של המהר"ל דיסקין. ובשיעורי רבי אליהו ברוך (מכת עמ' קט"ז) כתב שקושיא זו נשאלה בשיבת מיר בחו"ל לפני המלחמה, וישושים רבים אמרו על קושיא זו.

אך לפ"ר לא הבנתי כלל עיקר הקושיא מה שייך למעט את רבו מגלות, וכי מה שרבו גולה עמו הוא דין 'לכות'?! והלא פשוט דמותר לרבו לצאת מעיר מקלט כאוות תנפו, ואינו חייב לשהות שם כי אם כפי הנצרך ללמד את תלמידיו וזרעו, ואם יוכל לגור מחוץ לעיר מקלט ולבא כל יום לעיר מקלט כדי ללמוד עם תלמידו פשיטא דדי בך, ואי"ז כי אם חייב המוטל עליו לסייע לתלמידו 'דתהוי ליה חיותא'.

ומטעם נוסף לא הבנתי כלל קושיא זו, דהתינח אם יש רב לזומם ולזנום, אבל אם אין להם רב אכתי צריך ילפותא אחרת לפטור מגלות, ולא דמי לילפותא 'לו ולא לזרעו', דבזה גם אם אין להם בנים חל עליו העונש לפסול את זרעו שיוולד לו כשם שזומם לפסול את זרעו של הזנום שיוולד לו, ובשיעורי ר' שמואל (מכות אות ס"ה) כתב דאדרבא הנידון הוא רק לפסול את זרעו שיוולד לו, אבל זרעו שנוולד לו כבר מקודם אינו נפסל כלל, דעונש כאשר זמם הוא רק מכאן ולבאה ע"ז, לא כפי רב ותלמידו לא שייך כלל.

שוב התבוננתי דהקושיא נכונה, דבתוס' ריש מכות כתבו דילפינן נמי 'לו ולא לאשתו', והריטב"א הוסיף 'ואפילו אין לו אשה אין לחלוף', והיינו דאמרין לא פלוג בדאורייתא, וילפינן מזה דאין דין כאשר זמם כלל על פסול יחוסין הפוסל את אשתו, וא"כ ה"נ בזה נילף דאין דין כאשר זמם בעונש גלות כלל, אף אם אין להם רב. [אמנם ע"י עירך לרנ (ד"ה לו ולא לזרעו) שביאר כוונת הריטב"א דאפילו אם אין לו אשה יכול הוא עדיין לישא אשה, ולפ"ז לק"מ. אולם פשוט דברי הריטב"א לא משמע כן, ועי' שיעורי ר' דוד (אות ע"ג) ושיעורי ר' שמואל (אות סה-סח)].

ובשו"ת מרש"ש שם כתב בתוך דבריו דלפ"ז קושיא של הבל היא, דכל היזן דמגלין רבו עמו הוא משום דתהוי ליה חיותא, וזה שייך בשוגג, אך עד זומם הוא מזיד, ובדאי אין מגלין רבו עמו, עכ"ז. וצ"ב דא"כ בודאי יקשה למה צריך ילפותא דעם זומם אינו גולה, והא בעינן כאשר זמם וליכא, (דהא לגבי רב גרשה וחלוצה ליפנין לו ולא לזרעו, ופרקי ולפסולוהו לדידהי ולא לזרעיה, ומשני דבעינן כאשר זמם וליכא).

להכיר את שפתם של תלמידי חכמים

פעם שאל אחד מתלמידי ישיבת חכמי לובלין את ראש הישיבה הגר"ר מאיר שפירא צ"ל האם יש חיוב שמחה ב"ח, השיב לו הגר"מ יצ"א ידענא. הבחור שמח שהצליח לתפוס את ראש הישיבה בשאלה שאיננו יודע תשובה עליה, והלך וסיפר לחבריו. אחד מהחברים שהיה בקי בש"ס (הגר"פ היירשפונג צ"ל) אמר מיד שלא הבין התלמיד את כוונת הגר"מ שפירא. כוונתו היתה לגמ' (ברכות מט.) דרבי זירא אמר משמיה דרב גידל טעה ולי הזכיר ר"ח בברהמ"א אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון, ולא ידענא אי אמר בה שמחה אי לא אמר בה שמחה, עכ"ל. [קונטרס שיחות תלמידי חכמים להגא"מ באקאן שליט"א]. וע"ז בתוס' הרא"ש שביאר דספיקו של רבי זירא הוא משום דכתיב וביום שמחתכם ומועדכם ובראשי חדשים איתקש ר"ח ליום שמחה, ועוד דשמחה כתיב ברגלים ומצינו ר"ח דאיכרי מועד.

האם יש דין שמחה בראש חודש

אמנם יעו"ב בטור (י"ד סי' ת"א) בשם ר"ף גיאות דר"ח יום שמחה הוא שנאמר וביום שמחתכם וגו' ובראשי חדשים, ולכן אין אומרים בו צידוק הדין, וביראים (סי' רכ"ז) כתב דיש דין שמחה ב"ח, דר"ח איכרי

מעשה מופלא בהרה"ק מרוז'ין שנשבע לאשה עקרה שתלד מכח דין רוב נשים מתעברות ויולדות

בספר שיחת חולין של ת"ח החדש (פ"ח אות א', הובא בקונטרס שיחת ת"ח להגה"מ באקאן שליט"א), מובא המעשה הבא:

הרה"ק ר' ראובן זצ"ל דומ"צ מאודסה נסע אל הרה"ק מרוז'ין זצ"ל, ובעברו דרך העיר לבוב נכנס להשתעשע בפלפולא דאורייתא עם המרא דאתרא בעל הישועות יעקב זצ"ל, וכאשר נודע לישועות יעקב שהוא בדרכו להרה"ק מרוז'ין תמה עליו באומרו: 'מה יש לעשות אצלו, והלא הוא אינו ת"ח'. השיב לו ה"ר ראובן הנ"ל: 'אם הוא גדול בתורה אינני יודע יען כי דרכו בקודש בהצנע לכת ותורתו בתוך מעיו, אך זאת אוכל לומר שהוא יודע ללמוד, כי פ"א בהיותי יושב בחדרו באה אשה עקרה ודמעתה על לחיה ביקשה שיבטיח לי זש"ק, ובזירה כדרכו, אך האשה לא הרפתה ובכתה והתחננה שיבטיח לה, ולא יכול להתאפק כי נכמרו רחמיו עליה ויאמר לה: 'הנני נשבע לך כי תפקדי ביש"ק'. וכאשר יצאה מן הבית אמר לי, אל יפלא בעיניך היאך נשבעתי, והרי הנשבע על דבר שאין בידו לקיימו הרי זו שבועת שוא, כי יש לי ראייה מפורשת מן הגמ' שמותר להשבע שבועה זו. וכאשר תמהתי על הדבר אמר לי שמבואר בגמ' בסוף יבמות (קכא:) טבע חסא (אדם בשם חסא טבע בים) ואמר רב נחמן האלקים אכלו כוורו לחסא (נשבע שהמים אכלוהו ומת) וממדת דבריו הלכה אשתו ונישאת. ובהגהות מרדכי שם הקשה איך נשבע רב נחמן והרי מבואר שם בגמ' דלכתחילה לא התירוה להנשא כי יש חשש שהבעל ניצל, ותרץ דכיון דיש רוב שמת ואפי' בדיני פשוט אזלינן בתר רובא מותר להשבע על"פ רוב, אלא דבאיסור אשת איש מחמירים לכתחילה לחוש למיעוט (הובא בגליון הש"ס שם). ואמר הרה"ק מרוז'ין דגם כאן יש רוב, דהא קי"ל 'רוב נשים מתעברות ויולדות', וא"כ מותר לי להשבע מכח הירוב, ע"כ. ונב"ש דוב מישרים (ח"ב סי' י"ח) הביא בשם המהר"ם מינץ שהוכיח בזה דמותו לרב מכה רוב, דהא איסור שבועת שוא ואיסור בזנה לבטלה מחד קרא נפקא. והקשה הישועות יעקב דהא כתבו תוס' (יבמות לו.) דאם עברו כמה שנים ולא ילדה יצאה מתורת הרוב, וה"ר ראובן הנ"ל התחיל לפלפל עמו בענין הנ"ל ואמר ביאור אחר בדברי התוס', והנב"י (אבה"ע סי' ס"ט) כתב דדברי התוס' הם רק באשה ששהתה ל' שנים תחת בעלה.

יש להעיר בזה כמה הערות:

א. בביאור הגה"מ (אבה"ע סי' י"ז סעי' ל"ה) הוכיח מהא דר"נ נשבע מכח הרוב, דרובא דשכיח עדיף, ולכן אף לד' שמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב, ברובא דשכיח הולכין, ולכן אשה ששבע בעלה גובה כתובתה ע"ש. הרי להדיא דהגה"מ נקט דאסור להשבע מכח רוב אלא רק מכח רובא דשכיח, ובתוס' (בכורות כ:) מוכח דאשה שטבע בעלה במים שאין להם סוף הוי רובא דשכיח, ואילו רוב נשים מתעברות ויולדות לא הוי רובא דשכיח, דתוס' כתבו שם דאף ר"מ דחייש למיעוט לא חייש באשה שטבע בעלה משום דהוי מיעוטא דמיעוטא, ואילו ברוב נשים מתעברות ויולדות מבואר רפ"ב דיבמות דר"מ חייש למיעוטא.

ב. באבני נזר (אבה"ע סי' י"ט) הביא מהר"ם (שמות כ"א כ"ב, וכן נראה מדברי הרמב"ם שם) דרוב לא מהני להכריע אלא על העבר ולא על העתיד (ועי' אי"ש פ"ח משגות ה"ד וש"ת עין יצחק סי' פ' אות ט"ז ואילך שהביאו אריות רבות בענין זה לכאן ולכאן), וכן הוכיח הנוב"י (ו"ד סי' נ"ה) לענין חזקה (אולם בענין יושב רש"י ח"ט כתב דא"כ מוסכם), וא"כ א"א להשבע מכח רוב על העתיד. [ב' הערות אלה מהגרי"ל נבוצל שליט"א].

ג. הכס"מ (פ"ה משבועות ה"א) כתב דנחלקו רש"י והרמב"ם אם הנשבע על העתיד דבר שאינו בידו לקיימו הוי שבועת שוא, ולפ"ד רש"י הוי שבועת שוא אף אם יתקיימו דבריו (ועי' חידושי ר' שמואל נדרים סי' ב'), וא"כ לכאן גם בשבועה הנ"ל הוא וכו'.

אך יש לחלק, דרש"י איירי בנשבע על חבירו שישעה דבר פלוני, וכיון שהוא תלוי בדעת חבירו הוי שבועת שוא, אבל בנשבע על מאורע שעתיד להיות על"פ הטבע לא הוי שבועת שוא, כגון הנשבע שירד גשם למחר כשיש יסוד לכך על"פ הטבע וכי"ל, וכע"ז כתב בספר נתיב מצוותיך (קדושים) וביאר בזה שבועת אליהו שנשבע שלא ירדו גשמים ג' שנים (מלכים א' י"ז), וצ"ע עוד בענין זה.

התפארת יעקב נשבע שלא יבא המשיח בשנה זו

וידוע המעשה ברבה של וורשא הגאון בעל התפארת יעקב עמ"ס גיטין שזמ"ד על הבימה בבית הנכנסת בשנת ת"ר ונשבע בנקיטת חפץ שבשנה זו לא יבא המשיח (כי נפוצו שמועות של גילויים וגדולים והבטחות שהמשיח יבא בשנת שש מאות לאלף הששי, על"פ הוזהר ב' וירא, וחשש התפארת יעקב מפני רפיון האמונה בביאת המשיח כשיתברר בסוף השנה שלא הגיע המשיח), ובספר ארוחות רבינו (ח"ד עמ' קע"ג) מובא בשם הקה"י זצ"ל שיסיר ההמון עצמו על התפארת יעקב זצ"ל אבל באמת הוא עשה טוב בשבועותיו.

[ומצאתי מעשה נוסף של שבועה על העתיד שנשבע הרה"ק מרוז'ין, והובא בשיחת בעל הדברי יציב מקליונבורג זצ"ל (שפ"ח חיים ע"ה ח"ו עמ' תצ"ו ו"ל); וחסידיו על הרה"ק מרוז'ין זצ"ל שהיה מקוה כל ימיו שהוא יקרב ויביא את

הגאולה, ולאחר שראה שלא עלתה בידו היה מיצר מאד, ובליל יום הכיפורים התבטא מתוך צערו ושפך שיחו לפני קונו: רבש"ע, מדוע עדיין לא בא משיח? ושלא מפני שבני ישראל חוטאים ובשמים מחכים שבני יחזרו בתשובה, רבש"ע, נשבע אני בוקני הלבן שבני ישראל לא יחזרו בתשובה עד שקודם לכן יבא משיח! וכבר הראיתי מקורו שלא אמר דבר זה מעצמו, שהן הן דברי הילקוט בסוף מלאכי (רמז תקצ"ה) עה"פ (מלאכי ג' כ"ד) הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא: ואין עושיה תשובה עד שיבא אליהו שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, מה כתיב אחרי והשיב לב אבות על בנים, עכ"ל, היינו שהן אמנם שאין בן דוד בא עד שישאל עושין תשובה, אבל אין ישראל עושין תשובה שלימה ואמיתית עד שיבא אליהו תחילה, ואת"ש שנשבע הרה"ק מרוז'ין על דברי הילקוט, ומקורו מפסוק מפורש, שרק שכתבא אליהו יהיה והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם' עכ"ל].

יצא מוציא בברכה על קביעות מעקה

מעשה שהיה בשנת תשע"ז בנו בנין של ישיבה עם פנימיה ועשו מעקה בגג הישיבה, ונתעורר ספק על מי מוטלת המצוה של קביעת המעקה, האם על ראש הישיבה שהוא הבעלים או על הבחורים שהם דרים שם, ונראה דאסור הספק הוא אם הבחורים נחשבים כשוכרים, דאם הם נחשבים כאורחים של ראש הישיבה בודאי אינם חייבים, אבל אם נחשבים כשוכרים מחמת שמשלמים עבורם דמי החזקה, אזי הדבר תלוי בפלוגתא האחרונה אם עיקר החיוב הוא על המשכיר או על השוכר, ע"י בספרו של הגה"ח קנייבסקי זצ"ל על הל' מעקה (נדפס מחדש בסוף ספר דעת נוסח - מהורה) ובכתבי קה"י החדשים (זרעים סי' קצ"ט), ושאלו את הגה"ח קנייבסקי זצ"ל ואמר שזה ספק ויעשו שניהם את המצוה, כלומר חלק מהמעקה יקבע ראש הישיבה וחלק מהמעקה יקבע אחד הבחורים, אבל לברך א"א מספק, אולם אמר דיש לזה עצה, שראש הישיבה יברך ע"י להוציא את עצמו או את הבחור בדרך ממנ"פ, דאם הוא חייב מברך לעצמו ואם הבחור חייב הרי הוא מברך כדי להוציא את הבחור מדין ערבות. [הובא במוסף י"נ כי תצא תשע"ז ובספר אגן הסהר ח"ב עמ' 483, וכן בספר כל משאלותיך עמ' תר"א מובא בשמו שיש נידון על מי סתור חיוב המעקה בישיבה].

בספק איזה עיר חייבת בעגלה ערופה

אם יכולים לברך בדרך ממנ"פ

ונראה דעצה זו לא חידש הגה"ח זצ"ל באותה שעה, כי כבר העלה עצה זו בספרו נחל איתן (סי' י' ס"ג ע"ז) לגבי עגלה ערופה שנמצאו ב' עיירות מכוונות, דהדין הוא דהזקנים משני הערים רוחצים ידיהם מספק, וזן הגה"ח מה יעשו עם הערובה, וצידד דאפשר שאחד מהם יברך ויוציא את כולם בדרך ממנ"פ, או שמברך עבור עירו או שמוציא את בני העיר האחרת מדין ערבות.

אולם לבסוף הכריע שם דאין זו עצה, כי אין דין ערבות על ברכה זו לפי שאינו מחויב בדבר (לפי הצד שהוא בן עיר אחרת), והוא על"פ המבואר בטור (סי' ר"ט) בשם הרא"ש דאין דין ערבות בברכת הגומל לפי שלא נעשה לו נס ואינו מחויב בדבר, ותמנה האחרונים מאי שנא מברכה"ז דיש דין ערבות אל"פ שלא אכל ואינו מחויב בעצמו בברכה (כמבואר בתוס' ברכות מח. וש"ע סוס"י קצ"ז דמשום כך מי שאכל כזית ואינו חייב בברכה"ז אלא מדרבנן מוציא חבירו שאכל כזי שביעית וחייב בברכה"ז מדאורייתא), והביא מה שתי' בזה בן דודו הגרש"ש קרליץ זצ"ל (בבוקר שימושי כהמים ח"ג סי' י"ז) דלגבי ברכת המזון בידו לאכול ולהתחייב, משא"כ בברכת הגומל אין בידו להנצל מהסכנה, וכתב בנחל איתן דלפ"ז בעגלה ערופה אין דין ערבות כי אין בידו להתחייב. אמנם לגבי מעקה שכל אחד יכול לבנות ע"י ערבות כולל מעקה ה"ל דדינו בברכה"ז דיש לז"ז דין ערבות, ולכן הורה הגה"ח זצ"ל דאפשר לעשות עצה זו.

אך יש להעיר במה שנקט הגה"ח קנייבסקי זצ"ל בפשיטות דיש דין יצא מוציא בברכת מעקה, דהנה בספר שבילי דוד (א"ח בתחילת הספר כלא ברכת כלל ד') נסתפק אם יש דין יצא מוציא בברכת מעקה, ד"ל דמי לשחיטה דנקטו הרבה פוסקים דאין דין יצא מוציא (ב"י ו"ד סי' א' וש"ך סק"ב בשם האור זרוע), והטעם לפי שאינו מוכרח לשחוט והוי בברכת הנחנין דאין דין יצא מוציא כי אינו מוכרח לאכול כמשי"כ רש"י (נה"ה כט.) דלא ליתנהו ולא לברך' (ב"ח שם ופ"ח סק"ג ותבשר ס"ז), וה"ב במעקה הרי אינו מוכרח לקנות בית, ומאידך גיסא י"ל דאחר שקנה הבית מוכרח לבנות מעקה וא"כ דמי לברכה"ז דיש דין יצא מוציא אל"פ שלא היה מוכרח לאכול, כיון דמ"מ עתה לאחר שאכל הוא חייב לברך, עתה"ז. וצ"ב מה מספק"ל והא בודאי דמי לברכה"ז. אך לכא"ז יש לזון בזה מטעם אחר, דהא גם אם יש לו בית אין חיוב מעקה אם אינו משתמש כלל בגג, וא"כ גם אחר שקנה הבית יכול אינו מוכרח להשתמש בגג ולעשות מעקה, ואם אינו משתמש בגג אינו חייב לעשות מעקה, כמו מי שקנה בהמה לשחיטה דא"ל להוציאו בברכת השחיטה מפני שאנו מוכרח לשחוט. [ועי' בספרו של הגה"ח קנייבסקי זצ"ל על הל' מעקה (ס"א ביה"ל ד"ה לגג) שכתב דכיון שאין חיוב מעקה אלא כשהמשחיתים בגג, לכן מי שלא קבע מעקה יסגור הולא ישתמש בו, וכן נהגו מן המעשים בגג, אבל אפשר דמי לברכת יציאת דפסק המשנ"ב (סי' ח' סק"ד) דיש בזה דין יצא מוציא אל"פ שיכול להסיר את הבגד, ועי' כס"מ (פ"א מברכות ה"א), (והרחבנו בזה בגליון פניני הלכה פ' כי תצא תשפ"ב), וצ"ע.

אוצר ביכורי הלכה

שיעורים מתוך ספרי הגאון רבי אברהם עומבך שליט"א
ראש כולל ובעמח"ס ביכורי הלכה

גליון נ' | פרשת ואתחנן

בעניין תשלומין בקריאת התורה

בטעם הדין דאם בטלו הקריאה בשבת אחת קוראין את הפרשה המדולגת בשבת שלאחריה / במח' האחרונים האם כשלא קראו בשני וחמישי יכולים להשלים ביום שלאחרי / במח' הפמ"ג והביאור הגר"א אם כשביטלו במזיד צריך להשלים, או דיינו כדין תשלומין דתפלה דבמזיד אין לו תשלומין / במח' המהר"ם מינץ והאלי' רבה האם החיוב תשלומין שייך אף אם חיסר כמה פרשיות / בגדר התקנה לגמור את כל התורה פעם בשנה / במח' הרמב"ם והי"א בשו"ע בקורא בתורה ונשתתק דמתחיל ממקום שהתחיל הראשון, האם מכרך בתחילה או לא / בספק דהאחרונים בבן חור"ל הבא לא"י, או בן א"י הבא לחור"ל ואין הפרשיות שוות, האם יכולין לקרא בתורה ולהוציא את הציבור יד"ח או דחשיבי כאינן מחויבין בדבר / בספק דהשערי אפרים במי שחיסר פרשה ומשלימה לשבת הבאה האם צריך לקרא קודם את הפרשה שחיסר כדי לקרות בתורה כסדרה או דצריך להקדים חובה לתשלומין.

וכו' וז"ל, דוקא שבת אבל אם בטלו הקריאה בשני וחמישי אין לו תשלומין ליום שאחריו, אחרונים דלא כעטרת זקנים, עכ"ל. ומבואר דס"ל דדוקא בשבת צריך להשלים ומשום דנתבטל סדר הקריאה משא"כ בב' וה' דאם לא קרא אין עליו כלל חובת השלמה, וצ"ב דמאי שנא קריאה של שבת דיש לו תשלומין משאר הקריאות, ובמה נחלקו האלי' רבה והעטרת זקנים.

במח' האחרונים האם כשלא קראו בשני וחמישי יכולים להשלים ביום שלאחרי

והנה, דנו הפוסקים האם אם נאנס ולא קראו בשני וחמישי, האם משלימין את הקריאה ביום שלאחרי, ויעו"ש בעטרת זקנים דכתב וז"ל, ונראה דאם בטלו ביום שני הקריאה בספר תורה ע"י אונס, יכול לקרא הקריאה של יום שני ביום שלישי, כדי שלא יבטל תקנות עזרא בב"ק פ"ב ע"א, ושלא ילכו ש' שלשה ימים בלא תורה, משא"כ באם בטלו ביום חמישי אזי הלכו שלשה ימים בלא תורה ועבר זמנו בטל קרבנו, ודווקא שבטלו ביום שני בשוגג, אבל אם בטלו במזיד, נראה לי שהוא דומה לתפילה שמוזכר בסימן ק"ח סעיף ז' ומעוות לא יוכל לתקן הוא, כן נראה לי, ומ"מ צ"ע, כי שמא שאני התם שעבר היום בטל קרבנו, משא"כ הכא בנידון דידן הרי זה דומה למי שאכל שום וריחו נודף יאכל עוד שום כו', כן הדבר הזה, ולא אתה בן חורין מן תקנת עזרא בשביל כך שעבר היום, וצ"ע, עכ"ל. ומבואר בדבריו דס"ל דאם לא קראו ביום שני, פשיטא דצריך להשלים ביום שלישי את הקריאה מאחר דעדין לא עברו עליו ג' ימים בלא תורה וחשיבי לזמנה, אכן אם לא קראו בחמישי דכבר הלכו ג' ימים בלא תורה מסתפק בזה, דאפשר דכיון דכבר הלכו ג' ימים בלא תורה הרי דהוי מעוות שאינו יכול לתקן, או דדומה למי שאכל שום וריחו נודף יאכל עוד שום, וצ"ב במאי תלוי ספיקתו.

אכן יעו"ש באליה רבה דכתב וז"ל, כתב בגליון מג"א עטרת זקנים סק"א, דאם בטל ביום ב' באונס קריאת התורה, יקראו ביום ג', שלא ילכו ג' ימים בלא תורה, אבל אם בטלו ביום ה' או אפילו ביום ב' אלא שביטלו במזיד, יש להסתפק ע"כ. ומפוסקים הנ"ל לא משמע להשלים אלא בשחרית דשבת שיתבטל הסדרה לגמרי, משא"כ זה נשלם בשבת שחרית, עכ"ל. וכן יעו"ש בביאור הלכה ד"ה שבת אחת

במח' הפמ"ג והביאור הגר"א אם כשביטלו במזיד צריך להשלים, או דיינו כדין תשלומין דתפלה דבמזיד אין לו תשלומין

ויעו"ש בביאור הגר"א דכתב וז"ל, אם בטלו כו'. כמ"ש בתפלה טעה ולא התפלל כו', עכ"ל. ויעוין בביאור הלכה ד"ה אם בטלו וכו' דכתב וז"ל, עיין מ"ב, ועיין בעט"ז דמסתפק אם דוקא בשוגג או אפילו במזיד נמי צריך להשלים, ובפמ"ג ובשלחן עצי שטים כתבו דמסתימת הפוסקים משמע דאפילו במזיד נמי משלימין, אכן מביאור הגר"א דנסיב טעמא דהאי דינא מדין תפלה, דקיי"ל טעה ולא התפלל איזה תפלה משלים אותה בתפלה הסמוכה, משמע לכאורה דדוקא בשוגג כמו התם שאין לה תשלומין במזיד וכמבואר בסימן ק"ח, עכ"ל. ועכ"פ מבואר בביאור הגר"א דחיוב התשלומין הוי מאותו הדין דתשלומין בתפלה, ולפ"ז פשיטא דחיוב תשלומין אינו שייך אלא בנאנס כדקימ"ל לענין חובת תשלומין בתפלה, וצ"ב בדעת הסוברים דלענין קריאת התורה אף במזיד צריך להשלים, עוד צ"ב, דנראה בדברי העטרת זקנים, דמשמע מדבריו דמאותו הטעם דהסתפק האם שייך השלמה על קריאה דחמישי, מסתפק האם כל הדין דהשלמה אינו שייך אלא בנאנס וכדקימ"ל לענין תשלומין בתפלה, או דיש חיוב תשלומין אף אם לא קרא במזיד, ולכאורה מה שייך הספק לענין

דאשתמיט להו. וכן מסתבר טעמו דאין לדלג שום פרשה. ועוד לפי שמצאתי טעם בגליון מרדכי קטן ריש ברכות זה לשונו, מימות משה רבינו ע"ה נתקנה לקרוא בפרשיות להשמיע לרבים ע"כ, ומשמע דאין חילוק כלל. ומכל שכן כששתים דבוקות בשבת זו שקורין נמי סדרא של שבת העבר, ולפ"ז נ"ל הוא הדין כשבטלו שנים או שלשה שבתות יקראו כל הפרשיות שביטלו בפעם אחת, דלא כמשמעות מתשובות הר"ם שם בסוף סימן פ"ה, והוא הדין אם התחילו ולא סיימו מחמת קטטה, עכ"ל. ומבואר דנחלקו המהר"ם מינץ והאל"י רבה האם החיוב תשלומין שייך אף אם חיסר כמה פרשיות, ולכאורה צ"ב בדעת המהר"ם מינץ דאם יש חיוב להשלים את כל הפרשיות, מה לי אם חיסר פרשה אחת או כמה פרשיות, והרי חיובא רמיא עלייהו להשלים את כל הפרשיות, דהא כל פרשה שחיסר חל עליו חובת תשלומין.

ויעוין בערוך השולחן דהקשה כן וז"ל, ודברים תמוהים הם, דהא כיון דחובה היא להשלים מה שלא קראו מה לי תרי מה לי תלת, ואפילו אם לא קראו כמה שבתות נראה שחובה להשלים כולם, וכן ראיתי מי שפסק כן להלכה א"ר סק"ב והביא כן גם מהגהת מנהגים, וכן יש מי שאומר דאם בטלו הסדרה שבסוף ספר לא יקראו בשבת הבא עם הסדרה של הספר השני, מפני שהרביעי צריך לקרות משני הסדרות וא"ל לחבר משני ספרים קריאה אחת, מג"א שם ותמוה הוא, דאטו לעיכובא הוא שיהא אחד מחבר השני סדרות, ועוד איזה איסור יש בזה אם יחברום, והעיקר נראה דבכל אופן החיוב להשלים בשבת הבא, עכ"ל. וצ"ב בדעת המג"א, ומבואר דנחלקו הפוסקים האם יש חיוב תשלומין על כל פרשה שחיסר או דיכול להשלים רק פרשה אחת, וצ"ב במה נחלקו.

ומקור דברי הרמ"א מבואר בדרכי משה שם וז"ל, כתב באור זרוע, אם עבר שבת ולא קראו הפרשה הראויה לאותו שבת, יקראוה לשבת הבאה עם הפרשה הראויה לאותו שבת ואל יבטלוה, ואין אומרים בזה עבר זמנו בטל קרבנו, עכ"ל. ויעוין באור זרוע חלק ב' הלכות שבת סימן מ"ה דכתב וז"ל, מעשה היה בקלוניא, באחד שקבל בשבת הראוי לקרות פרשת אמור אל הכהנים, ועיכב תפלה וקריאת תורה כל היום, וכשהגיע שבת הבאה צוה ה"ר אליעזר בר' שמעון וצ"ל להתחיל בפרשת אמור אל הכהנים ולקרותה, וגם בהר סיני הראויה להקראות באותה שבת, ושלא לדלג פ"א מן התורה, לפי כי מימות משה רבינו נתקן לקרות התורה בפרשיותיה, ולהשלימה בכל שנה ושנה כדי להשמיעה לעם מצות וחוקים, ואין לך לומר כיון שעבר זמן קריאתה הלכה לה אותה פרשה, לפי כי אין קבע בפרשיות לקרות פרשה זו בשבת זו וזו בשבת זו, אלא כי כן נסדרו הפרשיות, וראיה לדבר שאם יארע יום טוב בשבת, ודוחין הפרשה של אותה שבת מפני פרשה של יום טוב, הלא מיד בשבת הסמוכה ליו"ט חוזר למקום שפסק, ולא אמרין הואיל ונדחת תדחה, עכ"ל.

ולכאורה מבואר בדבריו דהא דצריך להשלים אי"ז גדר דחיוב תשלומין וכמש"כ בביאור הגר"א, אלא דחיוב השלמת הפרשיות הוי דין כללי על כל השנה, ולהכי צריך להשלים כדי שיושלמו הפרשיות, ומבואר בזה דאף אם בשבת שעבר יצא יד"ח קריאת התורה, כגון ביו"ט שחל בשבת, וכיון דכבר יצא יד"ח קריאת התורה הרי אין שייך בזה כלל חיוב תשלומין, ומ"מ צריך להשלים מדיון אחר, דמלבד החיוב דקריאת התורה יש דין דצריך להשלים את הפרשיות, ולכאורה נראה דהאל"י רבה דכתב דדין זה דתשלומין אינו שייך אלא בשבת, כונתו כשיטת האור זרוע, דלפי שיטתו פשיטא דדין זה אינו שייך אלא כשחיסר פרשה בשבת דצריך להשלימה, משא"כ אם לא קרא בשני וחמישי הרי יכול להשלימה בשבת ע"י שיקרא בשבת את כל הפרשה, ומבואר דנחלקו האור זרוע והעטרת זקנים האם יש חיוב תשלומין על

תשלומין בחמישי דהסברא דאי"צ הוא משום דלאחר דעבר ג' ימים בלא תורה עבר זמנו, לענין הספק האם שייך תשלומין במזיד.

בעטם הדין דאם בטלו הקריאה בשבת אחת קוראין את הפרשה המדולגת בשבת שלאחריה

ויעוין באשל אברהם שם דכתב וז"ל, קורים כו'. עיין באר היטב ס"ק ב' מה שכתב בשם עטרת זקנים, אבל בתשובת משאת משה ח"ב או"ח סימן א' העלה דאין להם תקנה, וראיה מהא דכתבו האור זרוע ח"ב סימן מ"ה ומהר"ם מינץ סימן פ"ה דאם בטלו הסדר באיזה שבת קורין אותו לשבת הבאה בהדי פרשת השבוע, וקשה דטפי הוי להו למימר דיקרא ביום ראשון שלא יעבור ג' ימים בלא תורה, אלא מוטב דשבקינן לה ליום הראוי, עכ"ל. ומבואר דחולק על העטרת זקנים מטעם אחר, דס"ל דדוקא ביום הראוי שייך השלמה, ולפיכך לא שייך כלל קריאה ביום השלישי, ומשום דהתקנה הייתה דווקא על יום שני, עוד הקשה על העטרת זקנים, דאי ס"ל דיש חיוב השלמה על כל קריאת התורה, א"כ אמאי אם לא קרא בשבת משלים את הפרשה בשבת ואינו משלימה מיד בים א', ומזה הוכיח דאין שייך השלמה בקריאת התורה אלא ביום ששייך בו החיוב.

ולכאורה צ"ב בדבריו מכמה אנפי, א. דמאי שנא מתפלה דאף דעבר זמן התפלה מ"מ שייך ביה תשלומין אף לאחר זמנה, ב. דאף לפי דבריו דאין שייך השלמה אלא ביום שראוי לקרות בו, מ"מ אמאי אינו משלים את הקריאה דשבת ביום ב', דהא בשני וחמישי הוי זמן שתקנו בו קריאת התורה, ג. דאמאי אין חיוב השלמה לקריאה דיום שני ביום שני הבא, ומ"ש משבת דאם דילג שבת אחד משלימה בשבת הבא.

ויעוין שבערוך השולחן דכתב וז"ל, ונראה דרך בשבת הבא יכולים להשלים, אבל אם ירצו להשלימה באמצע השבוע א"א, דלא נתקן שבעה קרואים רק בשבת, ושיקראוה בשני או בחמישי בג' קרואים ביחד עם הפרשה לא תהיה כתקנת חכמים, מיהו זה וודאי אם ביכולתם לקרותה בשבת במנחה יקראו אז שבעה קרואים ויצרפו בזה גם הפרשה הבאה, עכ"ל. ומבואר בדבריו דלהכי אינו יכול להשלים בשני וחמישי את הקריאה של שבת, משום דבקריאה של שבת צריך ז' גברי, אלא דעדין קשה דלכאורה גם כשמשלים בשבת את הפרשה החסירה אינו מוסיף עוד ז' גברי, וע"כ צ"ל דחובת השלמה אינו על צורת המצוה, אלא עצם השלמת הפרשה החסרה, וצ"ב.

והנה, במג"א שם כתב וז"ל, וה"ה אם התחילו ולא סיימו מחמת קטטה, אבל אם היו ב' מחוברין באותו שבת שבטלו אין קורין בשבת הבאה ג', דלא מצינו לעולם שקורין ג', וא"ל יקראו ב' לכל הפחות דאין תקנה לחצאין, ובהגמ"נ כתוב ע"ז ולא נראין דבריו בעיני, ואם בטלו פ' ויחי אין לקרותו עם פ' שמות, כי כשקורין ב' סדרות צריך לקרות חד גבר' מסוף סדרא ראשונה לתחלת סדרא שניה כדי שיהיו מחוברין, וזה אין נכון לעשות בשני ספרים, עכ"ל. ומבואר במג"א דהא דמשלים בשבת הבאה הוא דוקא אם היה פרשה אחת, אכן אם היה ב' פרשיות אין משלמין, וכן אם היה מסדר אחר אין יכול להשלים.

במה' המהר"ם מינץ והאל"י רבה האם החיוב תשלומין שייך אף אם חיסר כמה פרשיות

אכן יעו"ש באלהי רבה ס"ק ב' דכתב וז"ל, כתב בהגהת מנהגים שבת וז"ל, מהר"ם מינץ סי' פ"ה חילק דוקא ב' פרשיות, אבל ג' פרשיות כגון אם בשבת שעבר היו כפולין לא עי"ש, אבל לא נראין דבריו בעיני ע"כ. ובכנסת הגדולה הגהות טור ועולת תמיד סק"ד לקמן בסי' רפ"ב הביאו דברי הר"מ להלכה ולא הזכירו דברי הגהות הנ"ל, וכמדומה

כהנים אטו עצרת ראש השנה היא, אין עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן ובעצרת על פירות האילן, ע"כ. ומבואר דיש חיוב לגמור את כל התורה פעם בשנה.

וברמב"ם הל' תפילה פרק י"ג הל' א' כתב וז"ל, המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת, מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין בסדר בראשית, בשניה אלה תולדות, בשלישית ויאמר ה' אל אברם, וקוראין והולכין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בחג הסוכות, ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים, ואינו מנהג פשוט, עכ"ל. ולכאורה מבואר ברמב"ם דהא דגומרין את הפרשיות הוי מנהג, ואין זה מעיקר חיוב הקריאה דעיקרו קריאת י' פסוקים, ולפ"ז אפשר דלהכי לא הזכיר הרמב"ם את הדין דאם דילג פסוק בשבת דצריך לחזור ולקרא, והיינו טעמא, משום דכיון דעלו ז' גברי כדין, אע"ג דלא קראו את כל הפרשה נתקיים בזה התקנה דעזרא, אלא דלא קיימו את המנהג להשלים את התורה דהוי דין נוסף, ועוד מבואר דכל הדין דצריך להשלים את הפרשיות, אי"ז כלל הלכה בקריאה דאותו שבת, אלא דהוי דין כללי דבמשך שנה צריך לסיים את כל הפרשיות, ואם דילג פסוק אי"ז מגרע במצוה דקריאת התורה.

אכן בדעת השו"ע לכאורה צ"ב, דהא תקנת עזרא היתה שיקראו בב' וה' ג' גברי ובשבת ז' גברי, שלא ילכו ג' ימים ללא תורה, ולפ"ז קשה דאמאי אם חיסר פסוק אחד צריך לחזור ולקרא בברכה, ואף דכבר קרא ז' גברי וג' פסוקי לכל גברי בתקנת עזרא, והא לכאורה החיוב לקרא כסדר הפרשיות אינו כלל מתקנת עזרא, ומאחר דקיים את תקנת עזרא אמאי צריך לחזור ולקרא.

עצם המצוה דקריאת התורה כמו בתפלה, או דהחויב תשלומין הוי רק השלמת הפרשיות, וצ"ב במה נחלקו.

ולכאורה היה אפשר לבאר דנידון זה תלוי בגדר המצוה דקריאת התורה, דאי גדר המצוה הוי משום מצוות ת"ת דתיקנוהו כדי שלא יהא ג' ימים ללא תורה, לפ"ז יש סברא לחלק בין תפלה דחכמים קבעו לה זמנים, ועלה קימ"ל דאם נאנס ולא התפלל, חל עליו חובת תשלומין על אותה תפלה שחיסר, אכן לענין מצוות ת"ת הרי יש מצוה בכל רגע ורגע ללמוד תורה, ולהכי לא שייך בזה השלמה, דהא כל תורה שילמד בכל שעה אין בזה קיום דחובת התשלומין, דהרי חייב ללמוד מדין אותה שעה, אכן אי הוי גדר דמצוה חדשה דהוי גדר דכעין מסירת התורה, בהא אפשר דאם לא קיים את חיובו בשעתו חל עליו חובת תשלומין.

איברא דבשו"ע הל' ברכות התורה סימן מ"ז סעיף ד' כתב וז"ל, המהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך, הג"ה, וה"ה דיכול לפסוק דין בלא נתינת טעם לדבריו, עכ"ל. ובביאור הגר"א שם תמה על הרמ"א דכתב דעל פסק הלכה א"צ לברך מהא דמברכים על קריאת התורה, עכ"ל. ואי נימא דקריאת התורה אי"ז משום מצות תלמוד תורה מה שייך להוכיח מברכה על קריאת התורה דאי"ז כלל מדין מצוות ת"ת, לגבי ברכה על פסק הלכה, ומזה נראה דדעת הגר"א דקריאת התורה הוי מדין מצוות תלמוד תורה, וא"כ קשה על הביאור הגר"א דכתב דהא דמשלימין בשבת פרשה שחיסר הוי מאותו הדין תשלומין דתפלה, ולכאורה אי יסוד המצוה דקריאת הוי מדין מצוות ת"ת, א"כ מה שייך בזה דין תשלומין, והרי יש מצוה בכל רגע ורגע ללמוד תורה, ומה שייך בזה השלמה, שהרי כל תורה שילמד אין מקיים בזה את חובת התשלומין, דהרי חייב ללמוד מדין אותה שעה, ולכאורה צריך לדחוק, דאיה"נ דאת עצם המצוה דת"ת אינו יכול להשלים, אלא דהכונה שחל חובת תשלומים על התקנה לקרא בציבור, וצ"ע.

והנה בשו"ע הלכות שבת סימן רפ"ב סעיף ז' כתב וז"ל, קרא הפרשה בתפלת שחרית בשבת ודילג פסוק אחד, חזור וקורא הוא ושנים עמו, ואפילו הפטיר והתפלל מוסף חזור וקורא, עכ"ל. ובב"י שם כתב וז"ל, כתוב בהגהות מיימון פרק י"ב מהלכות תפילה אות מ', אם קרא ודילג פסוק אחד ולא קראו, אם הוא במנחה בשבת או בשני וחמישי, וקרא עשרה הפסוקים בלא פסוק המדולג אינו חוזר, ואם לאו חוזר, אבל בשבת אפילו דילג פסוק אחד חוזר וקורא הוא ושנים עמו, ואפילו הפטיר והתפלל מוסף מפסיק מיד וקורא והם דברי מסכת סופרים פ"א ה"ו, עכ"ל. ומבואר דחילק בין אם דילג פסוק בשבת דצריך לחזור ולקרא, לבין אם דילג בשאר הקריאות דב' וה', דאם קרא עכ"פ עשרה פסוקים, אף דדילג פסוק אינו צריך לחזור ולקרא, וצ"ב דמאי שנא שבת משאר כל הקריאות, עוד יש לדייק דהרמב"ם כלל לא הזכיר הלכה זו, וצ"ב בזה.

בגדר התקנה לגמור את כל התורה פעם בשנה

והנה, בגמ' במגילה דף כ"ט ע"ב, מיתיבי חל להיות בפרשה הסמוכה לה בין מלפניה בין מלאחריה קורין אותה וכופלין אותה, בשלמא למאן דאמר כי תשא, היינו דמתרמי בההוא זימנא, אלא למאן דאמר צו את קרבני, מי מתרמי בההוא זימנא, אין לבני מערבא דמסקי לדאורייתא בתלת שנין, ע"כ. ומבואר דבני מערבא היו גומרין פעם בג' שנים, אכן בגמ' מגילה דף ל"א עמוד ב', תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ובמשנה תורה קודם ראש השנה, מאי טעמא, אמר אב"י ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה, בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת

במח' הרמב"ם וה"א בשו"ע בקורא בתורה ונשתתק דמתחיל ממקום שהתחיל הראשון, האם מברך בתחילה או לא

ואשר נראה בזה, דהנה בשו"ע בס"י ק"מ סע' א' כתב וז"ל, הקורא בתורה ונשתתק, העומד יתחיל ממקום שהתחיל הראשון, ויברך בתחלה ובסוף, ולהרמב"ם לא יברך בתחלה, הג"ה, ואפילו בזמן הזה שש"ץ קורא, דינא הכי, עכ"ל. ומבואר במג"א וכן במחצית השקל דסברת הרמב"ם דהרי העולה הראשון הוציא את כל הציבור, ולהכי זה שבא לקרא במקומו כבר יצא ידי"ח בברכת העולה הראשון, ולפ"ז צ"ב בטעם השו"ע דאמאי יברך העולה שבא תחתיו לאחר שכבר יצא ידי"ח הברכה, ולכאורה מבואר דנחלקו השו"ע והרמב"ם במחלוקת התוס' ושאר הפוסקים האם העולה צריך להוציא את הציבור בברכתו, ודעת הרמב"ם דהעולה מוציא את כל הציבור בברכתו, ולהכי היכי דנשתתק לאחר הברכה, העולה תחתיו אינו צריך לברך, דהא כבר יצא בברכת העולה הראשון, אכן דעת השו"ע כדעת התוס' דהעולה אינו מוציא בברכתו את הציבור, ולהכי אף דהעולה הראשון כבר בירך, מ"מ חל חיוב ברכה על זה שבא תחתיו, דהרי לא יצא בברכת הראשון, אכן צ"ב במאי תלי' פלוגתייהו.

והנראה דנחלקו בגדר יסוד המצוה דקריאת התורה, דדעת הרמב"ם דהוי גדר דמצוות ת"ת, וכן מבואר להדיא בשו"ת הרמב"ם בס"י רצ"ד דכתב וז"ל, שאלה, על דבר קריאת התורה בכל יום אם אין להם ס"ת מהו שיקראו בחומשים ויברכו לפניה ולאחריה או ימנעו להקריאה כל עיקר וכו', תשובה, מותר לברך, ואין הברכה על הקריאה בספר כמו שהברכה על נטילת לולב או ישיבה בסוכה, שאם היתה סוכה פסולה או לולב פסול נמצאת ברכה לבטלה, שהמצוה היא נטילת הלולב או ישיבת הסוכה שעליהן מברך, ואם היו פסולין לא עשה מצוה, וכאן בקריאה המצוה היא הקריאה בספר תורה בין שקרא בספר כשר בין שקרא בספר פסול, ואפי' קרא על פה יברך כי עצמה

והנה בשו"ע בסימן ק"מ סעיף ג' כתב וז"ל, העולה לקרות בתורה והראו לו מקום שצריך לקרות, וברך על התורה והתחיל לקרות או לא התחיל, והזכירוהו שפרשה אחרת צריך לקרות, וגלגל הספר תורה למקום שצריך לקרות בו, וי"א שאינו צריך לחזור ולברך, וי"א שצריך, עכ"ל. ובט"ז שם ס"ק ד' כתב וז"ל, וי"א שצריך. כאן לא הכריע, אבל בב"י הכריע דצריך לברך כמ"ש בסימן ר"ו כו', וכ"נ עיקר, לפי מה שהוכחנו ביד"י סי' רע"ט מס"ת שנמצא בה פסול, שאין זה דומה לתורמוס שנפל מידו דבכונה תליא מילת', דבס"ת מצוה עליו לקרות, וע"כ נתכוין ודאי שאם ימצ' בה פסול שיקרא בשניה דא"א להפטר מזה, משא"כ בתורמוס שאין חיוב עליו לאכול, ע"כ לא נתכוין רק על מה שהי' בדעתו אז ממילא, ה"נ כיון שבשעה שבירך הי' סבור שיקרא פ' זו ולא עלה על דעתו אחרת, ע"כ צריך לברך אח"כ שנית וכו', עכ"ל. ומבואר בדבריו דהכל תלוי אם היה בדעתו עליו או לא, ולכאורה קשה דמאי שנא מברכת התורה דלא מצינו בשום מקום דאם מתכוין בשעת הברכה ללמוד מסכת זו, ונמלך ללוד מסכת אחרת דצריך לחזור ולברך, והיינו דכשמברך על התורה כונתו על המצוה ללמוד תורה, וכלול בזה כל התורה, ואילו לענין קריאת התורה חזינן דהברכה חלה על הפרשה המחויבת.

והנה בדעת הי"א שאינו צריך לחזור ולברך כתב בעטרת צבי שם וז"ל, דכיון שהס"ת מונחת לפניו ודעתו עליה לקרות בתוכה, הברכה כוללת כל הפרשה שבתוכה ואיזה שיקרא קאי עליה ברכה זו, עכ"ל. ומבואר דנחלקו אי דעתו על מה שיקרא, או דדעתו רק על אותה פרשה, ולכאורה זה תמוה דאי בדעתו תלי' מילתא, נשאלנו מה היה דעתו, ולכאורה נראה דפליגי ביסוד הברכה על מה היא חלה.

אכן להנבאר אפשר דתלוי בגדר המצוה דקריאת התורה, דדעת הי"א דא"צ לברך, היינו משום דס"ל דיסוד המצוה הוא משום מצוות ת"ת, הרי דכשם דכשמברך ברכת התורה א"צ לדעת על איזה מסכת הוא ילמד, דהא הברכה הוי ברכה כללית על מצוות ת"ת, לפ"ז ה"ה לענין הברכות דקריאת התורה, אכן דעת הי"א דצריך לחזור ולברך, היינו משום דס"ל דיסוד המצוה א"צ כלל מדין מצוות ת"ת, אלא דאיתחדש חיוב שלא יעבור ג' ימים ללא מעמד דמסירת התורה ברבים, והוי כעין המשך למעמד מסירת התורה בהר סיני, וחילקו את המצוה למשך שנה, ולפ"ז מסתבר דאם התכוון למסור פרשה אחרת הרי דהברכה לא חלה על אלא על אותה פרשה, דהא יש חיוב מסירת התורה לכל פרשה ופרשה, ומה"ט צריך לחזור ולברך על הפרשה המחויבת.

והנה בשו"ע הל' שבת סימן רפ"ב סעי' ב' כתב וז"ל, מותר לקרות עולים הרבה, אע"פ שקרא זה מה שקרא זה וחוזר ומברך אין בכך כלום. הג"ה, ויש אוסרים, וכן נהגו במדינות אלו, חוץ מבשמחת תורה שנהגו להרבות בקרואים, ונהגו כסברא הראשונה, עכ"ל. ומבואר דנחלקו השו"ע והרמ"א האם מותר להוסיף עולים בכה"ג דקוראין מה שקראו כבר האחרים, או דלא שייך לעלות ולברך על קריאה שאינה של חיוב, וצ"ב במה נחלקו, אכן להנבאר אפשר דתלי' בהני תרי צדדי, דאם כל יסוד המצוה הוא בהא דבכל שבת מוסר את הפרשה הו"ז לציבור, ובזה הוא משלים את החיוב לגמור בכל שנה את מסירת התורה לציבור, לפ"ז היכי דכבר קרא את כל הפרשה מיסתבר דאין שייך לעלות ולברך אחר דנשלם כל המצוה, אכן להצד דעצם המצוה דקריאת התורה הוי מדין מצוות ת"ת, מה לי אם חוזר וקורא את מה שקראו כבר, והא סו"ס מקיים בזה מצוות ת"ת ברבים.

ודאיתנא להכי, נראה דבהא הסתפק בעטרת זקנים באם בטלו ביום חמישי דכבר הלכו שלשה ימים בלא תורה, האם בכה"ג אינו יכול להשלים ביום שישי ומשום דעבר זמנו בטל קרבנו, או דצריך

של קריאה היא המצוה שעליה אנו מברכין, הלא תראה שהקורא בשחר קודם שיתפלל משנה או תלמוד או הלכה או מדרש מברך ואח"כ קורא או דורש, הנה למדת שההגיה בתורה היא המצוה שעליה אנו מברכין וכו', עכ"ל. ומבואר ברמב"ם דיסוד המצוה דקריאת התורה הוי משום מצוות לימוד התורה, ולפ"ז פשיטא דמצוה זו חלה על כל הציבור, וע"כ צ"ל דהעולה מכונן בברכתו להוציא את כל הציבור, ומה"ט אם נשתתק לאחר הברכה עולה אחר תחתיו ואינו צריך לברך דהא כבר יצא בברכת הראשון, אכן דעת השו"ע כדעת התוס' דא"י משום מצוות ת"ת, אלא דהוי מצוה אחרת דמסירת התורה לרבים, ולפ"ז נמצא דכל המצוה אינו חלה אלא על העולה, דהוא עושה את מעשה המצוה דמסירת התורה, ואינו צריך להוציא את הציבור, ולהכי כשעולה אחר תחתיו צריך לברך לעצמו.

והנה, לדעת הרמב"ם דס"ל דיסוד המצוה דקריאת התורה הוא משום מצוות ת"ת, נראה פשוט דמאחר דקרא מנין הפסוקים וסדר הקרואים כתקנת חכמים קיים בזה מצוות ת"ת וכתיקונו, וסדר הקריאה עצמה אינו מעצם תקנת עזרא, אלא דהוי מטעם המנהג להשלים את הפרשיות בכל שנה דא"י מתקנת עזרא, אכן בדעת השו"ע נראה דלשיטתו או"ל דס"ל דיסוד המצוה א"י כלל מדין מצוות ת"ת, אלא דאיתחדש חיוב שלא יעבור ג' ימים ללא מעמד דמסירת התורה ברבים, והוי כעין המשך למעמד מסירת התורה בהר סיני, ולפ"ז נראה לחדש דהא דצריך לגמור את הפרשיות בכל שנה, א"י מנהג נוסף על תקנת עזרא, אלא דהוי חלק מעצם התקנה, דצריך למסור את התורה שניתנה בסיני ולגומרה בכל שנה, וחילקו את הפרשיות למשך השנה, ונמצא דכל שלא נמסר באותו שבת כל הפרשה השייכת לאותו שבת עדיין לא נשלמה המצוה כתיקונה, ומה"ט ס"ל דאם דיילג אפילו פסוק אחד בשבת צריך לחזור ולקרא.

ודאיתנא להכי יתבאר היטב הא דחילק השו"ע בין הקריאה בשבת משאר הקריאות, דחיוב קריאת הפרשה בשבת הוי חלק מעצם קיום המצוה דמסירת התורה, ואף דהחיוב לגמור את מסירת התורה הוי דין בכל שנה ושנה, מ"מ תקנו דבכל שבת ימסור פרשה אחת מהתורה, ולפ"ז אם חיסר אפילו פסוק אחד מהפרשה הרי דחסר בעצם המצוה דמסירת התורה דפרשה זו, ולהכי צריך לחזור ולקרא, משא"כ בקריאה דשני וחמישי דנתקן כדי שלא יהא ג' ימים בלא תורה, כיון דאף אם חיסר פסוק אחד יש לו השלמה בשבת, מש"ה אינו צריך לחזור ולקרא, וכיון דסו"ס קיים את התקנה ע"י קריאה די' פסוקים יצא יד"ח בדיעבד.

ויעוין בב"ח בסימן תרפ"ה דכתב וז"ל, ומה שתופסין התוספות בפשיטות דקריאת התורה אינה מן התורה אלא מדרבנן ועזרא הוא דתיקן, איכא לתמוה נמי דבפרק מרובה ב"ק פ"ב אמרו משה רבינו עליו השלום תיקן במדבר שיהיו קורין בתורה, אלא שבא עזרא ותיקן תלתא, ובירושלמי מגילה פ"ד ה"א נמי איתא משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה בשבתות וימים טובים וראשי חודשים ובחולו של מועד שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, ומביאו הר"י בפרק הקורא עומד מגילה י"ג ע"א, השתא לפי זה ודאי כל קריאה בשבתות מן התורה כפירוש רש"י, אלא שלא היה סדר מיוחד, עכ"ל. ומבואר בדבריו דהקריאה בשבת יסודו מדאורייתא, ובא עזרא ותיקן להם את סדר הקריאה, ולפמש"כ אפשר דעצם הקריאה בשבת הוי מדאורייתא ומשום דצריך למסור את כל התורה בכל שנה, אלא דעזרא תיקן שבכל שבת יקראו פרשה אחת לפי סדר הפרשיות, ומאחר דעצם מסירת אותה הפרשה הוי חלק מעצם המצוה, הרי דאם חיסר פסוק מהפרשה לא קיים את המצוה כתיקונה, וצריך לחזור ולקרא.

מגילה כ"ט ע"ב דבני מערבא מסקי לאורייתא בתלת שני, והרמב"ם פ"ג מתפלה ה"א כתב וז"ל, המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת וכו' ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים ואינו מנהג פשוט, עכ"ל. הרי שהשלמת התורה כל שנה אינו אלא מצד מנהג, עכ"ל.

ולפ"ז נראה דספק זה תלי בהני תרי צדדי דלעיל, דכל הסברא דהפוסקים אי"ז אלא משום דנקטו דהוי משום מצות ת"ת, אכן לדעת הפוסקים דס"ל דמצות קריאת תורה לאו משום מצות ת"ת הוא, אלא דהוי תקנה מחודשת שתקנו למסור את התורה ברבים, לפ"ז נראה דאם אינו בר חיובא לגבי אותו פרשה דהציבור חייבין בו, אפשר דלא חשיב בר חיובא, אכן נראה דאף אי נימא דמצות קריאת התורה לאו מדין מצות ת"ת, מ"מ יש לחלק בין בן חו"ל שבא לא"י, דאף אם בחו"ל עדיין לא הגיעו לאותו פרשה, מ"מ כיון דלגבי הבן חו"ל הוי פרשה חדשה, נראה דשפיר חשיב למחדש במסירת התורה ומתקיים בזה התקנה דקריאת התורה, דהרי הא דקורין כל שבת כסדר הפרשיות, אי"ז מעצם חובת המצוה דמסירת התורה דבעי דוקא לקרא באותה פרשה, אלא דיסוד המצוה הוא למסור את כל התורה במשך שנה, ובכל שבת צריך לחדש בקריאה מה שלא קראו בשנה זו, משא"כ בבן א"י הבא לחו"ל דקורין שם פרשה שכבר קרא בשבת שעבר בא"י, ונמצא דאינו מחדש בקריאה זו כלום, דהא כבר קראו בשבת שעבר, אפשר דבכה"ג לא חשיב לבר חיובא, וצ"ע.

להשלים משום דמי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל, ונראה דתלי בגדר המצוה דקריאת התורה, דלהצד דיסוד קיום המצוה הוא משום מצות ת"ת, אלא דבאו חכמים ותקנו קריאת התורה בציבור בשני וחמישי ובשבת כדי שלא יהיו ג' ימים בלא תורה, ולפ"ז אף ללא הדין דתשלומין סברא פשוטה היא דצריכין לקרא ביום שלישי, דכיון דחלות קיום המצוה דת"ת שייך בכל שעה, ע"כ צ"ל דכ"ש שלא יהא ד' ימים בלא תורה, בדכלל מאתים מנה, אכן להצד דיסוד המצוה דקריאת התורה אינו משום ת"ת, אלא דחכמים חדשו תקנה מחודשת שיסודה מסירת התורה בציבור, ולפ"ז כיון דתקנו להם זמנים, הרי דאין לנו לחדש מעצמנו קיום המצוה בזמנים שלא תקנו חכמים, וע"כ צ"ל דהא דמשלימין הוי מדין חובת תשלומין כבתפלה, וכשם דבתפלה קימ"ל דתפלת מוספין לא שייך בהו השלמה ומשום דעבר זמנו בטל קרבנו, והיינו דהיכי דהזמן הוי גורם המצוה בכה"ג לא שייך תשלומין, ולפ"ז ה"ה לענין קריאת התורה דכיון דיסוד החיוב הוא שלא יהא ג' ימים בלא תורה, לפ"ז היכי דע"י קריאת התורה לא יתקיים בזה דלא יהא ג' ימים בלא תורה לא שייך בזה קיום התקנה, והוי מעוות דאינו יכול לתקון.

ולפמ"ש יתבאר היטב הא דתלה האלי' רבה האם יש תשלומין אף אם בטלו במזיד בספק דהעטרת זקנים, ולהנבאר א"ש, דלהצד דיסוד המצוה דקריאת התורה הוי מדין ת"ת, והא דמהני תשלומין אי"ז מדין תשלומין בתפלה, אלא דאף לאחר ג' ימים נתקיים התקנה, דהא קיום המצוה דת"ת שייך בכל שעה אף ללא התקנה, ולפ"ז אף אם ביטלו במזיד עליו להשלים, משא"כ אי הוי גדר דמצוה חדשה שתקנו חכמים, מאחר דתקנו להם זמנים, הרי דללא החיוב מדין תשלומין לא שייך לחייבו בתשלומין, ומאחר דמדין תשלומין מחייבין ל"י, הרי דאם ביטלו במזיד לא שייך חובת תשלומין כדקימ"ל בתפלה.

בספק דהשערי אפרים במי שחיסר פרשה ומשלמה לשבת הבאה האם צריך לקרא קודם את הפרשה שחיסר כדי לקרות בתורה כסדרה או דצריך להקדים חובה לתשלומין

והנה, בס' שערי אפרים שער ז' סעי' ל"ט בפתחי שערים שם אות ל"א, דן על הא דכתב הרמ"א שאם בטלו שבת אחת קריאת הפרשה בצבור, לשבת הבאה קורין אותה פרשה עם פרשה השייכת לאותה שבת, ומסתפק שם האם צריך לקרא קודם את הפרשה שחיסר, והטעם כדי לקרות בתורה כסדרה ולא למפרע, או דכשם דקימ"ל בתפלה דאם הקדים תפלת תשלומין לחובה לא יצא יד"ח, א"כ ה"ה הכא דצריך לקרות קודם את הקריאה דחיוב ואח"כ ישלים את הפרשה שחיסר, והביא שם בשם הארחות חיים ספינקא, ס"י קל"ה אות ד' שמעתיק מס' לשון חכמים, שכתב כי בספר צנצנת המן כתב, דיש לקרות תחילה חיובא דיומא ואח"כ הפרשה משבת שעברה, ושם חולק עליו דצריך לקרות כסדרן, והעיד שכן הורה גם רבינו הנוב"י.

אכן לפמשנ"ת אפשר דתלי בספק דהסתפקנו בבן חו"ל הבא לא"י, דאי נקטינן דהפרשה הנקריית בכל שבת הוי חלק מעצם קיום המצוה דקריאת התורה, דכיון דקבעו קריאת הפרשה בשבת זו, הרי דבזה נתקיים התקנה, ולפ"ז כשכא להשלים פרשה שחיסר הרי בזה שיקרא פרשה זו אינו מקיים את חיובו לשבת זו, ונמצא דהקדים תשלומין לשל חובה דקימ"ל דלא יצא אף יד"ח תשלומין, אכן להצד דהא דקורין כל שבת כסדר הפרשיות, אי"ז מעצם חובת המצוה דמסירת התורה דבעי דוקא לקרא באותה פרשה, אלא דיסוד המצוה הוא למסור את כל התורה במשך שנה, ובכל שבת צריך לחדש בקריאה מה שלא קראו בשנה זו, לפ"ז נמצא דאף אם קורא את הפרשה דשבת שעבר, ואף אם לא יקרא את הפרשה של שבת, מ"מ נראה דכבר יצא יד"ח, דהא יש חידוש בקריאה דקרא פרשה שעדיין לא קרא בשנה זו, ולהכי פשיטא דעדיף להקדים ולקרא פרשה של שבת שעבר ולקרא כסדר הפרשיות, וצ"ע להלכה.

בספק דהאחרונים בבן חו"ל הבא לא"י, או בן א"י הבא לחו"ל ואין הפרשיות שוות, האם יכולין לקרא בתורה ולהוציא את הציבור יד"ח או דחשיבי כאינן מחויבין בדבר

והנה הסתפקו האחרונים בבן חו"ל הבא לא"י או בן א"י הבא לחו"ל, ובשבת אין הפרשיות שוות, האם יכולין לקרא בתורה ולהוציא את הציבור יד"ח, או דכיון דאינן חייבים באותו פרשה, הרי דבאותו פרשה כאינו מחויב בדבר מקרי, ומי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ח, ויעוין בהליכות שלמה ה' קריאת התורה שהסתפק בזה, ומסיק שיכולין להוציא יד"ח, וכתב שם בטעם הדבר דכיון דיסוד הקיום הוא גדר דמצות ת"ת, והא דקורין כסדר הפרשיות אי"ז דין בעצם קריאת התורה, אלא דהוי עוד דין דצריך להשלים כל שנה את כל התורה, ולהכי חשיבי לבר חיובא.

וכן כתב בשו"ת להורות נתן חלק ג' סימן י"ב וז"ל, אולם נראה דבן ארץ ישראל הבא לחו"ל כשקורין שם פרשת נשא, והוא כבר שמע קריאת פרשה זו בשבת העברה באר"י, שפיר נקרא בר חיובא, דהרי גם בן אר"י חייב בקריאת התורה בשבת זו כמו בן חו"ל, ואף על גב דכבר שמע פרשה זו ונימא דנקרא לאו בר חיובא לגבי פרשה זו, נראה דזה אינו, דבאמת עיקר תקנת קריאת התורה בשבת שנתקנה ע"י משה רבינו וכמבואר ברמב"ם פ"ב מתפלה ה"א ובכס"מ שם, הנה אף אם קרא בכל שבת אותה פרשה עצמה ג"כ יצא ידי תקנה זו, שהרי טעם תקנה זו מבואר בש"ס ב"ק פ"ב ע"א, כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה, וכן כתב הרמב"ם שם, וא"כ עיקר התקנה היתה שילמדו תורה וממילא אף כשקורא בכל שבת אותה פרשה עצמה ג"כ יצא ידי לימוד תורה. ומה שקורין בכל שבת פרשה אחרת עד שגומרין את כל התורה בשנה אחת, אינו מעיקר הדין כלל, שהרי מבואר בש"ס

מאמרי "חסד לאברהם" מהרב אורי יצחקי

צפית לישועה - התחזקות לתשעה באב

המתאים לחיים ארעיים, וגבול דק מפריד בין ההשתדלות הנצרכת לחיים ארעיים לבין צורת חיים המתעלמת מהארעיות ונכנסת לגוון של קביעות.

ה. ומרן המשגיח הגר"ל זצ"ל כתב בזה דברים מבהילים, [הובא בספר מופת הדור, והודפס עכשו במאמרים שבסוף ספר "צפית לישועה" למרנא הח"ח], ותורה"ד שכשנעניין בפרשת יציאת מצרים נמצא **שדרושה הכנה מצד הנגאלים לקראת הגאולה**, ועוד למדנו משם **שכדי לזכות לגאולה צריכים לבטל בביטול מוחלט את העבודה זרה של הדור ואז זוכים לגאולה**, ובכל דור יש סוג מכשול בבחינת עבודה זרה הסוחף בחוזקה להכשל בו, כגון תאוות העולם הזה למיניה, חוסר טעם מוחשי בענייני העולם הבא וברוחניות, חוסר בטחון אמיתי בהקב"ה המתבטא בכוחי ועוצם ידי, ותיקון שלם בעניינים אלו דורש עבודה רבה ומומושכת גם לחובשי בית המדרש ואין זה נעשה כלאחר יד.

עוד כתב שם בהמשך [באות ד'] - עוד יש לדעת **שאף אותם שיזכו לביאת המשיח לא תהיה דרגת כולם שווה**, אלא תהיה כפי מה שהכינו את עצמם קודם, **לכן כמידת הכנתם כך יזכו בימות המשיח**, וכמו שלעולם הבא אין הדרגה של כולם שווה אלא כל אחד זוכה לפי מה שהכין לעצמו, כך בימות המשיח, [ורמז שם בהמשך שמדברי הנביא זכריה מוכח **שלא כולם יזכו** ה' ישמרנו, עיי"ש].

ו. ויש מכ"ז נפק"מ עצומה למעשה לכל אדם מישראל, כי אם היה המשיח מגיע לכל ישראל בשווה, והתגלותו לא היתה תלויה במעשי האדם וגודל צפיתו, הרי שגם אם חרגנו מדרך השלמות בהתעלמות מחובת הצפיה למשיח, לא היה בזה סתירה לתכלית שאנו מקוים לה בכל עת, כי בא יבוא לכל אדם בכל מקרה, ולכל היותר יענש על קיצורו בעבודה המחויבת, אבל אחרי שגילו לנו רבותינו שעצם ביאת המשיח תלויה בהכנה שלנו, ועוד שלא כולם יזכו, הרי **שעצם ההגעה לימות משיח אינה מדי דממילא**, מעתה כמה יש לכל לב לפחד דלמא אינו מאותם שיזכו, וצריך לתקן ולהכין עצמו, וחלק מהתיקון הוא לבדוק את צורת החיים שלו אם מתאימה עם צורת חיים של "צפית לישועה", צורת חיים ארעית המתאימה למי שאינו בביתו.

ז. ואמשול משל למצבנו - משל לאדם שהגיע זמנו לראות פני המלך, אשר הוא פסגת כל חלומותיו, וכפי סדרי המלכות כל המזומן למלך יכול ליסע במרכבה אשר הכין המלך, העוברת במקומות ידועים, ולשם כך יצא מביתו להמתין בתחנה שלפי ידיעתו שם עתידה המרכבה לעבור, וממתין שם שעות וימים, עד שעובר שם אחד מפקדי המלך, ובשמועו כי הוא ממתין למרכבה שתיקח אותו לארמון המלך, אומר לו - הוי פתי, **אתה ממתין לריק כי אין המרכבה עוברת בתחנה זו אלא במקום אחר!!** ובשמוע האיש את דברי פקיד המלך התחיל לצעוק צעקה גדולה ומרה וספק כפיו ותלש שערו מרוב יאושו על שהחמיץ בסכלותו את תכלית חייו ופסגת אושרו.

אחי ורעי - האם אנו מחכים בתחנה הנכונה!!!! האם אנו בטוחים שבהגיע הזמן תאסוף אותנו מרכבת המלך ונגיע אל אשר הוא פסגת חלומותינו!!!!

הבה נשובה אל השם בצפיה אמיתית והכנה רבה, ואז יש תקווה בעת הגאולה!!!

א. ראיתי לנסות להתעורר בצותא על ההתייחסות שלנו לצפיה לגאולה ולישועה.

הנה חז"ל אמרו בגמרא שבת דף ל"א ע"א: אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, **צפית לישועה** וכו', ע"כ, ואע"פ שדברי חז"ל מדברים במי שכבר הגיע לשעת הדין בעולם העליון, אך פשוט שכל אדם צריך לשאול את עצמו שאלה זו בכל עת בחיים חיותו, ורק עי"ז אולי תהיה לו תשובה לשאלה זו בעת הדין.

ומרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א סיפר ששמע ממרן הגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל לדקדק את לשון חז"ל "**צפית לישועה**" ולא אמרו **"קוית לישועה"**, וביאר שיש חילוק גדול ביניהם, שכ"א **מקוה** שיבוא המשיח, אבל **לצפות** הכוונה לחכות לו בכל רגע, וכמו מי שקובע פגישה בשעה 9 בבוקר שהוא ממתין ומחכה לזה, והקב"ה דורש מאיתנו מדרגה כזאת להיות **"מצפה לישועה"**, והוסיף הגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל שבשעה שישאלוהו ביום הדין אם קיוה לישועה יוכל לענות שקיוה לישועה, אבל אם ישאלוהו אם ציפה לישועה לא ידע מה להשיב..... עכ"ל.

ב. הנה ימות המשיח אינם כמי שמצפה לפגישה, כי פגישה היא מאורע בודד בתוך מערכת חיים נתונה, ואף אם תהיה לפגישה משמעות גדולה עד למאוד, אך לעולם אינה חורגת ממערכת החיים הקיימת אצל האדם, אבל **ימות המשיח הם צורת חיים אחרת!!! צורת חיים השונה בתכלית מצורת החיים שאנו חיים עכשו!!! וממילא הצפיה לימות המשיח בהכרח כלול בה נכונות אמת לשינוי בכל צורת החיים!!!**

הנה כבר גילו לנו חז"ל את נקודת הפנים של ההבדל בין החיים שלנו בגלות לבין החיים בימות המשיח, דהחיים בגלות הם חיים ארעיים, והחיים בימות המשיח הם החיים של קבע!!!

ממילא מי שקובע את חייו בעת הגלות בצורה של קבע, צורת חיים זו עומדת בסתירה פנימית לצפיה למשיח ולגאולה השלמה!!!
ג. וידועים דברי היעב"ץ בסידורו [שער ו' - שער הדלק, דלת ב' חלון ב' אות ט"ז] דבר נורא וז"ל: אלמלא לא היה אלא עון זה בדינו שאין מתאבלין על ירושלים כראוי, די להאריך גלותינו, והיא בעיני הסיבה קרובה היותר גלויה עצומה וחזקה לכל השמדות המופלגות הגדולות הנוראות המבהילות הרעיונים אשר מצאנו בגלות בכל מקומות פזורנו כו', לפי שיצא האבל הזה מלבנו **בהיותנו שוקטים בארץ לא לנו, שכחנו את ירושלים ולא עלתה על לבנו**, על כן כמת מלב נשכחנו, מדור לדור נוסף ג'ון על ג'וננו ומכאובינו, עכ"ל, הרי ששפתיו ברור מלל, שהביטוי של שכחת האבל היא **"היותנו שוקטים בארץ לא לנו"**, היינו **חיים של קביעות ולא של ארעי** כפי המצופה מחיים של מי שאינו נמצא במקומו אלא מצפה כל יום שיוכל לשוב אל מקום שלמותו וקביעותו.

ד. ואע"פ שטבע רוב בני האדם שאינם יכולים להתעלם מטירדות החיים היום יומיים, ובע"כ שגם בהיתם בארץ לא להם הם משתדלים להיטיב את תנאי חייהם אף שידועים שהטבות אלו הן ארעיות, אך השכל גוזר שאין השתדלות זאת אלא בבחינת המיעוט הנצרך ע"מ לחיות חיים של ישוב הדעת, דבר המשתנה ממקום למקום ובין דור לדור ובין אדם לאדם, ובפרט אם החיים הארעיים נמשכים זמן רב [כמו שהוא בענין גלות ישראל], אך לעולם אסור לו לחרוג מהגדר

תוספת שבת

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

דברי העמק ברכה: התשובה מהשמים שקיבל הקד' רבי שמשון הי"ד, למה יש גזירות על ישראל דוקא על שבת תורה ומילה?

זמני הדלק' נ' פרשת ואתחנן
ירושלים: 7:06 מוקדם: 6:56
בני ברק: 7:21 מוקדם: 7:11
מודיעין עילית: 7:15 מוקדם: 7:05
חיפה: 7:15 מוקדם: 7:05
טבריה: 7:12 מוקדם: 7:02

העלון השבוע לזכות
הרץ הנולד בן מלכה
לרפואה שלימה ושייכו
אביו ואמו לגדלו לתורה
לחופה ומעש"ט

מסגרת: המפסיד תוספת שבת נחשב למחלל שבת!!!

המכילתא לומד מ"זכור את יום השבת לקדשו" שבדברות ראשונות, שחובה לקבל שבת הרבה קודם שקיעת החמה, ומ"שמור את יום השבת לקדשו" שבדברות אחרונות לומד שגם ביציאת השבת צריך לעכבו כאדם ששומר אוהבו שהוא עמו, ואינו רוצה שילך מעמו כל זמן שיוכל לעכבו, ומושל זאת לזאב שכשטורף בהמה זה או מלפניה או מלאחריה ואפילו הכי הורג את כולה, כמו"כ אם לא יוסיף מחול על הקודש מלפניה ומלאחריה הרי זה כמחלל כל השבת. (ערוך השולחן רס"א א')

מילה כתיב: ואתה את "בריתי תשמור: וגבי תורה כתיב: אם לא "בריתי" יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת. והנה, אף שהשם כרת ברית עם ישראל בחורב על כל התרי"ג מצות, זהו בכללות, אבל בפרטות לא מצינו שום מצוה שיהי' עלי' כריתות ברית אלא אלו הג' הנ"ל, והן הן עיקר הקשר הנצחי והברית בין ישראל לאביהם שבשמים.

ומפני זה מצינו, שאלו ג' מצות הנ"ל חלוקים הם מכל התרי"ג מצות בזה שחיובן הוא גם על הקטנים: מילה - בן שמונת ימים ימול לכם כל זכר: שבת - לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך, שהאב מזהיר על בנו קטן מדאורייתא, כדאיתא במכילתא, ובשאר מצות חינוך הוא רק מדרבנן: תורה - ולמדתם את בניכם. דמצות אלה, שהן ברית בין ישראל לאביהם שבשמים, מוכרחות להתקיים גם בקטנות. וע"כ הקטרג על אלו המצוות הוא גדול יותר מעל כל המצוות, מפני שהשטן משתדל להפסיק ולבטל עיקר הקשר והברית מעל ישראל. וכתוצאה מזה הן הן הגזירות של האומות, שתמיד בכל הדורות היו משתדלים להשבית את ישראל מאלו ג' מצות הנ"ל.

דבריו של מרן הערוך לנר זיע"א לקראת ראש השנה שיחול בשבת, ובו ביאר שאחרי שביהמ"ק נחרב ר"ה חל בשבת, ומאידך גם כשנכנסו לא"י ובהקמת המשכן, ולכן קרא להזהר מטלטול בשבת, ובפרט כעת לפני ביה"ז זה הזמן להזהר בזה ואפי' לרגילים לטלטל בעירוב המהודר בעירם יש הרבה מקומות שקשה לסמוך על העירוב... וכן להזהר בתחומין...

הקב"ה מוחל עוונותיהם, אבל כשאין משמרים את השבת כראוי, איך תעשה השבת סגור להצדיק משפטינו, 'הלא תעשה קטגור!!' וע"כ כשרז"ל אסרו לתקוע בשבת הוי כדי להרחיק מחילול שבת, משום גזירה משום שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר, אבל מי שמחלל כל השנה את השבת בטלטול, הלא אז לא לבד שלא נעשה סגור לפנינו, אלא אחרי שלא איערבב שטן, שוב צריכים לדאוג לדברי רבי יצחק כל שנה שאין תוקעין בתחילתה מריעין לה בסופה, עכ"ר,

ולכן בפרט בשנה זו, שר"ה חל בשבת, נתאמץ בתשובה בלי הפסק, כי המיפלא ממנו כל נדע ובמכוסה ממנו כל נשאל, ומי יודע אחרית שנה אם טוב ואם רע הוא... (ע"ש עוד, מדרשת הערוך לנר ב'מנחת עני' פרשת האזינו, ויעויין גם במשך חכמה ויקרא כג כד)

כתוב בגמ' בתענית ד' י"ח: דתניא בכ"ח בו אחת בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מן אורייתא שפעם אחת נגזר על ישראל שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות וכו'. הנה, על מה שגזרו על ג' מצות אלו: תורה ומילה ושבת, יותר מעל כל תרי"ג מצות, ועיין במהרש"א בר"ה יח: מה שכתב בזה.

ולענ"ד נראה, דהנה בס' "דרך עץ החיים" להגרמ"ח לוצאטי ז"ל כתב: הוגד לנו שבימי המנוח החסיד המקובל הגדול הרב ר' שמעון אוסטרפולי זצוק"ל כשהי' הגזרה ר"ל בשנת ת"ח השביע הרב הנ"ל לסיטרא אחרא ושאל אותה על מה ולמה אתה מקטרג על עמנו בני יותר מכל האומות? והשיב לו יתבטל מכם ג' דברים אלו ואחזור מקטרגי ואלו הן שבת ומילה ותורה מיד השיב לו הרב הנ"ל יאבדו הם כהנה וכהנה ואל יתבטל אות א' מתוה"ק חלילה. עכ"ל. הרי מבואר, שהשטן מקטרג על ג' מצות אלו יותר מעל כל המצות.

וטעם הדבר נראה, משום דבכל תרי"ג מצות לא מצינו שיהיו נקראין בשם ברית אלא אלו הג' לבד: גבי שבת כתיב: ושמרו בני" את השבת לעשות את השבת לדורותם "ברית" עולם: גבי

וז"ל: יש לחקור אם ר"ה בשבת אם זה סימן טוב. ובזה מצאנו ששנים שרעות ביותר ושנים שטובות ביותר, היה ראש השנה בשבת. דשתי שנים שנחרב בית המקדש היה ראש השנה בשבת כמו דאיתא בירושלמי פ"ד דתענית. בשנים שיותר טובות, מצינו שמחילת עוון העגל היה בשנה שחל ר"ה בשבת. וכן הקמת המשכן (דביום ה' יצאו בני ישראל ממצרים כדדרשינן בשבת) כדכתבו התוס' (בבא קמא דף פ"ב ע"א ד"ה כדי) ע"ש. וכן שנה שנכנסו לארץ ישראל היה ג"כ ר"ה בשבת, שמשנה מת בז' אדר בשבת א"כ ר"ח אדר ביום א' והוי ר"ה בשבת. (ועיין תוס' מנחות דף ל' ע"א ד"ה מכאן וכן הרא"ש בפרק ערבי פסחים). והערוך השולחן עונה במשל נפלא (שהתפרסם בעלון מס' 134)

ומסיים הערוך לנר: שדוקא ישראל משמרים השבת כראוי,

לקראת ימי בין הזמנים שאנשים רבים יוצאים לנפוש במקומות שונים והולכים לטייל בשבת מחוץ לתחום, יש להזהר מאוד שלא לצאת מחוץ לתחום שבת, ויש לדעת שתחום שבת הוא מרחק הליכה קצר, לרבי חיים נאה זצ"ל 960 מטר ולחזו"א 1140 מטר, שזה אומר מרחק הליכה של כעשר דק' בלבד!! ויש עוד הרבה מכשולים מצויים כמו שנראה בדברי הרבנים בהמשך..

שנכשלים כ"כ בזה, וכמו שסיפרו הרבנים, ולדאוג שיהיה בעז"ה תיקון לזה, ושיהיה בהצלחה רבה.

מכתב ודברי מרנן ורבנן לחיזוק המודעות לעירוב תחומין שע"י ערבתם (נכתב בכינוס, שבט תש"פ)

מכתב גדולי ישראל לארגון וערבתם

בהליכה בשבת מחוץ לעיר יכולים להכשל ח"ו באיסור יציאה מחוץ לתחום שבת, והמכשול מצוי בזה מחוסר שימת לב וחסרון

המודעות שבהליכה קצרה מאוד עלולים לצאת מחוץ לתחום שבת, ואף כשהולכים לעיר סמוכה. והנה ענין קביעת התחומין הוא מקצוע גדול ומורכב, הדורש הרבה בדיקות ובירורים של המקום שקובעים את תחומו, וגם נצרך לזה ידיעה נרחבת בפרטי ההלכות, ובנוסף מומחיות רבה באופני המדידה ובכל הנדרש בזה לקביעת התחום. ובס"ד ארגון 'ערבתם' מטפל כבר כמה שנים בכל ענייני מדידת וקביעת תחום שבת בצורה יסודית, וכן בסידור והנחת עירובי תחומין בהרבה מקומות בארה"ק הנצרכים לציבור [אשר גם לזה

מכתבי מרנן הגר"נ קרליץ והגר"ח קניבסקי צוק"ל שלא לקנות ממחללי שבת.

הנגו לגלות דעתינו בזה, שחלילה לתמוך בחברות המחללות שב"ק בפרהסיא, ואף שמן הדין קשה לאסור במוחלט כפי המצב כיום, מ"מ בודאי מצוה רבה לקנות אך ורק בחברות המשתייכות לשומרי שבת. אדר תש"ע חיים קניבסקי

צריך דקדוק רב במיקום ההנחה, דלפעמים מתיר העירוב רק אלפיים אמה, ופעמים מתיר עיר שלמה, ופעמים שגורם להפסד במקום אחר. וכל זה נעשה על ידי רבנים ת"ח מובהקים הבקאים בפרטי ההלכות, ומומחים במדידת התחום ובבירור המציאות הנדרשת לקביעת התחום. ויש לכל מי שעומד לצאת חוץ למקומו לברר מקודם אצל היודעים דבר לאשורו עד היכן רשאי הוא ללכת, ואם צריך לזה הנחת עירוב תחומין והיכן.

גרשון אדלשטיין דב לנדו חיים קניבסקי יעקב הלל

להלן הדברים שנשאו הרבנים בכנס של ארגון "ערבתם" לעוררות המודעות לתחום שבת.

דברי מרן רשכבה"ג הגאון רבי גרשון אדלשטיין צוק"ל
מעשה שהיה שהלכו בחורי ישיבה ברגל מבני ברק לפתח תקוה בלי עירוב תחומין, ואח"כ נודע להם שזה מחוץ לתחום, ובאו לחזו"א לשאול מה התיקון שלהם, ואמר להם החזו"א שילמדו הלכות שבת, והביאור בזה כמו שאמרו בגמרא כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, והלומד הלכות שבת כאילו מקיים שבת, ודבר מצוי שאנשים נכשלים ביציאה מחוץ לתחום, וזה דבר טוב מאוד שרוצים לפרסם הדבר, וצריכים לפרסם בכל מקום ומקום ועיר ועיר מהו התחום שבת.

דברי מרן שר התורה הגאון רבי דוב לנדו שליט"א
הדברים פשוטים שצריך לדאוג מאוד לדברים האלה של תחומין

... ובזמן האחרון בגלל שאנשים התרגלו ללכת בשבת לנפוש בכל מיני מקומות בצפון, וכשאדם בבית שזה נוהג לו כל שבת הוא ידוע מה לעשות, וכאן פתאום יש לו שאלה חדשה שאין לו אותה הכל השנה, תמיד הוא היה בבני ברק והסתובב בכל בני ברק, הוא מגיע לצפון והכל חדש, השתנה המציאות, וכשנוסעים לחופש אין זמן ללמוד את המשנה ברורה כל ההלכות, ויש זכות גדולה שהתארגנו לשם שמים אברכים שעוסקים לעקוב ולבדוק את הדברים לפי המשנ"ב והחזו"א על הצד היותר טוב....

דברי הגאון רבי שבת רוזנבלט שליט"א
חבר בד"ץ שארית ישראל ורבה של בני ברק

בהלכות תחומין יש הרבה הלכות, ואנשים לא יודעים את זה, למשל מבני ברק לתל השומר כולם הולכים, אבל אינם יודעים שיש הבדל בין אם שבת בבני ברק והולך לתל השומר, לשבת בתל השומר והולך לבני ברק, וכן שיש הבדל בין הליכה בתחילת היום להליכה בסוף היום. ובאמת ב"ה שהוקם הארגון הזה....

הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א
חבר בד"ץ שבט הלוי

...אני מלווה שאלות גדולות מאוד שאנשים לא חושבים על זה, יש כאלה שנוסעים בקיץ לספסופה ליד מירון ויש שאלה האם אפשר ללכת למירון לרבי שמעון, אנשים לא חושבים שתחום שבת זה משהו מאוד קטן. אני הייתי בחוץ לארץ כמה פעמים, ויש שם אגם שאנשים עוברים אותו בהליכה מסביב, ואמרו שחלק מהאגם נמצא מחוץ לתחום, ויש עוד הרבה דוגמאות שאנשים לא שמים לב לזה.

הגאון רבי מנדל לובין שליט"א רב רמת אהרן

אין מודעות פשוטה שיש איסור תחומין גם אם רק עם בגדי שבת בלא טלטל שום דבר, זה מאוד מצוי שבחורים בישיבות נוסעים ולא יודעים, ובודאי צריכים ללמוד הלכות תחומין זה לא גרע משאר הלכות שבת, וצריך לברר את הדבר כמו כל התורה כולה שיש הרבה פרטים...

מספר הטלפון של ארגון "ערבתם" הוא 0722-722-909, בקו זה ניתן לקבל מענה הלכתי ומציאותי בענין הליכה ממקום לשבת, (בתי חולים וכד') וכן להרשם לעירובי התחומין שהונחו ברחבי הארץ. ניתן גם לשמוע הכינוס הנ"ל בטל 0732-951324 שלווחה 49

לתרומות לעלון (ניתן להנציח לע"נ או לרפואת)
ב'נדרים פלוס' ו'קהילות' - קופת דף היומי אליבא דהלכתא
או בטלפון 0527614765

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד'
ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com
לייעמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

מחשבה קצרה על הדף הרב יחזקאל הרטמן

מסכת חולין דף עב

כניסת מעוברות בבית הקברות

טהרה בלועה אינה נטמאת מבחוץ.

הדבר נוגע למעשה גם בזמננו.

הש"ך (יו"ד שניא, א) כתב בשם הרוקח שאשת כהן מעוברת מותרת ליכנס באהל המת, דספק ספיקא הוא, שמא נפל הוא שמא נקיבה היא.

המג"א (או"ח שמו, ב) מביא את הדברים ומקשה מדוע הוצרך לס"ס, תיפוק ליה דזו טהרה בלועה ולית לן בה.

והאחרונים האריכו ליישב הדברים:

הרדב"ז (ה"א ס' ר) מיישב שהרוקח מדבר באשה שקרבו ימיה ללדת וחיישין שמא יוציא הולד ראשו באהל המת, ואז אינו בלועה.

מתוך דברי הפמ"ג (על המג"א שם) מצינו תירוץ נוסף, שהוא מקשה על הרוקח איזה ס"ס הוא, הרי הצד של נפל הוא נגד רוב, דרוב נשים יולדות בר קיימא. ומיישב שבאמת עיקר ההיתר הוא טהרה בלועה, אלא דאעפ"כ יש בכך איסור דרבנן, וכדי להתיר את האיסור דרבנן אמרינן ס"ס.

אלא דהחת"ס (שו"ת יו"ד ס' שני) מקשה על הפמ"ג, דגם אם נאמר שיש איסור דרבנן בטהרה בלועה, מ"מ לא מצינו שהוזהר כהן עליה, דלא כל דברים המטמאים, כהן מוזהר עליו.

האבני מלואים (פב, א) וכן המנחת חינוך (רסג, ג) מיישבים, וכן מביא החיד"א, דעובר במעי אמו שונה מכל טהרה בלועה. האופן של טהרה בלועה שמדובר בסוגיין הוא טבעת שנבלעה ע"י האדם, אך עובר במעי אמו הוא חלק מגוף האם, והיינו רבייתה, ולא נחשב 'בלוע'. וראיה לדבר, ממה שעולה טבילת האם לעובר ואינו חציצה. וכן אמרינן עובר ירך אמו.

בקובץ שיעורים (ח"ב ס' מא) מיישב באופן נוסף, שלפעמים יש איסור אהל המת אצל כהן אפילו כשאין טומאה, כגון מה שמצינו שאסור לכהן להכנס לאהל שיש בו גוסס, ואף שאינו מטמא, נחשב כמת ואסור להכנס שם, וא"כ אפשר לומר דהא דטהרה בלועה אינה מיטמאת אין הטעם משום שאינו נמצא באהל המת, אלא אע"ג שהוא באהל המת גזירת מלך היא שאינו נטמא, אבל לא שייך להתיר ככהן בשביל זה.

דף עב

שלימות הלחם לגבי לחם פשנה

הגמ' מקשה מדוע האבר היוצא מטמא את שאר העובר, והרי הוא מגיע בית הסתרים. ונאמרו בגמ' שני תירוצים: א) בשעת פרישתן זה מזה נטמאים. ב) כל העומד לחתוך כחתוך דמי, ובפרט לגבי אוכל, דחיבורי אוכלין כמאן דמפרתי דמי.

הב"י (או"ח ס' קסז, א) מביא את הדיון לגבי חיתוך לחם בזמן הברכה, דהתוס' כתבו דאין לחתוך אותו אחרי הברכה, דהוי הפסק בין הברכה לאכילה, ולכן יש להתחיל לחתוך קודם הברכה. אלא דמאי דק' גיסא יש ענין לברך על לחם שלם, בפרט בשבת דבעינן לחם משנה. וכתב הב"י בשם הרא"ש שאף אם חותך מעט, כל ששאר הלחם נמשך אחר החלק החתוך, נחשב כדבר אחד. וראיה מפ"ג דטבול יום - ר"מ אומר, אם אוחו בגדול והקטן עולה עמו הרי הוא כמוהו, ר' יהודה אומר אם אוחו בקטן והגדול עומלה עמו הרי הוא כמוהו, והלכה כר' יהודה. אולם רבינו ברוך פליג וסובר שיש לחתוך לגמרי את החתיכה, ואין הלכה כמותו.

בש"ת שער אפרים (ס"א) מבאר את המחלוקת בין הרא"ש לרבינו ברוך, דרבינו ברוך סובר דכל העומד לחתוך כחתוך דמי, וא"כ כאשר מתחיל לחתוך נחשב הכל כחתוך, ואעפ"כ נחשב שלם, א"כ אף כאשר אין החתיכה נמשכת סגי בהכי, דהרי גם בלא"ה הוי כחתוך. ואילו הרא"ש סובר כתיורין ראשון של הגמ' דאין אומרים כל העומד לחתוך כחתוך דמי, ועל כן נקטינן דהמדד לשלימות הוא שכל שנחתך והחתוך הולך עמו.

והחת"ס (ש"ת או"ח ס' מו) מוסיף, דכל העומד לחתוך כחתוך דמי לא נאמר לגבי אותו הדבר עצמו שמכוחו עומד לכך, כגון מה שאנו אומרים כתותי מכתת שעוריה דכל העומד לשרוף כשרוף דמי, א"כ אי אפשר לקיים בו מצות שריפה, או שאין צריך לשרפו שכבר הוא שרוף, והרי זה לא יאמר אדם, ועל כרחך דלענין אותו הדבר עצמו לא אמרינן כן. וכמו כן לענין לחם משנה, למה לא נאמר דכל לחם אפילו שלם אינו נחשב שלם שהרי עומד להיבצע. ובע"כ כנ"ל. אלא שהנושא הוא מכיון שהתחיל לחתוך את הלחם, ואז יש כאן תחילת מהלך החיתוך, ולכן צדקו דברי השער אפרים דתליא בנידון אם כל העומד לחתוך כחתוך דמי.

הרי לנו כיצד סוגיא שעוסקת באבר שיצא מן הבהמה, נוגעת לדיני לחם משנה בשבת, שכל התורה כמקשה אחת היא.

דף עד

דף עה

בן פקועה

חבל אחרונים חקרו, ובראשם האתון דאורייתא (כלל יד), מה גדר היתר בן פקועה, האם נצרך הוא שחיטה, אלא ששחיתת האם מתייחסת לעובר. או דילמא גזירת הכתוב היא שכאשר האם נשחטה, אין העובר טעון וזקוק שחיטה.

ומציין האתון ד"א את מה שחקרה הגמ' האם מועיל לשחוט את העובר במעי אמו, ויש צד לומר שגם לפי רבנן ששחיתת אמו מתירתו, ד' סימנים אכשר בהו רחמנא. ונראה שהדברים תלויים בצדדים הנ"ל, שהצד הראשון הוא שאינו טעון שחיטה, והצד שד' סימנים אכשר רחמנא, פירושו הוא שלעולם הוא טעון שחיטה אלא ששחיתת אמו מהניא ליה, וה"ה ששחיתת עצמו מהניא.

ועוד מוכיח, דהנה גידו וחלבו של בן פקועה מותרים, ואם נאמר שטעון שחיטה רגילה אלא ששחיתת האם מועילה לוולד, כיצד יועיל הדבר להתיר חלב וגיד. ומוכח שזו גזה"כ לפטרו משחיטה וה"ה שנכלל בזה לפטרו מדין חלב וגיד.

ועוד ראינו, ממה ששחיתת האם מועילה לעובר מת שבמיעה, והרי אין שחיטה למת, על כרחך דלא בעי שחיטה כלל.

ובגמ' אמרינן שיש מחלוקת בין המשנה לברייתא האם בן ח' נחשב שיש במינו שחיטה מחמת שמועילה לו שחיטת אמו. וביאור המחלוקת בחקירה הנ"ל, לדעת המשנה שחיטת אמו אינה נחשבת יש במינו כיון שאינה מועילה לו, אבל לדעת הברייתא שחיטת האם

מועילה לולד ונחשב שיש במינו שחיטה.

ובסופו של דבר כתב האתון ד' דלקושטא דמילתא יש להכריע דגדר ההיתר הוא שנחשב העובר כנשחט, ומוכיח כן מגמרות בתמורה וב"ק. וכן מוכיח מהגמ' כאן (עד, ב) שדנה האם אפשר לפדות בן פקועה, דשמא נחשב כבשרא בדיקולא, הרי ששחיתת אמו מועילה לו. ועוד, מרש"י להלן אהא דאמרינן דבן פקועה הבא על בהמה מעלייתא, הוולד אין לו תקנה, ומבאר רש"י שהוולד יש לו צד שהוא שחוט וצד שאינו שחוט. הרי דהגדר של בן פקועה הוא להגדירו כשחוט.

בקהילות יעקב (חולין ס' יט) מביא חקירת האתון ד', וגם הוא מסיק ששחיתת האם מתייחסת לעובר, אלא שצריך ליישב מדוע חלבו וגידו מותרים, וצריכים לומר שתרווייהו איתנהו, חדא ששחיתת האם דמהניא לוולד, ועוד היתר מיוחד לחלבו וגידו. אך צ"ב מה המקור לשני דינים אלה.

ומבאר הקה"י (וכן ביאר השער יושר) שהגדרת הבן פקועה היא שהוא כאיבר מאיברי האם, וכמו ששחיתת האם מועילה לאיבריה, כך מועילה לאיבר הנוסף שהוא הוולד. וכמו כן לענין חלב וגיד הנשמה, כיון שהוא אחד מאיברי האם, אין בו איסור חלב וגיד, שרק בבהמה עצמאית יש דין חלב וגיד.

נמצא שבן פקועה הוא בגדר עובר ירך אמו.

מילתא דתפיהא מידכר דכירי

לפי רבנן כשהבן פקועה הפריס ע"ג קרקע, אסור לאכלו בלא שחיטה, ומשום מראית עין. אך כאשר הוא קלוט, א"צ שחיטה, דמלתא דתפיהא מדכר דכירי להו אנשי, כלומר שכיון שהבהמה הזו שונה משאר הבהמות, שהיא קלוטה, יזכרו בני אדם גם את העובדה שהיא נמצאה במעי אמה ומותרת בלא שחיטה.

וע"פ זה מבאר החת"ס את הגמ' בשבת (קמ, ב): "אמר רב חסדא, בר בי רב דלית ליה משחא (שמן), נימשי במיא דחריצי (שישתף במים שעומדים בחריצים)".

ומבאר החת"ס, דהנה יש מנהג אצל הלומדים לחדש חידו"ת בכל דף ובכל ענין, ומה הפירוש בזה, אלא "שגדרו כן גאון קדמונינו ז"ל שראו שכחה שגוברת בעו"ה בעולם וא"א לאוקמי גירסא, אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד, ע"ז זכר הכל ומילתא דתפיהא מידכר דכירא, והנסינו מעיד לנו על זה ויודע אני בעצמי, וא"כ אף אם החידוש אינו נכון כ"כ, מ"מ מועיל לשכחה."

ומבאר בכך את הגמ' בעירובין (נג, א) "אמר רבא ואנן כי אצבעתא בקירא לסברא", כלומר קשה לנו הסברא כמו הכנסת אצבע לשעווה. "אמר רבאשי אנן כי אצבעתא בבירא לשכחה", שאנו שוכחים בקלות כמו אצבע שנכנסת לבור. ושת"י המימרות קשורות זו לזו, שבתחילה היה אצבע בבירא לשכחה, ומ"מ היה אפשר להועיל ע"י חידושים,

דף עז

רפואה שאין בה משום דרכי האמורי

"אבי ורבא דאמרי תרויהו, כל דבר שיש בו רפואה, אין בו משום דרכי האמורי."

הרשב"א (שו"ת ח"א סי' תיג) מאריך בנושא זה אריכות לשון, ובסוף הדברים מביא מהמורה נבוכים, לבאר את דברי הגמ' הנ"ל, שכל דבר שניתן להבין אותו בדרכי העיון הטבעי, אין בו איסור.

ומקשה על כך הרשב"א דלפי זה רק דברים שהפילוסופים ביארו על פי דרכי השכל, מותר, והרי יש סגולות שונות שאנו עדים שהם פועלים הגם שהפילוסופים לא יודעים להסביר, וכגון אבן המגנט שמושכת את הברזל אף שלא הסבירו זאת הפילוסופים. ועוד, דאם אבי ורבא מדברים על דבר שיש לו הסבר טבעי, מה החידוש בדבריהם, והרי נאמר "ורפוא ירפא" מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות, ובודאי שחידושם הוא בדברים שאינם לפי הרפואה הרגילה.

וע"ע בתשובה הנ"ל (באמצעה): "אומר אני כי לחסד עליון הוא מתחילת הבריאה, להמציא בעולמו דברים להעמיד בריאות הנבראים, שמקרה המקרים כחוליים ושאר הסיבות יוציאו הנמצאים מגדר טבעם השלם יהיו אלו מוכנים להחזירם אל גדרם או להעמידם על בריאותם, ושם הכוחות האלה בעצם הדברים הנמצאים בטבע מושג בעיון כסמים והמסעדים הידועים לחכמי הרפואות או בטבע מסוגל, לא ישיג אותו העיון", כלומר הקב"ה יצר מערכות רפואיות בעולם, חלקם מובנים אצל הרופאים הטבעיים וחלקם לא, כגון קמיעות וכדומה.

אולם, אדם מישראל צריך ללכת בתמימות אחרי הקב"ה, ולא כדרכי הגויים. כשעם ישראל עושים רצונו של מקום, יש הבטחה שהקב"ה ישלח רפואה וישועה. אך בזמן שלא זוכים לכך, וצריכים להתעסק ברפואות, אעפ"כ הרי זה בדרך של תמימות, שאינו סומך על הרפואה אלא שאם הוא ישתדל הקב"ה ירפא אותו. מכיון שאין סומכין על הנס, לכן צריך להשתדל, ואף יחידי סגולה שסומכים בבטחון מוחלט שישלח להם הקב"ה, צריך להיות בדרכי הטבע.

נמצא שהרשב"א מבאר, שאיסור דרכי האמורי הוא כאשר הוא סומך על אותה פעולה באופן שסותר את התמימות עם ה', שמאמין שהסימן שעושה הוא המביא לו רפואה. אך אם עושה אדם השתדלות כדי שיוכה לרפואה מאת ה', הדבר מותר. דעשיית ההשתדלות היא דבר שרוב בני אדם צריכים לעשות. והוא מה שהגמרא מבארת דכל דבר שיש בו רפואה אין בו משום דרכי האמורי.

אבל עכשיו אנן כאצבע בקירא לסברא, ומה לעשות עוד.

וזה הפירוש בגמ' בשבת, דידוע ששמן זית מחזיר תלמוד של ע' שנה כמב' בסוף הוריות (יג, ב), וזה שאמר רב חסדא, דהאי בר בי רב דלית ליה משחא, היינו זכרון הנקרא ע"ש שמן זית, נימשי במים דחריצי, היינו בתורת החריצים, מלשון חרוץ ושנון - בחידושים מחודדים.

והגר"ר מרגליות זצ"ל מציין שכדברי החת"ס, מבואר בפסוק "פלאות עדותיך על כן נצרתם נפשי" (תהלים קיט), שע"י הנפלאות והחידושים, נזכרים דברי התורה.

ידוע שאמר כן בעל האור שמח, שהטעם שזוכר את דברי התורה, משום שכל דבר תורה הוא בעיניו חידוש עצום ונפלא, וכך זוכר אותו.

דף עז

צומת הגידין

צומת הגידין הוא מקום שהגידין "צומתין" בו, פירש רש"י: שמחברים יחד ונראין כגיד אחד.

הרד"ק (ירמיה לו, ו) מביא בשם אביו לפרש המושג "יום צום" שהוא מלשון קיבוץ, כמו צומת הגידין, והיינו שיתקבצו לדבר ולהתיעץ על צרתם.

וכן הוא בספר דברי אמת לחוזה מלובלין (פרשת בלק) על הפסוק "וצים מיד כתיים וענו אשור וענו עבר", ומבאר "כתיים" הוא מלשון כתייה וצער של הגלות, והתכלית של הגלות היא "צים", מלשון חיבור כמו צומת הגידין, שע"י הצרות כלל ישראל מתאחד. "וענו אשור" היינו שמענים את העשירים, "וענו עבר", את החוטאים, "וגם הוא עדי אובד", דהיינו השר של הגויים.

בספר ישמח ישראל לאדמו"ר מאלכסנדר (שקלים אות ו; זכור אות ה) מבאר מה שאמר המן לאחשוורוש "ישנו עם אחד", דהיינו שה'ישות' של עם ישראל הוא האחדות שביניהם, אבל עתה הוא "מפוזר ומפורד" שנתפרדה החבילה ויש ביניהם פירוד לבבות, ועל כן יש כאן שעת הכושר לאבדם ח"ו. ואסתר אמרה "לך כנוס את כל היהודים", שיתכנסו יחד, "וצומו עלי" - מלשון צומת הגידין, שתתחברו יחד עמי. "וגם אני ונערוטי אצום כן", שאנו נתחבר אליכם, ובכך "ובכן אבוא אל המלך" הוא מלך מלכי המלכים לבקש רחמים.

וברש"י בפרשת קדושים נאמר "פרשה זו נאמרה בהקהל", ומבאר בישמח ישראל - "כי העצה להיות פרוש ומובדל מתאוות עניני עוה"ז, הוא ע"י ביטול לכלל ישראל, ומי שהוא הפוך מזה, לתאוה יבקש נפרד".

והדברים מתאימים לעניני דיומא - בין המצרים, בין צום י"ז בתמוז לצום תשעה באב, שעיקר העבודה הוא להגיע לאחדות וחיבור בתוך כלל ישראל, ובין ישראל לאביהם שבשמים.

פרפרת לתשעה באב

מאת הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א

ראש כולל הדעה והדבור
קרית יערים
ונכד מרן הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל

שיבנה בית המקדש במהרה בימינו

ולפי"ז מובן נמי דלכך מסתיימת מסכת תמיד בהך מימרא "זה הוא סדר התמיד לעבודת בית אלהינו, יהי רצון שייבנה במהרה בימינו אמן", והיינו דע"ז שיבנה ביהמ"ק תשוב העבודה למקומה ושוב לא יהיו בכלל "מלכה ושריה בגויים אין תורה", ויועיל לימוד התורה שאבד לכלל ישראל בעודם בגלות, עם חזרת העבודה לבית המקדש, ודו"ק.

והנה הדברים מפורשים בפירוש הגר"א לשה"ש [ו,ד] וכן בחידושי לברכות דף ח,א שכתב ז"ל: "וזהו שאנו אומרים אחר התפילה שהיא במקום עבודה 'שיבנה בהמ"ק במהרה בימינו' ותהיה עבודה עצמה, כי עכשיו התפילה היא במקום עבודה תפלות כנגד תמידן תקנום, ומתפללים שיהא עיקר העבודה אצלנו, וכן מה שאומרים ותן חלקנו בתורתך לפי שבגלות אין תורה וכו"ל" ולכן אחר גמר התפילה מתפללים על העבודה ועל התורה והיינו שנושב ונזכה להשיג בתורה את ההשגות הגדולות והאמתיות שהיינו משיגים בזמן המקדש", עיי"ש בדבריו

ולפי"ז מובן נמי הא דברייתא דרבי ישמעאל מסתיימת בהך בקשה של "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו. ותן חלקנו בתורתך: וְשֵׁם נֶעְבְּדְךָ בִּירְאָה כִּימֵי עוֹלָם וְכֻשְׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת", דהרי הך ברייתא איירי בכל הנך י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, דהוה עיקרה ויסודה של תורה שבע"פ, וכיון דחרב הבית וגלו נתקיים בהם המקרא של "מלכה ושריה בגויים אין תורה", ושפיר קבעו בסיום הך ברייתא לבקשה זו.

והא דמסיימין "וְשֵׁם נֶעְבְּדְךָ בִּירְאָה כִּימֵי עוֹלָם וְכֻשְׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת", נראה דהביאור בזה הוא דהנה בב"ב דף כא,א בתד"ה כי כתב: כי מציון תצא תורה - לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה, כדדריש בספרי למען תלמוד וגו', גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד ליראה שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה", עיי"ש ומבואר דאכילת מע"ש בפני הבית ע"י שהוא עד ליראה מביאה לידי תלמוד.

וכמו"כ יעיון בפירוש הגר"א ע"ד הפשט על שיר השירים [ג,ג] עה"פ "שררך אגן הסהר אל יחסר המזג" שכתב ז"ל: "וזה בנמשל לירושלים אל יחסר המזג, כי כל הבא לאכול פירות מעשר שני בירושלים היה רואה הכהנים בעבודתם ולוים בשירים וישראל לומדים והוהים בדברי תורה כי תפ"א בתי מדרשות היו בירושלים, כדאיתא במדרש איכה פתיחתא דאיכה רבה [מ"פ י"ב] והיו משליכים אחרי גיוסם פרנסתם ונמזגו ונמשכו עמם בלימודם", עיי"ש.

וזהו דמסיימין "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו. ותן חלקנו בתורתך, וְשֵׁם נֶעְבְּדְךָ בִּירְאָה כִּימֵי עוֹלָם וְכֻשְׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת", דע"י בנין הבית שוב נהיה תחזור העבודה להביא לידי יראה וממילא דהדבר יביא לידי תלמוד, ויתקיים הקרא של "ותן חלקנו בתורתך" ואז יתקיים גם "וְשֵׁם נֶעְבְּדְךָ בִּירְאָה כִּימֵי עוֹלָם וְכֻשְׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת" - כמו שהיה בימי קדם כשהיה הבית עומד על תילו, וכמש"נ.

הנה מצינו בסיום תפילת שמונה עשרה דמוסיפין: "יהי רצון מלפניך וכו' שייבנה בית המקדש במהרה בימינו. ותן חלקנו בתורתך: וְשֵׁם נֶעְבְּדְךָ בִּירְאָה כִּימֵי עוֹלָם וְכֻשְׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת", וכמו"כ מוסיפין תפילה זו בסיום אמירת ברייתא דרבי ישמעאל ד"ג מידות, וצ"ע בטעם הדבר שקבעו תפילה זו בסיומא דהנך תרי מקומות, ועוד יל"ע במה שאומרים "ותן חלקנו בתורתך" בהדי התפילה על בנין בית המקדש, ולכאורה מה שייכא לימוד התורה לבנין ביהמ"ק דנכללין בהדי הדדי.

והנה כמו כן מצינו בסיומן של ג' מסכתות תפילה זו, דיעוין בספ"ה דמסכת אבות [כ"ה מקומה לפי גירסת הגר"א - עין לקמן בזה] דתנן: "יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך", וכמו"כ בסיום מסכת תמיד [פ"ז מ"ג] דתנן: "זה הוא סדר התמיד לעבודת בית אלהינו, יהי רצון שייבנה במהרה בימינו אמן", עיי"ש, וכמו"כ במתנ"ל סוף תענית תנן: "וכן הוא אומר, צְאִינָה וְרָאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמִלֶּךָ שְׁלֹמֹה בַּעֲטָרָה שְׁעָטָרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וְבָיוֹם שִׁמְחַת לְבָבוֹ. בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ זוֹ מִתֵּן תּוֹרָה. וְבָיוֹם שִׁמְחַת לְבָבוֹ-זֶה בִּנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁיִבְנֶה בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ. אָמֵן", עיי"ש. ומבואר דהך בקשה של "בִּנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁיִבְנֶה בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ. אָמֵן", שייכת להני תרי זמנים, של מתן תורה ושל בנין הבית, וצ"ע במה שייכי "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ-זוֹ מִתֵּן תּוֹרָה" להך בקשה של בנין ביהמ"ק, וכמו"כ יל"ע אמאי דווקא בסיום הנך תרי מסכתות נקבעה תפילה זו, וצ"ע

אכן נראה דהנה בסנהדרין דף צא,א איתא: "שם תנא דבי אֱלִיהוּ, שִׁשְׁתִּי אֲלָפִים שָׁנָה הָיוּ הָעוֹלָם. שְׁנֵי אֲלָפִים תוֹהוֹ. וְשְׁנֵי אֲלָפִים תוֹרָה. וְשְׁנֵי אֲלָפִים מוֹת הַמָּשִׁית. וּפְרִישִׁי ז"ל: וְשְׁנֵי אֲלָפִים תוֹרָה - ואידי דאמר שני אלפים תוהו וקאמר שני אלפים תורה, ולא שתכלה תורה אחר שני אלפים מפי רבי", עיי"ש. ובמהרש"א שם כ' ז"ל: "והוא דחוק לומר "אידי" בכה"ג, והנראה לפרש הדברים כפשוטן כי באמת אחר שגלו ישראל גלות גמורה אין בהם תורה כדכתיב מלכה ושריה בגויים אין תורה", עיי"ש בדבריו. ומבואר דמשחרב ביהמ"ק תמו אלפיים שנות תורה.

והנה יעיון בשו"ת הרשב"א ס' צ"ד שכ' ז"ל: "אף כי בעוונות הדור נסתתמו מעינות חכמה אחר שגרם החטא ונחרב בית מקדשיו ותפארתו, שמשם היה מושך הנבואה והחכמה נמשך לחכמים ולנביאים" עכ"ל. ומבואר דע"ז שחרב הבית נסתתמו מעינות החכמה. ובביאור הדברים נראה דהנה בפ"ה ממסכת אבות משנה כ' תנן: "יהי רצון מלפניך ה'א שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך" ויעו"ש בפ' הגר"א בסוף הפרק [משנה כ"ג] שכ' ז"ל: "וכאן צ"ל יהי רצון שיבנה וכו' וכן בסוף תמיד, וכאן לפי שהוא כלל התורה משה קבל וכו' ואין תורה בלא בית המקדש כמ"ש 'מלכה ושריה בגויים אין תורה', אמר יהי רצון שיבנה וכו' כמ"ש ומלא הארץ דעה את ה' ", והיינו דהשריש לנו הגר"א דמשום כך מסתיימת מסכת אבות בהך בקשה של "יהי רצון שיבנה ביהמ"ק" משום דכיון דמסכת זו איירי ממסירת התורה מדור לדור, וכיון דחרב הבית ונתקיים "מלכה ושריה בגויים אין תורה", משו"ה יש מקום לתפילה זו של בנין ביהמ"ק, ואז יראה לישראל כמו שהיתה מקודם החורבן, ודו"ק.

77 | אָבִיבֶרֶט

י. מעשה ביהודי שניגש חזון לתפילת מעריב, ובאמצע 'מעריב ערבים' נזכר שהוא התפלל מעריב לפני שעה, האם רשאי להמשיך ולהתפלל כדי לא להתבייש.

יא. מעשה בבחור שהתייתם מאמו בחודש אב, ובחודש אלול הוא עלה לישיבה גדולה, ומתבייש מאוד שידעו שהוא יתום [עד כדי כך שהיה יוצא ב'זכור' ולא אומר 'קדיש'], האם יוכל להסתפר כדי שלא ידעו שהוא יתום.

יב. מעשה בליל חג הסוכות, שאחד מהילדים הפעיל בסוכה דיסק של שירי ילדים שיתנגן כל הלילה ויפריע למנוחתם של השכנים. מה מותר לעשות כדי לעצור את השירים.

יג. מעשה בשבת שבע ברכות, שדודה של החתן קנתה ברכונים יוקרתיים, ואחד מבני המשפחה שכחם ברכבו. האם יוכל לפתוח בשינוי או ע"י גוי כדי שלא יתבייש ממנה.

יד. מעשה בנערה שצמחו לה שערות רבות באמצע מצחה, וצריכה ללקטם פעמיים ביום כדי שלא יהיו ניכרים, האם תוכל ללקטם בשבת.

טו. יהודי הגיע להתארח בבית חברו, וגילה שבאסלה יש תכשיר שצובע את המים, האם נתיר לו להוריד את המים משום כבוד הבריות.

טז. מעשה בישיבה שלא היו מתחילים מנחה לפני שרה'י הגיע, יום א' התברר שרה'י שקוע בלימוד ויגיע רק אחרי השקיעה, האם נתיר לכולם לחכות עד השקיעה, כדי שרה'י לא יתבייש על שפספס את השקיעה.

יסוד הדין

המקורות העיקריים בש"ס שכבוד הבריות דוחה איסורים: ברכות (יט: ב; עי' במפרשים), שבת (פא: צד), עירובין (מא:), סנהדרין (יח: עי' ברש"י ותוס'), בבא מציעא (ל: ועי' תוס') שבועות (ל: עי' תוס'), מנחות (לה).

מקורות מרכזיים בדברי השו"ע והפוסקים: ציצית (או"ח יג, ג), הוצאת מת שהסריח (או"ח שיא, ב), טלטול אבנים לבית הכסא (או"ח שיב, א), כלאים (יו"ד שג, א), טומאת כהנים (יו"ד שעב, א), השבת אבידה (ח"מ רסג, ג),

היכן מצאנו בתורה את הערך העצום של כבוד הבריות: ברכות (יט: ב; שם מצאנו כמה מקורות לכך מהתורה), רש"י (שמות כ, כג; במדבר כב, לג; דברים כא, כג), מחזור ויטרי (ס' יט), קרן אורה (תענית כ:), וראה בארוחות יושר (כבוד חברי, ובמה שהביא מהגר"צ קופשץ זצ"ל).

האם דין זה מובן מסברא: נודע ביהודה (קמא או"ח ס' לה, ד"ה והנה לכאורה אכתי), דעת חכמה ומוסר (חלק ב מאמר יב).

האם כבוד הבריות חשוב יותר מהרבה מהמצוות, או שזו היא הגבלה בשיעור הטרחה המוטל על האדם עבור קיום המצוות: כל הגמ' (הנ"ל) שאמרו לשון 'גדול' כבוד הבריות, מאירי (חיבור התשובה משיב נפש מאמר א פרק ד"ה המדרגה הרביעית), דעת חכמה ומוסר (שם).

האם מותר או ראוי שלא לסמוך על היתר של כבוד הבריות – שו"ע ורמ"א (ח"מ רסג, ג), חידושי ר' שמואל ב"מ ד, ג), דברי מלכיאל (ח"א סז, ג) חזון איש (יו"ד רי, טז) דעת חכמה ומוסר (ח"ב, מאמר יב) ועי' במאירי (חיבור התשובה משיב נפש מאמר א פרק ד"ה המדרגה הרביעית).

ספק כבוד הבריות – שו"ע (שיב, א; עיי"ש הטיב) ישועות יעקב (או"ח שיא, ב), כף החיים (ס' שיב).

איך ביי"ד עונשים כשיש ביזיון לנעשה – רמב"ם (סנהדרין סוף פרק כד).

כמה ממון צריך להוציא וכמה צריך לטרוח כדי להימנע מהיתר זה – רמ"א (יו"ד שעד, ג), מנחת שלמה (ח"א סז, ז), רע"א (על שו"ע או"ח ס"ס יג).

שלא בעידנא – שו"ע (שיב, א), פמ"ג (משב"ז ריש שיב).

איזה איסורים נדחים

מתי כבוד הבריות דוחה איסור דאורייתא:

קום ועשה – כלאים (ברכות יט:), טומאת כהנים (יו"ד שעב, א).

שב ואל תעשה – פסח ומילה (ברכות יט: ב).

לאו שאינו שווה בכל – טומאת כהן ונזיר (רש"י ותוס' ברכות כ. ד"ה שוא"ת; חזו"א יו"ד רי, טו), ציצית (הגהות רע"א או"ח ס"ס יג).

לאו של ממון – השבת אבידה (ברכות שם, ב"מ ל: ותוס' שם ד"ה אלא, תוס' שבועות ל: ד"ה אבל).

האם צריך להפריש את חברו מאיסור דאורייתא בשוגג במקום כבוד הבריות: ירושלמי (כלאים פ"ט סוף ה"א), רא"ש (סוף נדה בהל' כלאי בגדים ס' ו), תרומת הדשן (ס' רפה) שו"ע ורמ"א (יו"ד שג, א; שעב, א).

מהי דרגת הגנאי הנדרשת לדחות איסור תורה – תוס' (שבועות ל: ד"ה אבל, תוס' ב"מ ל: ד"ה אלא, משנ"ב (יג, טז).

האם כל האיסורים דרבנן נדחים מפני כבוד הבריות: רמב"ם (כלאים י, כט), ישועות יעקב (או"ח שיא, ב) ועיין ברמב"ן (תורת האדם סוף ענין מי שמתו מוטל לפניו).

מלאכה דאורייתא בשינוי – משנ"ב (שיב, כ), שעה"צ (שכב, יב), שמירת שבת כהלכתה (כג, יט ובהערה ס; וכן יח, מח, ובהערה קצח).

מלאכה שאין צריכה לגופה – רמב"ן (בתורת האדם (סוף ענין מי שמתו מוטל לפניו), שו"ע ומשנ"ב (שיא, ס"ב).

אמירה לנכרי – רמב"ן (בתורת האדם שם), רא"ש (ביצה פ"ב, א) שואל ומשיב (רביעאה ח"ב ס' פו), התעוררות תשובה (או"ח ס' שלח).

עוד איסורים דרבנן – כלאים (ברכות יט: שו"ע יו"ד שג, א), טומאת כהנים (ברכות שם ושו"ע יו"ד שעב, א), אין מעבירין על המצוות (ביאור הלכה ריש ס' כה), לשה"ר (ח"ח לשה"ר כלל ו באר מים חיים יא).

חשש שמא יסחט – תו"ט (שבת כב, ד).

חשד – מהרש"ם (ח"ב ס' ג; וכן בדעת תורה תקמג, ב).

לעבור על איסור כדי למנוע אחר מבייון – גמ' (ברכות יט: 'קברו את המת'), שו"ת הריב"ש (ס' רכו) שו"ע ומשנ"ב (שיב, ס"א).

לעבור על הרבה איסורים דרבנן – פמ"ג (משב"ז ריש שיב), באור הלכה (שיב סוף סעיף א).

לעבור על איסור כל ימיו: נודע ביהודה (קמא או"ח ס' לה), דברי חיים (או"ח ח"א ס' לה).

איזה בושא וביזיון כלולים בהיתר של 'כבוד הבריות'

מיאוס – שו"ע (שיא, ב; שיב, א), תרוה"ד (טז; נפסק ברמ"א או"ח קג, ב ובמשנ"ב צב, ז) מחצית השקל (שכ, כג; ועי' מהרש"ם ח"ח או"ח ס' נג), התעוררות תשובה (ח"ב, קס).

חסרון כבוד – ברכות (יט: 'קברו א המת וכו', ועיין במאירי שם וברמב"ם אבל ג, יד), שו"ת הריב"ש (ס' רכו), מהר"ח אור זרוע (ס' טז), שו"ע (או"ח יג, ג), משנ"ב (שכב, יד), שו"ע (יו"ד שג, ב), רמ"א (שלט, ד).

כבוד אורחים – מחצית השקל (תק, יז), מלבושי מרדכי (תניינא ס' קמא).

בושה שאביו המיר דתו – מהר"ם פדואה (ס' פז), נפסק ברמ"א (או"ח קלט ג), כעו"ז בחת"ס (ח"ב יו"ד ס' שבו).

הלבין חצי זקנו – מהרש"ם (ח"ב ס' רמג רמד), דברי חיים (יו"ד ח"ב סב, ו).

כבוד עצמו כאשר אין אחרים – רא"ש (עירובין על מא:), שו"ע (או"ח שיא, ב; שיב, א).

בושה מהימנעות מעבירה – קריינא דאגראת (ח"ב אות תכד), חפץ חיים (לשה"ר כלל ו באר מים חיים יא).

האם התרנו גם כאשר נמצא בעצמו ואינו מתבייש מאחרים – רא"ש (על עירובין מא: 'כבוד עצמו'), סת"ימות השו"ע (שיב, א), משנ"ב (שכב, יד).

מה הדין כאשר אחרים ביזוהו, והוא לא מקפיד?

מה ההלכה כאשר הוא מתבייש מאחרים, אך הם לא יזלזלו בו?

המסקנות ההלכתיות שבגיליון עברו את ביקורתו ההלכתית של הג"ר ר' רפאל פיינשטיין שליט"א – ראש קיבוץ בישיבת 'תורת מנחם' ומו"ץ בבית ההוראה של הג"ר עמרם פריד שליט"א. ניתן לקבל את הגיליון במייל דלהלן. אשמח לקבל הערות, הארות, שאלות, משוב, תרומות והנצחות: שלמה הכהן גרוסמן 055-673-5831. ובמייל: sg0556735831@gmail.com

בירור הלכה

גידון א' - דין כתיבה בשבת בעט שנמחק אחר כמה ימים עבור חולה (סכנת איבר או חולה שאב"ס בכתיבה בשינוי).

גידון ב' - האם בכתיבה במחשב עובר על מלאכת כותב, והאם כתיבה במחשב נחשב מלאכה המתקיימת.

יש לדון - האם מה שכתוב במשנה דכתב בדבר שאינו מתקיים פטור - הוא מהדין הכללי של אין מלאכתו מתקיימת וגידורו ושיעורו כגדר אין מלאכתו מתקיימת בשאר המלאכות, או דכתב בדבר שאין מתקיים פטור - הוא משום דאינו נחשב ככותב, ויתבאר שני הבנות והנפק"מ בזה.

בשע"צ מבואר דכתב בדבר שאינו מתקיים פטור מהדין הכללי של אין מלאכתו מתקיימת

בשעה"צ הנ"ל שהשווה את אין מתקיים של כותב לאין מתקיים של שאר מלאכות, משמע דהבין דהפטור בכתיבה שאינה מתקיימת - הוא משום דחסר במלאכתו מתקיימת.

וכן מוכח בבה"ל סימן שמ סעיף ד דהדין של כתיבה המתקיימת הוא מהדין הכללי של מלאכתו מתקיימת - דהבה"ל השווה את כתיבת גט, לכתיבה בשבת. וכתב דכשם שבכתיבת גט מהני כתיבה על אוכלין, ה"ה בשבת כתיבה על אוכלין אסורה. (ז"ל הבה"ל "ודע עוד דאם כתב אותיות על אוכלין ג"כ חייב דמקרי על דבר המתקיים וכדמוכח בגיטין י"ט...).

(ולהלן יתבאר דברמב"ם מדויק שכתובה על אוכלין בשבת אין זה נחשב מלאכת כותב, אף שבגט הוא נחשב כתיבה, ויתבאר מש"כ הבית שמואל בזה, ויתבאר דמוכח דהטעם דכתב שאין מתקיים פטור הוא משום דאינו נחשב ככותב).

לדברי השעה"צ דהבין דהכותב בדבר שאינו מתקיים הוא משום הדין הכללי של אין מלאכתו מתקיימת - עולה ג' דעות מה השיעור של מלאכתו מתקיימת במלאכת כותב.

לרש"י שהכלל של מלאכתו מתקיימת הוא לעולם - היות וכתיבה זו אינה מתקיימת לעולם חסר בדין של מלאכתו מתקיימת ופטור.

לרמב"ם שהכלל של מלאכתו מתקיימת הוא לשבת - כתב השעה"צ דע"כ צ"ל דפ' 'דבר שאינו מתקיים' בכותב במשקין ובמי פירות משום דכתיבה זו אינה מתקיימת אפילו לשבת זו, ובכה"ג פטור.

ברשב"א מבואר שיטה נוספת מהו כתיבה מתקיימת, הרשב"א שבת דף קטו כתב א"צ שיהיה הכותב קיים לעולם, אלא כל שמקיימים קצת עד שדרכן של בני אדם לכתוב בהן דברים שאין עשוין לקיימן לעולם אלא זמן אחד, כספרי הזכרונות וכיוצא בהן לענין שבת מלאכת מחשבת היא, ולא בעינן שיתקיים לעולם. (ולהלן יתבאר דנ"ל דלרשב"א אי"ז מדין מלאכתו מתקיימת אלא הרי"ז חסרון במלאכת כותב).

בבה"ל ס' שמ ד הביא את דברי הרשב"א להלכה, וכתב דלפ"ז נראה פשוט דהכותב בכלי עופרת (עיפרון) הנהוג כהיום בין הסוחרים לכתוב בהן חשבוניותיהן לזכרון חייב אף דאינו לעולם מ"מ כן דרך כתיבה והרי"ז נחשב מלאכתו מתקיימת.

עולה לדברי השעה"צ דלרש"י צריך שיהיה ראוי לעמוד לעולם. לרמב"ם צריך שיהיה ראוי לעמוד לאותה שבת. לרשב"א צריך שיהיה

משנה פ' הבונה דף קב "זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב". על מה קאי תיבת "בשבת", וכמה זמן נחשב מלאכתו מתקיימת.

מהו השיעור של מלאכתו מתקיימת

רש"י ור"ן והרע"ב פ' דתיבת "בשבת" קאי על "העושה מלאכה" (ולכאורה לפ' זה תיבה זו מיותרת, ע' בהג' 'דאמ"ה מש"כ בזה).

הריטב"א הביא בזה שני פ', פ' א' הביא את רש"י הנ"ל. והביא פ' ב', דתיבת "בשבת" קאי על הסיפא, דאפילו אין מלאכתו מתקיימת אלא לבו ביום חייב. השעה"צ בסימן שג ס"ק סח כתב דכן משמעות הרמב"ם.

השעה"צ בסימן שג ס"ק סח כתב דיש מוח' רש"י ורמב"ם האם מלאכתו מתקיימת הוא לעולם, או סגי לאותה שבת.

ודייק כן ברמב"ם שבת פ' ט ה', דכתב "הצובע חוט וכו' ואין הצובע חייב עד שיהא צבע המתקיים אבל צבע שאינו מתקיים כלל כגון שהעביר סרק או ששר ע"ג ברזל או נחושת וצבעו פטור, שהרי אתה מעבירו לשעתו ואינו צובע כלום, וכל שאין מלאכתו מתקיימת בשבת פטור". והמ"מ שם כתב דדין זה נלמד מדין הכותב שאינו אלא בדבר המתקיים כמבואר במשנה פ' הבונה דף קב דאיתא שם "זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב - וכתב השעה"צ דמשמע ברמב"ם דמלאכה מתקיימת הוא לאותה שבת.

ומאידך מרש"י (וכ"כ הר"ן והרע"ב) דכתב דתיבת "בשבת", קאי אעושה מלאכתו - וכתב השעה"צ דמשמע דס"ל דמלאכה מתקיימת הוא לעולם.

(ז"ל השעה"צ "איתא בריש פרק הבונה דבעינן דוקא שתהיה מלאכתו מתקיימת, וגם לענין כתיבה קיימא לן דבעינן דוקא שיכתוב בדבר המתקיים. אך בריש פרק הבונה איתא שם במשנה, כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב, משמע לכאורה דאפילו אם מתקיימת רק על יום השבת לחוד, וכן משמע לענין דעתי ברמב"ם פרק ט הלכה י"ג, עיין שם היטב, והמשנה כללא כילי זה הכלל, ועל כרחק אנו צריכין לומר דמה שהמשנה פוסרת בכתב שאינו של קיימא כגון במשקין ומי פירות, היינו, משום שאינו מתקיים כלל אפילו על יום השבת. אכן ברש"י שם איתא במשנה דהאי בשבת אעושה מלאכה קאי, אם כן משמע מנייה דבעינן שיהיה מתקיים תמיד ולא די ביום השבת לחוד, ובענינו איני יודע, דאולי הוא מתקיים על יום השבת, והתוספות סבירא להו כרש"י, או דהתוספות סבירא להו כהרמב"ם ואפילו על יום השבת אינו מתקיים ולכן פטור").

מהו השיעור של מלאכתו מתקיימת במלאכת כותב

משנה שבת דף קד "כתב במשקין, במי פירות, באבק דרכים, באבק הסופרים, ובכל דבר שאינו מתקיים פטור"

ראוי לעמוד כדרך שבנ"א כותבין, (ונראה דאף לרש"י אין הכוונה שצריך שתתקיים לעולם דאין דבר שמתקיים לעולם, אלא שתתקיים כפי הרגילות, וה"ה קרוב לדברי הרשב"א או ממש כהרשב"א).

הק' על דברי השעה"צ

דברי השעה"צ צ"ע, א' לדבריו ברמב"ם ע"כ צ"ל דכתיבה במשקין ובמי פירות אינה מתקיימת עד אחר השבת, והוא דוחק. וביותר יל"ע דאם כתב במשקין ובמי פירות סמוך למוצא"ש מסתמא הכתב מתקיים, ולפי"ז היה צ"ל דחייב, וצ"ע.

ב' איתא דהכותב על בשרו חייב - וביאר הרמב"ם דהמחיקה הוא התחדשות - ולהבנת השעה"צ הרמב"ם לא היה צריך לזה, אלא היות וכתב על בשרו מתקיים לכה"פ ליום אחד לכן ה"ה חייב דנחשב כתב המתקיים.

ג' רשימה בציפורן על קלף, וכתיבה על עלה בצל"ן פטור דאי"ז מתקיים - ולהבנת השעה"צ ברמב"ם לכאורה היה צ"ל דחייב, דה"ה מתקיים ליום אחד, (כ"כ מנחת שלמה וקצות השלחן).

ד' מדוע הרמב"ם בפרק יא טו בהלכה של כתב המתקיים - לא כתב דסגי שיתקיים לאותה שבת.

ה' עוד יל"ע על השעה"צ דעיקר דבריו בא לבאר מדוע הקולעת שערה אין בזה משום אורג, ובגמ' שבת דף צד היה ה"א דקולעת שערה חייב משום אורג, והגמ' דחתה דאי"ז דרך אריגה, אלא קולעת שערה אסור משום בונה.

והק' תוס', בדבדף סד איתא דהקולעת נ"מין הרי"ז אורג, ות' בת' ב' דהכא אין סופה להתקיים דעומדת לסתירה.

וע"כ לביאור התוס' דפ' דאריגה זו אינה מתקיימת - הפשט בלשון הגמ' "אי"ז דרך אריגה" דלכן חסר במלאכת אורג, ומבואר דאי"ז חיסרון כללי שאין מלאכתו מתקיימת, אלא דאין בזה משום מלאכת אורג.

ומוכח כן, דאם הוא חיסרון כללי של מלאכתו מתקיימת ולכן א"א לחייב משום אורג, כיצד אפשר לחייב משום בונה - אלא וודאי הוא חיסרון במלאכת אורג, ואינו חיסרון במלאכת בונה דס"ל לגמ' דבנין לשעה נחשב בנין. ודברי השעה"צ שכתב דהוא חיסרון כללי דאינה מתקיימת, וכן מש"כ השעה"צ להסתפק האם תוס', ס"ל דשיעור אינה מתקיימת כהרמב"ם, או כרש"י צ"ע.

לכאורה מכ"ז מוכח דהחיסרון של כתב שאין מתקיים - הוא חיסרון במלאכת כותב, כמו שיתבאר להלן.

באמת אף הראיה של השעה"צ ממש"כ הרמב"ם בצובע אפשר לדחות דאין הכרח ברמב"ם דכוונתו לומר דסגי שמתקיים ליום אחד, אלא הרמב"ם רק העתיק לשון משנה אבל בפ' המשנה ס"ל כרש"י.

כתב בדבר שאין מתקיים פטור הוא משום דאינו נחשב

כתב

במשנה דף קב איתא "זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב", מבואר דיש כלל בכל המלאכות דצריך שתהיה מלאכתו מתקיימת.

ובמשנה דף קד איתא "כתב במשקין במי פירות באבק דרכים באבק הסופרים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור" - מלשון ומשמעות משנה זו משמע דדין זה דכתב בדבר שאינו מתקיים פטור - הוא משום דאינו נחשב כתב, ולא משום הכלל שחסר במלאכתו מתקיימת.

הגמ' השוותה דין כתיבה בשבת לדין כתיבת גט, והשוותה דין כתיבה בשבת לדין כתיבת ס"ת, ואף שיש כמה חילוקי דינים ביניהם, מ"מ לענין כתב שאין מתקיים נראה שהם שווים - לכאורה מוכח דהחיסרון של כתב שאין מתקיים הוא משום דאי"ז נחשב כתב.

הדמיון של כתיבה בשבת וכתיבת גט

משנה דף קד "הכותב שתי אותיות בהעלם אחד חייב כתב בדיו בסם בסיקרא בקומס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם".

גמ' "בכל דבר שהוא רושם לאתווי מאי לאתווי הא דתני רבי חנניא כתבו (גט) במי טריא ואפצא כשר" וה"ה בשבת כתב במי טריא ואפצא חייב.

וכתב הרשב"א "מהכא משמע דהלכות שבת כהלכות גיטין ובעינן שיכתוב בדבר של קיימא ועל גבי דבר של קיימא וכמו ששנינו לענין גיטין".

(חילוקים בין כתיבה בשבת וכתיבת גט)

בשבת הוא כתב, ובגט אינו כתב - א' כתב בשבת חק תוכות מבואר בכמה ראשונים דחייב, ובגט אינו כתב דדרשנין "וכתב ולא חחק" (אומנם ברשב"א שבת דף קד מבואר דאף בשבת פטור).

ב' דיו ע"ג סיקרא לרמב"ם בשבת חייב, ובגט אי"ז כתב.

בשבת אינו כתב, ובגט הוא כתב - א' הכותב בשמאל פטור, ובגט שכתב בשמאל כתב הח"מ דכשר.

ב' כתיבה על דבר שאינו מקיים בשבת פטור, ובגט מבואר ברמב"ם דאף ע"ג שלא מתקיים הגט כשר.

ג' כתיבה ע"י שריטה אינה כתיבה, ובגט מבואר בתוס' בגיטין כ דהוא גט.

ד' כתב בכל לשון לאו"ז בשבת אי"ז כתב, ובגט הרי"ז כתב.

הדמיון של כתיבה בשבת לכתיבה בס"ת

איתא בגמ' דף קג "אמר רבי יהודה מצינו שם קטן משם גדול, מי דמי מם דשם סתום, מם דשמעון פתוח. אמר רב חסדא זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר. מק' הגמ' מברייטא דבס"ת פסול, מת' דס"ל כברייתא אחרת דכשר.

מבואר בגמ' דהכותב בשבת שם משמעון חייב, היות ובס"ת כשר, ומבואר בגמ' דדדיני כתיבה בשבת ובגט שווים.

חילוקים בין כתיבה בשבת לכתיבה בס"ת

הגמ' השוותה את כתיבה בשבת לכתיבת ס"ת, והביאה שני בריתות האם בס"ת סתום ועשאו פתוח כשר או פסול, והמשנה דהכותב שם משמעון חייב ס"ל כהברייתא דפתוח ועשאו סתום כשר.

והק' השפ"א לדינא דפתוח שעשאו סתום פסול, א"כ שם משמעון צ"ל פטור, ומדוע הרמב"ם בפ' המשניות כתב דחייב.

עוד הק' רעק"א דהרמב"ם בפ' המשניות כתב דהכותב שם משמעון חייב אע"פ ש'שם' זו סתומה וזו פתוחה, מ"מ לענין כתיבה לא נחוש אלא למשמעות הלשון. וק' דהא הגמ' השוותה לענין פתוח ועשאו סתום את שבת לס"ת, וכיצד כתב הרמב"ם לחלק בניהם. ונשאר רעק"א בצ"ע. ובשפ"א ת' ק' אחת בחברתה, דלא ניחא ל' לרמב"ם לומר דהמשנה נדחית מההלכה, לכך פ' דהגמ' אמרה כן אליבא דרב חסדא, אולם באמת יש לחלק בין מלאכת שבת, לס"ת.

א' מבואר דבשבת פתוח ועשאו סתום כשר, ובס"ת פסול.

ב' עוד מבואר בראשונים דחק תוכות בשבת חייב, ובס"ת פסול.

הראיות דכתב שאין מתקיים הוא משום דאי"ז נחשב

כתב

א' מלשון ומשמעות המשנה משמע דדין זה דכתב בדבר שאינו מתקיים פטור - הוא משום דאינו נחשב כתב.

ב' מהא דהגמ' השוותה דין כתיבה בשבת לדין כתיבת גט לענין כתב המתקיים - מוכח דהחיסרון של כתב שאין מתקיים הוא משום דאי"ז נחשב כתב.

ג' בגמ' בגיטין דף יט מבואר דא"א לכתוב גט בכתב שאינו מתקיים, לכאורה מוכח דהחיסרון של כתב שאין מתקיים אינו משום מלאכת מחשבת, אלא משום דאי"ז נחשב כתב.

וכן מוכח מדברי הרמב"ם שבת פרק יא הלכה טו דכתב דאינו חייב על כותב בשבת עד שיכתוב בדבר של קיימא, ועל דבר של קיימא. (ז"ל

של כתיבה המתקיימת, ונראה דחשש לדעת הרמב"ם דכל כתיבה שמתקיימת לשבת ה"ה נחשב מלאכתו מתקיימת, ומאידך בסימן שמ הבה"ל דן מהו כתב מתקיים והביא רק את דעת הרשב"א, ולא זכר דעת הרמב"ם.

ואפשר דהמ"ב חזר בו ממש"כ בדעת הרמב"ם, או שחזר בו ממש"כ דלרמב"ם כל כתיבה שמתקיימת אחר השבת הר"י בכלל מלאכת כותב, או שהכריע להלכה להקל כהרשב"א - ואם נימא דהמ"ב נקט להלכה להקל כדעת הרשב"א, א"כ אף לדעת המ"ב אפשר דשימוש בעט זה עבור חולים יהיה מותר כיון דהכתב אינו נשאר כדרך שרגילים לכתוב, וכ"ז צ"ל.ע. (בשו"ת מנח"י ז' יג טו וזמנח"ש צא יא האריכו בזה, והתבאר מה שעלה בידי בס"ד בדרך הלימוד ולא להלכה).

ומיהו ע' להלן מש"כ לענין כתב ע"ג מחשב דהבאנו דבחינושי הר"ן יש משמעות דכתב על בשרו חייב אף שאינו מתקיים מחמת חמימות בשרו מ"מ חייב כיון דמתקיים כפי הצורך של האדם הר"י נחשב כתב המתקיים, ולפי"ז אפשר דאף כתיבה בעט הנמחק כיון שכעת זה הצורך שלו אפשר דנחשב כתב המתקיים, ומיהו נראה דכיון דהיה רוצה בקיום מה שכתב ורק משום איסור שבת ה"ה כתב בעט שאינו מתקיים, אי"ז נחשב כתב המתקיים, וצ"ע.

כתיבה במחשב

דנו הפוסקים האם יש בה איסור כתיבה מדאורייתא, והאם נחשבת כתיבה המתקיימת. (אולם אם המסך מכובה והכתב אינו נראה במסך אלא רק נעשים רישומים דיגטלים שאינם אותיות בדיסק, אין בזה כתיבה מדאורייתא).

האם כתיבה במחשב נחשב כותב

דעת הגרשו"א (שולחן שלמה סי"א, ובס' נשמת אברהם ח"ד סק"א) שאין זו כתיבה מדאורייתא כיון שאין הדרך לכתוב על ידי ירי של אלקטרונים. אמנם בשו"ת אגרו"מ (או"ח ח"ד סי' מאו"י) נקט שנחשבת כתיבה, שהרי האותיות כתובות כפי שרצה לעשות, וזהו גם כדרך המלאכה. וכן דעת הגר"ש אלישיב (שו"ת ישא יוסף ח"א סי' עה) ושו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' לו).

האם כתיבה במחשב נחשב מלאכה המתקיימת

היה מקום לומר דאי"ז כתיבה המתקיימת דהרי הכתב אינו עומד בפנ"ע אלא המחשב מאיר את האותיות שע"ג המסך וברגע שהמחשב יכבה ייעלמו האותיות וא"כ אין לאותיות קיום בפנ"ע.

עוד יש לומר דעיקר הכתיבה במחשב אינה אלא מה ששומר את התווים בזיכרון המחשב ומה שבשעה שכותב רואה ע"ג המסך עיקרו הוא לראות שלא טעה בכתיבה, והכתב שע"ג המסך אינו נשאר, הן מצד שכשכותב יותר מעמודה אחת כבר אינו רואה על המסך מה שכתב קודם, והן מצד דכשגומר לכתוב מכבה את המסך, וכן משום שהשומר מסך מכבה את המחשב כשהוא לא בשימוש, ומכ"ז היה נראה דאי"ז כתב המתקיים.

אולם יש לדון דאפשר דכיון דכתיבה זו מביאה לו את התועלת הרצויה לו, כל שיש לו תועלת ממה שכתב הרי זה נחשב כתיבה, ואין בזה חיסרון של אין מלאכתו מתקיימת.

ואפשר דדבר זה תלוי במה' הראשונים מה הטעם דהכתוב על בשרו חייב, דבמשנה שבת דף קד איתא הכותב על בשרו חייב, ויל"ע לכאורה הוא כתב שאין מתקיים.

הרמב"ם כתב שמה שנמחק אח"כ ע"י החמימות הוא התחדשות והכתב מצ"ע נחשב כתב המתקיים. (ז"ל הרמב"ם שבת פרק יא הלכה טז כתב "הכותב על בשרו חייב מפני שהוא עור אף על פי שחמימות בשרו מעבדת הכתב לאחר זמן הרי זה דומה לכתב שנמחק")

"אין הכותב חייב עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד כגון דיו ושחור וסקרא וקומוס וקלקנתוס וכיוצא בהם, ויכתוב על דבר שמתקיים הכתב עליו כגון עור וקלף ונייר ועץ וכיוצא בהם, אבל הכותב בדבר שאין רישומו עומד כגון משקין ומי פירות, או שכתב בדיו וכיוצא בו על עלי ירקות ועל כל דבר שאינו עומד פטור, אינו חייב עד שיכתוב בדבר העומד על דבר העומד".

ומאידך ברמב"ם גירושין פרק ד הלכה א כתב רק שיכתוב בדבר של קיימא, ולא כתב שצריך לכתוב על דבר של קיימא. (ז"ל "אין כותבין את הגט אלא בדבר שרישומו עומד כגון דיו וסקרא וקומוס וקלקנתוס וכיוצא בהן, אבל אם כתבו בדבר שאינו עומד כגון משקין ומי פירות וכיוצא בהן אינו גט").

בבית שמואל ס' קכה כתב לבאר דבשבת דצריך מלאכת מחשבת, לכן צריך לכתוב דווקא על דבר של קיימא, משא"כ בגט דאין דין מלאכת מחשבת א"צ שיכתוב על דבר של קיימא - מבואר מדבריו שהדין של כתיבה בדבר המתקיים הוא מדין דכתיבה דאינה מתקיימת ל"ח כתיבה ולכן דין זה שייך אף בגט, משא"כ כתיבה על דבר המתקיים אי"ז אלא חיסרון של מלאכת מחשבת ולכן אין זה אלא בשבת ולא בגט.

עולה מהנ"ל דהחיסרון בכתב שאין מתקיים הוא חיסרון בעצם הכתיבה (ולא חיסרון באין מלאכתו מתקיימת).

לכן אפשר דאף אם נימא דבשאר מלאכות סגי דמתקיים לאותה שבת, מ"מ במלאכת כותב כל שלא מתקיים לזמן שדרך בנ"א כותבים אי"ז מוגדר כתיבה, לכן אף שמצד ההלכה של מלאכתו מתקיימת סגי בהא שיתקיים לאותה שבת, אולם כשלא מתקיים לזמן שדרך בנ"א כותבים אי"ז כתיבה ויהיה פטור, ולפי"ז עולה דלא כהשעה"צ, דעולה דאף לרמב"ם כל שהכתיבה לא מתקיימת לזמן שדרך בנ"א כותבים אף שמתקיימת לאותו שבת, אי"ז כתיבה ופטור.

העולה לענין עט מיוחד שהכתב נמחק אחר כמה

ימים

להבנת השעה"צ - דהחיסרון בכתב שאין מתקיים הוא חיסרון בדיון אין מלאכתו מתקיימת. לרש"י היות ולא יהיה קיים לעולם - בכה"ג אי"ז כתיבה המתקיימת ואין בזה איסור דאורייתא ואפשר דיש מקום להקל בזה לצורך חולים. לרשב"א היות ולא יהיה קיים לזמן שרגלים לכתוב - בכה"ג אי"ז כתיבה המתקיימת ואין בזה איסור דאורייתא ואפשר דיש מקום להקל בזה לצורך חולים. ולרמב"ם היות והוא מתקיים לאחר השבת הר"י כתיבה המתקיימת ויהיה בזה איסור דאורייתא וא"א להקל בזה לצורך חולים.

ולדברי השעה"צ עולה - דהכותב בעט מיוחד שהכתב נמחק אחר כמה ימים, אף דלרש"י ולרשב"א אפשר דיהיה מותר לכתוב בו עבור חולה (סכנת אבר או חולה שאב"ס בכתיבה בשינוי), מ"מ יש לחוש לדעת הרמב"ם דלהבנת השעה"צ יש בזה איסור דאורייתא.

אולם למשנת' עולה - דעט מיוחד שהכתב נמחק אחר כמה ימים לא מבעי דלרש"י ולרשב"א אפשר דיהיה מותר לכתוב בו עבור חולה (סכנת אבר, או חולה שאב"ס בכתיבה בשינוי, וכשא"א בשינוי וא"א ע"י גוי - מבואר במ"ב סי' שכח ס"ק קב בשם הח"א דמותר, ובשש"כ פ' לו הערה כו כתב דהיתר זה הוא אף לעבור על מלאכת דרבנן), אלא אף לרמב"ם אפשר דיהיה מותר לכתוב עבור חולה הנ"ל

דלמשנת' אף שבשאר המלאכות דעת הרמב"ם דכל שמתקיימת לאותו שבת הר"י מלאכתו מתקיימת וחייב, מ"מ מלאכת כותב שאני, דכל שלא מתקיים לזמן שרגלים לכתוב אין זה מלאכת כותב (לכן כה"ג אף שנחשב 'מתקיימת' מ"מ אי"ז 'מלאכתו') - והיות וכתיבה בעט זה אין לה קיום לזמן שרגלים לכתוב אי"ז נחשב כתיבה ואפשר דאף לרמב"ם יהיה מותר.

עוד אפשר לומר דאף לדעת המ"ב יהיה מותר - דבאמת דעת המ"ב צ"ע, דבשעה"צ בסימן שג הביא מה' רש"י ורמב"ם מהו השיעור

וצ"ע, דאטו מי שיכתוב במי פירות עבור צורך קצר יהיה חייב, וראיתי בחוט שני שם בהערטה שביאר דכתב במי פירות התייחסות בנ"א לזה הוא ככתיבה גרועה שאינה מתקיימת לכן פטור. (וצל"ע כוונתו מה עני התייחסות בנ"א לענין זה).

ולמשנת' אפשר דבחידי' הר"ן יש מקור דתלוי בצורך של האדם, אולם המ"ב הביא להלכה את הביאור של הרמב"ם ולפי"ז אין מקור דתלוי בצורך של האדם אלא נראה כמ"ש מהגר"ש"א דתלוי אם לא נכבה מאליו נחשב כתיבה המתקיימת, ואם נכבה מאליו אי"ז כתיבה המתקיימת.

ובחדושי הר"ן שבת דף קד כתב "הכותב על בשרו - פ' והוא צריך לאותו כתיבה להזכיר חשבון שעשה עם חבריו", משמע דכיון דזה הצורך שלו ה"ה נחשב כתב המתקיים.

בדברי פוסקי זמנינו נראה דנח' בזה, דעת הגריש"א (שבות יצחק ח"ב פ"ב) שאם המסך אינו נכבה בלא התערבות האדם נחשבת כתיבה המתקיימת, אבל אם נכבה מאליו נחשבת כתיבה שאינה מתקיימת.

ומאיך בספר בחוט שני ח' א' עמ' קנג כתב שהכל תלוי בצורך שיש לאדם דאם הצורך בכתיבה נגמר מיד לאחר הכתיבה נחשבת כתיבה המתקיימת.

הוצאה לאור

צוף

יומא טבא לרבנן

הופיע ויצא לאור

ספר

בירור הלכה

בירורי הלכה אקטואליים מתוך הסוגיות והפוסקים

מדור מתוך אוסף גליונות

חלק מהנידונים

- **מקבץ מאמרים בעניני ברכות** - ברכת לחמניות מונות / סיבה / מורקס גדול וקטן / ברכת 'טרטיו' / השוואת תרומת כסיוס / שיש בה טעם טוב האם צריך לברך / השוואת מים קרים כדי לקרר את עצמו / שוואת מים בתשעה באב כדי לקחת כבוד / שוואת מים ברחצאה משום שפי' יבש / שוואת סודה שלא לצמא - האם צריך לברך.
- **מקבץ מאמרים בעניני גוי של שבת** - שימוש בגוי של שבת המצוי בשכונות / מזוודה שלא נמצאה בסיסה והגיעה בשבת ע"י שליח של חברת התעופה האם מותר להשתמש בגדים שבמזוודה / האם מותר להזמין סחורה מאל' אקספרס' היות והסחורה מגיעה בספינה הנוסעת בשבת.
- **מקבץ מאמרים בעניני שחייה חזרה הטענה** - ככתב האש האם מותר להעביר לסלמה של חברו / נפל הגרנטור ותיקנו ע"י גוי האם זה נחשב חזרה וצריך להוריד את הסירים / חלה העוסקה בניילון האם יש בזה הטענה / האם יש חשש ביטול אחר אפי' ב'קישקע' ד'מנצא 'בטשולנט'.
- **מקבץ מאמרים בעניני בונה ואהל** - בונה במשחקי הרכבה 'לנו' קליקס, 'מגנטים', 'פלימביל' / עשיית כדורי שלג בשבת / פתיחת גגן עגלה בשבת פתיחת לול תינוק בשבת.
- **מקבץ מאמרים בעניני הכנה משבת לחול** - להכניס בשבת כביסה יבשה מהמכסה כדי שלא תתרטב מהגשם / לחזקן שיירי מאכל בסיר לאספה / לסדר את הבית בשבת כצאצאים ויחזרו רק במצא"ש.
- **מקבץ מאמרים בעניני המועדים** - סיכום יסודי ובהיר של הלכות ד' מנים / כיצד בוחרים ובדוקים לולב ואתרוג / להדליק בחנוכה בשמן לאסור.
- **מקבץ מאמרים בעניני ירו"ד** - האוכל מאכ"א מחמת אונס האם יש בזה סימנים הלב / להשיכר דירה למחלל שבת.
- **מקבץ מאמרים בעניני חר"ם** - על מה סומכים העולם להללות ללא עדים / להסתיר ולהעלים מידע בשידוכים.
- **מקבץ מאמרים בעניני השבת אבידה** - עיקר הדברים שמוצא אבידה צריך לברר לעצמו / הלכות השבת אבידה בקצרה / להתעלם מאבידות שיערים הממוני מועט / מצא חפץ ללא סימן האם יביה ויבית ע"ג גדר או ישאיר על הקרקע.

מכנים את המעיין

להבין בבחידות את הצדדים ההלכתיים בעשרות בירורי הלכה אקטואליים בדרך לימוד העיין מסוגיות הגמרא והפוסקים

מיוסד
בהסמכות
מרגו ורבנן
גדולי הפוסקים
שלישי"א

להשיג בחנויות הספרים המובחרות / בישיבת מיר בבניי הטרומי / אצל המחבר בטלפון: 052-7623172 / במייל: 7623172@gmail.com

ניתן לשלם בקופה / נדרים פלוס אוסף גליונות במשכנת של ספר בירור הלכה / מחיר הספר: 35 ₪

מסביב לשולחן

שאלות ותשובות בנושאים אקטואליים

מתורת הבבלי 'מבקשי תורה'
בראשות הר"ה ג' רבי אילן נתנאל סנדר שליט"א

+ פרשת דברים + ג'ליון 2 +

מוסדות מבקשי תורה
ASSOCIATION MESOROT TORAH

- א:** כמה רוגלך אפשר לאכול, בלי להיכנס לספק ברכת המזון.
ב: האם יש לברך ברכה ראשונה על קבוקים (שברכתם מזוונות) בסוף סעודת פת.
ג: מה צריך לברך על קרמבו או גלידה בגביע.
ד: מה מברכים על 'טורטיה'.

שזית הוא שליש ביצה. והחזון"א חלק (א"ח סי' לט ס"ק יז) שניתן להקל בכל אדם כדעת הרמב"ם.

שיעור ביצה הוא 18 דרהם, שזה 57.6 גרם (מובא בספר הידורי המידות ששיעור דרהם הוא 3.2 גרם). ממילא שיעור זית לדעת הרמב"ם הוא 6 דרהם שזה 19.2 גרם, ולדעת התוספות והשלחן ערוך שיעור זית הוא 9 דרהם שזה 28.8 גרם. ולפי זה יוצא שלדעת השו"ע שיעור של ד' ביצים הוא 72 דרהם שזה 230.4 גרם. ולדעת הרמב"ם שיעור ד' ביצים הוא 12 זיתים שהם 108 דרהם שזה 324 גרם.

והשיעורים הנ"ל הם לפי מדת משקל ולא לפי מדת נפח. אבל לפי מידת נפח השיעור הוא שונה. ולדוגמא, ברוגלך בכל 14 גרם יש בזה נפח של כזית. ולפי זה יוצא, שלדעת השו"ע 112 גרם של רוגלך יש שיעור של קביעות סעודה (אם מודדים לפי נפח). ולדעת הרמב"ם 168 גרם של רוגלך יש קביעות סעודה.

בני ספרד נהגו לשער כל השיעורים לפי משקל, אבל בני אשכנז במצה ומרור וכדומה נהגו לחשב לפי נפח היינו כמו כוס חד פעמי גדול (בערך 220 סמ"ק).

אבל יש קולא מהחזון"א (והביאו להלכה בספר וזאת הברכה עמ' 29 בהערה) לגבי פת הבאה בכיסנין, שנוהגים להקל לגבי שיעור קביעות סעודה, שלא מודדים את שאר החומרים אלא רק את הקמח בלבד. ולכן השיעורים הנ"ל הם שיעור הקמח בלבד, ובדרך כלל לכל הפחות הרוגלך מכיל חצי חומרים אחרים ביחס לקמח, ולכן מותר לאכול לדעת השו"ע 224 גרם גם אם הולכים לפי נפח.

ועוד כתב החזון"א (מובא בספר שיעורין של תורה להגר"י קנייבסקי) שלגבי שיעור ד' ביצים שהוא רק חומרא אפשר לחשב נפח אבל בלי האוירים. ולשיטת הגרא"ח נאה שיעור של מידת נפח שדוחסים ממנה את כל האויר לגמרי זה שווה לשיעור של מידת משקל, אבל דעת החזון"א וכן נהגו בני אשכנז ששיעור של מידת נפח

שדוחסים ממנה את האוירים זה מוסיף בערך שליש על מידת הנפח. ולכן יהיה מותר לכתחילה לאכול כמעט 300 גרם רוגלך.

והטעם שאפשר להקל את הקולות הנ"ל בשיעור ד' ביצים, מכיון שעיקר ההלכה לבני אשכנז כשיטות שקביעות סעודה היא כשיעור סעודת בוקר וערב שזה הרבה יותר מד' ביצים. ועוד שהחזון"א מיקל לכתחילה כשיטת הרמב"ם שיש 12 זיתים בד' ביצים, וגם המשנ"ב כתב שאדם שקשה לו יכול לכתחילה לסמוך על זה (ויש שכתבו שכל אדם אם יצטרך להחמיר 216 גרם זה נקרא שקשה לו ויכול לסמוך על הרמב"ם). וכל הנ"ל הוא דוקא אם אוכל בדרך ארעי שאינו מתכוין לסעוד ולשבוע מזה, אבל אם אוכל בדרך קבע בשביל לסעוד ולשבוע מזה, נפסק

א: כמה רוגלך אפשר לאכול, בלי להיכנס לספק ברכת המזון.

תשובה: לבני אשכנז מותר לאכול כ-300 גרם רוגלך בלי להיכנס לספק ברכת המזון.

ולבני ספרד מעיקר הדין מותר לאכול 216 גרם בלי להיכנס לספק ברכת המזון, ויש שנהגו שלא לאכול יותר מ-162 גרם שלא להיכנס לספק.

ביאור הדין:

יש באחרונים ג' שיעורים בקביעות סעודה - א. מובא ברעק"א (סי' קסח) בשם גדולי האחרונים, שהשיעור שמותר לאכול חוץ לסוכה הוא עד כביצה וכולל, דיותר מזה הוי אכילת קבע. וא"כ מבואר שאכילת קבע הוא ביותר מכביצה.

במשנ"ב מובא (סי' קסח ס"ק כד) שמצינו בעירובין לענין עירוב תחומין ועירוב חצרות בפת, דשיעורו שיעור ב' סעודות. ונחלקו הראשונים מהו השיעור, דעת התוס' (עירובין פ, ב) שזה ח' ביצים, וממילא סעודה היא ד' ביצים. ודעת הרמב"ם (הל' עירובין פ"א ה"ט) שזה ו' ביצים, וממילא סעודה אחת היא ג' ביצים.

במשנ"ב מובא (שם ובשער הציון ס"ק יט) בשם החיי אדם (כלל נד דין ד) הגר"א (מובא שם בנשמת אדם) ושו"ע הרב (סי' קסח ס"ע ח) שהשיעור ג' או ד' ביצים שהוא סעודה זה לעני, אבל בעלמא זה הרבה יותר, והשיעור הוא, הכמות שאנשים רגילים לאכול, לסעודת ערב או בוקר. בשיטת החיי אדם הגר"א ושו"ע הרב נחלקו האחרונים, דעת האגרות משה (ח"ג סי' לב) שהוא הדין לחומרא, שאם הדרך לאכול פחות מג' או ד' ביצים, בזה יהיה השיעור. אמנם לדעת השו"ע הרב (שם) זה רק לקולא,

שאם כתוב שסעודת עני היא ג' או ד' ביצים, בפחות מזה לא חשיב קביעות סעודה אפילו שנהגו בזה, ואם כן יחשב שנהגו לא לקבוע סעודה על פת.

המשנ"ב פוסק שהעיקר כדעת החיי אדם הגר"א ושו"ע הרב, שהשיעור הוא הכמות שאדם רגיל לאכול בסעודתו. אבל מציין שיש להחמיר כשיטה ששיעור ד' ביצים הוא שיעור קביעות סעודה. וכן פסקו בני ספרד (חיד"א בן איש חי וכף החיים). עוד נחלקו הראשונים מהו שיעור כביצה, דעת הרי"ף הרמב"ם והרא"ש שהוא שלש זיתים, ודעת התוספות שהוא שני זיתים. השלחן ערוך פסק (סי' תפז ס"ע א) כדעת התוספות ששיעור ביצה הוא שני זיתים. ואילו המשנ"ב כתב (ס"ק א) בשם החיי אדם שלאדם חלש שקשה לו ניתן להקל כדעת הרמב"ם

במג"א (ס' קסח ס"ק ג') שאפילו הליפתן שאוכל עמו מצטרף, ואם אוכל שיעור קביעות סעודה (עם הליפתן) יצטרך לברך ברכת המזון.

בני ספרד נהגו (החיד"א בן איש חי פנחס אות ט וכף החיים) כדעת השו"ע ששיעור קביעות סעודה הוא 216 גרם. ויש מבני ספרד שהחמירו כדעת הרמב"ם ששיעור קביעות סעודה הוא ג' ביצים שהם 6 כזיתים שזה 162 גרם (מה שהחמירו הוא לכתחילה לא לאכול כשיעור 162 גרם שלא להכנס לספק ברכת המזון, אבל אם אכל פחות 216 גרם, ודאי אין לברך ברכת המזון).

ב: האם יש לברך ברבה ראשונה על קבוקים (שברכתם מזונית) בסוף סעודת פת.

תשובה: חייב לברך.

ביאור הדין:

השלחן ערוך פסק (ס' קסח ס"ק ו') פת הבאה בכיסנין מברך עליו בורא מיני מזונות ולאחריו ברכה אחת מעין שלש. והוסיף (ס"ז) פת הבאה בכיסנין יש מפרשים שהוא כמין כיסים שממלאים אותם דבש או סוכר. ויש מפרשים שהיא עיסה שעירב בה דבש או שמן וכו'. ויש מפרשים שהוא פת שעושים אותה כעכים יבשים וכוססים אותם, והלכה כדברי כולם.

ובנידון השאלה, הדין הוא שכל מאכל שמטרתו להיות כחלק מהסעודה עצמה נפטר בברכת המוציא, משא"כ מאכל שבא לקינוח אינו נפטר וחייב בברכה, דין זה ביסודו נכון בכל סוגי הברכות.

אך לגבי פת הבאה בכיסנין, כתב הביאור הלכה (שם ס"ק ח') שאם אכל מאחד מאלו המינים בסוף סעודתו לקינוח שלא יברך, מכיון שעל כל אחד מהם יש ספק שמא ברכתו המוציא ואינו בכלל פת הבאה בכיסנין, וא"כ הרי כבר נפטר במה שברך על הלחם שאכל בסעודה, ומשום ספק ברכות להקל לא יברך.

בקבוקים מתקיימים כל ג' השיטות לגבי פת הבאה בכיסנין, שהרי מעורבים בבצק סוכר וממתקים למיניהם, וממלאים הם בבוטנים, והבצק עשוי בצורה פריכה. לכן נחשבים בכלל פת הבאה בכיסנין וברכתם מזונות לכו"ע, ומכיון שאין ספק שברכתם היא מזונות, כשאוכלם בסוף סעודה לקינוח חייב בברכה, וכן כתב בספר וזאת הברכה (בירור הלכה ס"ב).

ג: מה צריך לברך על קרמבו או גלידה בגביע.

תשובה: המעוניין בקרם או בגלידה, ואוכל את העוגיה או הגביע רק כי היא צמודה לקרם או הגלידה (מצוי בגביע פשוט) - יברך שהכל.

המעוניין גם בקרם והגלידה וגם בעוגיה או הגביע (מצוי בגביע טעים מאד) - לבני אשכנז יברך מזונות על העוגיה והגביע, ושהכל על הקרם והגלידה. ולבני ספרד יש אומרים שאם מתחיל לאכול בתחילה רק קרם או רק גלידה כגון שיש הרבה גלידה מעל הגביע יברך תחילה שהכל על הקרם או הגלידה ואחר כך יברך מזונות על העוגיה או הגביע, אבל אם אוכל מיד בתחילה גם את העוגיה או הגביע יברך רק מזונות. ויש שנהגו בכל מקרה להפריד מעט מהגביע או העוגיה ולברך מזונות ולהפריד מעט מהגלידה או הקרם ולברך שהכל.

אדם שלא יודע במה הוא מעוניין - טוב להפריד מעט מהעוגיה והגביע ולברך עליו מזונות ואח"כ לברך שהכל על הקרם והגלידה. ובמקרה שלא יכול להפריד, עדיף שיקח מזונות אחר ויברך עליו,

ואם לא, יברך שהכל על הקרם והגלידה ויכוון לפטור גם את מין המזונות.

ביאור הדין:

השלחן ערוך פסק (ס' קסח ס"ק ח') שעל ריקקים דקים שנותנים מעליהם מרקחת, מברך רק על המרקחת ואינו צריך לברך על הריקקים. והמשנ"ב ביאר את הטעם, מכיון שאינו מעוניין באותם ריקקים אלא רק כדי שלא יטנפו (יתלכלכו הידיים מהמרקחת), נמצא שאותם ריקקים טפלים למרקחת, וממילא נפטרים הם בברכת העיקר.

והוסיף המשנ"ב, שבאופן שאותם ריקקים טובים וטעימים מצד עצמם, הרי שאדברה נעשו הם העיקר והמרקחת טפלה להם, ומברך רק על אותם ריקקים ברכת מזונות, ונפטרת המרקחת בברכה זו. ועוד הוסיף, שדין זה שאם הריקקים טעימים מברך רק עליהם, הוא רק במקום שנאפו יחד, שע"י כך נחשבים המרקחת עם הריקקים כמאכל אחד, שמברך את ברכת העיקר, אבל אם לא נאפו יחדיו אלא רק שהניח מרקחת ע"ג הריקקים, צריך לברך שתי ברכות, על הריקקים מזונות ועל המרקחת שהכל.

ובנידון הברכה על הקרמבו או הגלידה בגביע יש מקום להסתפק, האם העוגיה שעליה מונח הקרם או הגביע שבתוכו מונח הגלידה, תפקידה בעיקר להחזיק את הקרם או הגלידה שהוא עיקר המאכל, וא"כ הרי שצריך לברך רק על הקרם, או הגלידה, כדין אותם ריקקים דקים שנותנים עליהם מרקחת, שאם תפקידם רק שלא יטנפו הידיים, אינו צריך לברך עליהם כלל, או שכיון שהעוגיה טעימה גם היא, ממילא דינה כדין אותם ריקקים טעימים, שכתב המשנ"ב שבמקום שלא נאפו יחד עם המרקחת, צריך לברך שתי ברכות.

ואמר לנו הרה"ג רבי ישעיהו רוטנברג שליט"א, שהברכה על קרמבו היא ממש כדין הברכה על גלידה בגביע, ומטעם זה חיברנו בין המקרים.

וכתב בספר וזאת הברכה (בירור הלכה ס"ב) שלמעשה התשובה לשאלה תלויה בטעם של כל אדם. המעוניין רק בקרם, ואוכל את העוגיה מכיון שהיא שם יברך שהכל. ואדם המעוניין גם בעוגיה יברך על כל אחד בנפרד. ומצוי בטילון יקר, שהגביע שלו טעים מאד ודעתו על שניהם, ובזה לכו"ע מברך על הגביע מזונות ועל הגלידה שהכל, ומאיך מצוי בטילון זול, שהגביע לא טעים, ואוכלו כי זה

כאן, ודעתו רק על הגלידה, שאז יברך רק שהכל, וכן דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (חכו ממתקים ח"א ברכות עמ' צט).

אבל הגר"ע יוסף זצ"ל (חזון עובדיה ברכות עמ' רפט) כתב שהגלידה והקרם בטלים לגביע והעוגיה, ולכן מברך רק מזונות ופוסטרי הכל. וכן חלק על המשנ"ב הנ"ל, וסובר שבשביל שיתקיים הכלל, כל שיש בו מחמשת מיני דגן הוא העיקר, לא צריך שיהיו נאפים יחד. וכתב בספר הליכות ברכות שכל זה אם אוכל בתחילה את העוגיה או הגביע, שכיון שאוכל אותם ראשון המיני דגן הוא העיקר ומברך מזונות ופוסטרי הקרם או הגלידה. אבל אם אוכל את הקרמבו, באופן שקודם אוכל את הקרם ורק אחרי זמן יגיע לעוגיה או בגלידה, שיש הרבה גלידה מעל הגביע ואוכל רק גלידה עד שיגיע לגביע, צריך לברך שהכל על הקרם והגלידה ושיגיע לעוגיה והגביע יברך מזונות. וכתב בהלכה ברורה שמ"מ יותר טוב להפריד מעט מהגביע או העוגיה ולברך מזונות, ולהפריד מעט מהגלידה או הקרם ולברך שהכל.

אבל החת"ס כתב (מוזב שם במשנ"ב) שבכל מקום (גם אם דרך אכילתם בכך) אין לברך בורא פרי אדמה, מכיון שרוב נטיעת אותם קטניות הוא לפיטום אוזים ולמאכל עופות. (שאף שדרך לעשות פת מתירס, מכיון שרוב גדולי התירס אינו לריסוק ואכילת אדם אלא לפיטום אוזים ולמאכל עופות, וממילא אין על התירס המרוסק חשיבות פרי). אך העלה החת"ס צד נוסף, שאולי יש לברך על פת העשוי מתירס מזונות, שאולי הוא בכלל ה'אורז' שברכתו מזונות.

ועי' בביאור הלכה שהביא (שם) דעת כמה ראשונים הסוברים שאורז שאמרו בגמ' שברכתו מזונות לאו דוקא, אלא הוא הדין כל דבר המזין וסועד, וע"כ פת מקמח תירס בכלל זה.

ומחמת כל אלו הצדדים פסק המשנ"ב שהנכון שיאכל פת זו בתוך סעודת פת. וכתב בשער הציון שאם אי אפשר לו, שיברך שהכל.

וכתב במנחת פרי (ח"א סי' כא) שבמקסיקו נטעי התירס אדעתיה דקמח ולעשות טורטיה, לכן שם למשנ"ב יברך בורא פרי אדמה, כי נראה מדבריו שהעיקר כטעם שאין דרך אכילתם בכך, ואפילו סברת החת"ס לא שייכא, כי במקסיקו נטעי להכי, אכן אי נימא כטעם הראשון, יברך שהכל, דסוף סוף יצא מתורת פרי טורטיה העשויה מקמח חיטה - השלחן ערוך פסק (סי' קסח ס' ח) לחמניות אותן שביללתן עבה שקורין אובליא"ש, לחם גמור הוא ומברך עליו המוציא. ואותן שביללתן רכה ודקין מאוד שקורין ניבלא"ש, מברך עליהם בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש, ואם קבע סעודתו עליהם מברך המוציא. ומבואר, שרק על אותם שביללתם רכה והם דקים מברך עליהם מזונות, אבל אותם שביללתם עבה מברך עליהם המוציא.

וא"כ הטורטיות העשויות מבלילה עבה שעיסתם מקמח מרגרינה ואבקת אפיה מברך עליהם המוציא וברכת המזון, מכיון שהדרך לאכלם בקביעות סעודה [ואף שמעורב בעיסה שמן ומרגרינה, אך כיון שאין טעם שאר המינים מורגש בעיסה ברכתו המוציא וכמבואר ברמ"א (סי' קסח ס' ז)], שאינו נחשב לפת הבאה בכיסנין אלא רק באופן שיש בעיסה הרבה דבש ומיני מתיקה עד כדי שטעמם עיקר, א"כ ודאי שטורטיה זו ברכתה המוציא, ואף לדעת השו"ע (שם) ש"ס"ל שאין

צריך שיהיה טעם התערובת עיקר, אך על כל פנים בעינן שטעם השמן והדבש יהיה ניכר בעיסה, ובטורטיה אין טעם המינים האחרים מורגש, וממילא ברכתו המוציא].

אכן למעשה גם זה אינו דין מוחלט וברור, שהרי בערוך השלחן (סי' קסח ס' ל ובמנחת יצחק ח"א סי' עא) פסקו שגם עיסה עבה אם נעשית דק מאוד, דינה כדין הלחמניות הנ"ל שביללתן רכה המובאים בשו"ע, שהכל הולך אחר שעת האפיה ולא אחר שעת העיסה (וכמבואר בדין סופגנין סי' קסח ס' ג). וכן פסק בתשובות והנהגות (ח"א סי' עג) שכל דבר העשוי דק מאוד, דינו כדין לחמניות הנ"ל. אכן בפשטות מדברי השו"ע והמשנ"ב שם נראה, שכל שביללתו עבה מברך עליו המוציא וברכת המזון, ורק בביללתו רכה נאמר הדין שעל דק מברך מזונות (וכן פסק הגר"נ יג שליט"א).

ועוד יש שכתבו (הגר"י רובין שליט"א בקונטרס מוריה שנה לד עמ' רצה) שמכיון שהדרך לאוכלם בדרך של עראי ולא בדרך של קביעות סעודה, לכן מברך עליהם מזונות. אכן הדבר תלוי במציאות, וע"כ כתבנו שאם אוכלה בדרך עראי הרי זה ספק ויש לאוכלו בתוך סעודה.

אותם טורטיות העשויות מבלילה רכה ברכתם מזונות. וכמו שפסק השו"ע הנ"ל שאותם לחמניות העשויות מבלילה רכה והם דקות מאוד ברכתם מזונות ומעין שלש.

במקרה שלא יודע את סוף כוונתו, צריך לברר מה היא סתם דעת בני אדם. דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל (קובץ מבית לוי ח"ד עמ' קמב) וכן כתבו בועד הכשרות של העדה החרדית וכן דעת עוד פוסקים, שסתם דעת בני אדם על שניהם ולכן יש לברך על העוגיה מזונות ועל הקרם שהכל (ולהגר"ע יוסף זצ"ל מברך רק על העוגיה כנ"ל). אבל מאידך דעת האור לציון (ח"ב פ"ד הערה כ) וחוט שני (ברכות עמ' רו) והילקוט יוסף (סי' ריב) והאבני ישפה (סי' מה) והרבבות אפרים (ח"ב סי' עז) שסתם דעת בני אדם על הקרמבו ולכן מברך שהכל על הקרמבו ופוסט את העוגיה.

ולכן ההכרעה היא, אם מעוניין רק בקרם והגלידה, ואוכל את העוגיה והגביע כי הם כאן, יברך רק שהכל, ואם מעוניין בשניהם, יברך על העוגיה והגביע מזונות, ועל הקרם והגלידה שהכל. ואם לא יודע במה הוא מעונין, או שהוא יודע שטעים לו העוגיה והגביע, אבל עיקר דעתו על הקרם והגלידה, מכיון שיש מחלוקת האם מברך רק שהכל או שמברך על העוגיה והגביע מזונות ועל הקרם והגלידה שהכל, יפריד מעט מהעוגיה והגביע, ויברך על זה מזונות, ואחר כך יברך על

הקרם והגלידה שהכל. ואם לא יכול להפרידם, כתב בוזאת הברכה (בירור הלכה סי' לב), שיברך שהכל על הגלידה, ויכון לפטור את העוגיה והגביע.

והרוצה לחוש לשיטות שלא מברך על גלידה, יאכל הגלידה אחר הסעודה, או שיברך על סוכר וכדומה לפטור הגלידה.

ד: מה מברכים על 'טורטיה'.

תשובה: ישנם בשוק שני סוגי 'טורטיה' טורטיה העשויה מקמח תירס, וטורטיה העשויה מקמח חיטה.

על טורטיה העשויה מקמח תירס, נחלקו הפוסקים האם לברך עליה בורא פרי האדמה או שהכל או בורא מיני מזונות, ולכן מן הראוי לאוכלו בתוך סעודת פת ובכך לפטורו מברכה, וכשאנו יכול לעשות כן, עליו לברך שהכל.

על טורטיה העשויה מקמח חיטה, יש לברך המוציא וברכת המזון, ויש שכתבו לברך בורא מיני מזונות ועל המחיה (דברינו אמורים על אותם טורטיות העשויות מבלילה עבה, שלפי מה שביירנו כך דרך עשייתם, אך שמענו שגם בזה המציאות משתנה, שיש העושים אותם מבלילה רכה, ועליהם יש לברך 'מזונות', ויש לברך את המציאות, ולרוב כתוב על החבילות אם זה מזונות).

ביאור הדין:

טורטיה העשויה מקמח תירס - השלחן ערוך פסק (סי' רח ס' ח) על פת דוחן או של שאר מיני קטניות מברך שהכל ואחריו בורא נפשות. והסיבה שעל פת העשויה מקטניות מברך שהכל, אף שעל הקטניות עצמם מברך האדמה, הוא משום שהפרי התרסק ואיבד את צורתו (כמבואר בס' רב ס' ז).

והביא המשנ"ב (ס"ק לג) שני טעמים למה מברך על פת דוחן שהכל, א. שאף שהם פרי אדמה ועי' שנעשה פת אישתי למעילותא, מ"מ מכיון דע"ז יצא מתורת

פרי אין יכול לומר פרי האדמה, והמוציא אין מברכין אלא בחמשת המינים, ולכן מברכים שהכל. ב. מפני שאין דרך אכילתו בכך, שאין דרך לעשות פת מזה, לכן מברכים שהכל. אכן לפי הטעם השני (וכן נראה שלמד המשנ"ב לעיקר הדין) במדינות שדרך לעשות פת מתירס ברכתם בורא פרי אדמה, מכיון שדרכם בכך.

פְּסָרִים

ללמוד מדרכו של מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל

אסור לי לשתוק

על זה היה דווח לבנו על אלה חשכו עינינו בימים של צער ואבלות על חורבן הבית מתוספת דמעה ועוד דמעה ועוד, דמעות גם על בתים שנהרסים היום. יש בתים, הורים, שמשקעים בילדיהם, מחנכים לתורה ויראת שמים ומצפים לראות את הצאצאים הולכים בדרך הטוב והישר. הם מתפללים, משדלים, מוכיחים והילד אינו ... כאילו שכח הנער כל מה שלמד וחונך והושקע בו באהבה. הילד או הילדה פניהם ולבם החוצה אל הרחוב אל התאוות. הם רוצים להדמות לכאלה שאינם שומרי תורה ומצוות רח"ל. נוער מתמודד קוראים להם היום. חוזרים בשאלה קראו להם אז. ואז וגם היום ההורים נבוכים לא יודעים מה לעשות עם הנער. מה צריך ומה לא ראוי, מה 'עשה' ומה 'לא תעשה'. הם בבית אובדי עצות לא יודעים האם לאסור ולאיים ולקחת ולהוציא את הנער מהבית. האם להתנגד לרצונותיו. לאסור עליו בכוח. לזרוק את המכשיר שהביא. לגזוז את הבגד שקנתה ... כי איך אפשר לראותו את הבן עובר על איסורי דאורייתא ולשתוק ... להבליג ...

רבי גרשון נשאל את השאלות הקשות הללו ועונה באופן רהוט וחד משמעי איך נכון לנהוג עם הנער או הנערה ורק כך אם הרבה תפילות וסייעתא דשמיא יחזור הבן למוטב וגם כי יזקין לא יסור ממנה ...

רבי גרשון נענה להשיב על שאלות בנושא בדעת תורה שיוצרת עד לעמקי הנפש מהביר רבי גרשון איך להתייחס לנערים שמתמודדים עם ניסיון קשה ומיירר.

התשובות נוקבות ומחייבות:

"עליו להסתכל על אנשים אשר יורדים מהדרך

כ'אנוסים'!!! שהכריחו אותם לחטוא והם אינם מסוגלים לקבל את ההחלטה הנכונה להתנהג לפי דרך התורה בשלב זה של החיים.

מה קורה היום לגבי הנערים האלו בתוך הבית? איך צריך להתנהג איתם?

"בבתים מחזיקים אותם, והולכים איתם בכבוד ובידידות לאורך כל הדרך, גם עם בחור או בחורה כזו. שותקים, שותקים, ומקבלים. הולכים איתם בכבוד ובידידות. אבל בבית, לפעמים יש כאלו שלא הולכים איתם בכבוד ובידידות"

ומה באמת קורה כאשר בבית לא הולכים איתם בכבוד ובידידות?

"מי שהולך בלי כבוד וידידות, הוא כאילו הולך נגדו. הוא רוצה ללכת אתו לטיפול, אבל הבחור מרגיש רע. הוא מדגיש שלא רוצים אותו. הורים ילדים שמתקלקלים והם נגד התורה, חייבים להתמודד איתם רק בדרך של 'כבוד וידידות אמיתית' שתגרום לילד להאמין לחלוטין ולהרגיש במהותו כי הוריו באמת מקבלים אותו כפי שהוא עכשיו" ומה לגבי הבגדים והלבוש שלהם, שאינו ראוי, האם לקנות להם?

"צריך לדעת איך לקנות ומה לעשות. יש בגדים שהם צנועים ויש לא צנועים. אם יש משהו לא צנוע, צריך ללכת בריסון עצמי ובצניעות. כשהוא אנשים צעירים, והם רואים שלא עושים מזה עניין גדול ולא רצים לריב איתם, אז אין להם סיבה למרוד והם לא הולכים רחוק. אני אומר שהדרך צריכה להיות הפוכה: להראות אהבה.

ההורים יכולים לספק דברים שמשמשים גם לדברים אסורים ואין בעיה של 'לפני עור' או 'מסייע' כי זוהי הרפואה לקרב אותם ולהחזיר אותם אל הדרך הנכונה."

ומה עם הילדים האחרים שבבית האם לא יושפעו ממנו? "כאשר ההורים מתייחסים לילד בדרך התורה של אימוץ וכבוד וידידות חמה, אז לא צריך לדאוג שהילדים האחרים ינזקו, צריך פשוט להסביר להם איך להסתכל עליו.

להסביר לילדים האחרים שאין לו שליטה עצמית בשלב זה" אל תחשבו שזה יקלקל את האחים האחרים והם ילכו באותה

דרך. זה לא החורבן. אנחנו רואים שלפעמים זה לוקח אולי חמש שנים, אבל בסוף, כשיש ידידות ורוגע בבית, זה מנחם את ההורים. זה מפסיק את החקירות ואת המלחמות בבית. כשממלאים את הבית בידידות, ידידות וידידות – זה אומר שאני מקבל אותו. עם אהבה...אהבה אמיתית. הוא לא אשם הוא 'אנוס' נאלץ לחטוא. זה רחמנות עליו, אף אחד מהם לא אשם. הם נחשבים "תינוק שנשבה". מהי אם כן ההגדרה המדויקת של תמיכה או חוסר תמיכה בילד במצב כזה?

"אני אומר שתמיכה בילד זה מאה אחוז כבוד וידידות. חוסר תמיכה זה חוסר כבוד וחוסר ידידות. יש לאנשים בלבול גדול, והם רוצים לצעוק... אבל מאיפה ניקח את הכוח? צריך לצעוק רק אהבה, אהבה, אהבה, הכל צריך להיות מתוך מסירות ולשם שמיים.

"הילדים האחרים בבית? אם אומרים להם שהילד או הילדה הזו נמצאים במצב כזה וצריך להבין אותם, הם מבינים. זה מצב מיוחד. אבל הבחור עצמו לא תמיד מבין אותי. הילדים האחרים רואים מה שאבא ואמא קונים לו, והם לא יבקשו את אותו הדבר. אלו דברים נורמליים.

יש אנשים שמדריכים הורים להגיד לילד שלהם: אני מכבד אותך וידיד שלך אבל בבית שלי אתה צריך ללבוש כיפה ולהתלבש צנוע

"לא! לא! לא!!" אומר רבי גרשון נחראצות "ללא הגבלות בכלל! רק בדרך קירוב! אחרת זה 'לפני עור'. הם מסכנים תינוקות שנשבו הם לא אשמים. אסור, אסור, אסור לעשות את זה. אם ההורים עושים זאת, הם עוברים על לאו של 'לפני עור'."

ואם הילד רוצה שחבריו יבואו לבית, אם ההורים לא יסכימו, הילד ירגיש שההורים לא באמת מקבלים אותו. מה לעשות לגבי החברים?

"לקרב גם אותם"

אחת מהשאלות הקשות שאנו מקבלים היא: האב מטייל עם הבן בליל שבת, והכל טוב ויפה, רגשות חיוביים. ופתאום הבן מוציא סיגריה ומתחיל לעשן! האם האב יכול להתעלם מההתנהגות או שעליו למחות על חילול השבת?

"לא! לא! אסור למחות!"

רבי גרשון מספר את הסיפור שהיה בזמנו עם החזון אי"ש צוק"ל. זוג הורים הגיעו למעונו של פאר הדור ושאלה כואבת הם הבטיחו לקנות לבנם היחיד רכב לכשיגיע ליל

שמונה עשרה אך הנער החל לחלל שבת.

"רבי אני מוכנה לקנות לו רכב אין לי בעיה אבל שיבטיח שלא יסע בשבת" זועקת האם ובוכה מרה.

"אתם תקנו לבנכם רכב בלי תנאים" פוסק החזון אי"ש האב נאות לפסיקתו של גדול הדור. על לב האשה זה לא

התיישב היא התנתה עם הבן שלא יסע בשבת ... ולדאבון לב עד היום הוא נוסע בשבת ועושה עוד עברות דאורייתא. אם היו נוהגים על פי הפסיקה של החזון אי"ש

הבן הזה היה נראה היום אחרת! איך אפשר לחזק את ההורים שמתמודדים עם הניסיון והקושי הגדול הזה?

מה אני יכול להגיד כדי לחזק את ההורים במה שעובר עליהם? הדבר הזה כל כך קשה. אני אומר את זה בלב כבד, אבל זה המצב. זו הרפואה היחידה. זה קשה מאוד. הכל קשה, ואני יודע שזה קשה. אבל אחרת אי אפשר לנהל את הבית. כדי להגיע לשגשוג, שיהיה בחור בבית שמביא שמחה ולא צער, אנחנו יודעים שאסור להתרחק. אנחנו יכולים להתרחק לרגע, אבל איך נחזיק בית ישיבתי, ליטאי, חסידי? אני יודע את זה, ואסור לי לשתוק.

אהה, אסור לי לשתוק אומר רבי גרשון בנחיצות. מתווה דרך להורים איך לעמוד בניסיון הקשה ולזכות לראות נחת מיוצאי חלציהם. תגובות במייל: x7611732@gmail.com

משנה ברורה

מסימן ת"ט סעיף ח' עד סוף סימן תי"ב

האם אפשר לשלוח עירוב על ידי אחר?

א' לא.

ב' כן, ודווקא בגדול.

ג' גם קטן מועיל.

האומר לאחד לערב עליו ולא אמר לאיזה רוח, האם העירוב מועיל?

א' כן.

ב' לא.

ג' מועיל, ובלבד שידעו מבעוד יום לאיזה רוח עירב.

האומר לשליח שיערב עליו בתמרים ועירב בגרוגרות, האם העירוב מועיל?

א' כן.

ב' לא.

ג' אם עירב משל השליח מועיל, ואם עירב משל המשלח אינו מועיל.

האם ההולך בדרך יכול לקבוע שביתה במקום מסוים באמירה?

א' אינו יכול.

ב' אם יכול להגיע לשם מבעוד יום יכול, ואם לאו אינו יכול.

ג' אפילו אם אינו יכול להגיע לשם מבעוד יום יכול.

שנים שהולכים בדרך, ואחד מכיר מקום מסוים וקבע שם שביתה, האם השני שאינו מכיר יכול לקבוע שם שביתה?

א' אינו יכול.

ב' יאמר שביתתי במקום פלוני, כמו שאמר הראשון.

ג' יאמר שביתתי עמך, והמכיר אומר שביתתנו במקום פלוני.

הנמצא בביתו ואמר שביתתי במקום פלוני, האם העירוב מועיל?

א' לא מועיל וקנה שביתה בביתו.

ב' לא מועיל, ולא יזוז ממקומו.

ג' מועיל בדיעבד.

מה נחשב החזיק בדרך?

א' שיצא מהעיר.

ב' שיצא מביתו וחצרו.

ג' אפילו ירד מהעליה ועדיין לא יצא מהחצר.

שמירת הלשון שער התבונה פרקים ה' ו'

מתי מקיים האדם מצות "ואהבת לרעך כמוך"?

א' כשרואה שחבירו עומד להכשל באיזה דבר שאינו מכובד, אך אין בזה איסור, והוא אומר לו זאת.

ב' כשרואה שחבירו עומד להכשל באיסור והוא אומר לו זאת.

ג' שתי התשובות נכונות.

מדוע אדם שחוטא הרי הוא כאדם הקודח חור בספינה שזה מזיק לכולם?

א' מפני שכלל ישראל הם כמו גוף אחד.

ב' מפני שעל כל אחד מוטלת החובה לשמור שאף אחד לא יחטא.

ג' מפני שהאדם השלם גורם שגם אחרים לא יחטאו, וא"כ אם אחרים חוטאים הוא אשם בכך.

תמצית

סיכום המידע
מאת: ד"ר יעקב שוורץ
סיוע: ד"ר יעקב שוורץ

לדעת
מאת: ד"ר יעקב שוורץ
סיוע: ד"ר יעקב שוורץ
0727-289-669

תבחינים ב'עמוד היומי'

ניתן לשמוע שיפורים על פניה ש"ח
ש"ח ותועדים, חש"ב, ספר, מסמך ועוד
בטלפון 03-6171132

ניתן לשמוע את המכתמים
בס"ב: 0727-289-669
בס"ב: 0727-289-669
בטלפון 03-6171132
בטלפון 03-6171132

מבחן 106 שופטים

יומא נ"ג, עד נ"ד.

נ"ג. באיזה אופן הכריז? חייב מיתה?
א. אם הקטיר כשחטס אחד מסמניו הקטורת
כולל הקטיר עשר.
ב. אם נכנס כשחטס אחד מסמניו הקטורת.
ג. שרץ התשובות נמונות.

נ"ג: כיצד הדרך הכונה לעשרת בסיס

התפילה לפי דבא?
א. לפסוע ג פסיעות בנערה ואח"כ לפנות
לימנו ואח"כ לשמאל.
ב. לפסוע ג פסיעות בנערה ואח"כ לפנות
לשמאל ואח"כ לימנו.
ג. לנערה לימנו ולשמאל רק אחרי שפסע ג
פסיעות.

נ"ד: על איזה מקדש אמר רב קטינא שהיו מוראים לישראל את הכרובים?

א. מקדש ראשון.
ב. מקדש שני.
ג. מקדש שלישי.
ד. מקדש רביעי.

נ"ה: אלו כרובים הוציאו תנאים לשוק (רש"י)?

א. כרובים שעשה משה.
ב. כרובים שעשה שלמה.
ג. כרובים שהקדים בכולל.
ד. כרובים שהקדים בכולל.

נ"ו: כשהיה הכריז משה על הכפורת, האם הדם היה נוגע בכפורת (נ"ה)?

א. כן.
ב. לא.
ג. כחלקות.
ד. כחלקות.

נ"ז: מדוע קריב יהודה לא היו במקדש ששירתו לקדשי חובה?

א. שמו מת אחד מבניו החטא.
ב. שמו מת אחד מבניו החטא.
ג. שמו מת אחד מבניו החטא.
ד. שמו מת אחד מבניו החטא.

נ"ח: מה הכונה לרש"י ומחל ושוטה מיד?

א. יכול מיד להתחיל לעשות.
ב. מחלל מעשר שני על הפעולה ושונה מיד.
ג. מחלל את הדין במים ושונה מיד.

מבחן 105 ראה

יומא מ"ט, עד נ"ב.

מ"ט: לנסוקת המזא האם חוזרים והופכים את הקטורת בפנים?
א. כן.
ב. לא.
ג. רק אם הכריז שעשה את החטפה והאשורה
ד. רק אם הכריז שעשה את החטפה והאשורה.

נ"ב: שמוט אחר שחטת הפה, האם הפה ימות בדין חטאת שמוט בפילה ונדודע (לפי רמב"ם)?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

נ"ג: האם פר זיה"ל עושה תמורה?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

נ"ד: האם פסח שני דוחה שבת וטומאה?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

נ"ה: האם הכריז דודל היה חולק בעוזה נמדר הפרה שבפניה?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

נ"ז: מדוע קריב עשו בבת המקדש השני שתי פרחות בנשיה לקדוש הקדשים?

א. מפני שלא ידעו אם יאמר של קדש הקדשים זה כלל את האמה של המזבח.
ב. מפני שלא ידעו אם אומר אתה קדשה קדוש הקדשים או לא.
ג. כדי שלא יכלו לראות מקדש את קודש הקדשים.

נ"ח: היכן נמזר היה הפרה? מהפלה?

א. בקדוש הקדשים לפני הקטרת הקטורת.
ב. בקדוש הקדשים אחרי הקטרת הקטורת.
ג. בהכל אחרי שחטת את הקטורת.

מבחן 104 עקב

יומא מ"ז, עד מ"ח.

מ"ז: אברי עולה פסלים שנותני עד הכוהן, מתי לפי בר קפרא עושה להם מערה כפי עצמם?
א. דודקא כשחטלה ברם האש בלילה.
ב. דודקא כשלא משהל ברם האש בלילה.
ג. בכל מוגז.

מ"ז: באיזה האופן המכבה אש מהמזבח חייב לפ"ע?

א. רק במזרח סתם מלח.
ב. גם במכבה בראש המזבח של קדוש למחצה או למעלה.
ג. גם במכבה למטה מן המזבח אש שלקדשה למחצה או למעלה.

נ"ז: כיצד הכות המדול היה לקדש את הקדש של הקטורת והמזבח של המזבחים לקדש הקדשים?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

מ"ז: כיצד מנזרים את הדין כדי לעשות קמיצה בצורה שיוצאים בה ללא ספק?

א. כשחט ידו למטה.
ב. כשהיה של האצבעות ולא חודם נמנע למטה.
ג. כשהיה של האצבעות ולא חודם נמנע למטה.

מ"ח: מהו שיעור מלוא הפניו לחפנת הקטורת?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

מ"ח: האם מחטבת פגול בחפנת הקטורת או בחתיית המזבח פסול את הקטורת?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

מ"ט: האם מותר לקדש מאלל או הדפחה לנשיה בשבוע?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

מבחן 103 ואחרתון נחמו

יומא מ"ב, עד מ"ג.

מ"ב: הזאת דם הפרה אל פני אהל מועד והזאת מותרת על הטמא, האם נשכים באשה או בלילה?
א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

מ"ג: אלו מנעבות הפרה פסולות בדין?

א. אספת האפר.
ב. אספת האפר.
ג. אספת האפר.
ד. אספת האפר.

מ"ג: כמה קטורות היה הכריז? מקריב ביוח"כ בכר הכל?

א. מלוא הפניו.
ב. מלוא הפניו.
ג. מלוא הפניו.
ד. מלוא הפניו.

מ"ד: על מה הקטורת מכפרת (יומא מ"ד)?

א. לשון הרע.
ב. טומאת מקדש וקדושתו.
ג. טומאת מקדש וקדושתו.
ד. טומאת מקדש וקדושתו.

מ"ד: האם המזבח של הקטורת היה קדשה או אדומה?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

מ"ה: מתי המנערה השלישית שהיו מוסיפים בכל יום לפי רב יוסי?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

מ"ה: היכן היו מקריבים חללים את הקטורת על כלי נחושת?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

מבחן 102 דברים חזון

יומא ל"ט, עד מ"ב.

ל"ט: מדוע הקליט של מורלות השעירים לא היה קדושה?
א. מפני שהוא עושה כל שרת מעין.
ב. מפני שהוא הקליט מנעבת לקדושת אלא לקדושת.
ג. כדי שלא יבוא למעלה בזה.

ל"ט: היכן נאמרו גדיים היו עושים את המזבח וקדושה?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

ל"ט: האם המזבח המזרחי והמזרחי ע"ג השעירים הוא לעיבתא (ל"ט: מ)?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

ל"ט: האם צריך להקריב את הקטורת המזרחית והמזרחית למעלה או למטה?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

ל"ט: האם צריך להקריב את הקטורת המזרחית והמזרחית למעלה או למטה?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

ל"ט: האם צריך להקריב את הקטורת המזרחית והמזרחית למעלה או למטה?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

ל"ט: האם צריך להקריב את הקטורת המזרחית והמזרחית למעלה או למטה?

א. כן.
ב. לא.
ג. כן.
ד. כן.

מערכי דעת

מראש הישיבה מרן הגאון האדיר רבי חיים פיינשטיין שליט"א

שו"ת הדרכה והכוונה בהנהגת בני הישיבות

מתוך שו"ת באיחוד בני הישיבות דקהילת 'תפארת נחמן' ב"ב

ש. הרבה בחורים שואלים מה הדרך ואיך נפשים בביה"ז, היום יש מושגים של 'צימרים', וכל מיני דברים דומים, מה הדרך הראויה לבחור ישיבה בן עליה? ת. ביה"ז שנוהג בישיבות יש בזה דבר גדול - להחליף את האויר, ואת הענין של הלימוד, פעם כן ופעם כך, אין אדם לומר אלא במקום שליבו חפץ, אם נותנים לאדם כמה שבועות ללמוד מה שהוא רוצה, ללמוד בהתנדבות, בלא התחייבות, יש בזה דבר גדול, ותועלת גדולה לזמן הבא, אבל ודאי שצריך שיהיה בלי תופעות לואי פסולות, זה לא מתאים לבני תורה, זה לא המקום של בני תורה, לא זה בני תורה, בן תורה הוא אדם חשוב - 'בני מלכים', מי שעמל בתורה - התורה מעדנת אותו ומזככת אותו, לומדים בישיבה תורה, עם עמל התורה, יחד עם לימוד המוסר, וא"א לצאת משם לכל עניני העוה"ז ששייך למי שלא זכה ללמוד תורה ולהיות מיושבי ביהמ"ד, ודאי שצריך לנצח, וא"א לתת בזה כללים, יש אחד שיכול ללמוד הרבה ויש אחד שרוצה וצריך לנצח, לכן ביה"ז זה הזמן שכל אחד יכול לקחת לעצמו כמה שעות מנוחה, או לעיין בדברי אגדה, כל אחד לפי ענינו, אבל הכל צריך להיות בתחום התורה, לא במקומות אחרים, שם נשחקים ויורדים לגמרי ברוחניות, חוזרים ריקים ומותשים, זה לא מתאים ולא מותר, ולא נותן כלום ושום תועלת, יש מזה רק הפסד, זה לא הדרך ולא הצורה, אחרי שחוזרים מטיול מרגישים ריקנות מסוימת, אבל מי שישב במקומות הקדושה ולמד כמה שעות - מרגיש סיפוק עצום, הוא מרגיש 'חי', זו הדרך גם להיות מרוצה מעצמו, אבל לנוד למרחקים, זה גזירת 'עז וגד תהיה בארץ', זה לא מוסיף ולא נותן שמחה וסיפוק ואין מזה שום תועלת, זה כולל כל מה שמסביב והדומה לדומה.

ש. קורה לפעמים שבחור מרגיש חוסר סיפוק ויש לו קושי להמשיך ללמוד, מה שקרוי בעולם הישיבות 'משבר', האם מן הראוי במקרה הזה ללכת לחיזוק בישיבה אחרת כדי לעבור את השלב הזה? ת. האמת שזה תלוי בכל אחד ואחד לפי מה שהוא, רק הראש ישיבה או המשגיח שקרובים אליו ומכירים את נפשו, נפש של האדם זה כל אחד עם הנפש שלו והתכונות שלו מה שהוא צריך ומה חסר לו, צריך לדעת בדיוק מה ראוי לו, וקשה לתת בזה כללים, אבל דבר אחד צריך לדעת: זה נכון שיש זמנים שמרגישים קצת ירידה, אבל זה החיים! זה מלחמה! לפעמים יש מעלות ולפעמים מורדות, כך זה הנפש, לפעמים מרוצים ולפעמים לא, לכן בחור שמרגיש בנפילה מסוימת - לא צריך להיות שבור מזה, לדעת שזו הדרך, וכך זה הנפש, וא"א לתת בזה כללים, כל אחד עם הנפש שלו, אבל צריך ליכור שיעבור שבוע-שבועיים והוא יחזור, כמעט בטוח שיחזור שוב כמו שהיה, וממילא לא צריך להישרר מזה ולקחת את זה קשה, יש ימים שמושב כל מיני סיבות אלו ואחרות - פגעו בו, עניני משפחה והבית, 'המשגיח' או חברים, וגם סיבות עצמיות מהנפש של האדם, יש כזה דבר, וזה רגיל וטבעי ולא צריך להישרר מזה, כדאי לדעת לחפש ולשווח עם מישהו שממוחה בענינים איך אפשר להתגבר ולהתחזק, ואם קשה ללמוד בעיון אפשר שבוע אחד ללמוד משהו יותר קל מלמעלה לא בתכלית העיון, זה בסדר ואין שום בעיה עם זה, העיקר לא להישרר, זה הצורה! הצורה זה מלחמה, לפעמים חלילה נופלים ולפעמים יש נצחון, אבל בד"כ מי שיחזיק את עצמו בסוף יהיה 'שבע יפול צדיק וקם' זו הדרך, לא לקחת את זה ללב, בס"ד במשך הזמן הכל עובר, כמה זמן זה יהיה? - א"א לתת זמן מסוים, אצל אחד יומים-שלושה ואצל אחד שבועיים, אבל בסוף זה עובר, צריכים הלאה להמשיך לא לוותר, כמו במלחמה שיש נפילות ח"ו אבל לא מוותרים ומנסים למחרת שוב, יש לפעמים שצריך מנוחה הנפש, אבל עכ"פ לא להישרר, אלא להיות חזק עם עצמו, וזה יעבור - 'וחזקת והיית לאיש'.

ש. הרבה בחורים שואלים האם זה חסרון ללמוד מאוחר ולקום בשעה שמונה בבוקר, מספיקים זמן ק"ש ומתפללים במנץ ישיבתי, אבל זה לא 'תפילה בישיבה', מה הדרך בזה? ת. ראשית כל צריך לדעת שתפילה בישיבה זה מעולה ביותר, שם מתפללים מילה במילה, כל אחד יושב במקומו ולא מסתובבים לכאן ולכאן, ואפשר לכוון פירוש המילות, תפילה בישיבה עם בני תורה וזה התורה זה אחרת, אמנם לגופו של ענין הדבר נתון לכל בחור לפי מה שהוא, יש בחורים רציניים שלומדים מאוחר, ועושים מזה שטייגנץ גדול, ומרגישים התעלות, והם יקומו בשעה שמונה, ויתפללו במנץ טוב, והם יבואו לסדר א' פחות או יותר בזמן, זה סביר, מי שמרגיש שרוצה ללמוד עד השעה 1-12 בלילה, והוא מרגיש מזה תועלת ושמחה, זה משהו אחד, אבל צריך להיזהר שלא יהיה שכרו בהפסדו, כך שאפילו שלא יהיה לו תפילה בישיבה אבל לפחות יהיה לו תפילה טובה במקום קבוע, בנוסף למעלה של לימוד עד מאוחר בלילה, אבל בחור שלומד מאוחר ואח"כ הוא עייף, אין לו את השעות שניה, זה טבעי שהוא עייף, כל אחד צריך את השעות שניה שלו, ואז זה יחסר לו! ממילא הוא לא יקום בשמונה, אולי רק בשבוע הראשון, אח"כ יהיה 'נעשית לו כהיתר', והוא יקום בשמונה וחצי ואח"כ בתשע, ויהיה פוחת והולך, ואז לא יהיה לו תפילה, וגם הוא יאחר לסדר א' יותר ויותר, והחברותא לא יהיה מרוצה, והכל יתקלקל, זה ודאי לא טוב וראוי, זה סיכון גדול! לכן תלוי כל אחד לפי מה שהוא, כבר ראינו בחורים שלמדו מאוחר ובסוף לא קמו ולא יצא כלום מההתמדה שלהם, לא היה להם סדר א', וכך הם זו מכל הענין ומכל המהלך של הישיבה, לכן כל אחד ימדוד את עצמו, יבחון בנפשו היכן הוא מחזיק עם המהלך הישר.

מצד שני, אפילו לבחורים מהסוג הראשון שיש להם מזה רק תועלת - זה לא אומר שאפשר לכתחילה לוותר על תפילה בישיבה, כי לכתחילה צריך את שני הדברים גם יחד, גם תפילה בישיבה, וגם שטייגען בלילה, א"א לוותר על על תפילה בישיבה! ולא רק מצד הראש ישיבה או המשגיח שדורשים שיבואו לתפילה בישיבה, אלא מצד הבחור עצמו, בישיבה זה תפילה אחרת: אבל מי שמרגיש שיש לו שטייגען והתמדה עוד שעה זה עוד שיקול, ולכן אפשר לקיים 'מזה ומזה אל תנח ירך', יכול להיות שיומיים יתפלל בישיבה וג' ימים לא, הכל לפי הענין, כל אחד יעשה את השיקולים, שני הדברים חשובים מאד, אבל מי שמרגיש מזה שטייגען וסיפוק והוא מרוצה מכך, ומצד שני גם התפילה שלו במקום אחר היא כמו שצריך, אז מותר לו כמין שעת הדחק כזו להתפלל במקום טוב קצת יותר מאוחר. הכלל בזה הוא, שלא יתקיים אצלו שיוצא שכרו בהפסדו, ולכן את החשבון בזה שלא יעשה הבחור לבד! כי יש לו נגיעות, אלא ישאל ידיד קרוב וחכם ויעשה עימו חשבון אם מפסיד מכך או מרויח.

האם המבצעים שעושים היום על כסף או דברים אחרים אין בהם טעם לפגם ומוריד מהערך הפנימי של לימוד התורה? ת. ובכן, ודאי שיש בזה קצת טעם לפגם, אבל הכל לפי העניין והמצב. המצב היום איפה שהדור נמצא, אז אם נותנים לו איזה מלגה קטנה, ועל ידי זה הוא לומד ומשקיע ולומד בקיאות או עיון, כותב חבורות, ניתן להתיר את זה. אחד מגאונים וגדולי ליטא היה רבי מרדכי'ל אושמינער הוא היה גם מקובל, הוא היה רב בעיירה אושמינא, יש ממנו חידושי תורה בסוף, הוא היה בעל מופת גדול, כולם היו נוסעים אליו, מי שהיה רחמנא ליצלן צריך ישועה היה נוסע אליו והוא היה עושה מופתים עצומים. פעם אחת רבי איסר זלמן נסע ברכבת והיה קצת חולה, ובאותה רכבת נסע גם רבי מרדכי, כשהרכבת שמעה שרבי מרדכי נמצא ברכבת, הלכה לבקש ממנו ברכה שרבי איסר זלמן יוכל ללמוד ויהיה תלמיד חכם. אז הוא אמר לה 'את רוצה תורה? את רוצה כבוד התורה, את לא רוצה תורה', ולא נתן לה ברכה. אחרי איזה זמן הוא קם מהמקום שלו וחפש אותה בכל הקרונות, הוא כבר היה זקן, זה לא היה כל כך בקלות לעבור מקרון לקרון, ועוד תוך כדי שהרכבת נוסעת, עד שהוא מצא אותה ואמר לה בזה הלשון 'נכון שאת רוצה כבוד, אבל בזמנינו, שאחד רוצה כבוד מתורה, זה טוב, הקדוש ברוך הוא יעזור שבעלך יהיה תלמיד חכם גדול'. אז בזמנינו זה לא נורא כל כך.

שאלה יסודית, אולי פשוטה, אבל הרבה עובדים על זה. איך מגיעים לבהירות בלימוד? ת. ובכן, התשובה היא, א' היסוד, אם הוא יודע ברור פשט, הפשט הפשוט, אולי הוא מרגיש שהוא כבר לומד כמה שנים, לא מתאים לו כל כך להתעסק עם פשט, רק להתעסק ברייז, ב'פרים ורבים' של הדברי תורה, האחרונים, הראשונים, תילי תילים של עיונים והלכות. אבל היסוד הוא פשט ברור בסוגיה, מה הקושיה? מה בעצם התיורץ? עוד פעם, תחשוב עם עצמך, אז מה רבא חידש? מה אביי תירץ? מה רבא אמר? מה בדיוק המחלוקת ביניהם? אז למה הוא לא אומר כך? למה הוא כך? על כל פנים היסוד צריך להיות בריא, היסוד הוא פשט ברור בגמרא. קודם כל יש לך את הגמרא ביד. זה א' אחרי זה פשט ברור בתוספות, מחלוקת רבנו תם והר"י, שיהיה ברור, אחרי שיש לך את הכל ברור, אתה יכול עכשיו להוסיף. אז בעצם, איזה סברה אפשר להגיד במהלך של אביי? מה כתוב בדברים? תוספות מביא את רש"י, שואל שלוש, ארבע קושיות. האם אי אפשר לחלק? האם אי אפשר להגיד קצת אחרת? זה לא ממש בדיוק אותו דבר, יש מקום לחלק בין זה לזה. תוספות סוברים שזה שווה, רש"י סובר שזה לא שווה. מתחיל איזה נקודות לפתח מהלכים, לפתח מהלך ולחשוב מה הדין הזה. למשל, שליח שמביא גט ממדינת הים צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. זה עדות או שזה נאמנות? תתחיל לחשוב על הדבר מה זה בעצם. אבל אם הוא לא יודע את הגמרא, אם הוא לא ברור לו הגמרא והראשונים, לא יצא שום דבר מהרעיון. הוא ישמע רעיון אבל אין לזה כדי אחיזה. צריך להיתפס, צריך לדעת קודם כל פשט בגמרא, מה הקושיה, מה התיורץ. אז מה הרשב"א אומר? איפה הוא אומר את זה? פה. עכשיו יש לך שני צדדים ברשב"א? אבל אם לא ברור לך הגמרא, אתה לא יודע בדיוק מה הקושיה, מה תרצו, שומע רעיון ודברים, אין בזה תועלת. הדבר הראשון להגיע לבהירות התורה ולמתיקות התורה, הוא לדעת ברור את הגמרא והראשונים. אחרי זה צריך להקדיש קצת מאמץ, כי זה עמל התורה, זה לא בא מאליה. עמל התורה, צריך לעמול, לחשוב פעם שנייה, פעם שלישית, מה אפשר לתרץ, מה אפשר לחלק. ולדבר עם החברותא, ראיות לכאן, ראיות לכאן. בכל דבר יש צדדים וצדדים. לפעמים בחבורה, לפעמים לדיבר עם הר"מ, וככה לפתח. אבל דבר ראשון שיהיה בהירות בסוגיה. וזה הבהירות, מזה בא בהירות בכל המהלך. וכשהבחור מתרגל לחשוב בבהירות, הראש שלו כבר עובד ככה, בסיעתא דשמיא הוא מקבל בהירות. באהבה רבה אחרי כל הבקשות של להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד, אחרי זה בא עוד בקשה, והאר עינינו בתורתך. זה הבהירות, זה העמקות, זה אור עיניים בתורה, זה עוד מדרגה. על כל פנים, העצה להגיע לבהירות, להגיע להישגים, שהיסוד יהיה ברור. אם יש יסוד ברור וחזק, אפשר לבנות עליו. ואם אין יסוד, אז חבל. זה הדרך להגיע לבהירות.

ש. האם בחור צריך להשקיע בהלכה, גם אם זה קצת על חשבון הסדרים? ת. לפי ענייני דעתי יש מספיק זמן בבין הסדרים. מידי הרבה בהלכה אי אפשר להשקיע, כי ההלכה בנויה על יסודות, על סוגיות. אז צריך להתחיל, להתחיל טור ובית יוסף בשביל זה. להשקיע. אבל ללמוד הלכה למעשה, צריך לדעת כיצד יעשה. בשבת איך אפשר לזוז? קיבלנו בשם רבי יהונתן אייבשיץ ששבת צריך לדעת מה מותר לעשות, לא לדעת מה אסור לעשות. ודאי זה חשוב מאוד, אבל אי אפשר להאריך בזמן של ללמוד את זה, כי הרבה הלכות לא זוכרים ולא נקלט כמו שצריך. את העיונים של שיטת ההלכה, זה סוגיה בפני עצמה, זה הכל סוגיות וסוגיות. מה המקור אומר? ומה הט"ז אומר? ומה הגאון אומר? וכן הלאה, עד ההלכה למעשה. בעזרת השם תהיו אברכים תוכלו להמשיך קומה נוספת. ההלכה זה עוד חתיכת תורה נוסף. עם עיונים, עם גאונים, עם עמקות, עם פלפול. אבל יש לזה זמן. בזמן הזה, לא מוכרח לבוא על חשבון הסדרים ועוד יש מספיק זמן. תלוי כל ישיבה לפי בין הסדרים שלה, יש זמן ללמוד רבע שעה משנה ברורה בערב או בבוקר. אי אפשר להקדיש מדי הרבה זמן, קצת זמן, אפשר למצוא את הזמן גם לא על חשבון הסדרים. ואם קצת על חשבון הסדר, 10 דקות, לא נורא.

לעילוי נשמות
מרת שושנה ע"ה
ב"ר משה יהודה ז"ל
זילברשטיין
נלב"ע כ"ט כסלו תשס"ד
ת.צ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

לעילוי נשמות
הר"ר משה יהודה
ב"ר שלמה ז"ל
מרמורשטיין
נלב"ע כ"ז אייר תשע"ח
ת.צ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה

פניני פרשת השבוע

נושא השבוע: שמירת השבת

פרשת ואתחנן

בס"ד | ג'ליון מס' 591

מדוע עלתה שירת שבת נרגשת מבין השיחים?

שמור את יום השבת לקדשו (ה, י"ב)

לשנות את התמונה, כי היא מקור הברכה, ממנה נובע מעייני ההשפעה, ממנה מגיעות כל הברכות כולן!

בשבת הקרובה נקרא את הפסטר 'נחמו נחמו עמי', ננסה להתנחם על הכאב הצורב שחוונו השבוע, בציון יום חורבן בית המקדש, שהגיע גם הוא, כפי שחז"ל מגלים, בשל חוסר בשמירת השבת. כי החיבור עם השבת, שמירת השבת, הקשר עם השבת - משדרג את מעמדנו, גורם לנו להיות רוחניים יותר וגם מעטר לראשנו כתר של ישועות והצלחות!

כולנו כה אוהבים את יום השבת ומחוברים אליו, נושאים בגאון את כתר 'שומרי השבת'. אך תמיד נוכל לשפר, להתחבר יותר, לדקדק יותר, לוודא כי איננו נכשלים חלילה, ללמוד את ההלכות על בורין, ולהישמר ולהיזהר כי איננו טועים או נכשלים, ושומרים על השבת בהקפדה היתירה הדרושה, כפי ששומרים על מתנה כזו יקרת ערך, על הולם נדיר ואהוב.

השבת שומרת עלינו, באותה מידה שאנו נזהרים בשמירתה. חרדים לכבודה, פועלים לשומרה בצורה מושלמת. לפעמים אנו נתקלים בשאלות מעשיות כמו ברירת עצמות דגים, הכנת כוס הקפה, פתיחת אריוות ועוד - כמה כדאי להיזהר בכל פרט, לעשות רק מה ששומרת ולא להתייבש לשאלו, ללמוד את ההלכות כדי שלא לטעות, ולהקפיד על קיומן המיטבי.

כי ככל שנשמור את השבת, כך השבת תשמור עלינו. ככל שנתייחס למתנת השבת בכרחה ומתנה שאנו זיהרים בכבודה - כך השבת תעניק לנו מתנות של ברכה, של שפע, של ישועות, של שמחה. אה, שבת קודש, נפשי חולת אהבתך!

נדודי נערה גלמודה...

היה זה בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, כשכוחות הרשע השטניים של גרמניה הנאצית העלו בדם ואש את יבשת אירופה, מנסים לכלות כל שם יהודי לעם היהודי. יקראת סוף שנת תש"א, פלשו הכוחות הגרמנים לשטחי ברית המועצות, והעלו באבק מלחמה את ליטא הקטנה.

האכזריות הנאצית הידועה לשמצה חברה לשנאת ישראל התהומית שפעפה בליבם של גוים הליטאים, שמצאו להם סייענים במיוחד להגשמת השאיפה המשותפת. באותם ימים, נרצחו ונטבחו מאות יהודים בעיר טלז שהיתה עיר מחוז בצפון מערב ליטא, והיתר רוכזו בתוך גטו צפוף ומוחנק, נטול תנאי מחיה אנושיים בסיסיים.

בין מאות היהודים שהצטופפו בגטו, נמנתה גם נערה צעירה אחת, שנשאה את שם המספחה בקרמן. כשהחליטו הגרמנים להעלות באש את הגטו על יושיבו ולחסל את מאות היהודים ששכנו בו, הצליחה להימלט ברגע האחרון כן הגטו הנוער. ככת 16 בלבד היתה, כשנמלטה בריצה מהעיר טלז, וחפשה מקום להיחבא בו כף גרלה בכפרים הסמוכים. מהר מאוד גילתה, כי הכפרים המקומיים שונאים יהודים ומסרבים לארחם, מה עוד שהשלטון הגרמני אסר זאת בכל תוקף ואיים בעונש מוות...

בראש רשימת המתנות האהובות ביותר שקיבלנו מבורא עולם, עומדת המתנה הקסומה ויקרת הערך, בעלת הילת ההודו הרוחנית ביותר העטופה גם בתענוג אישי צורן, מתנת יום השבת. כפי המבואר בעשרת הדברות בפרשת השבוע, קיבלנו מתנה לשמור את יום השבת, כך שאחת לשבוע, עוצר העולם משאונו ואנשים מדאגותיהם, דלתות העסקים נסגרות וגם המשרדים נעלים, בבוא יום השבת.

ניחווחות השבת מלווים אותנו מילדותנו, מעלים בנו זכרונות מעוררי געגוע, זמירות השבת מעלות בנו צלילים של הדר, ובלב הולכת ומתפשטת התחושה של מנוחת אהבה ונדבה, יממה של עונג רוחני נשגב, תענוג לגוף, שמחה לכל נשמה יהודית. מהרגע בו שוקעת החמה בצאת השבת האחרונה, אנו סופרים את הימים והלילות, הדקות והשעות, מתי נוכל לשורר שוב ברגש רב: 'לכה דודי לקראת כלה, פני שבת נקבלה!'

יום השבת מכונה 'מעין עולם הבא', ולא בכדי. אין יחודי שלא חש בכך, אין לב שלא מרגיש זאת. ביום השבת אנו כמו נכנסים לתוך ענן צחור וקטיפתי, מלטף ומרומם, חוסים בצלו של אבא שבשמים, שנתן לנו מתנה טובה במיוחד ושבת שמה. דאגות העולם נזנחות לאחור, כל מלאכתנו כבר עשויה, יש לנו רגעי הוד להתרפק על אבא שבשמים. שעות מרוממות להתרשק עם החיבור לאבינו האהוב, יממה מתוקה של התענוגות שלא ניתן לתארה...

יום השבת, מוביל אותנו בתוך מסלול רוחני מעגל במיוחד. אנו יוצאים לדרך בתפילת קבלת שבת משמחת, מתרוממים טפח וטפחיים בתפילת ערבית, ואז זוכים לטיול את גביע הקידוש, ולהתרגש עם כל מילה המשתפכת מהלב: 'אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו, ושבת קדשו באהבה וברצון ונחילנו...' אחרי סעודת התעלות בשירה וזמרה ומנוחת שבת ראיה, נשוב לשאת ליבנו אל על בתפילת 'נשמת' המתפרצת ובוקעת מקירת הלב, בהודאה עמוקה כי 'אין אנוהנו מספיקים להודות'.

לאורך כל יום השבת, חוזרת על עצמה אותה מנגינה קסומה ומעוררת השראה, של תענוג רוחני צרור ונעלה, בהתפקדות על אבינו שבשמים. כי כל היממה הזו היא הכרזה נחר משמעת: אנוהנו שומרים שבת ומעידים כי העולם ברא בששה ימים בידי אבינו שבשמים, והוא שבת ביום השביעי - ולכן גם אנו שובתים ומתחברים אליו, חולקים נמו את יום המנוחה!

ביום השבת, אנו זוכים להיטען בעולם רוחני עשיר ובאנרגיות גבוהות, מקבלים כוחות לאתגרי ימי השבוע. אך לא רק במישור הרוחני אלא גם במישור הגשמי: רבי שמעון בר יוחאי חושף בזוהר הקדוש, סוד שכדאי להתבונן בו: 'כל ברכאן דלעילא ותתא - ביומא שביעא תליין' - כל הברכות וההשפעות ניתנות ומושפעות ומוענקות ביום השבת. זה נראה כאילו העולם עוצר - אך דווקא היממה הזו נקבע עקמה הוא יתקדם, איך יעבור עלינו השבוע הקרוב, האם נזכה בשבוע מבורך.

יום השבת, למעשה, הוא כעין 'מגה סגולה'. זו סגולה הכוללת את הברכות כולן, יהודי מתקשה בפרנסה? - תתחבר לשבת ותראה ישועות! יש בעיות בריאות? - שמירת שבת תוכיח נפלאות! משה לא מצליח עם הילדים? - שמירת שבת יכולה

כיצד נקבל שבת ברוגע?

אחד מזמני הלחץ והמתח בכל בית בישראל, הוא יום ששי אחר הצהריים. השעות הקודמות לכניסת השבת מלוות בעבודה רבה ולחץ הספקים גבוה, ויוצרות בלא מעט בחים שעות של מתח, מריבות ואוירה עכורה. כבר בדברי חז"ל מוזכרות שעות אלה כשעות של מחלוקת בבית, ועד היום - עדיין זו עובדה קיימת...

הבשורה היא, מאפשר להינצל מזה. יש החושבים כי לא ניתן לנצח את הלחץ והמתח לפני כניסת השבת, אך המציאות הוכיחה כי משפחות רבות כבר נגמלו וניצלו מהאווירה המתוחה הזו, בעזרת נוסחה סודית וכדאית במיוחד, אותה גילה הר"ק רבי צבי הירש מזיטשוב זי"ע כמוכח 'בפסקי תשובות' עמוד קפ"א: הנחת המפה הלבנה על שולחן השבת לפני חצות של יום ששי, היא סגולה בדוקה ומנוסה להברית את הלחץ והמתח, המריבה והאווירה העכורה, מבתי ישראל.

כי המפה הלבנה, יוצרת אוירה שבטית, אוירה של מנוחה ושלווה. היא מביאה אל תוך הבית את הודה הקסום של השבת, ומשרה על יושיבו אוירה רגועה וטובה, שמחה ומאושרת. הנחת המפה היא אולי צעד סמלי, אבל היא יוצרת אוירה של הקדמת קבלת השבת, של כניסה לשבת כמה דקות מוקדם יותר, וכך זוכים לאווירה המלוכתית של קבלת שבת מתוך רוגע ושלווה, ולסגולה הנפלאה של 'תוספת שבת' הפותחת שער, נניח את המפה הבה נאמץ את נוסחת הקסם הפלאית הזו, נניח את המפה הלבנה מוקדם ככל האפשר, ונזכה לקבל שבתות מתוך רוב שמחה!

לעילוי נשמות

ר' שלמה פרץ ז"ל ב"ר מאיר הלוי גולדשמיט (אראלי)
ת.צ.צ.ב.ה.

מצאה לפרסם: סגולה בדוקה לעורר רצון לקדושה, לטובל לעילוי נשמות

הרה"ח הקדוש רבי פתחיה סעלישער בן הר"ר יוסף יונה ה"ד רזנובגר
מקני חסידי בעלזא, נעקרה'ש בשנות הזמן - י"ג בסיון תש"ד

למרות זאת, הצליחה הנערה להתגלגל מבית לבית, מזדהה כפליטה ליטאית גולה ואומללה שאיבדה את דרכה, המבקשת מזון ומחסה. היא כמובן לא גילתה את היותה בת ישראל כשרה, ונאלצה להתחכם שוב ושוב, כדי שלא לעבור על איסורי תורה בשהותה בין הנוכרים. שלוש שנים נמשכה הבריחה האמיצה הזו, במהלכה עברה בין עדשות בתים של גויים שדרשו ממנה עמל כפיים בתמורה למזון בסיסי ומיטה לישון, עד שבעברה לבית הבא...

כשהיתה בת 19, הגיעה לכפר קטן, והתקבלה בזרועות פתוחות בבית משפחה נוכרית, שחפצה להשתמש בשירותיה הטובים, בתמורה לאירוח ביתי מלא ותנאי חיים נוחים, להם לא זכתה שנים ארוכות. בני המשפחה היו מודעים לסכנת אירוחה - שכן כבר נודע כי היא יהודיה, ולכן החביאו אותה בשעות היום בארונות הבית ובחורתי מיוחדים כרצפת הבית שכוסו בשטיחים, ורק בלילה, הורדו הוילונות ונאטמו התיארים, ואז יכלה לצאת ולשרת את בני המשפחה...

אחת המשימות שהוטלו עליה מדי ערב, היתה לתפור ולסרוג, לפי הספק קבוע. תיקון בגדי בני הבית שנקרעו, סריגת סוודרים מחממים או כפפות נוחות, יצירת מעילים טובים ומגנינים מהחורף הרוסי הקר. מדי ערב היתה עובדת על תיקוני התפירה והסריגה, וזוכה באירוח נאות ונח, במיטב התנאים האפשריים...

אך על דבר אחד לא הסכימה לוותר, על הזכות לנוח ביום השבת, תוך שמירת שבת מליאה ללא פשרות. וכיון שעיקר שעות עבודתה היו בלילה, הצליחה לזיום תתבולה גאונית: ביום חמישי בלילה, היתה תופרת וסורגת את מלוא ההספק גם עבור ליל המחר - ליל שבת. בליל שבת אין כל בעיה לשמש כשמרטיט או לספר סיפורים, ואחרי שובני הבית הלכו לישון - בשעות המיעודות לתפירה, לא עשתה דבר. בשעת בוקר הציגה את ההספק הכפול מליל ששי, כך שלא נודעה התתבולה...

זה לא היה קל, הרי היא בת 19 בלבד, עוזבה וגלמודה, בעיצומה של מלחמה. ובכל זאת, היא אינה יכולה לוותר על שמירת שבת, על החום הרוחני העוטף אותה יממה אחת בשבוע בתוך גיא צלמוות. שמירת השבת היתה עבורה הזדמנות להתחבר שוב ולהתפעל כי הקשר עתיק היומין עם העם היהודי ואבינו שבשמים, גם כסביבה נוכרית לחלוטין...

אז נכון, זה לא קל, אבל היא שמחה להילחם ולהתאמץ, להקריב ולהתמסר, העיקר לשמור שבת. עדיף להיות ערה ביום חמישי כל הלילה, העיקר להינצל מחילול השבת, העיקר להישאר שמורה ומוגנת בצילה של השבת!

הצלה מהגרמנים והכלבים...

היה זה ביום שבת אחד, בשעת בוקר. הנערה מתחבאת תחת אחד השטיחים כמדי יום, ואז נזכרה בעלת הבית - הגוייה המארחת, כי עליה לצאת לסיבוב בשוק אך מעילה נקרה, ואין לה מעיל אחד. בלית ברירה הגיעה אליה ארבעה באמצע היום, הרביעה של השטח - ומתחתי הוחרבה הנערה, וביקשה ממנה לצאת.

הנה המעיל שלי, לחשה בקצרה, אני צריכה לצאת, והשרוול נקרע. את יודעת שזה מסוכן להוציא אותך ביום, אבל אני לך ברירה... הזדרזי לתפור את השרוול הקרוע, כי עליי להזדרז לצאת! - פקדה עליה בביטות. אך תגובת הנערה הפתיעה אותה -

'א...א... גמגמה, אני ממש מתנצלת, אבל אינני יכולה. אני נורא עייפה, אולי אעשה זאת הערב?' - שאלה בתחנון משהו. 'לא בא בחשבון, אני חייבת לצאת ואני צריכה מעיל. תתפרי אותו עכשיו!' בקעה הגברת בשנית.

הנערה משכה בכחפיה, אך לא נכנעה. 'אני לא יכולה, כואבת לי היד מאמש. זה בלתי אפשרי, ממש. אולי תקחי מעיל אחר וזהו? אני אתפור את זה בערב, מבטיחה!' - אמרה הנערה, מנסה לשכנע, אך לשווא. 'בלתי אפשרי! חבל על הויכוח! כל רגע שאת בחוץ, מסכן את חיי שתינו, ובכל זאת הוריתי לך לצאת, כי זה נורא דחוף לי. מה זה כל התיארוצים האלו עכשיו?'

'טוב, אומר את האמת, גמגמה הנערה כפנים סמוקות, 'הרי אתם יודעים שאני יהודיה, ואינני עובדת היום כי זהו יום השבת. עד עתה הייתי עובדת כפול ביום חמישי בלילה, כדי להספיק גם את ההספק של ליל שבת. אבל לעבוד בשבת? לא בא בחשבון!' אמרה בעקשנות, תוך גבורה יהודית נועזת...

'שבת? ממת? מה פתאום?' - שאלה המארחת בכעס. 'תירוצים את מחפשת, החלטת להתעצל. תתפרי או שאני זורקת אותך מהבית, כאן ועכשיו!'

להפתעתה, נתקלה בתגובה עקשנית, בלתי מתפשרת. בנימוס אך תוך עמידה על העקרונות, באופן עדין אך אמיץ במיוחד, עמדה הנערה על סירובה לעבוד בשבת. לנוכח זאת, חמתה של המארחת בערה בה, והיא החלה צועקת עליה בחרי אף: 'אז תלכי מכאן עכשיו, הרגע. אי אפשר לסמוך עלייך, אינני יכולה להחזיק בביתך אפילו לעוד רגע אחד. תעופי מפה עכשיו!' - והחלה דוחפת את הנערה האומללה מביתה, מלווה אותה בכינוי גנאי לרוב...

הנערה יצאה את הבית, רק בגדה לעורה, חסרת כל. נטולת משפחה, נטולת כסף, בודדה בעולמה שנזרקה גם מהבית בו התארחה, כדי לזכות לשמור את השבת כהלכתה. היא צעדה בעשלים שמסביב לכפר תוך מחשבות נוגות על עתידה, אך

פניה האירו, עיניה ברקו משמחה על שזכתה לקדש את יום השבת, גם תוך מסירות והקרבה בלתי ניתנות לתיאור.

בין השבילים, גילתה שדה חיטה, עמוס שיבולים זקופות קומה שטרם נקצרו. היא נכנסה למעבה השרה, כופפה אלומת שיבולים, וההישיבה לנוח במקום מרוחק משאון הכפר, במקום מסתור בו איש לא ימצאנה. הרחו נשבה במשבר רוח נעים, מזג האויר היה מושלם, ומשכחותיה פלפלו בגעגועים לשבתות נלהבות ומרגשות...

בתוך כמה רגעים, כמו שחכה מצמצבה הבעיית, מהסיכון הכרוך בחייה כעת, ליבה התעלה, נשמתה התרוממה, והיא החלה לשזור את תפילת קבלת שבת מתוך הזכרון, נישאת ברגש על כנפי המילים 'לה דודי לקראת כלה'. כבר שנים שלא היתה משוחזרת ורשאית לחוות את התענוג של יום השבת, ועתה ניתנה לה ההזדמנות...

מבין הישבולים, עלתה זמרתה של נערה יהודיה צעירה, שהניחה להתרגשות השבתית לכבוש את כל כולה. היא שוררת ברגש רב, מזמרת בהודאה עמוקה, חווה את רגעי ההתרפקות על התענוג השבתי העילאי. 'בואי בשלום עטרת בעלה' - הזמינה את השבת להיכנס לפנפה, 'גם בשמחה ובצלה! בואי כלה!' - קראה בהתלהבות, נושאת עיניה לעמים...

לפתע, כמו מתוך חלום, שמעה מיהשי קוראת בשמה. הקול הלך והתקרב ואז חזר והתרחק, נראה כי מישור רץ ומתרוצץ, מחפש אחריה, שואל עוברים ושבים אם ראו מיהשי הדומה לה. שוב ושוב נשמעו הקריאות הקוראות בשמה, והיא החליטה לחלץ את עצמותיה הדואבות מבין השיחים, ולבדוק מי מחפש אותה.

להפתעתה לא היה גבול, היתה זו בעלת הבית, שהתרוצצה כאחוזת מירון בין שבילי הכפר, מחפשת אחריה במרץ, קרחת בשמה בזעקות שבר. מיד כשראתה אותה, התנפלה עליה המארחת בחיבוק קום, והתנצלה מעומק הלב. 'אין לך מושג מה קרה', אמרה בנישימה טרופה, 'ראיתי בעיניים כמה גדול הכח של השבת שלך' - - -

לנוכח דברים כאלה מפיה של גויה נוכרית, עשתה הנערה אוזניה כאפרכסת. הן שבו בהילוך מהיר אל הבית ממנו נזרקה אך לפני כמה שעות, שם הושיבה אותה המארחת, ביקשה ממנה להירגע, והחלה לספר מה קרה מיד כשעזבה את הבית:

'דקות ספורות אחרי שעזבת, אמרה, 'לפתע נשמעו בדלת הלמות פטישים, דפיקות חזקות ומרועעות, שמאחוריך עמדו נאצים גרמנים שפלים. מיד כשפתחת, פרצו פנימה מלווים בכלבי גישוש אימנטיים, הביטו בי בבוז וקראו לעברי: 'זכי מה חשבת? שלא נדע שאת מחביאה כאן יהודים? היכן הם? היכן הם? בוא נמצא אותם ונירה בהם, וגם איתך נבוא חשבון!' - שאגו לעברי.'

האשה עצרה לרגע, והמשיכה: 'לתקפתי פחד מהחיילים, ידעתי שהם יודעים את האמת וכנראה מישוהו הלשין עליי. אבל הייתי רגועה, כי ידעתי שאינך כאן. הם הפכו את הבית בחיפושים, עברו ארון אחרי ארון, וגם דקרו את השטיחים בסכינים ארוכות ומחודדות, כדי שאם תהיי מתחתיהם - תצעקי מכאבים וימצאו אותך...

אחרי דקות חיפוש ארוכות, משלא מצאו דבר, הם התנצלו בחטף ועזבו את הבית. וזמרת המומה, מול בית הפוך, ואינני מעכלת את הנס שקרה לי - הן הן היית נכנעת לדרישותי ומוותרת על השבת שלך, היית נצתת בידיהם האכזריות, וגם אני לא הייתי נשארת בחיים! איה כוחות נפלאים יש לכם היהודים, שבדיוק ברגע הנכון יש לכם משהו שמגן עליכם! סיימה המארחת בהתפעלות...

הנערה האזינה ברוב קשב, ורק עתה הבינה כי העמידה על שמירת השבת, הותירה לה את נפשה לשלל. להתרגשות אין קרא קראה ואמרה: 'יום השבת הוא מתנה, יום השבת הוא השמירה הטובה ביותר. לעולם לא תבני מחדש יום השבת בשבילי יהודים, ואף אני לא ידעתי כמה גדול כוחה לשמור, להגן, להציל!'

לו הייתי נכנעת לך - כי אז כבר לא הייתי עכשיו בין החיים! העקשנות לשמור שבת, ההקפדה היתירה לא להיכנע לאיומים ולהפחדות ולהישאר יהודיה שומרת שבת בתכלית, הגינו עליי, הצילו את חיי! - קראה ברגש רב, ויצאה בריקוד סוחף 'ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג'...

את הסיפור המטלטל, סיפרה הגב' בקרמן תח' לאו"ט בעצמה, והוא מובא בספרה 'מסילות בלבב' המתאר את מסע טלטוליה בימי השואה האיומה. סיפורה המסעיר מחזיר את המסר, מפנים אל תוך הלב: השבת ניתנה לנו כמתנה, אך יותר ממה שהיהודי שומר על השבת - השבת שומרת עליו. כמה כדאי לנו להיזהר ולהישמר בשמירת השבת כהלכתה, כמה השבת פועלת למענו, דואגת לנו, מאירה לנו ומעניקה לנו!

כשאנו עומדים בפני שאלה הלכתית או ספק וניסיון, הבה נעמיד לנגד עינינו את סיפורה של הנערה הזו, שהקריבה את המעט שהיה לה, את בית האירוח היחיד בעולמה, והסכימה להסתכן כדי לשמור שבת כהלכתה. לפחות כמוה, גם שמירת השבת שלנו צריכה להיות מוקפדת, מדוקדקת, ללא פשרות וללא 'בערך'. לא נעשה כל מעשה בלי לוודא שהיא מותרת לכתחילה, לא נפסוק כל הלכה בלי לוודא שאנו יודעים אותה על בוריה!

כי שמירת השבת היא אות עבוננו, מתנה אהבה, סימן של חיבה בינינו לאבינו שבשמים. באמצעותה הוא משיפע עלינו מטובו, דרכה הוא מעניק לנו את שפעו הטוב. הבה נשמור על מתנת השבת באהבה כי 'עם מקדשי שביעי, כולם ישיבעו ויתענוגו מטובך'!

משיעוריו של מגיד השיעור הר"ג אשר קובלסקי שליט"א

לשמיעת השיעורים בדף היומי ובנושאים נוספים חייגו: 073-2951342 | לקבלת העלון במייל: 6778160@gmail.com
לתרומות והנצחות (גם ב.אשראי) למען הפצת העלון חייגו: 053-316-1613 | ניתן לתרום גם בעמדות נדרים פלוס

יעלית חן

בין-הזמנים
מנח"א תשפ"ו

דברי חזק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

בגמ' בברכות לב: מבואר דאחר מארבעה דברים שצריכים חיזוק זהו 'תורה'.
בהיכנסנו לימי בין-הזמנים ביקשנו מרבינו שליט"א שיעסוק הגליון בעניני 'תורה' בהלכה ובאגדה

ובזמנינו שרואים שאומות העולם מבזים את ישראל, עלינו להתחזק לכבד את התלמידי חכמים, ועיי"ז גם אומות העולם יכבדו את כלל ישראל.

העצה להנצל מכל הצרות ולזכות לביאת המשיח להיות טמון בתוך התורה

עה"פ 'ירב לכם טוב את ההר הזה פנו לכם צפונה' וגו' (ב' ג')
כתב במדרש רבה (פרשה א' אות יט) ובילקוט שמעוני (אות תני"ז) וז"ל, אמר רבי יהודה בר שלום אמרו לו ישראל, רבשי"ע אביו מברכו על חרבך תחיה, ואתה מסכים עמו ואומר לנו הצפינו עצמכם מפניו ולהיכן נברח, אמר להן אם ראיתם שמזדווג לכם ברחו לתורה, ואין צפונה אלא תורה, שנא' (משלי ב) 'יצפון לישרים תושיה'. דבר אחר מהו צפונה, אמר רבי יצחק אמר הקב"ה המתנינו עד עכשיו לבוא מלך המשיח, ויקים (תהלים לא) 'ימה רב טובך אשר צפנת' וכו', עכ"ל.

מבואר במדרש רבה ובילקוט שמעוני שהעצה להנצל מעשו הרשע ומכל הצרות ולזכות לביאת מלך המשיח זה הצפינו עצמכם בתורה. ומבאר מהמדרש שם שהכונה רב לכם, מלשון הוה גביר לאחיק מלשון רבנות ואדנות (עיי"ש בפ"י מהר"ו ומתנות כהונה), ויש לפרש היינו שתעזבו את המחשבות של רבנות ואדנות גאון, אלא הצפינו עצמכם בתוך התורה, ואז תזכו להינצל מעשו הרשע ומכל הצרות ותזכו לביאת מלך המשיח, והלשון הצפינו היינו שהוא צפון וטמון כולו בתוך התורה והוא ענין, וכאלו אין לו שום גשמיות אלא הוא טמון בתוך התורה.

ב- והנה החפץ חיים בשמירת הלשון שער התורה (פרק א) כתב וז"ל, ואיתא בספרי פרשת עקב (פיסקא יב) יפוצו מעינתך חוצה (משלי ד' טז), נמשלו דברי תורה למים מה מים חיים לעולם, אף דברי תורה חיים לעולם, שנא' (שם ד כב) כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא, ומה מים מעלים את הטמא מטמאתו, כך דברי תורה מעלים את האדם מטמאה לטהרה שנא' (תהלים יט) יראת ה' טהורה וכו'. וכשם שאין אדם נטהר עד שיעלו המים על כל אבריו ולא תהיה שום חציצה בין האברים למים, וכן צריך שישעבד את כל גופו ואבריו לתורה ולא תהיה שום חציצה, כמה דכתיב (דברים ו' ו) והיה הדברים האלה וגו' על לבבך, עכ"ל.

זה הלשון הצפינו עצמכם בתורה, היינו שכולו מכוסה בתוך התורה, ואין לו שום מציאות גשמית, וזה העצה להנצל מעשו הרשע ומכל הצרות, ולזכות לביאת מלך המשיח. כמו שכתוב מה רב טובך אשר צפנת ליראך, דכמו שהוא צפון ומוטמן בתוך התורה, כך הקב"ה יגלה לאדם רב טובך אשר צפנת ליראך, הטוב הצפון אצל הקב"ה בזמן ביאת מלך המשיח.

אם מבזין את הת"ח, אומות העולם מבזין את ישראל

על הפסוק בפרשת פנחס (במדבר כו, ה) 'חונך משפחת החכמי' פירש רש"י וז"ל, לפי שהיו האומות מבזין אותם, ואומרים מה אלו מתייחסין על שבטיהם, סבורים הם שלא שלטו המצריים באומותיהם, אם בגופם היו מושלים קל וחומר בנשיותיהם, לפיכך הטיל הקדוש ברוך הוא שמו עליהם, ה"א מצד זה וי"ד מצד זה, לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם, וזה הוא שמפורש על ידי דוד (תהלים קכב, ד) 'שבטי קה עדות לישראל', השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם, עכ"ל.

וצ"ב למה דוקא במספר הזה הטיל הקב"ה שמו עליהם ולא במספרים אחרים: **ועיין בכלי יקר** שתיקף וז"ל, לפי שעדיין לא היו חשודים בזנות, עד שנכשלו בשיטים בזנות, והיה מקום לאומות לומר סופו מוכיח על תחילתו, כשם שהזכרים זנו אחרי נבות אל נכר, כך במצרים הנשים הזנו ויפרצו לפי שלטון המצרים גם באמותם, על כן נאמר החנוכי הפלואי, וחתם עליהם שם יי"ח, כי שם ה' מתוודע בין איש לאשה, להורות שכולם נולדו מן איש ואשה אשר שם יי"ח ביניהם. עכ"ל.

ועוד נראה ליישב כיון שפרש"י (במדבר כה, יא) וז"ל: פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפיט אבי אמו עלים לעבודה זרה, והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכותב ויחסו אחר אהרן (סנהדרין פב, ב תנאומא ד' עכ"ל). וכיון שישאל ביזו את פנחס, לכן מידה כנגד מידה האומות ביזו את ישראל, שאם ישראל מבזים את התלמידי חכמים והצדיקים, זה גורם שהאומות מבזין את ישראל.

גם מי שתורתו אומנותו חייב להתפלל בעת צרה

בספר חידושי חתם סופר על התורה (ריש פ"ה ואתחנן) כתב שמה שרבי שמעון בו יוחאי לא הפסיק מתורתו למצוות תפילה כמבואר במסכת שבת (יא). נראה לי דהיינו בגי' תפילות בכל יום, אך תפילה בעת צרה שהיא מצות עשה המוטלת עליו והיא מצוה עוברת, בודאי נדחה דברי תורה מפניו, ומש"ה התפלל משה רבינו חמש מאות וחמש עשרה תפילות כמנין ואתחנן כמבואר במדרש, אע"פ שהיה ודאי תורתו אומנותו והיה פטור מתפילה, אבל תפילה בעת צרה גם מי שתורתו אומנותו חייב בה, ולכן כתוב ואתחנן אל ה' בעת ההיא, היינו כיון שהיה עת צרה לכן חייב להתפלל גם מי שתורתו אומנותו, עכ"ל.

ב- רשב"י התפלל בראש השנה וביום הכיפורים

ואמר לי הגאון הרב צבי ירוב שליט"א שיש ראייה לזה שבעת צרה גם מי שתורתו אומנותו חייב להתפלל, שבזה"ק (ויקרא יח, א) מפורש שרשב"י התפלל בראש השנה וביוה"כ. ונראה הטעם כיון שראש השנה יום הכיפורים היו עת צרה וכלשון של הריב"א (על הרי"ף פ"ק דנדרים ב ד"ה כתב) שכתב שלכן נהגו ליתן צדקות ושמן למאור ברי"ה וביה"כ לפי שהוא יום הדין שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו יתב' והיו עת צרה, עיי"ש. וכיון שהיו עת צרה לכן גם רשב"י היה חייב בהם בתפילה.

ג- בראש השנה ויוה"כ צריך לכוון מצות עשה דאורייתא של תפילה ולפי"ז צריך להתחזק מאוד בתפילה בעת צרה ברי"ה וביוה"כ ולהרגיש שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, ואז התפילה היא חיוב דאורייתא, ולא רק חיוב דרבנן בגי' תפילות ביום. ונראה כיון שקיימ"ל שמצוות צריכות כוונה כמבואר באו"ח סי' ס' א"כ בעת צרה - ברי"ה וביוה"כ צריך לכוון לקיים מצו"ע של תפילה מדאורייתא.

מעלות לימוד התורה

א- בפרקי דרבי אליעזר (פרק טז) כתב, החתן דומה למלך וכו'.
ובמדרש תלפיות (ענף חתן) כתב שהחתן עולה לתורה בשבת שלפני הנישואין, ובשבת שלאחריו, כי החתן דומה למלך מה המלך כותב לו שני ספרי תורה, אף חתן עולה פעמים לתורה, וכן כדי שיבחין בין התורה שלמד לפני הנישואין, שאז נאמר בו (ביבמות סג.) השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה ובלא ברכה, ובין התורה שלמד אחר הנישואין שנפתחו לו שערי אורה וברכה. עכ"ל.

ועה"פ 'ויהי כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת' (דברים יז, יח) כתב רש"י וז"ל: את משנה התורה, ושתי ספרי תורות אחת שהיא מונחת בבית גנזיו ואחת שנכנסת ויוצאת עמו (סנהדרין כא:). עכ"ל. ובגמ' שם תנן, וכתוב לו ס"ת לשמו, יוצא למלחמה מוציאה עמו, נכנס מכניסה עמו, יושב בדין היא עמו, מיסב היא כנגדו שנא' ויהיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו.

והנה בפסוק שאחר כך ויקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' אלקיו לשמור את כל דברי התורה הזאת' וגו'. והיינו כיון שמלך צריך לנהל את המלכות ויש לו הרבה ענינים לכן צריך לקרוא וללמוד את התורה יותר כדי לזכות ליראת שמים ולקיים את כל התורה והמצוות. וכן במדרש מדמה את החתן, שיש לו עכשיו יותר טרדות שרחיים על צוארו, ולכן צריך לעסוק יותר בתורה כדי לזכות ליראת שמים, שטרדות העולם הזה לא יפריעו לו להסיר מלבו היראה, לכן זכר לזה הוא עולה לתורה גם לפני הנישואין, וגם לאחר הנישואין.

ומה שכתבנו במדרש וגם שיבחין בין התורה שלמד לפני הנישואין ובין התורה שלמד לאחר הנישואין, אפשר לבאר דלכן המנהג בהרבה קהילות, שלפני הנישואין מקבל עליה מפטיר, ולאחר הנישואין מקבל עליה משבעה

הקוראים, כי עלית מפטיר אינה חשובה כמו העליה משבעה הקוראים, לכן כיון שזכה להתחתן, ולכן הוא עולה בדרגה, ומקבל עליה חשובה.

ב- על ידי לימוד התורה זוכים ליראת שמים

והנה מבואר בפסוק שעל ידי שילמד התורה יזכה ליראת שמים. וכן מבואר בתוס' בבב' (כ"א) ד"ה כי מציון תצא תורה וז"ל, לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה היה מכון לבו יותר ליראת שמים וללימוד תורה, לדרשין בספרי למען תלמוד ליראה וגו'. גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכון ליראת שמים ועוסק בתורה עכ"ל. וכן כתב הרמב"ן בספר המצות מצוה א' וז"ל, ואמרו מגיד מעשר שני מביא את האדם לידי תלמוד תורה. וכו' עכ"ל.

ג- על ידי לימוד התורה זוכים ליראת הרממות

הנה בברכת החודש שתחלה שיתחדש עליו את החודש הזה ותתן לנו חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא, ואחר כך אומרים חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, וצ"ב הרי כבר ביקשנו על יראת שמים ויראת חטא: ונראה שבתחילה בקשנו יראת שמים ויראת חטא יראת העונש, ואחר שמבקשים על אהבת תורה על ידי לימוד התורה זוכים ליראת חטא של יראת הרוממות.

ד- אריכות ימים ושנים

והנה בברכת החודש אומרים ג"כ ישתחדש עליו את החודש הזה ותתן לנו חיים ארוכים, וצ"ב הרי החודש זה רק שלשים ימים ומה מבקשים שתתן לנו החודש חיים ארוכים:

ונראה שמבקשים שימי החודש יהיו ימים ארוכים, שנצל את החודש לתורה ולקיום מצות, שעל ידי זה החודש הוא ארוך. וכמו שכתוב אצל אברהם אבינו (בראשית כ"ד א') ויאהרם וכן בא בימים' שהוא בא עם כל הימים שלו שכולם היו שלמים וקיימים. וכן לגבי המלך כתוב (למען יאריך ימים) על ממלכתו וגו', וצ"ב למה לא כתוב למען יאריך שנים על ממלכתו? ונראה דיש אריכות ימים ויש אריכות שנים, אריכות שנים זה כפשוטו לחיות הרבה שנים, ואריכות ימים היינו שהיום יהיה ארוך שזוכה לנצל את היום בתורה ובמצות.

בחובת ברכת התורה

בספר חידושי מרן הגר"ז הלוי בברכות כתב וז"ל, והנה כבר הקשו אהא דנשים מברכים בברכות התורה, והא פטורות הן מתלמוד תורה, וביותר קשה לדעת הרמב"ם שפסק (פ"ג מציעות) דלא מצוות שנשים פטורות אינן רשאיות לברך עליהן, ואיך יברכו בברכות התורה כיון דפטורות מתלמוד תורה.

ושמעתי מפי אאמרי"ר הגאון החסיד ז"ל שאמר, בברכות התורה אין הברכה על קיום המצוה של תלמוד תורה, רק דהוא דין בפני עצמו דתורה בעי ברכה, וכדלפניה לה בברכות (כ"א א') מקרא דיש שם ה' אקרא, וא"כ אין זה דין שייך למצוה כלל ורק דהתורה עצמה טעונה ברכה, ונשים רק פטורות מהמצוה של תלמוד תורה אבל אינן מופקעות מעצם החפצא של תלמוד תורה, ולימודם זה בכלל תלמוד תורה ושפיר יש להם לברך על לימודם כיון דלא אתוין על זה מחמת תלת דקיום מצוה כלל, עכ"ד.

והנה הרמב"ם א' מנה את ברכת התורה בכלל מין המצוות, והשיג עליו הרמב"ן בהשגותיו (מצוה ט"ו) דהיה לו למנות זאת כמצוה, והוסיף וכתב, דאי אפשר לתרץ את הרמב"ם ולומר דלא מנה זאת כמצוה זהו משום דהיה בכלל מצוות תלמוד תורה, שכן הלא חזינו שמקרא ביכורים מנהה כמצוה בפני עצמו ואין אומרים שהוא נכלל בכלל מצוות הביכורים, וסיפור יציאת מצרים נמנה למצוה ואין אומרים שהוא נכלל במצות אכילת קרבן פסח, וא"כ גם ברכת התורה היה מן הדין למנותה כמצוה.

והנה לפי"ד הגר"ח אפשר לישב את הרמב"ם ולומר, דשניא ברכת התורה ממקרא ביכורים ומסיפור יציאת מצרים, דהם אכן הו' כל חד מיניהו מצוה לעצמו ונמנו במנין המצוות, אכן ברכת התורה שהיא חלק מאופן לימוד התורה, דקא גלי רחמנא דתורה בעי ברכה א"כ אין סיבה למנותה כמצוה בפני עצמה, אלא כנכללת היא בכלל גוף מצוות תלמוד תורה.

ב- והנה השו"ע בס' מ"ז ס"ט כתב וז"ל, לא יקרא פסוקים קודם ברכת התורה, אע"פ שאומרים דרך תחנונים, ויש אומרים שאין לחוש כיון שאינו אומרם אלא דרך תחנונים, ונכון לחוש לסברה ראשונה, ע"כ. והיינו שנחלקו הדעות האם חובת ברכת התורה נאמרה על כל אמירת דברי תורה ואפילו אינו אומרם בדרך לימוד, או דילמא דרק כאשר אומרים בדרך לימוד נתחייב ברכה ואילו באומרים לא נתחייב.

ואח"כ בס' מ"ז ס"ח לענין מי שרוצה לצאת ידי חובת ברכת התורה בברכת אהבה רבה אשר צריך הוא ללמוד תיכף לאחריה, כתב השו"ע וז"ל, יש להסתפק אי סגי בקורא קריאת שמע סמוך לה מיד בלי הפסק, ולכן יש ליהרר לברך ברכת התורה קודם אהבת עולם, ע"כ.

וצ"ב הדלה את הני תרי עניינים מיתלה תלו זה בזה, שכן ב בקריאת שמע אומר הוא דברי תורה בלא כונה ללימוד תורה, וא"כ מדוע באומר בדרך תחנונים כתב השו"ע רק לחוש לסברה ראשונה, ומשמע דמיעיקר הדין אין תחנונים חייבים בברכת התורה, ואילו באומר דברי תורה לשם מצות קריאת שמע כתב זאת כספק גמור. ובאמת בשאגת אריה (סימן כ"ד) כתב בתו"ד דיש לחלק בין אמירה בדרך תחנונים לבין קריאת שמע, אכן לא ביאר לן מהו

ועוד צ"ב, דהנה בספר קהילות יעקב עמ"ס ברכות (סימן י"ד) כתב, דיסוד הנידון האם מברכים בברכות התורה על תחנונים או לא תלוי בנידון האם מצוות צריכות כונה או לא, דאם מצוות צריכות כונה א"כ בלא כונה אינן מקיים את מצוות תלמוד תורה ואינו חייב לברך, ואילו אם מצוות אין צריכות כונה א"כ צריך הוא לברך. ומכיון שכן קשה הדלה השו"ע עצמו (סימן ס' ס"ד) הביא להאי פלוגתא אין מצוות צריכות כונה, ונקט לעיקר דצריכות כונה, ומדוע כאן הביא זאת בספק.

ולכן נראה לנו את הדברים ע"פ דברי הגר"ח, דשורש הנידון האם מברכים על תחנונים או לא אינו תלוי האם מצוות צריכות כונה, אלא האם היא דינא דתורה בעי ברכה נאמר דוקא כאשר לומד לשם לימוד, או אף בלימוד לשם תחנונים, ד"י"א דדוקא בלימוד לשם לימוד הוא דאמרין דחפצא דתורה בעי ברכה, אכן תורה הנאמרת לשם תחנונים לא בעי ברכה, ו"י"א דכיון דשו"ס אלו הן פסוקים מן התורה אינהו בעו ברכה ושוב נראה מ"ט לא תלוי בסימן ס', שכן אין זה ענין כלל לעניינא דמצות צריכות כונה.

ומכיון שכן אתי שפירם גם החילוק בין תחנונים ובין ק"ש, שכן במצות קריאת שמע נאמר ללמוד פסוקים אלו, ובמירתם הוא חפצא של תורה, ועל כן אף אי נימא דבתחנונים אין צריך ברכה, מ"מ בקריאת שמע נביעי ברכה, וניחא שפיר מ"ט לא תלה השו"ע את ב' העניינים זה בזה.

ברכת התורה על הרהור

בשו"ע סימן מ"ז סעיף ד' כתב, המהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך, ע"כ. ומקור הדברים הובא בב"י מספר האגור בזה"ל, שמי שמהרהר בלבו תורה קודם שבידך ברכת התורה שפיר דמי, דהרהור לאו כדיבור דמי לענין ברכה כמו לענין קריאת שמע ותפילה, וכן פסקו התוספות פרק מי שמתו הדלה כרב חסדא דהרהור לאו כדיבור דמי, ע"כ.

ונחלק עליו הגר"ח וכתב, צריך עיון, דכאן מברך על המצוה, וכי ליכא מצוה בהרהור והלא נאמר והגית בו וגו' ר"ל בלב, כמו שנאמר והגיון לבי וגו', ע"כ. ונחלקו **הדעות** בבאור דעת הגר"ח, דהבנין עולם פירש בכונתו, שכיון שנאמר בתורה והגית אזי בתורה דנים את ההרהור כדיבור, ומשום כך יש לברך שכן חשבנין ליה כאילו הוציא את התיבות מפיו, ועפ"י"ז כתב, דמה שכתב הרמ"א (סימן ס"ח) שמי שמעיין בספר דברי תורה בהיותו באמצע קריאת שמע אין זה נחשב להפסק, זהו דוקא להרמ"א לשיטתו שהסכים לשו"ע שאין מברכים על הרהור בדברי תורה, אכן להגר"א אשר סובר דבדברי תורה הרהור נידון כדיבור, א"כ אף יחשב להפסק בק"ש.

ונחלק עליו בבאור הלכה וכתב, דבאמת אף להגר"א הרהור בד"ת אינו כדיבור, ואינו נחשב כהפסק כדיבור באמצע ק"ש, ורק לענין ברכת התורה ס"ל להגר"א דמברכים על הרהור שכן יש בהרהור קיום מצות ת"ת, והברכה היא על קיום המצוה.

ונראה להביא בזה כמה נפקותות בין הבנת הבנין עולם דעת הגר"א להבנת המ"ב בדבריו, מלבד הנפקות לענין המהרהר בק"ש אי הוי הפסק.

דחא, דהנה החזון איש (אג"ח כ"ט ח') יסד, דיש בהרהור תרי גווי, דיש הרהור שמהרהר את תוכן הענין, ויש הרהור שמהרהר את התיבות עצמן, ע"ש. ונראה פשוט, וכ"כ מו"ר הגר"ח בורדיאנסקי זצ"ל בספרו שכתובת אפרים עמ"ס שבת (סימן י"ח), דלא קאמר הבנין עולם דהרהור בד"ת מיקרי דיבור, כי אם כאשר מהרהר בלבו את התיבות, אכן כאשר מהרהר רק את תוכן הענין אף איהו מודה דלא חשבנין ליה כדיבור. ובהו מדוקדקים דברי הרמ"א, כאשר בא לדש מהרהור בד"ת אינו נחשב להפסק באמצע ברכות ק"ש נקט דוגמא שמביט בספר ומהרהר בתיבות. ומדוע כתב כך, והלא הוי סגי ליה לומר בפשטות שהרהור אינו הפסק, אכן להנ"ל הוא מחוור מאוד, דא לדש שאפילו הרהור בתיבות שמביט בספר ומהרהר בתיבות אין זה הפסק, ולא רק כשהמהרהר בתוכן הענין בלבד.

ומכיון שכן תעלה נפק"מ בין הבנין עולם למ"ב דעת הגר"א, כאשר מהרהר בתוכן הענין ולא בתיבות האם מברך, דלהבנת הבנין עולם לא יברך כיון דלא הוי כדיבור, ואילו להבנת המ"ב יברך כיון דמקיים בזה מצות תלמוד תורה.

ועוד נפקותא תעלה ביניהם באשה אשר מהרהרת בד"ת האם תתחייב בברכה, שכן הבאנו בסימן הקודם את דברי הגר"ח דנשים אין חייבות במצות ת"ת, ומ"מ מברכות שכן חפצא דתורה בעי ברכה, ומעתה באשה אשר מהרהרת בד"ת בלא דיבור אזי לדעת המ"ב לא תברך, שכן הרהור לאו כדיבור דמי גם בד"ת, ואין כאן חפצא של דברי תורה, ומצות ת"ת נמי ליכא בה, ואילו לבנין עולם תברך, שכן בד"ת הרהור כדיבור דמי ויש כאן חפצא של תורה שבעיא ברכה.

ונפקותא שלישיית תעלה ביניהם, כאשר בתחילה בירך והרהר בד"ת בלא דיבור, ואח"כ חזר ודיבר בדברי תורה, אם הברכה שבידך בתחילה על ההרהור (לדעת הגר"ח) תהני גם לדיבור בדברי תורה שידבר אח"כ או לא, על לדעת הבנין עולם תהני, שכן ההרהור הוא ממש כדיבור, אכן למ"ב לא יחייב שכן בתחילה בירך רק על המצות ת"ת, ואילו אח"כ כאשר מדבר ניעור עליו חיוב ברכת התורה מדינא דתורה בעי ברכה.

או בנוסח אחר, דהנה לדעת המ"ב דהברכה על ההרהור היא מדינא דברכת המצוות, א"כ אין חיובה אלמ' מדרבנן, וכמ"ש הנצי"ב ז"ל במרומי שדה בברכות (ז' ב') [ולא כה"י ברכות (ס' יד)], ואילו אח"כ כשמדבר בד"ת הוי ברכתו ברכה דאורייתא הנלמדת מקרא דכי שם ה' אקרא, וא"כ לא תהני הברכה אשר בירך בתחילה לפטור את החובה דאורייתא שמתחייב לבסוף.

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

תשעה באב תשפ"ו

תשעה באב שחל בחמישי בשבת, חצות היום רת"ב

תמצית: חידוש התוס' דת"ב שחל ביום ה' מותרים בכיבוס ותספורת בט"ב עצמו - הקולות שיש בכל ת"ב בחצות, והטעם משום "כילה חמתו על העתים והאבנים" - חייב אדם לברך על הרעה, ביאור הגמ' בברכות - בזמן קבלת העונש אדם חייב לומר דיין האמת, כשיש היפוך לטוב רואה את הטובה בשלמות - רבי עקיבא רואה את כל דעביד רחמנא לטב עביד - ביאור הגמרא בסוף מכות, מחלוקת ר"ע וחבריו, ר"ע מצחק, עקיבא ניחמתנו - החילוק שיש בין כל ת"ב בחצות, לתשעה באב שחל ביום חמישי בחצות

נוהגים את רוב דיני האבלות?

א.

חידוש התוס' בחצות היום דתשעה באב שחל ביום חמישי

יש להתבונן בדבר מחודש שמצינו בדברי הראשונים בעניינו של תשעה באב שחל ביום חמישי. הנה כתבו התוספות במסכת תענית (דף ל. ד"ה ותרומה) וז"ל: "אבל היכא דחל ט"ב בה' בשבת מותר לכבס ולספר מחצות ואילך מפני כבוד השבת דאין להמתין עד ערב שבת מפני טורח השבת"

מבואר בדבריהם, שכאשר חל תשעה באב בערב שבת, מותר לאחר חצות היום להסתפר ולכבס לכבוד שבת, כדי שלא יבוא לידי טירחא בערב שבת. וכבר תמה על דבריהם הבית יוסף (או"ח סימן תקנ"ט), היאך ייתכן להתיר מעשים אלו בעיצומו של יום תשעה באב.

ואף שלהלכה לא נפסקו דברי התוספות, מכל מקום פשוט שאין אלו דברים מקריים, אלא יש כאן גילוי של הבנה עמוקה במהותו של יום זה, וצריך ביאור מהו.

גדר חצות היום דתשעה באב

והנה, אף לדין שאין אנו נוהגים כדברי התוספות, מכל מקום עצם ההנחה שחצות היום מחולל שינוי במהלך היום אינה חידושם בלבד, אלא יסוד מוסכם הוא בכל ישראל. שהרי מנהג קדמון הוא, המובא כבר בראשונים ובפוסקים, שעד חצות יושבים על גבי קרקע, ומשעבר חצות יושבים על גבי כסאות. וכן בשחרית אין מניחים תפילין, ואילו במנחה מניחים תפילין. ואף סדר התפילה משתנה, שבשחרית אין אומרים פסוקי נחמה, ובמנחה כבר מתחילים לעסוק בנחמת ציון וירושלים. וכבר תמיהו הפוסקים דכל השינויים הללו טעונים ביאור, שהרי סוף סוף עדיין תשעה באב הוא, ועדיין כל חמשת העיניים במקומם עומדים, ואם כן מה אירע בשעת חצות, שמאותה שעה ואילך משתנה אופי הנהגת היום?

וביותר יש להקשות, שהרי לכאורה היה מקום לומר את ההיפך הגמור. הלא בגמרא במסכת תענית (כט ע"א) מבואר שעיקר שריפת בית המקדש הייתה דווקא לאחר חצות היום, עד שאמר רבי יוחנן: "אילו הייתי באותו הדור לא קבעתי אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף."

וכבר הביאו הפוסקים בשם האו"י הקדוש, שיסוד הדבר במה שהשרישו חז"ל: "כילה חמתו על עצים ואבנים" כלומר, דווקא בשעה שהאש אחזה בבית המקדש, נתברר שעומק הדין אינו כלייתם של ישראל, אלא כלייתו של הבית. הקב"ה שפך את חמתו על עצים ואבנים, ובכך הציל את עמו מכליה.

נמצא, שבשעה שהחורבן מגיע לשיאו, באותה שעה עצמה מתחילה גם הנחמה. אבל עדיין הדברים צריכים ביאור, אם כבר התחילה הנחמה, מדוע עדיין

ב.

חייב אדם לברך על הרעה – גדרה של קבלת הדין

ונראה, שיסוד הדברים מבואר בגמ' בברכות (ס ע"ב). במשנה שם איתא דחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. ואמרו בגמ' וז"ל: "מאי חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אילמא כשם שמברך על הטובה הטוב והמטיב כך מברך על הרעה הטוב והמטיב, והתנן על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב על בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת? אמר רבא לא נצרכה אלא לקבלינהו בשמחה". וביאר רש"י: "לברך על מדת פורענות בלבב שלם".

ובהמשך הגמ': "אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר וכן תנא משמיה דרבי עקיבא לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד כי הא דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא מטא להאיא מתא בעא אושפיזא לא יהבי ליה אמר כל דעביד רחמנא לטב אזל ובת בדברא והוה בהדיה תרנגולא וחמרא ושרגא אתא זיקא כבייה לשרגא אתא שונרא אכליה לתרנגולא אתא אריה אכליה לחמרא אמר כל דעביד רחמנא לטב ביה בלילא אתא גייסא שבייה למתא אמר להו לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטובה".

והנה, עצם סמיכותן של שתי המימרות טעונה עיון. בתחילה מלמדת הגמרא שיש לברך על הרעה, ומשמע שהמאורע מוגדר כרעה. לאחר מכן מביאה הגמרא את רבי עקיבא המלמד שכל מה שעושה הקב"ה אינו אלא לטובה. ולכאורה, שני הדברים אינם עולים בקנה אחד. אם אמנם כל מה שעושה הקב"ה אינו אלא טוב גמור, מדוע אין מברכים על כל המאורעות "הטוב והמטיב"? ומאידך, אם אכן יש כאן רעה, כיצד יכול האדם לומר בלב שלם שכל מה שעושה הקב"ה אינו אלא לטובה?

אלא ביאור הדברים הוא דחייב אדם לברך על הרעה אין הכוונה שהרעה אינה רעה, דאל"כ לא היה מקום לברכת "דיין האמת", ולא היה מקום לדיני אבלות, אלא שהאדם חייב לבטוח בהקב"ה שדבר זה יתברר לטובה. וזהו הראייה מהמעשה של רבי עקיבא שכאשר קיבל את הרעה בטח שהכל לטובה.

ונמצא, דב' הדברים פועלים יחד: מצד אחד יש כאן ייסורים. מצד שני - אין כאן אלא הנהגת חסד שעדיין לא נתגלתה. ומשום כך אין מברכים "הטוב והמטיב", שהרי הטובה עדיין נעלמת, ואף אין ראוי שתתגלה לעינינו בשעה זו דתפקידו של האדם בשעת הדין אינו להבין את הנהגת הקב"ה, אלא לקבלה באמונה, אף על פי שאין הוא משיג את טעמה.

ומשל לדבר, לאב המחנך את בנו. בשעה שהאב מוכיח את בנו או מענישו, יודע הבן בליבו שאביו אוהבו יותר מכל אדם אחר, וכל כוונתו אינה אלא לטובתו. אולם אילו היה הבן מקבל את התוכחה בצחוק ובשמחה, היה בכך חסרון בעצם קבלת החינוך. העונש נועד לעורר כאב, מפני שהכאב הוא המוליך את התיקון. אין פירוש הדבר שהאב חדל לאהוב את בנו באותה שעה; אדרבה, דווקא מפני אהבתו הוא מוכיחו. אלא שהאהבה מתלבשת בלבבו של דין, כדי להשיג את התכלית המבוקשת. כך ממש היא הנהגת הקב"ה. האדם מצווה להאמין שכל הבא עליו מאת ה' אינו אלא מאהבתו, אולם באותה שעה עצמה עליו להרגיש את הכאב, מפני שזהו ציון הבורא באותה הנהגה.

ג.

רבי עקיבא מצחק

ונראה, שלא במקרה רבי עקיבא הוא זה שמגלה את הבחינה של כל דעביד רחמנא לטב עביד, ואצלו היה המעשה שהתגלה דבר זה.

והוא עפ"י דברי הגמ' המפורסמים בסוף מסכת מכות (דף כד:): "שוב פעם אחת היו עולין לירושלים כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ור"ע מצחק אמרו לו מפני מה אתה מצחק אמר להם מפני מה אתם בוכים אמרו לו מקום שכתבו בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה אמר להן לכך אני מצחק דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו וכי מה ענין אוריה אצל זכריה אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה באוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש [גו'] בזכריה כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו".

וכבר הארכנו בדברי הגמ' במקום אחר, ונציין כאן מה ששייך לעניינינו:

צ"ב וכי חבריו של ר"ע לא האמינו בנבואה? הרי ודאי האמינו בנבואת הנחמה, ואעפ"כ בכו מפני שסוף סוף עתה הגאולה לא הגיעה והחורבן לפנינו. וכמו שאדם מבכה את מתו אע"פ שמאמין בתחיית המתים. א"כ לא מובן מה השיב להם. והוא עצמו, מה הוצרך לראות את השועל יוצא מקה"ק כדי להאמין בנבואתו של זכריה.

ומבאר רבי צדוק הכהן (פרי צדיק דברים אות יז) ע"פ מה שכתב הרמב"ן (ב"ב יב, ב) על מה שאמרו בגמ' שם חכם עדיף מנביא, שהוא ע"י השגה ברוח"ק, ועי"ז יוכל להשיג במקום שאין הנביא יכול להשיג ע"י חכמת הנבואה. ומעתה, רבי עקיבא שהיה השורש של חכמת תושבע"פ (כמו דאיתא בכתבי האריז"ל) והיתה השגתו יותר מהשגת משה רבינו (שהיה בבחי' נבואה וראיה ממש) - עי"ז היתה נפשו מרגשת מראיית החורבן דייקא את הנחמות יותר מהחכמים האחרים. וזה שאמרו לו בלשון הזה "עקיבא ניחמתנו" שדייקא ע"י בחינתו וכוחו הופיע גם בהם כוח הנחמה. כלומר, ר"ע רואה עומק שאחרים לא רואים, והוא רואה את הנחמה שבתוך החורבן, החורבן עצמו הוא הגאולה.

אלא דרבי עקיבא עצמו ראה את הגאולה רק כשראה את השועל היוצא מבית קדשי הקדשים, ולא קודם לכן. והביאור הוא כנ"ל - כל זמן שיש רעה חייב אדם לברך על הרעה בברכה השייכת לרעה. רק כאשר יש שינוי לטובה אז אפשר לברך על הטובה בברכה של הטבה.

כשיש חורבן בלבד, רבי עקיבא אינו מצחק, עתההוא זמן של מידת הדין. אבל כשבנוסף לחורבן יש שועל היוצא מבית קדשי הקדשים - כאן יש גילוי של נחמה, שדבר זה אינו מוסיף לחורבן, אלא הוא קיום הנבואה שמשם אפשר להגיע לעוד ישוב זקנים וזקנות בירושלים.

וזהו "המחלוקת" בין רבי עקיבא לחבריו, רבי עקיבא כשיש סימן מסוים של גאולה אצלו כבר יש גילוי של טוב והוא מצחק, אצל חבריו התחלת סימני הגאולה הוא בגדר: עקיבא נחמתנו, אבל עדיין לא בגדר "מצחק".

[להחמיש את העניין אוסיף מה ששמעתי ממר"ר ר"ר ספטימוס שליט"א שהעיר

שודאי בפעם הבאה שעברו על יד הר הבית וראו שועל יוצא, החברים בכו שוב ורבי עקיבא צחק שוב, דו"ק].

וי"ל דלכן גם במסכת ברכות במעשה של רבי עקיבא הדברים משתנים לטוב מייד למחרת היום, שכן רבי עקיבא הוא זה שרואה את השינוי לטובה מייד.

ד.

חצות היום רתשעה באב

לאחר שנתבאר שתי הנהגותיו של רבי עקיבא, האחת במסכת ברכות והשנייה בסוף מסכת מכות, נראה ששתיהן מאירות באור חדש את עניינו של חצות היום רתשעה באב. כי הנה, כל זמן שהאדם עומד בעיצומה של המכה, אין תפקידו אלא לקבל את הדין באהבה. עדיין אין הוא מבין את הנהגת הקב"ה, ועדיין אין הוא רואה כיצד תצמח הישועה מתוך הצרה.

אולם כאשר מתחילים להופיע הסימנים הראשונים שהמהלך אכן משנה את כיוונו, כאשר מתברר שהמכה עצמה היא אשר מולידה את הרפואה, שוב אין האדם עומד רק במדרגת האמונה הנסתרת, אלא הוא כבר זוכה לראות את תחילת גילויה של אותה אמונה במציאות.

ומעתה מתבאר היטב מנהג ישראל בחצות היום של תשעה באב. אין פירוש הדבר שחצות מחלק את היום לשני ימים - מחצית אחת של אבל ומחצית שנייה של נחמה. תשעה באב נשאר תשעה באב עד צאת הכוכבים, וכל דיני התענית והעניינים נוהגים בו עד סופו. אלא שבחצות היום מתחדש מבט אחר על אותו חורבן עצמו. עד אותה שעה האדם עומד כמתו מוטל לפניו, ואינו עוסק אלא בקינות ובחורבן. אולם מחצות ואילך מתגלה נקודת עומק נוספת - אותה שריפה עצמה של בית המקדש היא אשר גילתה כי כילה חמתו על עצים ואבנים. נמצא, שאין זו רק שעת החורבן, אלא גם השעה שבה התחיל הקב"ה, כביכול, להפוך את מידת הדין למהלך של רחמים. החורבן עדיין קיים, אך כבר אינו נתפס כמציאות העומדת לעצמה, אלא כחלק ממהלך המוליך אל הבניין העתידי.

זהו השינוי שיש בכל תשעה באב בחצות.

תשעה באב שחל ביום חמישי

ועל פי זה מתבארים גם דברי התוספות בתענית המתירים כיבוס ותספורת בתשעה באב שחל ביום חמישי.

דהנה התבאר שמחלוקת רבי עקיבא וחבריו הוא האם בנקודת המפנה יש גדר של "מצחק" או גדר של "ניחמתנו". ונראה דזהו החילוק שיש בין תשעה באב שבכל שנה לתשעה באב שחל ביום חמישי.

וטעם הדבר הוא דכדכתבו התוספות, ביום חמישי כבר עוסקים בהכנה לשבת. והנה שבת הוא מעין העולם הבא, ובעולם הבא כולי עלמא רואים שהרעה היא טובה. בעולם הבא מברכים "הטוב והמטיב" גם על הרעה. ולכן כשתשעה באב חל בשבת מעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו כדנתבאר במאמר אחר.

כשתשעה באב חל ביום חמישי, עדיין לא נמצאים בעולם הבא ממש, ועדיין יש את חמישת העניינים, אבל, על כל פנים נמצאים בזמן ההכנה לשבת, וא"כ נמצאים במקום שאפשר לראות את הנחמה בצורה יותר ברורה.

בגדר, שבכל שנה אנו עומדים במקום חבריו של רבי עקיבא, אין אנו מצחקים, אבל יש כאן נחמה פורתא. בתשעה באב שחל ביום חמישי, אליבא דתוספות, נמצאים בגדר של רבי עקיבא מצחק, במקום שבו השינוי לטובה כבר מביא אותנו למקום שיש בו קולא גדולה יותר בגיני תשעה באב.

ואע"פ שלא פסקין כתוספות, מכל מקום גם למנהגינו יש קולות שמתחילים במוציא תשעה באב מייד ובוים שישי בבוקר, ונמצא שלכ"ע בסמיכות לשבת נמצאים במקום קרוב יותר לצחוק לש רבי עקיבא. "רבי עקיבא מצחק".

יה"ר שנזכה להגיע לפסגת דבר זה - אז ימלא שחוק פינו.

רבי עקיבא משחק

בגמ' (מכות כד-): "וכבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך, ושמועו קול המונה של רומי מפלטה [ברחוק] מאה ועשרים מיל, והתחילו בוכין ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: 'מפני מה אתה משחק?' אמר להם: 'ואתם מפני מה אתם בוכים?' אמרו לו: 'הללו כושיים שמשתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט, ואנו

בית הדום רגלי אלהינו שרוף באש, ולא נבכה?! אמר להן: 'לכך אני מצחק! ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה'.

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק. אמרו לו: 'מפני מה אתה מצחק?' אמר להם: 'מפני מה אתם בוכים?' אמרו לו: 'מקום שכתוב בו 'והזר הקרב יומת' - ועכשיו שועלים הלכו בו, ולא נבכה?! אמר להן: 'לכך אני מצחק: 'דכתיב 'ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן 'יברכיהו', וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב 'לכן בגללכם ציון שדה תחרש' [וגו'], בזכריה כתיב 'עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם', עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת'. בלשון הזה אמרו לו: 'עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו'.

פשטות המאמרים מורים שבעוד שחכמים הביטו על המציאות העכשוית כמצב שהגלות מעמיקה והולכת ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחברתה, רבי עקיבא הביט על המציאות העכשוית כצעד נוסף לגאולה העתידה, שכלל שהחורבן קיים יש יותר שכל לעושי רצונו וזכות קיום לנבואת הנחמה. הרי שהגלות הוא תחילת הגאולה, כעין מ"ש שמשווח נולד בתשעה באב, שר"ל שבה בעת החורבן נוצרה המציאות של תחילת הגאולה העתידה.

שאלות

אלא שדברי חז"ל אלו תמוהים למתבונן. במעשה הראשון, הנהגת ר"ע תמוהה, אטו לא סבר שהמלאה החרבה ולא נמתלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים, ולאום מלאום יאמין, מעתה מה מקום יש לשחוק. גם טענתו שאם לעושי רצונו וכו' אינה מובנת, הרי כל דור שלא נבנה בימיו כאילו חרב בימיו, הרי שישאל אינם כדאיים לגאולה עדיין, ואם היו עושי רצונו ודאי היו נגאלים, ועתה מה מקום יש לשחוק ולשמוח. גם נראה שיש שינוי בין מעשה זה למעשה הבא אחריו שכאן לא אמרו לו נחמתנו, ויש לעיין האם קיבלו את דבריו, והקדחת יצחק והמהרש"א נקטו שלכן כפלו דבריהם להורות על שנחמם בשני המעשים הללו.

במעשה השני תמוה, אטו לא סבר רבי עקיבא שיש לנהוג אבילות על החורבן, הלא גם הוא קרע בגדיו בעת שהגיעו להר הצופים, ודין הקריעה כדן מתו מוטל לפניו, מעתה מה מקום לשחוק יש כאן. גם תנחומיו אינם מובנים, הלא נבואה טובה אין הקב"ה חוזר בו אפילו הרעו מעשיהם, וכיצד נחשוב שמא לא תתקיים נבואת זכריה. וגם אם פסוק הוא דורש, ביאור הפסוק עצמו טעון ביור מדוע צריך לתלות זה בזה. וביותר תמוה, הנה צערם על החורבן על מקום המקדש עצמו שעכשיו שועלים הלכו בו, ומה תנחומין מצאו במה שעוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, הלא לבני המקדש עינינו נשאות ומיחלות. ובכלל תמוה שכל תנחומי דומים כמי שמתו מוטל לפניו ואומרים לו תדע שעתידי הקב"ה להחיות המתים, וכי יתנחם בכך, הלא צערו על ההוה המצער והכואב. והנהגת החכמים שהתנחמו בדבריו גם צריכה ביאור, מעיקרא מאי סברו ולבסוף מאי סברו, וכי אינם יודעים את נבואת הנביאים על העתיד שנכון 'יהיה הר בית ה' בירושלים ונהרו גוים לאורו, ושיבאו כל העמים שכם אחד לעבדו וכל הנבואות המדברות על שישבו וישוה על ישראל ועל ירושלים לטוב.

כך שלא מובן מה חידש להם רבי עקיבא שלא ידעו עד הנה. גם לא מובן מה תנחומים מצאו בנבואת זכריה, שמא דבריו של זכריה נתקיימו כבר בימיו בימי בית שני שאכן נבנה הבית וישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, אבל החכמים בדור שאחרי חורבן בית שני מה להם תנחומים בנבואת זכריה. עוד צ"ב סיום המאמר 'בלשון הזה אמרו לו עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו', הלא לעולם דברי חז"ל מדוקדקים בפלס, ואין בדבריהם שקר וכזב, מה להם עתה לדקדק לשונם שבלשון הזה בדיקו אמרו לו. מה עוד שלא מובן מה חידוש יש בתיבות הללו שצריך להדגישם.

עוד צ"ב מה בכו על ראת השועל בציון, הלא פסוק הוא באיכה שכשהר ציון שמם שועלים הלכו בו, ומה נתחדש להם בראית השועל מה שלא ראו מצופים - עד שגרם להם בכי גדול כל כך. ובפרט לדברי המהרש"א שמבאר שעיקר התנחומים הם, שאע"פ שהמקום חרב עדיין אין הגוים יכולים להתיישב שם, וא"י ומקום המקדש בפרט מיועד לישראל בלבד, ולכן בזמן שישראל עליה עושה להם פירות ויושבים בה השקט ובטח, אבל בזמן שאין ישראל עליה אינה עושה להם פירות וגפירת ומלח כל ארצה ואין יושביה בהשקט ובטח, ובזה מצאו תנחומים. אלא שהדברים צריכים עדיין ביאור, שסו"ס מה הם התנחומים כל

עוד שלפני עיניהם החורבן קיים במלואו והגאולה אינה נראית עדיין, ולא חזו עיניהם בשובו לציון ברחמים. [ועיין כעין זה בבית הלוי ח"ג דרוש ת, ועיין עקדת יצחק שער פח ענין קרוב לזה]. נמצא שהליכת השועל טובה היא ואין כאן מקום בכי כלל.

נבואת אוריה

והנה כשנעיין בפסוקים עצמם תגדל התמיהה ביותר, הנה בישעיהו (ח, א-ד): ויאמר יְהוָה אֵלֵינוּ קח לך גִּלְיוֹן גָּדוֹל וְכַתֵּב עָלָיו בְּחָרָט אֲנֹשׁ לְמַהר שְׁלֵל חֵשׁ בּוֹ: וְאֶעֱיֵדָה לִי עֲדִים נֶאֱמָנִים אֶת אֹרִיָּה הַכֹּהֵן וְאֶת זַכְרְיָהוּ בֶן יִבְרָכְיָהוּ: וְאֶקְרָב אֶת הַנְּבִיאָה וְתַהַר וְתִתֵּן בֶּן וְיֹאמֶר יְהוָה אֵלֵינוּ קְרָא שְׁמוֹ מַהר שְׁלֵל חֵשׁ בּוֹ: כִּי בְּטָרִם יֵדַע הַנֶּעֱרָר קְרָא אָבִי וְאָמַר יֵשׁוּא אֶת חֵיל דְּמִשְׁקָן וְאֶת שְׁלֵל שְׁמֶרֶן לִפְנֵי מֶלֶךְ אֲשׁוּר:

והעדים הללו הבינו חז"ל שאינם עדים בראיה גשמית ממש, אלא נבואות שניבאו ורואו בחזון שהם עדים על הדבר הזה, ומי הם העדים ביארו חז"ל שהם נבואות אוריה וזכריה, שאוריה מנבא על החורבן ובזה דמיונו לנבואת ישעיה שהקב"ה ממחרת את בית השלל של חיל סנחריב מלך אשור. אמנם נבואת זכריה שמנבא על גאולה אין לה מקום כאן לפי הנראה מענינו. עוד צ"ע שהרי נבואת ישעיה כאן היא על עשרת השבטים שילגו, ואילו נבואתם של אוריה וזכריה על חורבן ירושלים ומה עדות יש מזה על זה, ומה ענין זה לזה.

וכשנבוא לבדוק היכן ניבא אוריה את נבואתו נמצא דבר תמוה מאוד, הנה במיכה נאמר (ג, יב) 'לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלם עיין תהיה והר הבית לבמות יער'. ובירמיה (כו) מסופר על ירמיה שניבא על חורבן ירושלים ורצו להמיתו, ושם נאמר: (טז-כד) ויאמרו השירים וכל העם אל הכהנים ואל הנביאים, אין לאיש הזה משפט מות כי בשם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דָּבַר אֱלֵינוּ: ויִקְרְאוּ אֲנֵשִׁים מִזִּקְנֵי הָעָרֶץ וַיֹּאמְרוּ אֵל כָּל קָהֵל הָעָם לֵאמֹר: מִיכָּה הַמִּוֹדֵשִׁי הִיָּה נָבִיא בִּימֵי חִזְקְיָהוּ מֶלֶךְ הַיְּהוּדָה וַיֹּאמֶר אֵל כָּל עַם הַיְּהוּדָה לֵאמֹר, כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַנְּבִיאִים, צִוָּה תַּחְרֹשׁ וִירוּשָׁלַם עֵינִים תִּהְיֶה וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יַעַר: הִנֵּמַת הַמֶּתוֹחַ חִזְקְיָהוּ מֶלֶךְ הַיְּהוּדָה וְכָל הַיְּהוּדָה, הֲלֹא יָרָא אֶת יְהוָה וְיִחַל אֶת פְּנֵי יְהוָה, וַיִּנָּחֵם יְהוָה אֶל הָרָעָה אֲשֶׁר דָּבַר עָלֵיהֶם, וַאֲנַחֵם עֹשִׂים רָעָה גְדוֹלָה עַל נַפְשֹׁתֵינוּ:

וגם איש היה מתנבא בשם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בֶּן שְׁמַעְיָהוּ מִקְרִית הַיַּעֲרִים, וַיִּבְּאָה עָרֵי הָהָרָה וְעַל הָעָרֶץ הָזֹאת כָּל דָּבָר יְרֵמְיָהוּ: וַיִּשְׁמַע הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָקִים וְכָל גְּבוּרָיו וְכָל הַשָּׂרִים אֶת דְּבָרָיו וַיִּבְקֹשׁ הַמֶּלֶךְ הַמִּיתוֹ, וַיִּשְׁמַע אֹרִיָּהוּ וַיִּבְרַח וַיָּבֵא מִצְרָיִם: וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָקִים אֲנָשִׁים מִצְרָיִם אֶת אֱלִנָּתָן בֶּן עֲכָבָר וְאֲנָשִׁים אֲחֵרִים מִצְרָיִם: וַיִּצְאֵהוּ אֶת אֹרִיָּהוּ מִמִּצְרָיִם וַיָּבֵאֵהוּ אֶל הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָקִים וַיַּכְּהוּ בַּחֶרֶב וַיִּשְׁלַח אֶת נְבִלְתוֹ אֶל קִבְרֵי בְנֵי הָעָם: אֵךְ יָד אֲחִיקָם בֶּן שָׁפָן הִתְּהָה אֶת יְרֵמְיָהוּ לְבִלְתִּי תַת אֹתוֹ בְּיַד הָעָם לְהַמִּיתוֹ:

נמצא שהפסוק המובא בגמ' בשם אוריה הוא הנאמר במיכה, ואילו נבואת אוריה לא מצאנו מה ניבא רק שאמר כדברים האלה כעין מה שאמר ירמיה. מעתה, מדוע הביאו בגמ' את הפסוק ממִיכָה, שמא אמר אוריה כעין מה שאמר ירמיה וכמו שנראה מהפסוקים כאן, וירמיה אמר (שם ו) 'וְיָנִתִּי אֶת יְרֵמְיָהוּ אֶת הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָקִים בְּיַד הָעָם לְהַמִּיתוֹ':

הַיְיָ הָעֵינִי הַזֹּאת אֶתָּן לְקַלְלָהּ לְכָל גּוֹי הָאָרֶץ, לֹא יִבָּא עַל שְׂתֵּהּיָהּ
לְרֶשֶׁת כְּשֶׁדָּה אֵלָּא עַל הַחֹרֶבֶן בְּכָלל. וְעוֹד תִּמּוּהָ מְדוּעַ הָעֵיד יִשְׁעִיהָ בְּכָלל
הָעֵידִים אֶת אִוְרֵיהָ הָלֹא דִּבְרִיו הֵם דְּבָרֵי מִיכָה וִירְמְיָהּ, וְהִיא עֲלִיו לְהָעֵיד בְּעֵידִים
הַנֶּאֱמָרִים אֶת יִרְמְיָהּ אוֹ מִיכָה שְׂהִיהָ לְכֹאדָּרָה בְּדוֹרוֹ.

נבואת זכריה

ונבואת זכריה שהביאו בגמ' גם היא צריכה ביאור והבנה. שנאמר שם (ח, א-
ה) וַיְהִי דְּבַר יְקֹנָן צִבְאוֹת לֵאמֹר: כֹּה אָמַר יְקֹנָן צִבְאוֹת קְנָאֲתִי לְצִיּוֹן קְנָאָה
גְּדוֹלָה וְחִמָּה גְּדוֹלָה קְנָאֲתִי לָהּ: כֹּה אָמַר יְקֹנָן שְׂבָתִי אֶל צִיּוֹן וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹךְ
יְרוּשָׁלַם וְנִקְרָאָהּ יְרוּשָׁלַם עֵיר הָאֱמֻת וְהָיָה יְקֹנָן צִבְאוֹת הָרִה קִדְּשׁ: ס
כֹּה אָמַר יְקֹנָן צִבְאוֹת עַד יִשְׁבּוּ זָקְנִים וְזָקֻנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעָנָתוֹ
בְּיָדוֹ מִרְבַּי יָמִים: וְהַרְחִיבוּ הָעֵיר יִמְלָאוּ לְדִים וְלִדְוֹת מִשְׁחָקִים בְּרַחֲבֹתֶיהָ: ס
והבין שיש סתומה בין שני הענינים הללו והם שני נבואות המתחילות כה אמר
ה', וצ"ע מדוע נקטו את הנבואה שעוד יישבו זקנים ולא את הנבואה המדברת
על מקום המקדש עצמו שישבו לציון והר' יהיה הר הקודש ולא יהלכו
שועלים בו. הלא המגביל לנבואת אוריה שציון שדה תחרש צריכה להיות
נבואת זכריה שבת' אל ציון ושכנת' בתוך ירושלים וכו'. ועוד קשה, שלא מבואר
מה השמחה הגדולה שעוד יישבו זקנים, ואמנם זהו המגביל לירושלים שדה
תחרש שתהיה בבנינה, אבל לא היה לו לתפוס זקנים וזקנות אלא עוד תבנה
ירושלים שבזה הוא כולל גם את המקדש וגם את ירושלים, וצ"ע.

ביאור הענין

ונראה בביאור הענין. ששורש המבוכה והתנחומים בא על ענינו ותפקידו של
בית שני, זה ידוע שבית המקדש השני היה חסר חמשה דברים שהם מעיקרי
המקדש, כמו כן פסקה הנבואה בימיה, כך שלכאורה יש מקום לעיין מה היה
תפקידו של הבית ולמה נבנה. חלק מן הדברים כבר ערוכים בדברי הר"ף בעין
יעקב, טלהו משם.

תנ"ד בקצרה, שאוריה אמר ממש כדברי מיכה, ובזה היה פלא הלא אין שני
נביאים מתנבאים בסגנון אחד, אלא שהתשובה היא שאוריה ניבא על מקדש
שני שיחרב, ומביא ראיה נוספת על בית שני שיחרב, ממה שזכריה אמר 'עוד'
ישבו, והלא בבית שני הוא מנבא ועל איזה עתיד הוא מדבר, אלא ודאי שהכוונה
שירושלים תחרב ותבנה בשלישית ואז יישבו זקנים וזקנות וגו'. דבריו הנפלאים
הם קילורין לעינים בהבנת הסוגיא, ונוסף על דבריו נופך ליישב על ידם כל
השאלות דלעיל.

הנה על בית שני התנבא חגי (חגי ב ט) גְּדוֹל יְהִיָּה כְּבוֹד תִּבְנֶה הַזֶּה הָאֶחָדֶּה מֶן
הָרִאשֹׁן אָמַר יְקֹנָן צִבְאוֹת וּבִמְקוֹם הַזֶּה אֶתָּן שְׁלֹם וְאֵם יְקֹנָן צִבְאוֹת: משמע
שהוא הבית האחרון ולא יהיה עוד. מעתה מה שהתנבאו הנביאים על כך שציון
שדה תחרש, כבר נתקיימה בבית ראשון, ועתה שחרב הבית בשניה, משמע
שאין תקוה. אולם ממה שלא נתקיימה נבואת זכריה, מבואר שגם נבואת אוריה
לא נתקיימה בעת ההיא.

דהיינו, שנבואת אוריה מיותרת, שכבר התנבא גם מיכה כזאת, ולמאי נצרכה.
אלא שבא ללמדנו שנבואת מיכה לגבי בית ראשון, ונבואת אוריה לגבי בית
שני. ואפשר עוד, מאחר שאוריה מנבא על בית שני, לכן גם נהרג. כענין 'שנאת
חנם' שהיה שם, שהיו הורגים זה את זה. גם אפשר, שחורבן הבית הוא עקב
הלזול בדבר ה' היוצא מירושלים. מאחר שבית ראשון חרב עקב הריגת זכריה,
בית שני עקב אוריה. אולם זכריה דבית שני מתקן הענין. זהו ענין המרידה
בחכמים שהיה סוף בית שני, שהמרו דעת ריב"ז, וזה גרם כל החורבן כנזכר
להדיא בספורנו וישלח, ולכן הריגת אוריה היא גם הסיבה בשרשה לחורבן בית
שני, ולכן נבואתו היא על בית שני דייקא.

בית שני - על תנאי

שורש הדברים הוא, ש'בית שני' היה בנינו 'על תנאי'. דהיינו, שאם ייטיבו
מעשיהם, יזכו ויהיה הבית האחרון, ולא יגלו עוד. אולם אם לא יזכו יהיה רק
'פליטה מעט', וכמ"ש עזרא (ט, ח-ט) 'וְעֵתָה קִמְעַט רָגַע הָיְתָה תַּחֲנָה מֵאֵת יְדִיד
אֱלֹהֵינוּ לְהִשְׁאִיר לָנוּ פְּלִיטָה וְלָתֵת לָנוּ יָתֵד בְּמִקְוֶם קִדְּשׁוֹ לְהָאִיר עֵינֵינוּ אֱלֹהֵינוּ
וְלִתְתֵּנוּ מִחֵיהָ מַעַט בְּעֶבְדָּתָנוּ: כִּי עֲבָדִים אֲנַחְנוּ וּבְעֶבְדָּתָנוּ לֹא עֲזָבָנוּ אֱלֹהֵינוּ וְיֵט
עֲלֵינוּ חֶסֶד לִפְנֵי מַלְכֵי פָרַס וְלָתֵת לָנוּ מִחֵיהָ לְרוֹמֶם אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ וּלְהַעֲמִיד
אֶת חֲרֻבֵּנוֹ וְלָתֵת לָנוּ גֹדֶר בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם'. אכן 'גרם החטא', ולא היה הבית
האחרון, רק אחרון ביחס לראשון.

ולכן 'קדושה שניה קדשה לשעתה ולעתיד לבוא', שקדושת בית שני היא גם
קדושת בית שלישי. כי היא קדושה שניה ואחרונה, אלא שעצם קיום הבית היה
תלוי במעשיהם, שאם ישובו ויתעלו יתקדש ויתעלה הבית, ובאם לא ייחבר,
כי אין הבית בשלימותו, והיה חסר חמשה דברים.

וזוהי נבואת זכריה, הנה בנבואת זכריה, ביארו בגמ' (פסחים סח.), "אמר רבי
שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: עתידים צדיקים שיחיו מתים, שנאמר (זכריה
ח) עד ישוב זקנים וזקנות ברחובות ירושלים ואיש משענתו בידו מרב ימים,
וכתיב (מלכים ב ד) ושמת משענתי על פני הנער".

כיו"ב אמרו בזוהר (ח"א קיד: במדרש הנעלם) "א"ר יצחק, מאי דכתיב (זכריה
ח) עוד ישוב זקנים וזקנות ברחובות ירושלים ואיש משענתו בידו מרב ימים,
מאי טיבותא דא (כדי) למיזל כדן דכתיב ואיש משענתו בידו? אלא אמר רבי
יצחק עתידים הצדיקים לעתיד לבא להחיות מתים כאלישע הנביא, דכתיב
(מלכים ב ד) וקח משענתי בידך ולך וכתיב ושמת משענתי על פני הנער, א"ל
קודשא בריך הוא דבר שעתידין לעשות הצדיקים לעתיד לבא אתה רוצה
עכשיו לעשות, מה כתיב וישם את המשענת על פני הנער ואין קול ואין עונה
ואין קשב, אבל הצדיקים לעתיד לבא עלה בידם הבטחה זו דכתיב ואיש
משענתו בידו כדי להחיות בו את המתים. (מה מתים אותם) מהגרים שנתגייירו
מאמות העולם, דכתיב בהו (ישעיה סה) כי הנער בן מאה שנה ימות וגו'."
[ועיין עוד בזוהר ח"א קלה. שהשוו שם את ענין זה עם כל המעלות שיהיו
לעתיד לבא בהשראת השכינה ושמתח' עם הצדיקים].

הרי לנו שלא איירי הנביא בסתם על זקנים היושבים ברחובות עיר שמורה על
בנינה של ירושלים, אלא נבואה זו איירי במעלות של אנשי הדור ההוא, ואין
הכתוב מדבר במשענת הליכה אלא במשענת שעושים בה נסים - משענת של
יושבים וכדקדוק הזה"ק, עתה מובן מאד מדוע תפס רע"ק את נבואת זכריה
זו, כי את הנבואות על בנין ירושלים ובית המקדש אכן ניתן להבין על בית שני,
אבל נבואות על אנשים בעלי מדרגה מופלאה, זה לא נתקיים עדיין 'עוד' ישובו
זקנים וזקנות, ולא בחינם נקטו לשון זקנים וזקנות, הן מצד שזקן זה קנה חכמה,
ולעתיד יהיו כולם נביאים, וגם מצד שאז הנער בן מאה שנה ימות, שתהיה
אריכות ימים וכן מאה נער יחשב. ימים אלו עדיין לא הגיעונו, ועל כן ברור
שהבית השני היה רק מעט פליטה להחזיק בדק התורה עד ישובו לגלות.

התשובות

עפ"י יתבאר היטב הקושיות דלעיל. הנה הם ראו שועלים הילכו בו, וסברו
שהנאמר במגילת איכה כבר נתקיים בבית ראשון, ושם אכן קדושה ראשונה
בטלה, אבל קדושה שניה שנשארה, איך יתכן ששועלים הילכו בו. לכן הם
מזכירים 'וזכור הקרב יומת', כי הם מדברים על קדושה שניה, שכעת אם יכנס
זר הלא מתחייב מיתה, ואיך שועלים הילכו בו.

ומכך נראה שגם סברו, שכל הנבואות הטובות כבר נתקיימו בבנין בית שני,
ונמצא שבחורבנו בטלו כל הטובות. כאילו אכלו ימות המשיח ובנין הבית. כך
גם ניטלה מלכות מישראל וניתנה לרומי חייבת, וכך יהיו צורת הדברים.

מוכיח להם רבי עקיבא שעדיין לא נתקיימו, ומאחר שספר זכריה ראשיתו
נבואות על בנין בית שני, מוכיח להם שהנבואות החל מפרק ח' בספר זכריה,
עדיין לא נתקיימו, ולא ישובו זקנים וזקנות, ולא נקראה ירושלים עיר האמת,
ועדיין לא באו עשרה אנשים והחזיקו בכנף איש יחודי וכו', ומאחר שכל אלה
לא נתקיימו, ממילא מוכח שגם חורבה של צור לא נתקיים עדיין, והנאמר שם
אחר כך והסירתי דמיו מפיו לא נתקיים עדיין. אכן כל הנבואות הבאות שם,
על יון וכדומה, המלכ"ם מבארם באופן שחלקם על בית שני וחלקם לעתיד
לבוא, וחצי פסוק לצד זה וחצי לצד זה, כי ניתן באופן שאם יזכו יהיה גאולה
שלימה ואם לאו למחיה מעט.

ההוכחה שצורת הנבואה של ספר זכריה, ובפרט משם ואילך הוא באופן של
'תנאי', מוכח מהפסוק 'עוד יישבו זקנים וכו', כי מחד גיסא אכן ישובו זקנים
וזקנות וכו' בבית שני, אבל הנביא מדגיש 'עוד', שהנבואה הזו יש לה ב' חלקים,
חלק נמוך שרק יישבו ברחובות ירושלים, היינו שירושלים תתיישב ויגורו שמה,
וחלק גבוה יותר שיהיה כח במשענת להרבות ימים ולהחיות מתים, וזה לא
נתקיים. כי ניתנה הנבואה באופן של תנאי, ואם לא יזכו לחלקה העליון והרוחני,
לכה"פ יהיה החלק הפשוט והגשמי. ממה שהנבואה מדגיש 'עוד', מוכח שאם
לא יתקיים עתה, יתקיים לעתיד לבוא.

ומאחר שמוכח שעדיין לא היתה גאולה שלימה, אם כן לא נתקיימו דברי
הנביאים, ורצה בדבריהם הטובים של הנביאים הטובים.

בנתיבות העיון

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרן שוורצר שליט"א

בענין יציאה לעבר הירדן ובדין 'כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם לכם יהיה'

האחרונים לפרש מדוע אין חסרון כיבוש יחיד בעבר הירדן כמו בסוריא דנחלקו בזה אם כיבוש יחיד שמי' כיבוש, משום שבעבר הירדן היה הכיבוש ע"פ הדיבור, ועוד דזה היה בכלל כיבוש הארץ דהרי סיחון ועוג היו מעכבין את בני ישראל להגיע לאר"י משו"ה לא היו כיבוש יחיד).

ד. אמנם לגבי שביעית בעבר הירדן כתב הרמב"ם (פ"ד משמיטה הכ"ח) דעבר הירדן שביעית נוהגת בה מדבריהם, והספיחין מותרין באכילה, לא יהיו ארצות האלו חמורין מאר"י שהחזיקו בה עולי מצרים עכ"ל. והקשה הראב"ד בדברי הרמב"ם מדוע הוצרך הרמב"ם לק"ו תיפול דלא כבשו עולי בבל, ות' בכסף משנה וז"ל ויש לומר דאין אנו יודעים אם כבשו עולי בבל קצת ארצות מעבר הירדן וסוריא שהיו בבית שני מלכים תקיפים וכו', עכ"ל. נמצא דנחלקו הרמב"ם והראב"ד האם היה כיבוש של עולי בבל בעבר הירדן דדעת הרמב"ם דהיה כיבוש של עולי בבל בעבר הירדן. והקשו בזה האחרונים דא"כ דעולי בבל כבשו את העבר הירדן צ"ע בדברי הרמב"ם דכתב דשביעית בעבר הירדן מדבריהם, מדוע אין בעבר הירדן חיוב שביעית מדאורייתא כשאר אר"י (ואין לומר דכוונת הרמב"ם דשביעית מדבריהם משום דעיקר דין שביעית בזמן הזה דרבנן, א"א לומר כן, דא"כ מדוע כתב הרמב"ם דבעבר הירדן שביעית מדבריהם).

ה. ועי' בקהילות יעקב (שביעית י"ב) דכתב לפרש בזה בשני דרכים מדוע לא הועיל כיבוש של עולי בבל בעבר הירדן, או משום דחשיב כיבוש יחיד דעדיין לא נכבש כל אר"י דהרי עזרא לא כבש את כל אר"י והיה בזה חסרון דכיבוש יחיד כמו בסוריא ע"ש, ובאופ"א פ' בקה"י (שם), שבכיבוש עזרא היה חסרון דלא היה כיבוש גמור דהרי היה עליהם עול מלכות פרס והיו מעלי מס למלכות פרס ואי"ז כיבוש גמור, רק דיש דרשא (ירושלמי שביעית פ"ו) מהפסוק 'והביאך ד' אלקיך אל הארץ וכו' וירשתה והטיבך והרבך מאבותיך' (דברים פ"ל פ"ה), אבותיכם לא היה עליהם עול מלכות ואתם אף שיש עליכם עול מלכות וכו' ע"כ. נמצא שנחדש שבכיבוש שני מועיל כיבוש גרוע. וא"כ אפ"ל דכל החידוש שמועיל גם כיבוש גרוע זהו דוקא באר"י עצמה אבל חוץ לאר"י בעינן כיבוש גמור, דרק ע"י כיבוש גמור יש דין ד'כל מקום אשר תדרוך וכו', ומה שכבר נתחייבו בעבר הירדן משום 'כל מקום אשר תדרוך' לא חשיב כאר"י ממש דסגי גם בכיבוש גרוע, משו"ה לא הועיל כיבוש עולי בבל לחייב את עבר הירדן מדאורייתא.

ו. וע"ש בקה"י דמביא הערה על הך ת' מגאון אחד (הגאון רבי שלמה פיישר זצ"ל) דהקשה בזה דאין לומר דלא מועיל כיבוש עזרא רק בארץ ישראל עצמה דהרי מבואר בגמרא דלמ"ד כיבוש יחיד שמי' כיבוש יהיה חיוב בסוריא

א. במשנה בכלים (פ"א מ"ו) עשר קדשות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, וכו', שמביאים ממנה עומר וביכורים ושתי הלחם, מה שאין מביאין משאר הארצות. ולכאורה צ"ב מדוע לא הזכירה המשנה חיוב תרומות ומעשרות ושביעית שאין אלא בארץ ישראל. והנה הגר"א באל"י רבה כתב למחוק תיבת ביכורים. וז"ל ביכורים לאו משום קדושת אר"י אלא שהיא חובת הארץ ואינה נוהגת אלא באר"י, {משא"כ} אלא עומר ושתי הלחם מה שאין מביאין אותם אלא מאר"י הוא משום קדושת הארץ עכ"ל. ופ' האחרונים בזה דחיוב תרומות ומעשרות זהו חובת קרקע שאינה נוהגת אלא בארץ, ואין זה משום קדושת הארץ, משא"כ הבאת העומר זהו דווקא משום קדושת הארץ, וביותר דחיוב תרומ' יש בכל מקום שכבשו ישראל מדין 'כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם לכם יהיה' משא"כ עומר ושתי הלחם זהו דווקא באר"י.

ב. ועי' מש"כ הר"ן בנדרים (כ"ב). ד"ה הווא שעתא וכו', ועבר הירדן לא נתקדש להבאת העומר ומקצת קדושות עכ"ל ועי' באחרונים שמביאים בזה דברי חז"ל בספרי זוטא פרשת נשא, ארץ כנען כשרה לבית השכינה, ואין עבר הירדן כשר לבית השכינה, ופ' הרמב"ן שאין עבר הירדן כשר לבני' בית המקדש ובמה גדולה משא"כ אר"י, דהיינו שהיו שני דברים נפרדים חיוב תרומ' דזהו חובת קרקע, ויש דין נפרד של קדושת הארץ, ועי' מש"כ במנחת חינוך (רפ"ד) ליישב לפ"ז את השאלה בדעת הרמב"ם דס"ל דקדושת ירושלים לא בטלה, א"כ צ"ב מדוע אין חיוב תרומ' בירושלים בזמן הזה מדאורייתא. ות' המנ"ח וז"ל דמצוות התלויות בארץ היינו תרומ' וכו' זה אינו בגדר קדושה כלל, ולא נתחייבה אר"י בזה אלא מפני שהוא ארצם, והא ראי' דלאחר כיבוש שבעה אמות כל הארצות שכובש מלך ישראל מדעת רבים יש להם כל דיני ישראל בזה, וכו' וראי' וכו' ארץ ישראל מוקדשת מכל הארצות שמביאים ממנה עומר ושתי הלחם, ואמאי לא תני דמוקדשת מכל הארצות שנוהג בה כל מצוות התלויות בארץ וכו' עכ"ל.

ג. והנה בנוגע לחיוב תרומות ומעשרות בעבר הירדן דעת רוב הפוסקים דיש בה חיוב כמו בארץ ישראל או משום דגם עבר הירדן היא בכלל ז' אומות (עי' רש"י שופטים י"ח א, וע"ע רמב"ן מטות ל"א כ"ג) או משום דמשה רבינו כבש את עבר הירדן הרי יש בזה חיוב תרומ' מדין 'כל מקום אשר תדרוך וכו' לכם יהיה', אמנם נחלקו הראשונים האם היה בעבר הירדן גם כיבוש של עולי בבל או רק כיבוש של עולי מצרים, ומש"כ הר"ן דעבר הירדן לא נתקדש להבאת העומר היינו משום שהבאת העומר מאר"י זהו משום קדושת הארץ כמש"כ הגר"א במשנה בכלים, ובאופ"א פ' בקה"י (שביעית, י"ב) דבעומר כתיב 'כי תבואו אל הארץ' ויש בספרי דהיינו הארץ המיוחדת ע"ש. (ועי' מש"כ

סיחון ועוג דלא הייתה של עמון ומואב לבין החלק של עמון ומואב דטהרו בסיחון, דבחלק של עמון מואב דכבש סיחון לא קידשו עולי בבל ובהך חלק מעשרין מעשר עני בשביעית וזהו הגמרא דהניחו כדי שישמכו עליהם עניים בשביעית, דהיינו משום תקנת עניים נמנעו מלקדשם.

יא. ועי' מש"כ (פרשת דרכים ועוד) לפרש לפ"ז באופן נפלא את הפסוקים בתהלים (קל"ו, י"ז - כ"ה) ויהרג מלכים אדירים כי לעולם חסדו וכו', לסיחון מלך האמורי וכו' ונתן ארצם לנחלה, וכו' נחלה לישראל עבדו וכו' שבשפלנו זכר לנו וכו' נותן לחם לכל בשר וכו'. דהיינו שארצות עמון ומואב נתן הקב"ה נחלה לסיחון כדי שאח"כ יהיו נחלה לישראל עבדו, וזהו שבשפלנו זכר לנו שהניחו את המקומות האלו מלקדשם כדי שישמכו עליהם עניים בשביעית וזהו נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו.

יב. והנה בנוגע ליציאה לעבר הירדן, יש לדון בעיקר איסור יציאה לחו"ל, האם הוא משום ביטול מצוות התלויות בארץ או משום חסרון קדושה דארץ ישראל מקדושת משאר ארצות, והנה לפי השיטות שהיה כיבוש של עולי בבל בעבר הירדן הכרעת הפוסקים דליכא איסור יציאה דהרי יש בעבר הירדן אותם חיוב מצוות וכן יש גם קדושה בעבר הירדן ומה שאין בעבר הירדן הבאת העומר אינו גורם איסור יציאה. אמנם לפי הראשונים שלא היה כיבוש של עולי בבל בעבר הירדן נמצא שמי שיוצא מאר"י לעבר הירדן יוצא ממקום שיש בו קדושה שני' למקום שאין בו קדושה שני' נחלקו בזה הראשונים דדעת תוס' בריש גיטין דיש איסור יציאה למקום שנכבש רק ע"י עולי מצרים אמנם מדברי הרמב"ם הוכיחו האחרונים דאין איסור יציאה למקום שנכבש רק ע"י עולי מצרים.

יג. וכן דעת החזו"א (שביעית ג, י"ט) דלגבי דינא דשיבת ארץ ישראל דזהו גם במקומות שלא קידשו עולי בבל. ועי' בישא יוסף (הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א) אור"ח ח"ב סי' קכ"ו דדעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל דכל מקום דכבשו עולי מצרים או אפילו מקום דיש בו ספק אם הוא בכלל אר"י יש היתר ביציאה לזמן, בצירוף דעת השלטי גבורים והמהרי"ט דכל האיסור יציאה לחו"ל זהו רק ביוצא לקבוע מקומו בחו"ל. (אמנם לגבי רמת הגולן הורה בתחילה דיש בזה איסור יציאה דס"ל דהוי רק בכלל סוריא ולא בכלל עבר הירדן, ולאחמ"כ היה דעתו שגם ברמת הגולן יתכן שהיא עבר הירדן דהוי מנחלת חצי שבט מנשה ממילא מותר ביציאה לזמן, ע"ש). וכן דעת מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל דאין איסור יציאה לעבר הירדן (שמעתי מהגאון רבי אלחנן בלך שליט"א).

יד. אמנם עדיין יל"ע לגבי יציאת כהנים לעבר הירדן דלפי מה שנקטו האחרונים בדעת הרמב"ם דיש דין טומאת ארץ העמים בכל מקום שלא כבשו עולי בבל, וכן ראיתי בשם מרן הגר"ש זצ"ל דיש איסור יציאה לכהנים למקום דלא כבשו עולי בבל. ועי' בספר טעם ודעת (פי"א, ק"ג) דלדעת הראב"ד (פ"ד משמיטה הכ"ח) וכן נקט החזו"א להלכה (שביעית סי' ג' סקכ"ה) דעולי בבל לא כבשו לעבר הירדן יש דין טומאת ארץ העמים בעבר הירדן ע"ש. אמנם לפמש"כ הכסף משנה (שם) דגם בעבר הירדן כבשו עולי בבל ליכא דין טומאת העמים. (וע"ע ישא יוסף שם) וצ"ע בזה.

מדאורייתא ע"י כיבוש של עולי בבל, מבואר דמועיל כיבוש עזרא גם חוץ לארץ ישראל בכל מקום דנתחייב משום 'כל מקום אשר תדרוך' וא"כ צ"ב מדוע לא הועיל כיבוש עזרא בעבר הירדן. וע"כ החילוק הוא באופ"א דרך בסוריא שנכבש אחרי שנאמר הפסוק של 'כל מקום אשר תדרוך' חשיב כאר"י ממש משו"ה הועיל בה כיבוש עולי בבל, משא"כ עבר הירדן שנכבש קודם שנאמר 'כל מקום' לא חשיב כארץ ישראל ממש אלא רק יש בה חיוב מצות התלויות בארץ משו"ה לא הועיל בעבר הירדן כיבוש של עולי בבל דהוי כיבוש גרוע. וכתב ע"ז הקה"י עכ"ד הישרים.

ז. והנה יש תוספת דברים בזה. במכתב ששלח הגאון רבי שלמה פישר זצ"ל למרן הקה"י (נדפס בישרון ניסן תשפ"ג) דהך חילוק דעבר הירדן גרע משום דנכבש קודם שנאמר 'כל מקום אשר תדרוך', לכאורה תלוי במה שנחלקו האם חיוב מצוות התלויות בארץ חל בעבר הירדן מיד או רק בזמן החיוב באר"י, דבפ"י הר"ש בתורת כהנים (בהר) כתב שחיוב מצות בעבר הירדן חל רק בזמן החיוב באר"י, וכ"כ בהגה' הרש"ש (במדבר רבה פ"ז י"ח) וכתב ליישב בזה את השאלה בדברי הגמרא בראש השנה (י"ג). עומר שהקריבו ישראל במדבר מהיכן הקריבוהו, מדוע לא תי' הגמרא שהביאו מעבר הירדן, וע"כ דחויב עבר הירדן היה רק לאחר הכניסה לאר"י, וא"כ לפ"ז דחויב עבר הירדן חל בזמן החיוב של אר"י מסתבר דגם עבר הירדן יחשב כמו אר"י מדין 'כל מקום אשר תדרוך', וע"ש דכתב ד"ל בזה.

ח. והנה לכאורה מדברי הגמרא בסוטה (י"ד). דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוו משה רבינו ליכנס לארץ ישראל וכי לאכול מפריה וכו' כך אמר משה הרבה מצוות נצטוו ישראל ואינו מתקיימין אלא בא"י אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי. משמע דלא היה חיוב מצות התלויות בארץ באותו הזמן בעבר הירדן, (ועי' מש"כ בבעל הטורים וז"ל 'אעברה נא', הירדן נ' אמה, לא אעבור רק אמה אחת), ועי' בדרש משה (מרן הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל) דעמד בזה, דהרי גם בעבר הירדן יש חיוב תרומה, ומה וכתב דעדיין לא היה חיוב רק אחר כיבוש וחילוק, ומה שרצה משה רבינו לעבור לאר"י, אע"פ שגם בעבר הירדן יהיה חיוב תרומה ע"י כיבוש יהושע, זהו משום דרצה שיתקיימו על ידו, ועוד י"ל דיתכן דאם משה רבינו היה עובר היה הכיבוש ביום אחד ע"ש.

ט. אמנם מדברי הראשונים ברה"י (י"ג). הריטב"א והר"ן דהקשו מדוע לא תי' הגמרא דהבאת העומר היה מתבואת עבר הירדן. מבואר דס"ל דחל חיוב בעבר הירדן גם קודם כניסה לארץ (וצ"ע לכאורה בדעת הר"ן בזה בדין עומר בעבר הירדן), וא"כ צ"ב לכאורה בדברי הגמרא בסוטה דמשה רבינו רצה ליכנס לאר"י כדי לקיים מצוות התלויות בארץ. ויש דתי' ע"פ דברי הרמב"ן (ויקרא י"ח כ"ה) דקיום המצוות בארץ ישראל חשיב טפי מקיום המצוות בחו"ל. ועי' מש"כ בתשב"ץ (ח"ג קצ"ח) לפרש דקיום מצות באר"י היינו מצות כיבוש הארץ, והבדלת ערי מקלט, ובהכרתת זרע עמלק, ובמנינו מלך ובבנין בית הבחירה ע"ש.

י. והנה בגמרא (יבמות ט"ז). איתא עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. ופי' רש"י דהיינו משום דלא קדשוה עולי בבל. והקשו בתוס' מהדין של ג' ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן וגליל. ועבר הירדן היינו ארץ סיחון ועוג אלמא דקדשוה עולי בבל. ותי' רבינו תם דיש חילוק בין ארץ

עמק השבוע

גליון קבר

שנה ג

פרשת ואתחנן תשפ"ו והימים שסביבותיה

עיונים וביאורים במדות ימי השבוע
מאת דוד גר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גישת ראובן, פסקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינות ראובן

צורת הכתיבה המיוחדת דמוגילת איכה עם הרבה הפסקי פרשה

לפנינו, אך כן העיד בתנ"ך רבי שלו שכנא ילין אביו של בעל יפה עינים, עדותו נדפסה בספר היוכל לרב מרדכי ברויאר, עכ"ל. אבל יש טוענים שאין אנו יודעים בבירור איזה הוא הספר בן אשר שהזכיר הרמב"ם, ועפ"י טוענים שעדיף לכתוב כנוסח ברדיטשוב (הנקרא על שם מקום הדפסתו), וכבר האריכו בזה הרבה מחברים, ואכ"מ, רק אביא מה שראיתי בספרו של הג"ר ראובן מנדלביץ שליט"א בעמ' רמ"ג ז"ל כמו שכתבנו אין כאן המקום להכנס לכל הויכוח הלוהט עד היום, רק נאמר שאף שיש כמה מגדולי הרבנים בזמננו המורים לכתוב על פי תיקון ברדיטשוב, רובם הגדול של גדולי זמננו הכריעו שביטול כנסת הכותב ספרי נביאים עדיף לו לכתבם כתיקון בן אשר וכו'. עכ"ל. הרי נראה דלמעשה עדיף לעשות כבן אשר. אולם עיי"ש שסיים "חוץ ממקומות מסויימים שיש לנו מסורת ברורה שלא כבן אשר", ומקורו מתשובת מרן הגריש"א זצלה"ה, נדפס בקובץ תשובות ח"ב סי' נ"ט ובישאר יוסף יו"ד סי' נ"ה, יעו"ש. ועפ"י מצד הא דנראה דבספר בן אשר ההפסקי פרשה הם כהאופן שיש הפסק פרשה בין כל פסוק ופסוק, ליכא להכריע למעשה שזהו האופן הנכון למעבד, דעכ"פ אפשר דזהו מהמקומות שיש לנו מסורה ברורה לעשות כאידך אופן.

לאיזה הפסד בהמסורה המדוייקת לגבי ההפסקי פרשה. ועכ"פ יל"ע האם אחד מהשני אופנים חשיב הנכון, או האם הוא כבכל מקום בעלמא שיש שתי שיטות מהו המסורה הנכונה. והנה עיין ברמב"ם בהל' ספר תורה פ"ח ה"ד דאיתא ז"ל ולפי שראיתי שיבוש גדול בכל הספרים שראיתי בדברים אלו וכן בעלי המסורת שכותבין ומחברין להודיע הפתוחות והסתומות נחלקים בדברים אלו במחלוקת הספרים שסומכין עליהם ראיתי לכתוב הנה כל פרשיות התורה הסתומות והפתוחות וצורת השירות כדי לתקן עליהם כל הספרים ולהגיה מהם וספר שסמכנו עליו בדברים אלו הוא הספר הידוע במצרים שהוא כולל ארבעה ועשרים ספרים שהיה בירושלים מכמה שנים להגיה ממנו הספרים ועליו היו הכל סומכין לפי שהגיהו בן אשר ודקדק בו שנים הרבה והגיהו פעמים רבות כמו שהעתיקו ועליו סמכתי בספר התורה שכתבתי כהלכתו. עכ"ל. והנה ראיתי הרבה כותבים דבספר בן אשר ההפסקי פרשה הם כהאופן השני הנ"ל שיש הפסקי פרשה בין כל פסוק ופסוק. ועיין בקובץ אור ישראל קובץ כ"ח עמ' ק"ח דאיתא לגבי זה ז"ל והנה באיכה בכתב יד בן אשר בכל פסוק יש פרשה וכו' עצם כתב היד חסר

הנה ראיתי במגילות איכה הנכתבים על קלף שני אופנים כלליים דאית בהו "הפסקי פרשה". שיש מקומות שבהמגילות איכה שלהם רק יש "הפסק פרשה" בין כל פרק ופרק ובאמצע פרק ה' ותו לא. ויש מקומות שבהמגילות איכה שלהם יש "הפסק פרשה סתומה" בין כל פסוק ופסוק ברוב הפרקים, ו"הפסק פרשה פתוחה" בין כל פרק ופרק, ועוד "הפסק פרשה פתוחה" בפרק ה'. ותמוה מאד שיש בזה שינוי כל כך גדול בין אופני הכתיבה, דאף שיש הרבה מקומות בנ"ך שיש איזה ספק לגבי הפסקי הפרשה, אבל הכא הוא שינוי לגמרי בכל צורת הספר. ועיין בספר הלבוש על או"ח סימן תקנ"ט ס"א דאיתא ז"ל מדוע לא נהגו באיכה כמו במגילה לכתוב אותה על קלף וספר בפני עצמו וכו', ואפשר שנהגו כן מפני שלא היה מצוי להם מפני שהסופרים לא נהגו לכותבם, משום שאנו מחכים ומצפים בכל יום שיהפך לנו יום זה לששון ולשמחה ולמועד, ואם היו כותבין מגילת איכה היה נראה כמייאשין מן הגאולה ח"ו, משא"כ במגילת פורים כי ימי הפורים לא יהיו בטלים. עכ"ל. הרי מבואר להדיא דהיתה תקופה ארוכה שלא כתבו ספרי איכה, ואפשר דזה גרם

מקור ברור בראשונים לעשות ההפסקי פרשה בין כל פסוק

אנא מלכא דרכי ציון אבלות אנא מלכא היו צריה לראש אמר להו מאן אמרה כי ה' הוגה על רוב פשעיה מיד קדר כל אזכרות שבה ושרפן באש והיינו דכתיב ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם מכלל דבעו למיקרע, ועיי"ש

אל האש אשר אל האח וגו' מאי שלש דלתות וארבעה אמרו ליה ליהויקם כתב ירמיה ספר קינות אמר להו מה כתיב ביה איכה ישבה בדד אמר להו אנא מלכא אמרו ליה בכו תבכה בלילה אנא מלכא גלתה יהודה מעוני

הנה עכ"פ יש מקור ברור בראשונים כהאופן לעשות ההפסקי פרשה בין כל פסוק, דעי' במס' מו"ק דף כו ע"א דאיתא ספר תורה שנשרף מנלן דכתיב ויהי כקראו יהודי שלש דלתות וארבעה ויקרעה בתער הסופר והשלך

ברש"י (דהיינו רש"י כת"י וברש"י הנמצא בעין יעקב) שהקשה למה הכא נקראים הפסוקים "דלתות", ופירש וז"ל ויהי כקרא יהודי שלש דלתות, שכל פסוק ופסוק של ספר קינון צריך הפרש בין זה לזה ריוח. עכ"ל.

ועע"ש בקובץ הנ"ל דאיתא וז"ל בכל פסוק יש פרשה כאשר הוא בדפוסים העתיקים וכל כתבי יד המדויקים וכבר העיד כן רש"י האמיתי במו"ק כו ע"א וכו' המדפיסים המאוחרים נתעצלו להדפיס הפרשיות תכופות ובעקבותם התיקונים, והרי הם ספרים מוטעים שלא על פי שום מסורת וכו', ואע"פ שבימינו נמצאים הרבה ספרים כן, מה בכך, ריבוי העתקות מוטעות אינו מייצר מסורת. עכ"ל.

ועיין בקונטרס "ליקוטי הערות" למגילת

איכה דאיתא וז"ל הנה בדפוסים הקדמונים וכן בדפוס אמסטרדם הידוע (שנת תפ"ז) יש הפסק פרשה שתומה בפרקים א' ב' ד' בין כל פסוק ופסוק, וכ"ה בכל הכת"י (היינו אותם כת"י שדקדקו בכל ספרי התנ"ך להשאיר רווחי הפרשיות), וכבר מפורש כן בפ' רש"י הנדפס בעין יעקב מו"ק כו ע"א, והוא מרש"י כת"י וז"ל שכל פסוק ופסוק של ספר קינון פרשה לעצה וצריך ליתן ריוח בין זה לזה, ע"כ, עיי"ש שהוכיח כן מלשון הגמ', ובין כל פרק יש פרשה פתוחה, וכן בפרק ה' קודם פסוק י"ח, ואילו במגילות שנכתבו בדורות המאוחרים אין בכל המגילה שום הפסק פרשה כלל באמצע הפרקים וקודם פרק ה' יש פרשה שתומה במקום פרשה פתוחה

שבדפוסים הקדמונים והכת"י, וטעם הדבר הוא משום שבכמה דפוסים המאוחרים השמיטו את רווחי הפרשיות כדי לחסוך בהוצאות הדפוס או מאיזו סיבה אחרת, ובמשך הדורות הרי לא נהגו לכתוב איכה על קלף וכמשי"כ בלבוש הנז"ל, ולכן כשהתחילו תלמידי הגר"א לכתבה על קלף כשהגיעו לארץ ישראל לא היו בידן מגילות מן הדורות שלפניהם וכתבו אותה רק ע"פ ספרי נ"ך שבדפוס, וכמדומה שלא נודע בבירור מי שינה הדבר בדפוסים המאוחרים ומבמגילות שנכתבו בעקבותיהם. עכ"ל.

ולפכ"ז לכאורה נראה דעיקר צורת כתיבת איכה הוא כהאופן שיש הפסק פרשה בין כל פסוק (וצורה זו לא חשיב שעושה דלא כאזה מסורת ברורה לעשות שלא ככן אשר).

אם כותבים פרק "אני הגבר" בצורה המיוחדת הנ"ל

האם זה חשיב שינוי מהמסורה

אבל יש לשדות נרגא בכל זה, דעיין בתשובת מרן הגריש"א זצלה"ה הנ"ל דאיתא וז"ל הנני בזה להשיב לכת"ר כי מרן רבינו הגריש"א ז"ל נשאל ע"י הרה"ג רי"ז כהן שליט"א שהוטל עליו לכתוב נביאים עבור ישיבת פוניבז' כיצד לכתוב נביאים, והשיב רבינו, א' שירת דוד יש לעשותה אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח לא כנוסח המיוחס לבן אשר, ב' שירת דבורה חלוקתה כנוסח הגהות הגר"א סוף פיי"ב דמסכת סופרים ודלא כנוסח המיוחס לבן אשר, ג' גם סוף שירת דבורה לסיים כנהוג כשאר השיר לא כנוסח המיוחס לבן אשר, ד' ל"א מלכים בספר יהושע בטור א' ולא בשני טורים לא כנוסח המיוחס לבן אשר, ה' בקהלת לעשות כ"ח עתים כנהוג אצלנו ודלא כנוסח המיוחס לבן אשר, **לדעת רבינו גם פרק ג' דאיכה יש לכתבו כנהוג ולא כעין שירה** לא כנוסח המיוחס לבן אשר, מעתה הרי בכל מקום בו יש נוסח ברור או מנהג ומכ"ש באם הנוסח המיוחס לבן אשר יש בו כתיבה כנגד הוראותיהם של רבותני ראשונים ואחרונים הרי דבר שפתיים אך למחסור שאסור לשנות מחמת הנוסח המיוחס לבן אשר אמנם במקום שאין מנהג או נוסח או הוראה מרבותינו מצוקי ארץ לא גרע נוסח זה משאר נוסחאות, ואחרי שכת"ר פועל כדרכו לזכות הרבים והניף ידו לבקש כי רבינו שליט"א יכתוב דעתו בכת"י עשיתי כבקשתו והנני בזה דו"ש ומוקירו כי יזכה להמשיך

ולזכות הרבים, על הדברים הנ"ל הוסיף רבינו מרן בכת"ק וז"ל כנים הדברים האמורים לעיל, וזאת למודעי היות וכידוע מזה כמה וכמה שנים יש ויכוח אודות מסורת בכתביב נביאים סביב נוסח בן אשר שאלתי בקודש כמ"פ אם לשנות את הכתוב לעיל והשיבני שדעתו כנאמר לעיל כי במקום שאין נוסח ברור מרבותינו הרי אפשר לכתוב ככן אשר אלא הויכוח הוא אם יש מסורת כתיבה כנגד בן אשר ודיון זה איננו קשור לפסק רבינו דבמקום שאין מסורת לא גרע נוסח בן אשר משאר נוסחאות. עכ"ל.

הרי מבואר שאין לשנות פרק ג' לכתוב בצורת הכתיבה המיוחדת הנ"ל, וא"כ לכאורה בטל ומבוטל כל הנידון איך לכתוב איכה, דעד כמה דאי אפשר לכתוב פרק ג' בצורה המיוחדת הנ"ל, ממילא הפרשיות באיכה לא תהיו כפי האי צורה המיוחדת, דאף דפרקים א' ב' וד' יהיו כהאי צורה, אבל כיון דפרק ג' לא יהי' כהאי צורה א"כ עד כמה דהאי צורה היא לעיכובא, א"כ זה שפרק ג' אינו כהאי צורה ג"כ הוי לעיכובא, ושוב אין סיבה דוקא לשנות שאר פרקים. אבל י"ל דזה אינו, ובהקדם, דהנה בודאי צ"ב למה הגריש"א דוקא הקפיד בזה בפרק ג' ולא באידך פרקים, הרי באידך פרקים יש שינוי על ידי כל ההפסקי פרשה. ולכאורה י"ל דזהו פשוט דהגריש"א לא הקפיד על ההפסקי פרשה כלל, אלא הגריש"א הקפיד על הצורה כשירה, (עיי' בשו"ע יו"ד סימן

רע"ה ס"ג דאיתא וז"ל כתב השירה כשאר הכתב או שכתב שאר הכתב כשירה פסול, עכ"ל.) וא"כ י"ל דזהו בעיא רק בפרק ג' ולא בשאר פרקים, דהנה בפרק ג' הפסוקים הם קצרים מאד, וא"כ אם כותב הפסוקים עם הפסק פרשה בין כל פסוק אז הפסוקים נראים כשירה, דכיון שיש פרשה שתומה בין כל פסוק א"כ בכל שורה יהא סוף הפסוק הקודם ואח"כ הפסק פרשה ואח"כ תחילת הפסוק הבאה, וא"כ כל שורה תהא כתב, מקום חלק, כתב, ונראה כשירה ממש, אבל בשאר הפרקים דהפסוקים הם יותר ארוכים, אף שיש הפסק פרשה בין הפסוקים לא נראים כשירה, שיש הרבה שורות שיש כתב בכל השורה, וא"כ בשאר הפרקים אין שום חסרון לעשות כהצורה המיוחדת עם ההפסקי פרשה.

והנה כיון שנתבאר דכל החסרון בעשיית פרק ג' בהצורה הנ"ל היא משום דנראה כשירה, ולא מחמת עצם הדבר שעושה הפסק פרשה בין כל פסוק, א"כ אם יש איזה עצה איך שפרק ג' לא יהא נראה כשירה אז שפיר יכול לכתוב פרק ג' כהצורה המיוחדת הנ"ל עם הפסק פרשה בין כל פסוק וממילא כל המגילה שפיר יכולה לכתב בהצורה המיוחדת הנ"ל.

וכן ראיתי בספרים שכתבו שיש תיקונים שטרחו לסדר פרק שלישי באופן שאינה נראה כשירה כדי לצאת כל השיטות. ויל"ע מהו באמת העצה לכתוב פרק ג' באופן שלא יהא נראה כשירה. עיין לקמן.

אופנים שיש לכתוב פרק "אני הגבר" שלא יהא נראה כשירה

הנה יש לדון בשתי עצות לכתוב פרק "אני הגבר" שלא יהא נראה כשירה, ומכיון שיש "חסרון" בכל עצה, וכאשר יתבאר בעז"ה, ממילא יל"ע איזה מהם עדיף.

הנה ידוע שיש מחלוקת בין הרמב"ם (בפ"ח מהל' ספר תורה) והרא"ש (בהל' ס"ת סי' ג') איך עושים "פרשה פתוחה" ו"פרשה סתומה". לפי הרמב"ם פרשה פתוחה מתחילה בתחילת השורה ופרשה סתומה מתחילה באמצע השורה, ולפי הרא"ש פרשה פתוחה היינו פרשה שהרווח שלפני' מתחיל בתחילת השורה או מסתיים בסוף השורה ופרשה סתומה היא פרשה שהרווח שלפני' מתחיל באמצע השורה וגם מסתיים באמצעה. והנה בדרך כלל כשכותבים ספרי תנ"ך כותבים באופן שיוצאים שתי השיטות, דהיינו כותבים פרשה פתוחה באופן שמסיימים הפרשה באמצע השורה ומניחים שאר השורה חלק ומתחילים הפרשה הבאה בתחילת השורה הבאה, וזהו פתוחה להרמב"ם כיון שמתחילים הפרשה בתחילת השורה ופתוחה להרא"ש כיון דאחרי גמר הפרשה הרווח הוא עד סוף השורה, וכותבים פרשה סתומה באופן שמסיימים הפרשה באמצע השורה ומתחילים הפרשה הבאה באותה שורה (אחרי הפסק פרשה), וזהו סתומה להרמב"ם כיון דמתחילים

באמצע השורה וסתומה להרא"ש כיון דאחרי גמר הפרשה אין הרווח עד סוף השורה. וכ"ה בשו"ע י"ד סי' רע"ה ס"ב וז"ל בצורת פתוחה וצורת סתומה יש מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש, וירא שמים יצא את כולם ויעשה בענין שבפרשה פתוחה יסיים פרשה שלפניה באמצע שיטה, וישתייר בסופה חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בראש שיטה שתחתיה, ובפרשה סתומה, תמיד יסיים פרשה שלפניה בתחלת שיטה ויניח חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בסוף אותה שיטה עצמה, ולא ישנה לעשות צורה אחרת לא לפתוחה ולא לסתומה, ובהכי הוי כשר בין להרמב"ם בין להרא"ש. עכ"ל.

ועפ"ז י"ל דכל הבעיא הנ"ל דפרק ג' יהא נראה כשירה היינו רק אם כותבים באופן שרוצה לצאת דעת הרמב"ם ודעת הרא"ש, דכדי שיהא פרשה סתומה לכ"ע יצטרך להתחיל כל פסוק בסוף השורה ולסיים הפסוק בתחילת השורה הבאה, וכיון דהם פסוקים קצרים בכל שורה יהא סוף פסוק מקום רווח ותחילת פסוק, וממילא הוי כל שורה "כתב, מקום חלק, כתב", ונראה ממש כשירה. אבל אם כותבים באופן שרק הוי פרשה סתומה להרמב"ם א"כ אין צורך להתחיל בתחילת השורה אלא יכול להתחיל

איזה פסוקים באמצע השורה עם מקום חלק לפניו, וא"כ יעשה חלק מהפסוקים באופן שמתחיל בסוף השורה וממשיך בתחילת השורה הבאה, וחלק מהפסוקים באופן שמניח מקום חלק ואח"כ מתחיל הפסוק וא"כ אין כל שורה "כתב, מקום חלק, כתב" ואינו נראה כשירה. והנה עיי"ש בשו"ע ברמ"א דאיתא וז"ל ואם לא יוכל לכוין בכך, לא יסור מדברי הרמב"ם בזה, כי עליו סמכו האחרונים וכתבו שדבריו הם עיקר. עכ"ל. וכיון דקיי"ל מעיקר הדין כהרמב"ם א"כ אפשר דשפיר יש בזה עצה שלא יהא נראה כשירה, דיעשה כהרמב"ם.

ואידך עצה הוא לעשות פרשה סתומה אליבא דכ"ע ועל ידי המשכת האותיות יכול לסדר שלא יהא נראה כשירה.

הנה החסרון בהעצה הראשונה היא דאינה עושה פרישיות סתומות אליבא דהרא"ש, וגם יש חסרון בהעצה השני', דעי' ביו"ד סי' רע"ג ס"ג דאיתא וז"ל ולא ימשוך האותיות לעשותן גדולות מחבירתן כדי למלאות עד סוף הדף. עכ"ל. ועע"ש ברמ"א בס"ו.

והנה כיון שיש חסרונות בשתי העצות יל"ע איזה מהעצות עדיף. [עיין בקובץ אור ישראל הנ"ל]. אולם אפשר שיש בזה עוד עצה, עי' לקמן.

כתיבת פרק "אני הגבר" עם הפסק פרשה בין כל שלשה פסוקים

הנה ראיתי בהרבה ספרים שיש כתי' דאיכה שיש בהם הפסק פרשה בין כל פסוקי פרק ג' דומיא דפרקים א' ב' וד', ויש כתי' דאיכה שיש בהם הפסק פרשה אחרי כל ג' פסוקים, ובזה שאני פרק ג' מפרקים א' ב' וד', דבפרקים א' ב' וד' שיש פסוק א' לכל אות מהא"ב יש הפסק פרשה אחרי כל פסוק אבל בפרק ג' שיש ג' פסוקים לכל אות מהא"ב יש הפסק פרשה אחרי כל ג' פסוקים. [עיין בספר נצח ישראל להמהר"ל בפרק ט' דאיתא וז"ל בפרק חלק (סנהדרין קד ע"א) אמר רבי יוחנן, מפני מה לקו ב"איכה", מפני שעברו על ל"ו כריתות שבתורה וכו', וסדר ירימיה ג' איכה מתחילין ב"איכה", ואילו "אני הגבר" אינו מתחיל ב"איכה", כי נראה ג' "איכה" יסד על חורבן בית ראשון, ו"אני

הגבר" יסד על בית שני, ומפני כי בית ראשון חרב בשביל ג' דברים, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכת דמים (יומא ט ע"ב) אשר נתבארו למעלה (פרק ד'), לכך כנגד זה יסד ג' "איכה", ואילו "אני הגבר" הוא מיוסד על חורבן בית שני, ויש בו ג' אלפא ביתא, כי מפני שנחרב בית שני על שנת חנם (יומא שם), והיא שקולה כנגד ג' חטאים עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים, כדאיתא במסכת יומא (שם), שאמרו שם, מלמד ששקולה שנת חנם נגד עבודה זרה גילוי עריות ושפיכת דמים, לכך יש ב"אני הגבר" ג' אלפא ביתא, מפני שהוא מיוסד על חורבן בית שני, ולכן לא פתח ב"איכה", כי בית ראשון היו בעלי עבירה, ועברו ל"ו כריתות, וכמו שמבואר ביחזקאל (כ"ב) שזכר

עשרים וארבע עבירות בפרשה של "התשפוט", וכדפריך בתענית (ה ע"א) "שתיים רעות עשה עמי" (ירמיה ב': ג') "שנים ועשרים שבוקי", לכך אלו ג' פותחין ב"איכה", ולא "אני הגבר", שבו ג' אלפא ביתא, שהוא כנגד חורבן בית שני. עכ"ל. ולפ"ז מובן היטב למה ההפסק פרשה בפרק ג' הוא דוקא בין כל ג' פסוקים.]

עיי' בענפים הקודמים. והנה כל הנידון הנ"ל ד"נראה כשירה" הוא דוקא אם יש הפסק פרשה בין כל פסוק, אבל אם יש הפסק פרשה רק בין כל ג' פסוקים אז פרק ג' לא נראה כשירה כלל, דומיא לפרקי א' ב' וד'. ואפשר דזהו סיבה בדוקא לכתוב פרק ג' עם הפסק פרשה בין כל ג' פסוקים. וצע"ע למעשה.

עמק הפרשה

הרה"ג ראובן מלך שווארץ שליט"א

"על כן צוץ וגו' לעשות את יום השבת"

עיין בפרשת יתרו בעשרת הדברות דכתיב "כי ששת ימים עשה יידיד את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ד' את יום השבת ויקדשהו", אולם עיין בפרשת ואתחנן בעשרת הדברות דכתיב "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויצאך ד' אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על כן צוץ ד' אלהיך לעשות את יום השבת". ולכאורה יש כאן סתירה גמורה מהו הטעם דשבת, זכר למעשה בראשית או זכר ליציאת מצרים. ובעצם היה אפשר לומר שיש בזה שני טעמים, אבל קשה דבכל אחד כתיב "על כן" ומשמע שזהו הטעם ותו לא.

והנה בפרשת יתרו כתיב בתחילת הפרשה זכור את יום השבת לקדשו ובפרשת ואתחנן כתיב בתחילת הפרשה שמור את יום השבת לקדשו. וא"כ לפי המבואר ברמב"ם במורה יש ליישב הסתירה, דקדושת שבת היא זכר למעשה בראשית, והאיסור מלאכה היא זכר שיצאנו מעבדות מצרים. [ולפ"ז מדוייק מאד נוסח הקידוש, "ושבת קדשך באהבה וברצון הנחילנו" זהו "זכרון למעשה בראשית" דומיא דהפרשה ביתרו, "תחילה למקראי קודש", דהיינו איסור מלאכה, כמבואר ברמב"ם בסה"מ בכ"מ, זהו "זכר ליציאת מצרים"].

אבל זהו רק להרמב"ם, אבל לשאר מפרשים שכתבו בכ"מ דהאיסור מלאכה בשבת היא מלתא דמעשה בראשית הדרא קושיא לדוכתא.

וי"ל דהפרשה ביתרו מיירי בהחפצא דיום השבת, על כן בירך ד' את יום השבת ויקדשהו, זהו זכר למעשה בראשית. אבל הפרשה בואתחנן מיירי בדבר אחר לגמרי, למה כלל ישראל צריכים לשמור השבת יותר משאר אינשי שג"כ נבראו, לזה הפסוק מסביר וזכרת כי עבד היית במצרים וד' הוציאך ועשה אתם להיות מיועדים לעבודת ד' שזהו תכלית הבריאה על כן צוץ לעשות את יום השבת. והוא נפלא. [גם לפ"ז יש להסביר היטב לשון הקידוש, ושבת קדשך, דהיינו החפצא דשבת, שהוא זכרון למעשה בראשית, תחילה למקראי קודש, דהיינו הימים שכלל ישראל עושים לימים מיוחדים, זכר ליציאת מצרים].

דעת תורה

מן ראש הישיבה הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

רק השומר לך, ושומר נפשך מאד, פן תשכח את הדברים וגו' ופן יסורו מלבבך וגו' [ד', ט']

במנחות דף צ"ט ע"ב אמר ריש לקיש, כל תלמיד חכם ששכח דבר אחד מתלמודו, עובר בבלא. שנאמר 'השומר לך' ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים' וגו', יכול אפילו מחמת אונס, תלמוד לומר 'ופן יסורו מלבבך', במסירים מלבו הכתוב מדבר.

והנה לכאורה צ"ע בזה, דהא בכל העבירות שבתורה קיימא לן ד'אונס רחמנא פטריה', וכדאיתא בע"ז דף נ"ד ע"א, ואם כן מאי הוה סלקא דעתך דלאו זה נוהג אפילו בשוכח מחמת אונס.

אכן נראה, דמקרא ד'ופן יסורו מלבבך' ילפינן שכל עצמה של העבירה דשכחת התורה הוא מה דמסירים מלבו, ובאופן ששוכח את דברי התורה מחמת אונס, ואינו 'מסירים מלבו', אין כאן את עצם העבירה. ולפי זה יתכן לומר, דבאמת גם לולי הך ילפוטא ד'מסירים מלבו הכתוב מדבר', לא היה מתחייב על שכחת תלמודו מחמת אונס, וכמו בשאר מצוות התורה שאינו נענש על עבירתו עליהם באונס. ורק דהוה סלקא דעתך דמכל מקום חשיב שעבר עבירה באונס, וזהו דקא משמע לן קרא ד'ופן יסורו מלבבך', שלא דיבר הכתוב אלא במסירים מלבו, ובשוכח מחמת אונס ליכא בזה משום 'עבירה' כלל.

ונפקא מינה במכניס עצמו לאונס, דלהסלקא דעתך דלאו זה ד'השומר פן תשכח' אמור אפילו בשוכח מחמת אונס, היה אסור להכניס עצמו לידי אונס על זה, וכמו בכל העבירות שבתורה שאסור לאדם להביא עצמו לידי אונס עליהן, וגם לא היה נוהג בזה פטורא דאונס, דכיון דפשע בהתהוות האונס, ליכא בזה דינא ד'אונס רחמנא פטריה', אבל למאי דילפינן מקרא ד'ופן יסורו מלבבך' דהחפצא דהעבירה הוא מה ד'מסירים מלבו', יש לומר דגם אם הכניס עצמו למצב של אונס על שכחת התורה, לא יענש על כך, דהא סוף סוף השכחה עצמה הייתה באונס, ושכחה מחמת אונס אינה 'עבירה' כלל.

ונס אל אחת מן הערים האל וחי [ד', מ"ב]

והנה במכות דף י' ע"א תנא, תלמיד שגלה, מגלין רבו עמו, שנאמר 'וחי', עבד ליה מידי דתיהוי ליה חיותא. אמר רבי יוחנן, הרב שגלה, מגלין ישיבתו עמו.

והעיר ידידי הגאון רבי שמואל אילן שליט"א, דמכיון שהדין הוא שתלמיד שגלה מגלין רבו עמו, הרי ממילא נוהג בזה הדין דהרב שגלה מגלין ישיבתו עמו, ונמצא שבשביל חיי תלמיד אחד מגלין את כל הישיבה.

וטענתי לו, דנראה פשוט, דבאופן זה ליתא להך דינא ד'מגלין ישיבתו עמו', דרק כשחלה על הרב חובת גלות מדינא, ואיכא ביה דינא ד'וחי', יש להגלות ישיבתו עמו כי היכי דתיהוי ליה חיותא, אבל היכא דליכא על הרב חובת גלות מצד עצמו, אלא שגולה בשביל חיות תלמידו שגלה, ליכא ביה דינא ד'וחי', וממילא לא נוהג באופן זה דינא ד'מגלין ישיבתו עמו'.

ועיין בלשון הרמב"ם בפ"ז מרוצח ה"א - תלמיד שגלה לערי מקלט, מגלין רבו עמו, שנאמר 'וחי', עשה לו כדי שיחיה, וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה חשוכין. וכן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו, ע"כ. ומדכתב 'וכן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו', משמע דרק בציור זה הוי הדין ד'מגלין ישיבתו עמו', אבל בציור הקודם, שהגלוהו עם תלמידו, אין מגלין ישיבתו עמו.

אותלחופת
נישדור שבתון פסקים ליצירה
081454@gmail.com • 052-76-74041

הוצאה פרסום וחינוך ספרים
י. בלוי
ע"ד הבית

לרכישה מוחלטת של ספרי המחבר

במוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com

כמו"כ ניוזנת האפשרות לקבל את הספרים בודדים
לסוללים. ישיבות חב"ד כנסיות ומדרשות

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 001-516-581-3597

או בפקס: 1532-5326259

לתרומות והנצחות אפשר לפנות להג"ר

עמק השבוע

פרשת עקב תשפ"ו והימים שסביבותיה

גליון קבה

עיונים וביאורים במדות ימי השבוע
מאת הרב גר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
חבר סודת הספרים נתיב ראובן, עסקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

שנה ג

סדר השידוכין שעשו בט"ו באב וביזהכ"פ

מקור מקראי שרק בנות ירושלים עושים סדר השמחה בט"ו באב וביזהכ"פ

בשיר השירים לחוד, לא היינו יודעים שיש להו לחול בכרמים קמ"ל. אבל צ"ב למה המושג רק הביא הפסוק בשיר השירים ולא הביא גם הפסוק בשופטים להשלים המקור. וצ"ע בזה.

אולם יש בכל זה מקור שבנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים, אבל עדיין ליכא מקור שיוצאות בכלי לבן שאולין. הנה אפשר היה לומר שזה שיוצאות בכלי לבן שאולין אינו דבר עיקרי בסדר השמחה, ולכן לית לו מקור מקראי, רק זה שיוצאות וחולות הוא דבר עיקרי בסדר השמחה ויש לו מקור מקראי. אבל עיין בזה"ק ח"ב דף קלה ע"א דאיתא זהב וכסף ונחשת ותכלת וארגמן ותולעת שני, זהב, ברזא דיומא דראש השנה, דאיהו יומא דזהב, יומא דדינא, ושלטא ההוא סטרא, כמה דאת אמר (איוב ל"ז:ב) מצפון זהב יאתה, וכסף, דא יום הכפורים, דמתלבגן חוביהון ד ישראל כתלגא, כמה דאת אמר (ישעיה א':יח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג יליבנו, וכתוב כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, ונחשת, יומי דקרבנין דחג, דאינון ריכתי דעמין עכו"ם, ואנון אקרון רזא דהרי נחשת, ובגין כך מתמעטין בכל יומא ואזלין, ותכלת, דא פסח, שולטנו דרזא דמהימנותא, רזא דגוונא תכלא, ובגין דהיא תכלא, לא שלטא עד דשציאת וקטילת כל בוכרי דמצראי, כמה דאת אמר ועבר ד' לנגף

תלויים בבנין המקדש. עכ"ל. הרי דס"ל דסיום הפסוק "ביום חתונתו וביום שמחת לבו" קאים על שני הימים שהוזכרו במשנה, ויהכ"פ וט"ו באב. לפ"ז נמצא שיש מקור בפסוק לסדר השמחה הנ"ל, שיש מקור בפסוק דבנות ירושלים "יוצאות" ביהכ"פ ובט"ו באב.

אולם לפ"ז רק יש מקור שבנות ירושלים יוצאות, אבל לא מוזכר מה עושות כשיוצאות. אמנם הנה בסוף ספר שופטים כתיב "ויאמרו הנה חג ד' בשלו מימים ימימה אשר מצפונה לבית אל מזרח השמש למסלה העלה מבית אל שכמה ומנגב ללבונה, ויצאו את בני בנימן לאמור לכו וארבתם בכרמים, וראיתם והנה אם יצאו בנות שילו לחול במחלות ויצאתם מן הכרמים וחטפתם לכם איש אשתו מבנות שילו והלכתם ארץ בנימן". הרי מבואר שהיה חג אשר בו היו בנות שילה חולות בכרמים. ויש מזה מקור לסדר שמחה אשר בו בנות שילו חולות בכרמים. ולכאורה יש מזה מקור מקראי לסדר השמחה הנ"ל. ואפשר דבעינן לשני הפסוקים, דאי משום הפסוק בשופטים לחוד הו"א דכך נהגו, אבל אין ציווי לעשות כן, קמ"ל הפסוק בשיר השירים שאומר להדיא "צאינה", וכן הו"א דרק בשילו נהגו כן, קמ"ל הפסוק בשיר השירים דגם בציון יש לנהוג כן, וכן הו"א דרק פעם בשנה נהגו כן, קמ"ל הפסוק בשיר השירים שיש לנהוג כן ביום חתונתו וביום שמחת לבו, ואי משום הפסוק

עיין במתני' בסוף מס' תענית דאיתא אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו כל הכלים טעונין טבילה ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים ומה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל ואומר תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה וכן הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו ביום חתונתו זה מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו.

והנה לכאורה יש לומר דהלשון בסדר השמחה ד"בנות ירושלים יוצאות" מישך שייך ללשון הפסוק הנ"ל "צאינה וגו' בנות ציון". שו"ר ברין שם דאיתא וז"ל צאינה וראינה בנות ציון משמע שיוצאות וחולות. עכ"ל. והנה עיי"ש במהרש"א דאיתא וז"ל גמ' וכה"א צאינה וראינה וגו' ביום חתונתו זה מתן תורה, פרי"י יו"כ שנתנו בו לוחות אחרונות עיי"ש, והוסיף הרע"ב וביום שמחת לבו זה בנין בהמ"ק שנתחנן ביה"כ ע"כ, ולא ידענא חנוכו ביום הכפורים ולפי ענינו נראה דאחמשה עשר באב קאי שטעמי שמחתו אמרינן בגמ'

את מצרים, בגין כך כל גווגין טבין בחלמא בר מן תכלא, וארגמן, דא שבועות, רזא דארגונוא, דתורה שבכתב דאתיהיבת ביה כלילא מתירין סטרין מימינא ומשמאלא, כמה דאת אמר מימינו אש דת למו, ודא איהו ארגמן, ותולעת שני, דא איהו ט"ו באב, דבנות ישראל הוו נפקי במאני מלת, כמה דאת אמר (איכה ד':ה') האמונים עלי תולע, עד הכא שית סטרין, מכאן ולהלאה רזא דעשרת ימי תשובה, ושש, ועזים, ועורות אילים מאדמים, ועורות תחשים, ועצי שטים, ושמן למאור, ובשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים, ואבני שוהם, ואבני מלואים, עד הכא תשעה לקבל תשעה יומין, ויום הכפורים אשלים לעשרה, ומכל אלין אנן נטלין תרומת ד' בכל זמנא וזמנא, בגין לאשראה עלן, בראש השנה אנן נטלין תרומת ד', ואיהו רזא דראש השנה דאתיא מסטרא דזהב, ביום הכפורים אנן נטלין לה, ואיהו יום הכפורים דירתא ברתא לאימא, בסכות אנן נטלין לה, ואיהו סוכה סוככת ואגינת עלן, וכתבי ביום השמיני עצרת תהיה לכם, ודא איהו תרומת ד', בפסח אוף הכי אנן נטלין לה, ואיהו פסח, והא אוקיימא רזא דגוון תכלא, בשבועות אנן נטלין לה, ואיהו שתי הלחם וכו', ט"ו באב איהו קיימא בדחזה על בנות ישראל, כל שאר יומין אינון לתקונא דילה, ועל דא אשר תקחו מאתם כתיב. הרי מבואר בזוה"ק דכל סדר השמחה דט"ו באב נקרא על שם היציאה עם בגדים מיוחדים ("תולעת שני"), וא"כ בודאי משמע דיציאה עם בגדים מיוחדים הוי דבר עיקרי בסדר השמחה. אולם מבואר בזוה"ק שיש סמך מקראי גם להיציאה עם בגדים מיוחדים, דהרי כתיב באיכה "האמונים עלי תולע חבקו אשפתות".

אבל יש להעיר, דאה"נ יש מקור בהאי קרא שקודם הצרות היו לובשים בגדים מיוחדים מתולעת שני, אבל מהו המקור שזה היה בט"ו באב כחלק מסדר מיוחד. וי"ל דעיין בכלבו סימן ס"ב שביאר המהות של הסדר השמחה וז"ל ויש תמיהין איך היה טוב המנהג הזה בעיני החכמים שיחטפו איש את אשתו וחס ושלום דומה כאילו היו בנות ישראל

הפקר, ואין זה תמה כי יש לדעת שכל מי שידו מוגעת להשיא בתו לא היה שולחה שם שאם היתה קטנה מה תועיל חטיפתו הרי אינה מקודשת בלתי דעת אביה ואם היתה נערה או בוגרת אם חושש לזה לא יניחנה לצאת ואם יתירנה לצאת יזהירנה שלא להתקדש אלא בהגון בה, והדבר ידוע שאינה מתקדשת אלא לדעתה, אבל המנהג בשביל הבנות שאין יד אביהן משגת להשיאן, ואולי היו יושבות עד שתלבין ראשן אם לא על ידי המנהג הזה. עכ"ל. והנה הלשון "האמונים" לבגדים אינו הלשון הרגיל, דלכאורה הו"ל לכתוב איזה לשון אחר. ועיי"ש באיכה ברש"י דאיתא וז"ל האמונים עלי תולע על בגדי צבעונין, האמונים לשון ויהי אומן את הדסה. עכ"ל. והנה עיי"ש במגילת אסתר דכתיב "ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דוד כי אין לה אב ואם והנערה יפת תאר וטובת מראה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת". ועיין במס' מגילה וברש"י שם שדרשו דמרדכי לקחה לבית, דהיינו לאשה (ולפ"ז מיושב למה הוזכר עוד פעם "במות אביה ואמה" אחרי שהוזכר "הנערה יפת תאר וטובת מראה"). וא"כ "אמן" שם היינו לקיחה לאשה במקום שאין לה אב ואם. ולפ"ז משמעות הפסוק באיכה היא שהתולע היה מגדל הנשים ללקיחת אשה במקום שאין לה אב ואם, וזהו סדר השמחה הנ"ל כפי שהסבירו הכלבו, דהנשים שלא היה באפשרותם על ידי אב ואם לינשא, סמכו על הבגדים המיוחדים. וא"ש.

[הנה כיון שיש סמך מהאי קרא לסדר השמחה א"כ לכאורה יש סמך בזמנא החורבן לא עושים סדר השמחה, דרך לפנים היו אומנים עלי תולע, אבל בזמן החורבן חבקו אשפתות. והדברים מתאימים עם המבואר בעוד מקום במגילת איכה שבזמן החורבן אין עושים סדר השמחה, דבפ"א פ"ד שם כתיב "דרכי ציון אבולות מבלי באי מועד כל שעריה שוממין כהני נאנחים בתולתיה נוגות והיא מר לה", ועיי"ש בתרגום דאיתא בתולתהא ספדן על די פסוק למיפק בחמשא עשר יומין באב וביומא דכפוריא די הוא

בעסרא יומין בתשרי לחינגא בחינוגין אף איהי מריר לבא לחדא. ויש להוסיף דהנה ט"ו באב הוזכר בדיוק שני פעמים במשניות תענית, חדא לעיל שם מבואר שהוא היום מיוחד לקרבן עצים, ושנית שעושים בו סדר השמחה הנ"ל. והנה מבואר במשנה בתענית שם וברמב"ם בפ"ו מהל' כלי המקדש שיש לקרבן עצים ייחוד מיוחד, דביום שמביאים קרבן עצים אין נשיאת כפים בנעילת שערים, ונראה לפי פשטות המשנה שם, ועיי"ש במאירי, דהיינו מחמת רוב השמחה והכבוד דהבאת קרבן עצים, דנשיאת כפים בנעילת שערים היא בהדי ימים שמאריכים בתפילה לבקש רחמים, ומחמת השמחה השמיטו עינין זה, לפ"ז יש לפרש הפסוק, ד"כל שעריה שוממין" ושוב אין נעילת שערים ושוב אין היכר בשעת נעילת שערים שאין נשי"כ מחמת השמחה, ולכך "כהני נאנחים", ו"בתולתיה נוגות והיא מר לה" דשוב אין סדר השמחה עם הבתולות. ולפ"ז יש להסביר גם תחילת הפסוק "דרכי ציון אבולות מבלי באי מועד", דעיי"ש בספר שופטים דכתיב "ויאמרו הנה חג ד' בשלו מימים ימימה אשר מצפונה לבית אל מזרחה השמש למסלה העלה מבית אל שכמה ומנגב ללבונה וגו' ויצו את בני בנימין לאמר לכו וארבתם בכרמים, וראיתם והנה אם יצאו בנות שילו לחול במחלות ויצאתם מן הכרמים וחטפתם לכם איש אשתו מבנות שילו והלכתם ארץ בנימין", הרי מאיזה סיבה יש הדגשה על הדרך להגיע להאי חג, וא"כ שפיר קאמר הקרא דדרכי ציון אבולות מבלי באים על הדרכים להאי חג שהיה בשילה ואח"כ בציון. ויש מכל זה עוד סמך מקרא לכל סדר השמחה.]

הנה כיון דילפינן כל פרטי סדר השמחה מהפסוקים הנ"ל, א"כ גם יש לילף דרך "בנות ציון" ו"בנות שילה" עושים האי סדר. ובאמת כן משמע במשנה בתענית הנ"ל, דרך בנות ירושלים עושים האי סדר. וא"ש.

הנה לפ"ז משמע דלא כולם עשו שידוכין באופן זה בזמן המקדש, רק הבנות שבמקום המשכן או המקדש עשו כן. וצ"ע בזה.

האם סדר השמחה בט"ו באב וביוהכ"פ הוא בעצמותו משום שידוכין

והנה עיין ברש"י על המשנה דאיתא וז"ל במלך שלמה במלך שהשלים שלו, אמו כנסת ישראל. עכ"ל. והנה לפ"ז נמצא דהפסוק מיייר ב"ראיית" הקב"ה על ידי כנסת ישראל. והנה עיין לקמן בסוגיית

הני בנות ירושלים שיוצאות, הרי להיפך, מבואר במשנה דהבחור רואה, וכלשון המשנה "בחור שא נא עינין וראה מה אתה בורר לך אל תתן עינין בנוי תן עינין במשפחה". וצ"ע.

הנה אם יש מקור בהאי קרא בשיר השירים לסדר השמחה, א"כ יש להעיר, דהרי בפסוק כתיב "צאינה וראינה", ובפשוטו י"ל דאם "צאינה" קאי על הני בנות, דגם "ראינה" קאי על הני בנות, אבל צ"ב, דמה "רואות"

פרט דמי שאין לו אשה היה נפנה לשם. ולפ"ז יש ליישב התמיהה הנ"ל, דכיון שמעיקרא לא היה נוהג הפרט דמי שאין לו אשה היה נפנה לשם, לכך מעיקרא הוצרכו ליארב בכרמים.

(אולי יש לומר דאחרי המעשה דפלגש בגבעה הוא שהוסיפו האי פרט דמי שאין לו אשה היה נפנה לשם, דעשו כן לדורות דומיא דמה שעשו שבת בנימין באותו דור.)

הנה עיין בענף הקודם שצדדנו שרק בנות ירושלים עשו האי סדר השמחה. והנה אם כל תועלת הסדר הוא משום שידוכין א"כ לא כל כך מובן למה יש בזה חילוק בין בנות ירושלים לבנות דעלמא. אבל אם עצם סדר השמחה הוא להורות על כנסת ישראל בבחינה הנ"ל, אז לכאורה יותר מובן למה זהו מיוחד לירושלים, דהא שם הוא עיקר מקום חיבור כנסת ישראל והקב"ה.

אולם יש להדגיש דאף אם עצם סדר השמחה הוא להורות על כנסת ישראל בבחינה הנ"ל, אין שידוכין דבר אחר לגמרי, אלא שידוכין הוא דומה להאי בחינה, דהקב"ה וכלל ישראל הם זוג כביכול ענין שידוך.

יהודע בסוף מס' תענית דאיתא וז"ל עוד נראה לי בס"ד, דהצדיקים יש להם עם הקב"ה דין אשה ובעלה, וידוע מה שאמור הכתוב ירמיהו ל"א:כ"א "נקבה תסובב גבר", ולכך האשה נקראת חומה, ולכן יעשה דוגמה זו לצדיקים, לעשות להם מחול, לרמוז שהם דוגמת הנקבה אשר תסובב גבר, ולכן מראה להם לפי מראה הדמיון כאלו אור השכינה שהוא עומד באמצע, ובוה יתקיים הכתוב כי ברא ה' חדשה בארץ, נקבה תסובב גבר. עכ"ל.) ולפ"ז י"ל דזהו כוונת הקרא דצאינה וראינה הקב"ה באמצע העטרה, אלא שהיה שם גם עוד פרט, דמי שאין לו אשה היה נפנה לשם.

והנה בפסוקים בשופטים הנ"ל צוו להם "וארבתם בכרמים", ותמוה למה הוצרכו לעשות כן, הרי מבואר במתני' דהבנות אמרו להם "שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך", ומוכח שהבנות ראו הבחורים והבחורים לא היו אורבים. אתמחה.

ולפי הנ"ל י"ל דמעיקרא היה חג ד' עם מחול בלי הפרט דמי שאין לו אשה היה נפנה לשם, רק עשו האי מחול דומיא דמחול הצדיקים לע"ל להורות על כנסת ישראל בבחינת עטרה וכנ"ל, ורק אח"כ הוסיפו האי

הגמ' על האי משנה (בדף לא ע"א) דאיתא בסיום הדברים אמור עולא ביראה אמור רבי אלעזר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמור ואמור ביום ההוא הנה אלהינו זה קיינו לו ויושיענו זה ה' קיינו לו נגילה ונשמחה בישועתו. הרי שהגמ' מייירי בציור "דמחול", והתם הצדיקים עושים מחול מסביב, והקב"ה באמצע, וכל המשתתפים במחול "ורואים" הקב"ה באמצע, והיינו ממש דומיא להמחול שבפסוק בשיר השירים לפי רש"י, דכנסת ישראל עושים מחול ו"ורואים" הקב"ה באמצע. אבל צ"ב, דהרי בהמחול שבמשנה הבנות ישראל אינם עושים מחול ורואים מה שבאמצע, אלא הם עושים מחול, והבחור שהוא חוץ מהמחול רואה הבנות. והנה צ"ב למה עשו הבנות מחול, למה לא רק יצאו כדי ליראות על ידי הבחורים לשידוך, ואפשר דמוכח דהבנות עשו מחול להורות על מחול כנסת ישראל בבחינת אמו סביב למלך שהשלום שלו (כעין עטרה), ודוקא הבנות עשו כן משום שיש בזה יותר דמיון למחול כנסת ישראל סביב הקב"ה, דכנסת ישראל הם כמו הנקיבה כלפי הקב"ה כביכול. (עיין בבן

שמחת ט"ו באב

והתחלת שנה חדשה לאילנות

אלא דלפ"ז צ"ב למה רק אילנות הנטועות בט"ו אב הם משנה הבאה ולא אילנות הנטועות בט"ו באב. וי"ל דבעצם ט"ו באב מתחיל ההסתכלות לעתיד דהא ט"ו באב הוא הגמר של השבעה דט' באב ורק משום מקצת היום ככולו שמחים כבר בט"ו באב. עוד י"ל דיש התעוררות ביום זה להענין דנטיעת אילנות חדשות ואחרי האי התעוררות מתחיל השנה חדשה לנטיעת אילנות. וצע"ע בזה.

אולם לפכ"ז עדיין צ"ב למה עשו האי סדר גם ביוהכ"פ.

זרעים וירקות). וא"כ י"ל דביום זה מתחיל המהלך דעצים חדשים שעושים פירות, וזה נוגע בין לעצים ממש, דמיום זה ואילך העצים חשיבי עצים חדשים, וגם נוגע לאדם הדומה לעץ, דביום זה עשו סדר שמחת שידוכין שזהו התחלת המהלך של עשיית פירות ע"י נשואין.

[וזה מובן לפי הנתבאר לעיל דט"ו באב הוא יום המסמל בנין ביהמ"ק לע"ל, דחזין דט"ו באב הוא יום המרוכז על מה יהי בעתיד, ולכן עושין שידוכין ביום זה דזהו המהלך לבנות לעתיד.]

הנה עיין בסוגיא בפ"ק דמס' ר"ה (בדף ט' ודף י') דמבואר דאילן הנטועה תוך מ"ד יום קודם ראש השנה חשיב אילן של השנה הבאה, ויש מזה נפק"מ בדיני שמיטה, דלכך אסור ליטע אילן תוך מ"ד יום קודם ר"ה של שנת השמיטה. עי' ברמב"ם בה"ל שמו"ט פ"ג הי"א.

וי"ל שיש קשר בין שידוכין להדין הנ"ל בדיני ערלה ושביעית. דזה מבואר בהרבה מקומות דמדמים אדם לעץ, והדמיון הזה נוגע בפרט להא ששניהם עושים פירות ולא מכלים ע"י לקיחת פירותיהם (משא"כ

גליון זה מוקדש

לע"נ האשה החשובה מרת **מאשא רחל** בת רבי **אליהו צבי** ע"ה נלב"ע כ"ג מנחם אב תשפ"א לפ"ק

עמק הפרשה

הרה"ג ר' דוד פיינשטיין שליט"א

ולעבדו בכל לבבכם ונתתי מטר ארצכם וגו'

הנה מבואר בכ"מ דלועבדו בכל לבבכם, דהיינו עבודה שבלב, היינו תפילה. וא"כ היות והפסוק [בפרשה שני דקריאת שמע] מסמך "ולעבדו בכל לבבכם" ל"ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש", לכאורה מבואר דעיקר התפילה המדובר בפסוק היינו תפילה לגשמים בעתם.

לפ"ז יש מקור דכל התפילות המיוחדות המדוברות בכל אורך מסכת תענית הם מדאורייתא. ואין להקשות על הנ"ל דמנלן לדרוש האי סמיכות, דעיי"ש במס' תענית בדף ב ע"א דמפורש דשפיר דרשינן האי סמיכות.

הנה לפ"ז משמע דשאר תפילות אינן דאורייתא, וא"כ יש חילוק בין תפילה בימות הגשמים לתפילה בימות החמה, דבימות הגשמים הוא מדאורייתא ובימות החמה הוא מדרבנן.

ואף אם כוונת הגמ' הנ"ל לדרוש האי סמיכות אינה אלא אסמכתא, עדיין יש חילוק בין ימות הגשמים לימות החמה, דרק בימות הגשמים יש לתפילה חומר מיוחד שיש לו אסמכתא.

אבל יש להעיר דנחלקו הרמב"ם והרמב"ן מת' הוי תפילה מדאורייתא, דהרמב"ם סובר בכל יום, והרמב"ן סובר רק בעת צרה, וחזינן דשניהם אינם סוברים האי חילוק בין ימות הגשמים לימות החמה. וצע"ע בזה.

☆☆☆

דעת תורה

מ"ן ראש הישיבה הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה וגו' [י"א, כ"ד]

עיין בפירוש הרמב"ן כאן שפירש ענין הכתוב על דעת רבותינו, שכל מקום אשר ירצו לכבוש בארץ שנער וארץ אשור וזולתם, יהיה שלהם, והמצות כולל נוהגות בהם, כי הכל ארץ ישראל וכו', ע"ש.

והנה במשנה בעבודה זרה דף כ"א ע"א נחלקו תנאים אם כיבוש סוריא על ידי דוד - דהוי 'כיבוש יחיד' - שמה כיבוש, או לא שמה כיבוש.

ועיין בפירוש רש"י בגיטין דף ח' ע"ב שפירש החסרון בכיבוש דוד, שלא היו כל ישראל ביחד כדרך שהיו בכבוש יהושע שהיו כולם וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חלוקה, אבל דוד לא כבש אלא לצורכו, ע"ש. ומבואר דלענין שיחשב הכיבוש 'כיבוש רבים' בעינן שיהא הכיבוש נעשה על ידי כל ישראל ולצורכם.

אולם הרמב"ם בפ"ה ממלכים ה"ו כתב, וזה לשונו - כל הארצות שכובשין ישראל במלך על פי בית דין, הרי זה 'כיבוש רבים', והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר, עכ"ל. והמבואר מדברי הרמב"ם דסגי במה דכבשה המלך על פי בית דין לשוויי 'כיבוש רבים', ואין צריך שיהא הכיבוש על ידי רוב ישראל דוקא.

וכן נראה ממה שכתב הרמב"ם בפ"א מתרומות ה"ג, וזה לשונו - הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, כגון ארם נהרים וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן, אף על פי שמלך ישראל הוא, ועל פי בית דין הגדול הוא עושה, אינו כארץ ישראל לכל דבר, ולא כחוצה לארץ לכל דבר כגון בבל ומצרים, אלא יצאו מכלל חוצה לארץ, ולהיותן כארץ ישראל לא הגיעו. ומפני מה ידון ממעלת ארץ ישראל, מפני שכבש אותם קודם שיכבוש כל ארץ ישראל, אלא נשאר בה משבעה עממים, ואילו תפס כל ארץ כנען לגבולותיה, ואחר כך כבש ארצות אחרות, היה כיבושו כולו כארץ ישראל לכל דבר, עכ"ל. ומדנקט הרמב"ם בלשונו שם - 'אף על פי שמלך ישראל היה, ועל פי בית דין הגדול הוא עושה', ולא הזכיר גם כן שכיבושו היה מדעת רוב ישראל, משמע דבאמת לא היה כיבושו מדעת רוב ישראל, אלא דמכל מקום חשיב כיבושו 'כיבוש רבים', לפי שמלך ישראל היה, ועל פי בית דין הגדול הוא עושה.

ויש לומר הביאור בזה, דהנה בחדושי אא"ז הגר"ז זצ"ל על הרמב"ם בפ"ה מסנהדרין ה"א כתב לבאר הדין דאין מעמידין כהן גדול אלא בית דין של שבעים ואחד, דאין זה משום הדעמדתו טעונה בית דין, ושיחול תורת 'בית דין' על מעשה זה, אלא דכוין דמניין הכהן גדול הוי דבר השייך לכל ישראל, הוו להו הבית דין של ע"א הבעלים על זה, ועל כן צריכים הם להעמידו ולמנותו, דבהם הדבר תלוי, ע"ש.

ועל פי זה יש לומר, דהא דמהי כיבוש המלך על פי בית דין הגדול לשוויי 'כיבוש רבים', היינו משום דבדבר השייך לכל ישראל הוו להו הבית דין הגדול הבעלים על זה, ועל כן חשיבא דעת הבית דין הגדול כדעת כל ישראל, וחשיב הכיבוש הנעשה על פיהם כיבוש כל ישראל וזהו שכתב הרמב"ם דכל שהכיבוש נעשה על ידי בית דין הגדול חשיב 'כיבוש רבים'.

אות לחופת
עיצוב שולחן טקסט ליציאת
054-856-40-33
052-79-740-01

הבית הירוק והירוק ספרים
י. בלוי
עיר הבית

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר

במוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com

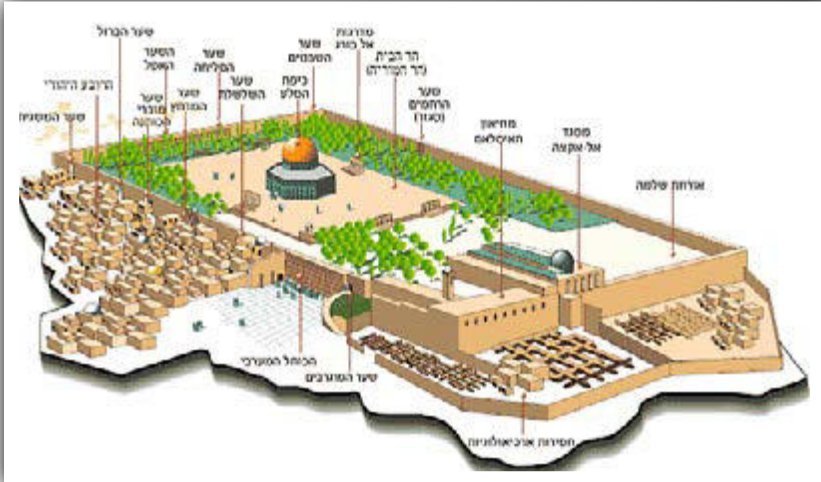
כמרכז יחזקת האפשרות לקבל את הספרים בזיכרון
לחלוצים, ישיבות ולחברי כנסיות ומדרשות

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 0516-581-3597 (001)

או בפקס: 1532-5326259

לתרומות והנצחות אפשר לפנות להג"ר

והיו עיני ולבי שם כל הימים

יריעה היסטורית מפורטת ומרתקת
אודות שערי הר הבית השונים
לדגל ימי האבלות
על חורבן בית קדשנו ותפארתנו
והציפייה לבנינו בקרוב בימינו

"כל שעריה שוממין כהניה נאנחים"

לשערי הר הבית יש משמעות גדולה, שכן פירוט חז"ל בתחילת מסכת מידות את שערי הר הבית, מספרם ומקומם, והדבר נוגע לדינא, שכן ישנו חיוב "שמירת המקדש" על אותם שערים.

בזמננו, לצערנו הגדול עדיין מתקיים מול עינינו "הר ציון ששם, שועלים הילכו בו", ואף שערי ההר שוממים מבלי באי מועד, ורק שועלים הילכו בו.

אנו, בני ארץ ישראל, לן יאי למבכי ולמספד, שכן אנו רואים את החורבן בהר ה' מול עינינו.

וממש כמו שכתוב בזוהר חדש (ריש איכה) ששלחו בני א"י לבני בבל "לן יאי למבכי":

וְאֵנָּה יְתִמִּין בְּלֹא אָבָא וְאִמָּא, וּמִסְתַּפְּלִין עֵינֵינוּ לְכוֹתְלֵי בֵּיתָא דְּאִימָנָא, וְהָא אֶתְחַרְבַּ, וְלֹא אֲשַׁפְּחָנָא לָהּ. דְּהֵנוּת יִנְקָא לָן בְּכָל יוֹמָא, בְּיוֹמִין קִדְמָאִין, מִשְׁפִּירו דִּילָהּ. וְהֵנוּת נְחִימַת לָן, וּמִמְלָלַת עַל לְבָנָא, כְּאִמָּא לְבָרָה. כְּדָבָר אַחֵר (ישעיה סו) כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוּ תִנְחַמְנוּ וְגו'.

וְהִשְׁתָּא אֶסְתַּפְּלֵן עֵינֵינוּ לְכָל סֵטֶר, וְאַתֵּר בֵּית מוֹתְבָא דְּאִימָנָא אֶתְבְּלָבֵל, וְהָא אֶתְחַרְבַּ. נְבִטְשׁ רִישָׁא לְכוֹתְלֵי בֵּיתָא וּמוֹתְבָהּ. מֵאן יִנְחֵם לָן, וּמֵאן יִמְלִל עַל לְבָנָא, וְיִגִּין עַלְנָא קָמִי מְלָכָא.

תרגום:

וְאֵנָּה יְתוּמִים בְּלִי אָב וְאִם, וּמִסְתַּפְּלִים הָעֵינִים לְכוֹתְלֵי בֵּית אִמָּנוּ - וְהֵנָּה נִחְרַב, וְלֹא מְצָאנוּ אוֹתָהּ. שֶׁהִיָּתָה מְנִיקָה אוֹתָנוּ בְּכָל יוֹם בְּיָמִים הָרִאשׁוֹנִים מִהִיָּפִי שְׁלָהּ וְהִיָּתָה מְנַחֶמֶת אוֹתָנוּ, וּמְדַבֶּרֶת עַל לְבָנוּ כְּאִם לְבָנָהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוּ תִנְחַמְנוּ וְגו'.

וְכַעַת מִסְתַּפְּלוֹת הָעֵינִים לְכָל צַד, וּמְקוֹם בֵּית מוֹשְׁבָה שֶׁל אִמָּנוּ הִתְבְּלָבֵל, וְהֵנָּה נִחְרַב. נִפְהָ הָרִאשׁ לְכוֹתְלֵי הַבֵּית

מאת: הרב ישי לסר

לפני עידן הורדוס. ויתכן שגם אחרי הרחבת הורדוס נותרו השערים הקדומים בתוך ההר ואליהם התייחסה המשנה. לאחר חורבן הבית נותרו רוב השערים, וכפי שכתב הכפתור ופרח (פרק ו):

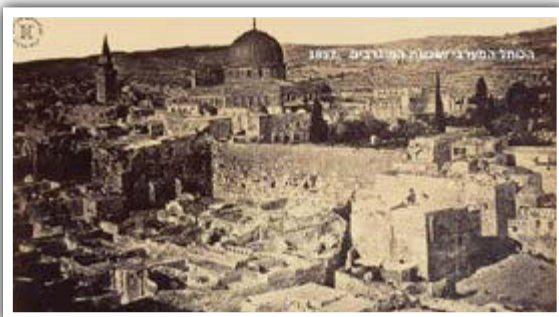
"עוד היום ניכר שער שושן למזרח והוא סגור אבני גזית. ... וכן ניכרים שני שערי חולדה לדרום, וכן ניכר שער הקיפיוס למערב, שער הצפון שהוא הטדי אינו ניכר, שאותו צד נחרב." עם השנים נסתמו שערים ונפרצו חדשים, ונבנו קירות חדשים ובתוכם שערים, כך שאין מסורת ברורה לכל שער - אך עדיין ישנן השערות קרובות יותר אל הדעת. השתדלנו לכתוב על פי ההשערה המתקבלת, אך כמובן אין לקבוע בכך מסמרות.

סדרי תפילה לשערי הר הבית מתקופת הגאונים

בגניזה הקהירית (המכילה כתבי יד רבים ותעודות מתקופת הגאונים ואילך) נמצא סדרי תפילה מימי הגאונים לשערי הר הבית, בו מופיע שמו של השער כפי שכונה בזמנם, ופסוקים ותפילות לומר בו. הלכנו בזיהוי שמות השערים ע"פ מאמרו של דן בהט "לזיהוי שערי הר הבית בתקופה המוסלמית הקדומה והמערב" (קתדרה 106). ואת נוסח התפילה ע"פ מאמרו של עזרא פליישר "לעניין תפילתם של עולי רגל על שערי ירושלים" (משאת משה). יודגש כי חלק מן הדברים הינם בגדר השערה בלבד.

את סדר השערים התחלנו מהקצה המערבי דרומי (שער המוגרבים ברחבת הכותל המערבי) ומשם פנינו צפונה, כפי שבדרך כלל רגילים לסובב את השערים.

שער המוגרבים

הכותל המערבי בשכונת המוגרבים בשנת 1857

פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים (ישעיהו כו, ב) השער הראשון מבין שערי הר הבית מצד מערב הוא שער המוגרבים, והוא מכונה כך על שם שכונת המוגרבים שהם מוסלמים שמקורם מארצות צפון אפריקה שהיה נקרא 'מִגְרֵב' ['מערב' ביחס לארץ ישראל], שהתגוררו בסמוך. השכונה הזו פונתה ונהרסה לאחר מלחמת ששת הימים, בכדי לחשוף את רחבת הכותל שבימינו. שער המוגרבים נבנה בתקופה הצלבנית (לפני כ-800 שנה).

שער ברקלי

שער ברקלי נמצא בכותל המערבי מתחת לשער המוגרבים, כ-80 מטרים צפונה לפינה הדרומית מערבית של הר הבית.

ומוֹשְׁבָהּ. מִי יִנְחֵם אוֹתָנוּ, וּמִי יִדְבֹּר עַל לְבָנוּ וְיִגַּן עָלֵינוּ לְפָנֵי הַפִּלֶּה?

במאמר זה נבקש לסקור את השערים הרבים שיש כיום להר הבית, ואת היחס שלהם למקום המקדש (כפי המקובל).

וּפְתָחוּ שְׁעֵרֶיךָ תְּמִיד יוֹמָם וְלַיְלָה לֹא יִסָּגְרוּ

המשנה במסכת מידות (א, ג) מפרטת את שערי הר הבית, מספרם ומקומם:

"חמישה שערים היו להר הבית -

שני שערי חולדה מן הדרום - משמשין כניסה ויציאה,

קיפיוס מן המערב - משמש כניסה ויציאה,

טדי מן הצפון - לא היה משמש כלום,

שער מזרחי - עליו שושן הבירה צורה, שבו כהן גדול השורף את הפרה, ופרה וכל מסעדה - יוצאין להר המשחה."

מנגד כיום אנו רואים שערים נוספים, כך למשל בצד המערבי לבד ישנם ארבעה שערים מזמן הבית, וכפי שגם יוסף בן מתתיהו מתאר (קדמוניות היהודים טו) "בחלקים המערבים של החומה נצבו ארבעה שערים".

הסתירה בממדי ההר

סביר להניח שההסבר נעוץ בבנייה המחודשת של בהמ"ק ע"י הורדוס, שלפי יוספוס במהלך הבניה הוא **הרחיב גם את גבולות ההר ע"י קירות תמך עצומים**, וכך ניכר בעיניים, שהרי במשנה במידות נזכר ששטח הר הבית הוא חמש מאות אמה על חמש מאות אמה וכיום אנו רואים שההר גדולו כמעט פי שניים, כאשר הקיר הארוך בו הוא באורך 488 מטר, הרבה מעבר ל-500 אמה. (ניתן לשים לב למקום ההרחבה בחומה המזרחית אף היום, ע"י קו התפר שבו נפגשה החומה הקדומה עם הרחבת הורדוס). בצילום המצורף רואים בבירור את התפר בחומה ואת ההבדל בסוג האבנים.

ובהכרח, שהמשנה במסכת מידות מתארת את גבולות ההר **קודם ההרחבה**, וגם מנין השערים מתייחס למצב של ההר

ה'תפר' בחומה המזרחית

בניהם. עיקר הכניסה והיציאה הוא דרך שער השלשלת, ואילו שער השכינה סגור ברוב הזמן.

השער ממוקם מעל קשת וילסון, הקשת הענקית מזמן בית שני שכיום משמש חללה את מתפללי כותל המערבי כבית כנסת. הקשת הינה חלק מרצף של קשתות שמהוות יחד גשר המחבר את העיר העליונה להר הבית לצורך העולים למקדש. **לדעת רוב החוקרים זהו מקום שער קיפונוס המוזכר במשנה (מידות**

א, ג) "קיפונוס מן המערב, משמש כניסה ויציאה" (הרב זלמן קורן, חצרות בית ה' עמ' 291).

שער השלשלת

בנוסח תפילת השערים מימי הגאונים נקרא השער 'שער דוד', ועל שמו נקרא הרחוב שמוביל בימינו לשער זה 'רחוב דוד'. בשער היו נוהגים לומר את פסוקי תפילת דוד (דה"א כט, י - יח).

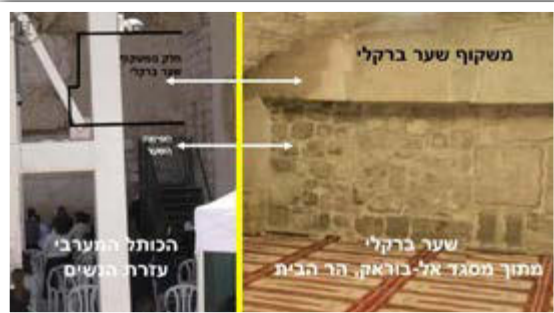
שער הכותנה ושער וורן

שער הכותנה, הוא השער השלישי מבין השערים בצד מערב. שער זה מכונה כמעט במדויק אל מול מקום קודש הקדשים (בכיפת הסלע, כפי המקובל), ולכן במשך הדורות נחשב חלל שער זה כמקום תפילה מיוחד. היו שזיהו אותו כמקום 'שער קיפונוס' של המשנה, שממוקם מול קודש הקדשים בצוירים רבים של המקדש (כגון בצוירו המפורסם של התפא"י). השער נקרא כך ['באב אל-קטאנין'] על שם חנויות לממכר כותנה שהיו בו בעבר, וכך הוא נזכר אף בספרי הלכה.

מתחת לשער נמצא שער קדמון שניתן לראות במנהרות הכותל, שנקרא שער וורן (על שם החוקר שגילה אותו) אשר שימש ככניסה למרתפי הר הבית בימי הבית השני. יש המשערים שבזמן הגאונים שימשה המנהרה המובילה משער זה להר הבית כבית כנסת והיה מכונה 'בית הכנסת המערה' שתועד באגרות הגניזה (לזיהוי שערי ירושלים בתקופה המוסלמית הקדומה והמערה, עמ' 83).

"חנויות"

לפי מסורת שהיתה אצל יהודי ירושלים, מקום זה הינו "חנויות" אשר אליהן גלתה הסנהדרין קודם חורבן הבית (ע"ז ח:). כך למשל כותב ר' מנחם מנדל מקאמניץ (קורות העתים [מהדורת תרצ"ו] עמ' ט'): "וסמוך לכותל המערבי מבחוץ יש שם כיפות הרבה ואומרים ששם היה מקום הסנהדרין ונק'

את השער הזה גילה ג'יימס טרנר ברקלי באמצע המאה ה-19. ברקלי היה רופא, מיסיונר וארכאולוג אמריקאי, ומראשוני הארכאולוגים בירושלים. בשנת 1852/4 זיהה ברקלי מעין משקוף של שער כניסה להר הבית בפינה הדרומית של רחבת התפילה. השער הוביל אל מתחת לשטח הר-הבית וגרם מדרגות עלה ממנו אל רחבת הר הבית עצמו.

שער ברקלי נמצא במקום שבו מצויה כיום עזרת הנשים של הכותל המערבי. כשמתבוננים לאזור זה אפשר להבחין בחלקו הצפוני של משקוף השער ובאבנים הסותמות את פתחו. משקופו עשוי אבן אחת שגובהה שני מטרים ואורכה כשבעה מטרים, **מדובר באבן במשקל עשרות טונות**. כפי שאתם רואים, משקוף השער נמצא בגובה של שלושה נדבכים מעל לרצפת רחבת הכותל והוא מוסתר על ידי המבנה שנמצא בפינה הדרום מערבית של עזרת הנשים.

מתוך שטח הר הבית נמצאת כיום גישה בתוך מסגד תת-קרקעי הנקרא "מקאם אל-בוראק", למעבר אל שער ברקלי. השער לא נחקר באופן מדעי מכיוון שלא ניתן לקבל גישה של הווקף אליו מהצד הפנימי, ולכן זיהויו אינו ודאי.

בימי הגאונים היה שער קדום זה פתוח והיה מכונה שער שלמה, והיו נוהגים לומר בו את פסוקי תפילת שלמה (מלכים א פ"ח) ועוד.

שער השלשלת

שער השלשלת הוא השער השני מבין שערי הר הבית בכותל המערבי, כינוי זה ניתן לו ע"י המוסלמים ע"ש שלשלת שהיתה קבועה בה וייחסו לה סגולות מיוחדות.

השער מורכב משני שערים - שער השלשלת ושער השכינה, (יש המשערים שנקרא על שם דברי חכמינו שהשכינה במערב). שני השערים צמודים זה לזה ומשקוף רחב מחבר

תפילה וסדרי לימוד קבועים ברחבת השער, בהשתתפות המוני בית ישראל.

בסמוך לשער (לדרומו) נמצא שער נוסף הנקרא שער הטהרה. כיום הגישה אליו לא מתאפשרת בד"כ, כיון שהוא שוכן בתוך חצר המוחזקת בידי מוסלמים.

השער מכונה בנוסח השערים של הגאונים **כשער יהודה**, ונהגו לומר בו פסוקים שמזכירים את שבט יהודה, ועוד.

שער הברזל והכותל הקטן

אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים (עירובין צב:)

שער הברזל הוא השער הרביעי מבין השערים בכותל המערבי, והוא הקטן שבכולם. הוא נקרא כך על שם שבעבר

דלתו היתה מברזל, בניגוד לשאר השערים שהיו מעץ. (כיום גם דלתו שונתה לדלת עץ).

השער הינו מאוחר ונבנה ביד הממלוכים ששלטו בארץ ישראל לפני 600 שנה.

בסמוך לשער נמצא **הכותל הקטן**, חלק נוסף מהכותל המערבי שנותר חשוף. למרות שהמקום לא היה ידוע לרבים, היו גדולי ירושלים כמו המהרי"ל דיסקין ורבי שמואל מסלאנט נוהגים לפקוד את המקום, וע"פ מסורת אצל יהודי ירושלים

הרדב"ז זכה במקום הזה לגילוי שכינה (הכותל הנעלם עמ' 49). כיום מתקיימות בכותל הקטן תפילות מדי יום, וניתן לגשת ולהתפלל שם בכל שעות היממה.

בסמוך לשער היו מספר חצרות יהודיות, בעיקר של עולי צפון אפריקה

שער הברזל

הכותל הקטן

ציור ישן של יהודים מתפללים בשער הכותנה

חניות", אם כי היו שפקפקו בדבר (רא"מ לונץ בספרו מורה דרך בא"י [מהדורת תרנ"א] עמ' 149).

יהודי ירושלים נהגו לבוא לשער זה לשפוך את שיחם לפני ה', שיחוס ויבנה את ביתו במהרה, וכפי שתיעד זאת הצייר הגרמני גוסטב באוארנפינד (הציור מצורף).

בסמוך לשער התגוררו יהודים, ביניהם הג"ר יהוסף שווארץ בעל תבואות הארץ, והג"ר שניאור זלמן פרדקין בעל שו"ת תורת חס"ד, כמו כן באיזור זה גרה משפחת ברמן וכאן הקימו את טחנת הקמח הראשונה שלהם

ברכת כהנים בשער הכותנה

ממנו השתלשלה מאפיית ברמן המוכרת בימינו (שבתי זכריה - ירושלים הבלתי נודעת עמ' 149). וגם כיום נגאלו חלק מבתי השכונה, ומתגוררים בה משפחה אחת, וכן תלמידים מיישבת עטרת ירושלים (עטרת כהנים), כן ירבו.

בשנים האחרונות מתקיימים מנייני

נחמיה (נחמיה ג, א), שהיה ממוקם בחומה הצפונית של ירושלים בימי נחמיה.

(ירושלים הבלתי נודעת עמ' 237), כיום יש מעט יהודים שמתגוררים בסמוך.

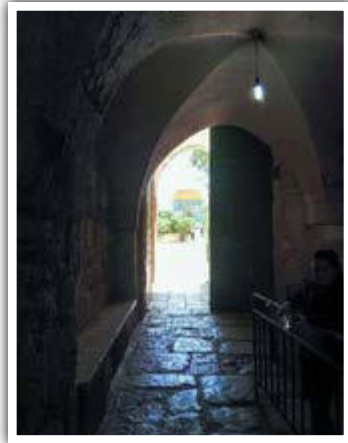
השער החשוך

וכבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות (יחזקאל מו, ט)

מכאן נעבור לשערים בכותל הצפוני. השער החשוך הוא הגדול מבין השערים הצפוניים, והוא מכוון בדיוק מול קה"ק (מהצד הצפוני). הוא מכונה 'החשוך' על שם הקירוי של הרחוב המוביל אליו, המחשיך את מבוא השער. השערה מעניינת העלה הרב ישראל זאב הורוויץ (ירושלים בספרותנו

[1964] עמ' 229) כי מילת עטאם (חשוך בערבית) הוא שיבוש של מילת עיטם, ע"ש עין עיטם שהיה בסמוך, לצפון הר הבית.

לאחר ביקורו של מלך עיראק, המלך פייסל, בשנת תש"ד בהר הבית, העלו שם נוסף לשער זה - 'שער המלך פייסל', מכיון שתרגם כסף לשיקומו.

השער החשוך

כתובת עתיקה ורצפת העזרה

בסמוך לשער בתוך ביה"ס המוסלמי 'אסערדיה' התגלתה כתובת עברית מרגשת, של יהודי שטרם לבוא מיוון הרחוקה לפני 1400 שנה, ובמהלך סיבוב השערים שעשה חרט באבן את בקשתו, "ה' אלהי צבאות, תבני (=תבנה) הבית הזה בחיה (=בחי) יעקב בן יוסף ותיופולקטוס וסיסיניה ואנסטסיה, אמן ואמן סלה" (כתובות עבריות חקוקות באבן מההר הבית וסביבתו קתדרה 40 עמ' 25).

בשער זה ניתן לראות את **ריצפת מקום העזרה** לכן יש שבאים לעמוד במקום הזה.

בסדר תפילת השערים נקרא השער 'שער יצחק', ונהגו בתפילה שם להזכיר את זכות עקידת יצחק.

שער הסליחה

נזראות תַּעֲנֵנוּ בְּעֵת נְעִילַת שַׁעַר, סִלְחָתִי נִקְשִׁי בְּבֹאֲנוּ בְּשַׁעַר. (פיוט לנעילה בשערי הר הבית, א"י ופיוטיה עמ' 564) השער השני מבין השערים הצפוניים הוא 'שער הסליחה', המכוון כמעט במדויק אל מול מקום המזבח (מזרחית לכיפה קטנה ואפורה, שנבנתה במרכז הר הבית בקרבת מקום המזבח), ועל שמו מכונה השכונה שלצידו 'בֶּאֱבָחָא' - 'שער הסליחה' בערבית.

השער קיבל את שמו על פי מסורת בידיבני השפחה המתגוררים בעיר על בקשת בני ישראל סליחה מה' יתברך בשערים הללו. בסוף תקופת הגאונים שכנה באזור זה שכונת יהודים עד

שער המשגיח

הנה זה עומד אחר כתלנו **משגיח** מן החלונות מציץ מן החרכים (שיה"ש ב, ט)

שער המשגיח הנו השער החמישי מבין שערי הכותל המערבי, הוא קיבל את שמו מכיון שבסמוך אליו נמצא לצערינו משרדי הוואקף, המפקח על סדרי ההר.

בסמוך לשער היו חצרות יהודיות, שאף היה פעיל בהן ביהמ"ד. בין השאר התגורר שם ר' יששכר בער שאג, בנו של ר' אברהם שאג תלמיד החת"ס (ירושלים הבלתי נודעת עמ' 249).

בנוסח תפילת השערים מימי הגאונים נקרא הוא שער הַבְּקָר, ובו היו נוהגים לומר: **עלוֹת מַחִים אֶעֱלֶה לָךְ עִם קִטְרֶת אֵילִים אֶעֱשֶׂה בָּקָר עִם עֲתוּדִים סֶלָה** (תהילים סו, טו). ועוד.

שער הצאן

כצאן קדשים כצאן ירושלם במועדיה כן תהיינה הערים החרבות מלאות צאן אדם (יחזקאל לו, לח)

שער הצאן הוא

השער האחרון בכותל המערבי וממוקם כמעט בפניה הצפונית מערבית של הר הבית. שם השער הוא שיבוש של שמו הערבי, באב אל-ע'ואנימה שנשמע כעין מילת צאן בערבית (באב אל-ע'נאם).

שם זה מזכיר את שער הצאן שבנה אלישיב הכהן הגדול בחומת

שער המשגיח

שער הצאן

בים ואחד בירושלם. ... בירושלם, **השער שקורין היום שער השבטים** מדושן העפר שלפניו מחוץ לעיר, והוא לקרן מזרחית צפונית להר הבית, ושמא הוא מה שהזכיר ירמיה על תוספת העיר בגאלתינו השלישיה (לא, לט) וכל הדשן וכל השדמות, ורש"י (שם) פי' מקום שפך הדשן שהיה חוץ לירושלם (וראה בהערות ביהמ"ד להלכה ולהתישבות מה שדנו האחרונים בדבריו הסתומים).

דרך שער זה פרצו הלוחמים במלחמת ששת הימים, בדרכם לשחרור הכותל והר הבית מידי הירדנים.

לפני השער רחבה גדולה, ונערכים בה מניינים בצומות ובזמנים נוספים, ומשמש את עולי הרגלים בימינו כרחבה לרקוד ולשמוח לפני ה'.

בנוסף תפילת הגאונים הוא נקרא **שער חנה**, ואמרו בו את תפילת חנה ומזמורים נוספים.

שער הרחמים

שער הרחמים

שער הרחמים לעם כך בוטח ביום ראש החודש יפתח (פיוס לר"ח כמנהג יהודי תימן)

בכותל המזרחי ישנו שער אחד היום המכונה 'שער הרחמים', עם מבנה ענק מהתקופה האומאית (לפני 1300 שנה). השער נסתם ככל הנראה בתקופת הצלבנים, אז הפכו את הר הבית למבצר שלהם, וניכרים בו שלבי בנייה שונים מתקופות קדומות ומאוחרות. והוא נקרא שער הרחמים.

לשער כפול זה יוחסה חשיבות רבה. מסורת הייתה שדרך שער זה השכינה יצאה לגלות, וכך כותב רבי פתחיה מרגנשבורג (אחיו של ר"י הלבן מבעלי התוס'): בירושלים יש שער וקורין לו שער רחמים והוא ממולא אבנים וסיד ... ויש מסורת ביד היהודים שדרך אותה שער גלתה השכינה ובו עתיד לשוב. והוא מכוון כנגד הר הזיתים ... עין בעין יראו בשוב ה' ציון דרך אותו שער. **ומתפללין שם** (מסעות א"י עמ' 53).

על עניין התפילה בשערים הללו מעיד גם הכפתור ופרח (פרק ו): "ועכשיו שאנו בחטאינו מבחוץ, נוכל להתקרב לעניין תפילה והשתחויה על אותם הכתלים. וכן עמא דבר, **באים עד אותם הכתלים ומתפללים לאל יתברך שמו לפני**

שנרצחו בידי הצלבנים ימ"ש כאשר כבשו את עיר הקודש. כאשר עלו תלמידי הגר"א אחד המקומות בהם קבעו את משכנם היה כאן. כך למשל קנה כאן רבי שלמה זלמן צורף חצר גדולה, אך מחמת הצרות שהסבו להם שכניהם נאלצו תושבי השכונה

לנטוש אותה (ירושלים הבלתי נודעת עמ' 319).

שער השבטים

ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להודות לשם ה'

שער השבטים

(תהלים קכב, ד)

השער האחרון מבין השערים הצפוניים הוא שער השבטים, שנקרא גם הוא על שם שבטי יה הבאים ליראות פני האדון ה'. מעניין כי בסמוך לשער הייתה ברכת מי גשמים (שכל הנראה שמשה את עולי הרגלים) אשר הייתה מכונה 'בְּרִיַּת איסראל' - 'ברכת בני ישראל', ואף הצריח הסמוך נקרא מאדנאת בני איסראל - מגדל בני ישראל.

הכפתור ופרח (פרק ו) מדבר מעניין השער, אך דבריו לא ברורים: שלשה פתחים יש לו לגיהנם אחד במדבר ואחד

חלק מן הרחבה ליד שער השבטים

אז הוקץ הקץ על ביה"ק באזור (הקהילה היהודית בירושלים במאה ה'ז, עמ' 68).

יש מקום לשער שסיפור מותו של ריה"ל בשערי ירושלים מתקשר לקבורתו בבית קברות זה, בהשראת קברו בסמוך לשערי ירושלים והמקדש (מקום קברו של ריה"ל לא ברור ראה ישרון כ"ה עמ' תשנ"ט - תשס"א).

שערי חולדה

בְּנַחֲמֵי שְׁעַר חֻלְדָּה
שְׁבָרָה אֶרְפָּא, הִנְנִי
מַעֲלָה לָהּ אֶרְכָּה
וּמִרְפָּא. (פיוט)
מַרְבִּי אֲלַעֲזֹר
הַקְלִיר לַמִּנְחָה
בַּת"ב

בצד דרום של
הר הבית מצויים
שלושה שערים
סתומים. באחד
מהם ישנן שתי
קשתות, ולכן הוא
מכונה היום השער
הכפול, והוא
מוסתר ברובו ע"י

בניה צלבנית ורק קצהו הימני עדיין חשוף. קצת ימינה ממנו, לכיוון מזרח, יש שער בן שלוש קשתות מעל גרם מדרגות מזמן המקדש, והוא מכונה השער המשולש. בנוסף לאלו, קרוב לכותל המזרחי יש שער קטן נוסף בו יש רק קשת אחת, והוא מכונה השער היחיד.

המשנה במסכת מידות אומרת "שני שער חולדה מן הדרום משמשים כניסה ויציאה", וכנראה כוונתה לשער הכפול והשער המשולש (אם כי יתכן שכנגדם היו שערים פנימיים יותר בתוך השטח המקודש, ואליהן התכוונה המשנה). השער היחיד נבנה בזמן מאוחר יותר.

בטעם השם חולדה מצינו במפרשים טעמים שונים: התפא"י כתב שנקראו כך על שם חולדה הנביאה שישבה שם, הרא"ש כותב "לפי שהיו בעיקר הבית ... קרי להו חולדה כחולדה הדרה בעיקר הבתים." ויש להוסיף על פי דבריו, שמכיון שמפלס השערים נמוך ממפלס הר הבית היו עולי הרגלים עולים שם דרך מחילות להר הבית, ממש כחולדה הגרה במחילות.

שערים אלו היו השערים המרכזיים לכניסה וליציאה להר הבית, ונמצאו מערכות מדרגות רצופות החל מהשילוח ועד לשערים הללו. הרחוב כולו רוצף מדרגות אבן שטוחות ונרחבות, כאשר אחת קצרה ואחת ארוכה. משערים שדגם ייחודי זה נועד ליצור הליכה מכובדת ומדודה כלפי ההר, ולמנוע ריצה וחוסר כבוד במעמד העלייה לרגל. בנוסף לכך, המדרגות הייחודיות אפשרו לעולי הרגל להביט לסירוגין כלפי בית המקדש שהתנוסס בראש ההר, ואל המדרגות עצמן תוך כדי העלייה, על מנת לאפשר הליכה זהירה ומכובדת.

בימי הגאונים כונו השערים בשמות 'שער השישה', 'השער החמישה' ו'שער הכהן'. לא ברור מה הטעם לכינויים אלו,

אלו השערים. וכבר ביקש שלמה המלך עליו השלום מהאל יתברך, שתקובל תפילת המקום ההוא.

התפילה כנגד השער נמשכת עד לתקופות מאוחרות. כך למשל באגרת משנת ה'רט"ז כותבים חכמי ירושלים: "ובכל שבת ושבת יזכיר החבר שם כל אחד ואחד המתנדב מכם ... או כנגד שערי רחמים." (קובץ על יד)

בשנת שכ"א הדפיס ר' גרשון איש שקרמילה את ספרו יחוס הצדיקים, שם הוא מציין למנהגי תפילה בקברי צדיקים ובמקומות קדושים. והוא מביא שהמנהג לומר בשערי הרחמים את פרק ע"ט (עמ' כמה במהדורת תרנ"ו).

הכפתור ופרח מוסיף: **"ומסתברא שהם אותם שני שערים שעשה שלמה לגמול חסדים אחד לחתנים ואחד לאבלים ומנודים ... ושמה לזה קורין להם קצת שערי רחמים."**

חשוב לציין כי בשני צידי מבנה השער מצויות אבנים קדומות מאוד, שלפי הרבה חוקרים הן שייכות לזמן בית ראשון, ואם שער זה אינו מאוחר הוא אכן מתקופת בית ראשון.

ברוב סדרי התפילות מזמן הגאונים לא תוקנה תפילה מיוחדת למול שער הרחמים, ואת הסיבה לכך רומז רבי פתחיה, שהתפילה מהכיוון הזה נעשתה לבסוף כאשר עלו הכל להר הזיתים (ואכן בחלק מכתה"י מופיעה התפילה לשער הזה בסוף הסיבוב, ולא במקום המיועד אליו), ונהגו לומר כנגדו את מזמור שאו שערים מתחילתו ועד סופו.

מקום שער שושן

שער המקדש החיצון הפנה קדים והוא סגור (יחזקאל מד, א) במשנה (מידות ב ד) מבואר כי כותל המזרח נמוך משאר הכתלים ע"מ לאפשר לכהן השורף את הפרה לראות את ההיכל. ומוכיחה הגמ' מכאן (יומא טז). שבהכרח סבר התנא של המשנה שלא הייה שייך לראות את ההיכל דרך שער שושן (שער הר הבית המזרחי) מסיבת המדרגות שבפנים שעולות מהר הבית עד ההיכל, וזהו דווקא כשיטת ר' אליעזר בן יעקב.

לפי המקובל מקום קה"ק הוא תחת כיפת הסלע, אם כן יוצא לפי פשטות דברי התלמוד שהיה שער נוסף במזרח שלא נראה בימינו (אם כי יתכן להציע שאחרי נעשה הכותל נמוך אכן אין השער מכון מול קה"ק, ושאלת הגמ' היא מפני מה לא בנו מתחילה את השער מול, ואולי לכך רמז הקליר (קינה לת"ב קינה יד) הָיָה הַנּוֹעֵר מִמֶּזְרַח ... הָרָאָהוּ אֶרְבַּע מְלָכִיּוֹת בִּרְדָם וְצָרָה, כִּי טָבַע שְׁעַר הַמֶּזְרָח. (ראה על כל זה בארוכה בספר חצרות בית ה' עמ' 265). מיקומו של השער הוא מעט דרומה מהמקום בו רואים עיגולים בנויים בקיר, שהם בעצם עמודים שנחתכו לחלקים ונבנו לתוך הקיר.

סביבת השער מוקפת בבית קברות מוסלמי, כפי שכבר מבכים גאוני ירושלים (אגרות א"י עמ' 50): **"בית מקדשנו ותפארתנו ... שוערי זרים סביבותיו קברים"**. אך בזמן מאוחר יותר היה שם גם בית קברות יהודי, וכפי שמעיד ר' יצחק בן לטיף (שם עמ' 97) "ושנים פתחים מהם תוצאותיו מחוץ לירושלים שם שער רחמים נעולים ... בית הקברות של יהודים נלקחו מהיהודים שהיה בצידם ונתרחקו כמטחוי קשת ומ"מ סמוך לבית המקדש מבחוץ מתקברים." ביה"ק עוד היה ניכר עד ימי מוחמד פאשא אז הוגשה תלונה שהיהודים קוברים את מתייהם בסמוך מדי למקום המסגדים

של בית המקדש, למה שנשבע לו הקדוש ברוך הוא שאינו
 חרב לעולם", הוסיף 'ושער הכהן ושער חולדה לא חרבו
 לעולם עד שיחדשם הקדוש ברוך הוא'.

בשער הכהן (שהיה השער הראשון בסיבוב לפי מנהג הגאונים) נהגו לומר כמה פסוקים, כגון: סִבּוּ צִיּוֹן וְהִקְיִפוּהָ סָפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ (תהילים מח, יג). צֶדֶק לִפְנֵי ה' יִהְיֶה וְיִשָּׁם לְדָרְךָ פָּעָמָיו (שם פה, יד). בֵּין הָאוֹלָם וּלְמַזְבֵּחַ יִכָּבֹד הַכֹּהֲנִים וגו'.

בצד שמאל השער הכפול

אך 'שער הכהן' זכה לחשיבות מיוחדת. למשל, במכתב רבי אהרן בן מאיר ראש ישיבת ארץ ישראל הוא כותב לאחת מקהילות הגולה: "ותפילותינו עליכם תדירה ועל זקני יקר שלכם בהר הזיתים מול היכל ה' מקום הדום רגלי אלוקינו **ועל שער הכהן** ועל שערי מקדש ה'." במכתב נוסף כותבים גאוני ירושלים: "מנו אחיך בני כת הרבנים אשר **בשער הכהן** שוכנים." (אלחנן ריינר, לשאלת שער הכהן ומיקומו, בתרביץ נו) ובכת"י על ספר הפטרות כמנהג א"י אנו מוצאים: קדש לה' אלהי ישראל לירושלים עיר הקודש לשער הכהן, מה שמעיד שלכאורה היה בית כנסת בקרבת השער.

כך גם הוסיף מגיה בכת"י מדרש שיר השירים רבה (ב, ד) לאחר מילות הנה זה עומד אחר כתלנו, "אחר כותל מערבי

השער המשולש

[illegible]

התודה והברכה להרב יהודה שימל שליט"א, שמאמר זה נכתב רובו ככולו על ידו (להזמנת סיורים: 0556725758).
(קרדיט תמונות: אתרים הסטוריים בישראל יהודה הולצמן, ויקיפדיה, סובו ציון, מוטי אפרתי).

♦ גילויים מסעירים על מקום המקדש האמיתי - בספר חדש ♦

נרדן של עולם

מאת הרב **ברק שרגאי** שליט"א

**כיפת הסלע היא אינה מקום אבן השתיה!
המקדש שכן בדרום ההר ממול לרחבת הכותל!**

נחשפים כאן לראשונה

צילומי אינפרא-אדום המגלים
את שרידי המקדש הטמונים
**מחזה שלא ראו עינינו מזה
אלפיים שנה!**

מהפכה בכל התפיסה המקובלת של מקום המקדש!

הספר מגלה את המסורות התורניות האמיתיות מהפסוקים, דרך חז"ל ועד המחברים האחרונים. בליווי תרשימים, תצלומים ואיורים מאירי עיניים, ובסגנון בהיר ושווה לכל נפש.

הגאון רבי אביגדור נבנצאל שליט"א:

"ראיתי מה שכתב הרב ברק שרגאי שליט"א והמה דברים נפלאים בחקירת מקום העזרה מקום המקדש וקדש הקדשים והר הבית שברוב חכמה בדק באמצעים מקצועיים ברוב תבונה ודעת כאשר ניכר שיגע בזה זמן רב... והן אמת שקשה לקבוע מסמרות דברים מכל מקום מקופאי נראים הדברים מכוונים לאמת..."

צעיר הלוי, אביגדור נבנצל

הסכים לספר הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך:

"אף שנחפש ונתקבל אצל רבים שמקומו היכן שבנו הערביים בית תיפלתם מסגד כיפת הסלע, אך לענ"ד קרוב הדבר שאינו נכון אלא הוא כנגד מקום הכותל ומע"כ הרחיב בזה ומביא תוספת מקורות וראיות וכו' הנה מע"כ הוסיף גם לבדוק כן באחרונה (מרחוק) בדיקה מעמיקה ע"י מכשירים מתפתחים יותר, ועלה בידו הוכחות לזה"

שישו המעינים וישמחו המעמיקים

• בהופיע אור יקרות •

ספר

יסודות

קצות החושן

עניינים יסודיים מספר
קצות החושן מסודרים ללימוד בעיון

הספר היה לעיני גדולי מרביצי התורה
שעודדו הדפסתו והמליצו על קביעת לימוד בו

בהסכמת הגאונים הגדולים

רבי איתמר גרבוז שליט"א

ראש ישיבת ארחות תורה

רבי דניאל זולפסון שליט"א

ראש ישיבת נתיבות חכמה

הספר כולל

את עיקרי יסודות הקצות החושן
מסודרים בצורה מתאימה ללימוד עקבי,
מעמיק ומועיל כמפורט במסגרת.

ממעלות הספר להקניית הבנה יסודית ורכישת יכולת הסברא וההעמקה

- מאות עניינים יסודיים בש"ס עם נושאים משניים הקשורים אליהם.
- יסודות העניין בסברא בהשמטת הסתעפויות לנושאים אחרים או לפרטי סוגיות סבוכות.
- הודגשו המילים שבהן טמון עיקר החידוש ולב הענין.
- הפניה לדברי הנתיבות המשפט במקומות שבהם משיג על יסוד הקצות החושן, ותשובת משובב נתיבות.
- הערות מרבתינו האחרונים וראשי הישיבות העוסקים בעיקר סברת הקצות החושן.

• יומא שכא לרבנן •

הסדרה שכבשה את עולם התורה וההלכה

ביכורי הלכה

מאת הגאון רבי **אברהם טומבק שליט"א**, בסדרת ספרים שכבשה את עולם התורה, **'ביכורי הלכה'**, מערכות רחבות היקף ועומק, על כל השו"ע אורח חיים, מערכות עמוקות, למדנות ופסק הלכה.

"סדרת ספריו **"ביכורי הלכה"** על שולחן ערוך אורח חיים שמפלפל בחכמה משרשי הסוגיות עד הלכה למעשה – זו דרך הלימוד הנכונה"

מתוך הסכמת פוסק הדור

מרן הגאון רבי **משה שטרנבוך שליט"א**, גאב"ד ירושלים

אחרי שרבות לומדים התנסו ודבקו לאהבה בלימוד הלכה בעיון באופן של הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא בעומק העיון במסורת הלימוד המסורה לנו מרבותינו מעתיקי השמועה ראשי הישיבות אדירי התורה

יו"ל ע"י צוף הוצאה לאור | הפצה: **יבנה** | להזמנות: 054-856-40-33

לישיבות ובתי מדרשות ניתן לקבל את הספרים בתרומה בטלפון: 052-7631067 או במייל: bh@apt1.net

שלא תהא תורה מונחת בקרן זווית

פלטפורמת הספר התורני
מעניקה לספר שלך במה

ללמוד

הספר שלך יוצג
עם כל הספרים המובחרים
מול מאגר לומדים

להפיץ

מהבית שלך אל כל העולם
מעלים בקלות את הספר
עם אפשרות לרכישה מיידית
ללא תלות באמצעי שיווק נוספים

לחבר

מעכשיו יש לך חשיפה
משלך, ניתן לקבל מידע
ולעייין בספר שלך

02-5090089
הבית של מחברי הספרים

hasefer.org.il
office@hasefer.org.il

הספר
התורני
לחבר · להפיץ · ללמוד

